

Մանոն Լեսկո

հեղինակ՝ Արթուր Պրևո
թարգմանիչ՝ Վ. Գիլանյան (ֆրանսերենից)

Հեղինակի նախաբանը

Թեպետև ես կարող էի իմ «Հիշատակարան»-ում գետեղել ասպետ դե Գրիյոյի արկածների պատմությունը, բայց քանի որ դրանց միջև ոչ մի առնչություն չկա, ուստի ինձ թվաց, որ ընթերցողին ավելի հաճելի կլինի կարդալ այն առանձին: Իսկ մյուս կողմից էլ այդքան երկարաշունչ պատմությունը տևականորեն կընդհատեր իմ սեփական վիպերգության թելը: Որքան էլ հեռու լինեմ իսկական գրող կոչվելու հավակնությունից, այնուամենայնիվ ես լավ գիտեմ, որ պատմվածքը գերծ պետք է լինի այն բոլոր միջադեպերից, որոնք խճճում ու ծանրաբեռնում են երկը. տակավին Հորացիոսն է ասել,

Ut jam nunc dicat jam nunc debentia dici,

Pleraque differat, ac praesens in tempus omitta!

Այս պարզ ճշմարտությունն ապացուցելու համար բնավ հարկ չկա դիմելու այդպիսի մի խոշոր հեղինակության, քանզի լրջամիտ դատողությունը սույն կանոնի սկզբնաղբյուրն է:

Եթե ընթերցողը հետաքրքրական և ուշագրավ է համարել իմ կյանքի պատմությունը, ապա ես համարձակվում եմ խոստանալու, որ սույն հավելումը պակաս հաճույք չի պատճառի նրան: Պարոն դե Գրիյոյի վարքի մեջ ընթերցողը կտեսնի ամենագոր կրքի ցնցող մի օրինակ: Ես պատրաստվում եմ նկարագրել կրքից կուրացած մի պատանու, որը հրաժարվում է երջանկությունից և իրեն հոժարական մատնում ծայրահեղ թշվառության. մի պատանու, որն օժտված լինելով այն բոլոր բարեմասնություններով, որոնք ամենափայլուն հասարակական դիրք էին ապահովում իր համար, այնուամենայնիվ, աննախանձ ու թափառական կյանքը գերադասում է հարստության և բնության պարզևած առավելությունից, նա, որը նախատեսում է իր դժբախտությունն ու չի ջանում խուսափել դրանից և, գիտակցելով հանդերձ այդ դժբախտությունը, տանում է դրանք, սակայն առանց գործադրելու անդադար իրեն առաջարկված այն միջոցները, որոնք կարող էին ամեն վայրկյան վերջ տալ այդ ամենին: Վերջապես ես պատրաստվում եմ պատկերել հակասական մի բնավորություն, որը առաքինությունների և մոլությունների մի խառնուրդ է, բարի հակումների և վատ արարքների մշտական մի հակադրություն: Այսպիսին է իմ առաջադրած պատկերի բովանդակությունը:

Ողջամիտ մարդիկ, անշուշտ, այսօրինակ երկը ապարդյուն գործ չպետք է համարեն: Բացի ընթերցման հաճույքից, նրանք այստեղ կտեսնեն ոչ սակավաթիվ իրադարձություններ, որոնք կծառայեն իբրև բարոյական խրատներ, իսկ զվարճացնելով խրատել — դա, ըստ իս, նշանակում է ընթերցողին բացառիկ ծառայություն մատուցել:

Բարոյական սկզբունքների շուրջը խորհրդածելիս, մենք չենք կարող չզարմանալ, տեսնելով, որ մարդիկ դրանք թե՛ հարգում են և թե՛ արհամարհում: Հարց է ծագում. ինչո՞վ բացատրել մարդկային սրտի այն քմայքը, որը, բարու և կատարելության գաղափարները ճաշակելով հանդերձ, միևնույն ժամանակ հրաժարվում է դրանցից: Եթե որոշ

մտայնության ու կրթության տեր մարդիկ կամենան հետազոտել, թե որն է իրենց գրույցների կամ նույնիսկ ինքնամտորումների ամենասովորական առարկան, ապա հեշտությամբ կնկատեն, որ դա գրեթե միշտ պատվում է որևէ բարոյական դատողության շուրջը: Իրենց կյանքի ամենաքաղցր թույլները նրանք մենակ են ապրում կամ մի մտերիմ բարեկամի հետ՝ սրտաբաց խոսակցելով առաքինության հրապույրների, բարեկամության քաղցրության, երջանկության հասնելու միջոցների, երջանկությունից մեզ հեռացնող մեր բնավորության թուլությունների և այդ թուլությունները հաղթահարելու միջոցների մասին:

Հորացիոսը և Բուալոն այդպիսի գրույցը համարում են երջանիկ կյանքի իրենց ստեղծած պատկերի լավագույն գծերից մեկը: Արդ, ինչպե՞ս է պատահում, որ մենք այնքան հեշտ գահավիժում ենք այդ խոհերի բարձունքից և իսկույն իջնում մինչ սովորական մարդկանց մակարդակը: Ես սխալված կլինեմ, եթե ստորև նշած իմ փաստերը պատշաճորեն չբացատրեն մեր գաղափարների ու արարքների միջև գոյություն ունեցող հակասությունը: Իսկ որովհետև բարոյականության բոլոր պատվերները լոկ ընդհանուր սկզբունքներ են, ապա միանգամայն դժվար է դրանք մասնակիորեն կիրառել այս կամ այն բարքերի ու արարքների նկատմամբ: Ապացուցենք օրինակով: Բարեձին հոգիները զգում են, որ հեզությունն ու մարդկայնությունը վսեմ առաքինություններ են, ուստի և նրանք ձգտում են դրանք կիրառել իրենց կյանքում: Սակայն հենց այն թույլին, երբ պետք է իրականացնել այդ առաքինությունները, հաճախ նրանց կենսագործումը խափանվում է: Հիրավի, արդյոք հարմա՞ր է առիթը: Ի՞նչ չափով անհրաժեշտ է առաքինությունների ցուցաբերումը: Չե՞նք սխալվում արդյոք տվյալ անձի նկատմամբ:

Հազար ու մի տարակուսանք կաշկանդում է մարդուն: Նա վախենում է խաբվել, երբ կամենում է բարերար ու առատաձեռն լինել. համարվել թուլամորթ, երբ իրեն ցույց է տալիս չափազանց մեղմ ու զգայուն, մի խոսքով՝ սահմանից դուրս գալ կամ ըստ հարկի չկատարել այն պարտականությունները, որոնք ծայր աստիճան անհամատեղելի են հեզություն ու մարդկայնություն հասկացողություններին: Այդպիսի տատանման պահին միայն փորձն ու օրինակը կարող են ճշտիվ որոշել սրտի հակումը: Սակայն փորձն այնպիսի մի շնորհք չէ, որին յուրաքանչյուր ոք ի վիճակի լինի տիրանալու. դա կախում ունի զանազան դրություններից, որոնց մեջ գտնվում է մարդս ճակատագրի բերմամբ: Հետևաբար, մնում է սոսկ օրինակը, որն իբրև կանոն ունակ է ծառայելու այն բազմաթիվ մարդկանց, որոնք իրագործում են առաքինությունը:

Հենց այդպիսի ընթերցողի համար նմանօրինակ երկերը կարող են վերին աստիճանի շահեկան լինել, եթե միայն դրանք գրել է ազնվաբարո ու ողջամիտ մի մարդ: Ամեն մի իրադարձություն, որի մասին այստեղ խոսվում է, իրենից ներկայացնում է լույսի մի նշույլ, մի խրատ, որը փոխարինում է փորձին. ամեն արկած՝ մի նմուշ, որի համեմատ մարդը կազմավորվում է բարոյապես: Մնում է միայն այս ամենը կիրառել այն հանգամանքներում, որոնց մեջ գտնվում են մարդիկ: Մեր ամբողջ երկը մի բարոյական տրակտատ է՝ վերածված ուշագրավ անցքերի:

Խստապահանջ ընթերցողը, թերևս, հանդիմանի ինձ, որ իմ տարիքում ես վերստին գրիչ եմ վերցնում՝ բախտախնդիր ու սիրային արկածներ գրելու համար: Սակայն, եթե վերևում նշած իմ խորհրդածությունը ճիշտ է, դա արդարացնում է ինձ. իսկ եթե դա սխալ է, ապա հենց այդ սխալը կլինի իմ ներումը:

Առաջին մաս

Ես ստիպված եմ խնդրել ընթերցողին՝ վերադառնալ դեպի իմ կյանքի այն շրջանը, երբ առաջին անգամ հանդիպեցի ասպետ դե Գրիոյին: Այդ դեպքը պատահեց իմ Իսպանիա մեկնելուց մոտ վեց ամիս առաջ: Թեև ես հազվադեպ էի դուրս գալիս իմ մենությունից, սակայն դեպի դստերս տաժած գուրգուրանքը հարկադրում էր ինձ երբեմն կատարել զանազան փոքր ճանապարհորդություններ, որոնք ես կրճատում էի կարելույն չափ:

Մի անգամ ես վերադառնում էի Ռուլենից, ուր գնացել էի նրա խնդրանքով դիմելու Նորմանդիայի պառլամենտին՝ մի քանի կալվածների ժառանգության գործով: Այդ ժառանգության իրավունքը ես ստացել էի մորական պապիցս և իմ հերթին զիջել աղջկաս: Ես ուղևորվեցի դեպի Էվրյո, ուր անցկացրի առաջին գիշերը, իսկ հետևյալ օրը ճաշին հասա Պասսի, որը այդտեղից հինգ-վեց մղոն հեռավորության վրա է գտնվում: Այդ ավանը մտնելիս ինձ զարմացրեց բնակիչների բուռն իրարանցումը: Նրանք դուրս էին թափվել տներից ու խուռն բազմությամբ վազում էին դեպի մի խոհուկ պանդոկի դարպասը, որի առաջ կանգնած էին երկու ծածկված սայլակներ: Տոթից ու հոգնածությունից շնչասպառ ձիերը տակավին չէին արձակված: Երևում էր, որ սայլակները նոր են եկել:

Մի րոպե ես կանգ առա՝ իրարանցման պատճառը պարզելու համար: Սակայն քիչ բան կարողացա իմանալ հետաքրքրությամբ տարված այդ ամբոխից, որը ոչ մի ուշադրություն չէր դարձնում իմ հարցերին և մեծ խառնաշփոթությամբ միմյանց բոթելով շարունակում էր վազել դեպի պանդոկ: Վերջապես դարպասի մոտ երևաց մի հրացանաձիգ ուսին մուշկետ, մեջքին՝ սուսերակալ: Ես ձեռքով նշան արեցի նրան, որ մոտենա ինձ և խնդրեցի բացատրել այդ իրարանցման պատճառը: «Դատարկ բան է, պարոն,— ասաց նա ինձ:— Ես ու ընկերներս տասներկու անառակ աղջիկ ենք տանում Հավր-դե-Կրաս, որտեղից նավով պիտի ճանապարհ դնենք դեպի Ամերիկա: Նրանցից մի քանիսը գեղեցիկ են և, ըստ երևույթին, դա է, որ հարուցում է այս բարեսիրտ գյուղացիների հետաքրքրությունը»:

Այս բացատրությունից հետո ես պատրաստ էի շարունակել ճանապարհս, եթե իմ ուշադրությունը չգրավեին պանդոկից դուրս եկող մի պառավի բացականչությունները. նա՝ ձեռքերը երկինք պարզած՝ գոչում էր, թե դա բարբարոսություն է, սարսափելի դաժանություն, կարեկցանք շարժող անգթություն:

— Ի՞նչ է պատահել,— հարցրի ես նրան:

— Ա՛խ, պարոն,— պատասխանեց նա:— Ներս մտեք և տեսեք, արդյոք կարո՞ղ է այսպիսի մի տեսարան չխոցել մարդու սիրտը:

Հետաքրքրությունն ինձ ստիպեց իջնել ձիուց: Ես ձիս հանձնեցի ձիապանիս խնամքին և, ամբոխը ճեղքելով, դժվարությամբ ներս մտա: Հիրավի, իմ աչքի առաջ բացվեց սրտանմիլ մի տեսարան:

Մեջքերից վեց-վեց իրար շղթայված այդ տասներկու աղջիկների մեջ կար մեկը, որի դեմքն ու արտաքինն այնքան քիչ էին համապատասխանում իր ներկա դրությանը, որ այլ պայմաններում ես նրան հասարակության բարձր շրջանի կին կհամարեի: Դեմքի թախիծը, կեղտոտ սպիտակեղենն ու զգեստներն այնքան քիչ էին տգեղացնում նրան, որ տեսքը

հարգանք ու կարեկցանք ներշնչեց ինձ: Այսուհանդերձ, աղջիկը ճգնում էր, որքան այդ թույլ էր տալիս շղթան, մի կողմ շրջվել հանդիսականներից՝ իր դեմքը նրանցից թաքցնելու համար: Նրա թաքնվելու այդ ճիգը վերին աստիճանի բնական էր և թվում էր, թե պարկեշտության զգացումից է բխում: Այդ անբախտ խմբին ուղեկցող վեց պահակները ևս նույն սենյակումն էին: Ես մի կողմ կանչեցի նրանց ավագին և խնդրեցի փոքր-ինչ լուսաբանել այդ գեղեցիկ աղջկա վիճակը:

Նա միայն ընդհանուր տեղեկություններ կարողացավ տալ:

— Մենք այդ աղջկան վերցրինք բանտից ոստիկանության գլխավոր պետի հրամանով,— պատասխանեց ավագը:— Պարզ է, աղջիկն այնտեղ բանտարկված էր ոչ իր բարի գործերի համար: Ճանապարհին բազմիցս հարցուփորձ արի, սակայն նա համառորեն լռում էր: Թեև ես ոչ մի հրաման չեմ ստացել լավ վարվելու այդ աղջկա հետ, քան մյուսների, այնուամենայնիվ, որոշ սիրալիրություն եմ ցույց տալիս, որովհետև ինձ թվում է, թե նա ավելի արժանավոր է, քան իր ընկերուհիները: Ահա այս երիտասարդ տղամարդը,— ավելացրեց հրացանաձիգը,— կարող է ինձնից լավ ձեզ բացատրել նրա դժբախտության պատճառը: Սկսած Փարիզից, երիտասարդն ուղեկցում է այդ աղջկան և գրեթե ոչ մի բռնի չի դադարում արտասվելուց: Թերևս նրա եղբայրն է կամ սիրեկանը:

Ես շրջվեցի դեպի այն անկյունը, ուր նստած էր այդ երիտասարդը. նա կարծես ընկղմված էր խոր մտածմունքի մեջ: Կյանքումս ես երբեք չէի տեսել վշտի ավելի կենդանի մի պատկեր: Նա վերին աստիճանի պարզ էր հագնված, սակայն առաջին իսկ հայացքից երևում էր, որ ազնվագարմ ու բարեկիրթ մի մարդ է: Մոտեցա նրան: Նա ոտքի կանգնեց, և ես նրա աչքերում, դեմքի և բոլոր շարժումների մեջ այնքան նրբություն, ազնվություն նկատեցի, որ սիրտս բնականաբար համակվեց բարյացակամ զգացումով դեպի նա:

— Արդյոք չե՞մ խանգարում ձեզ,— ասացի նրան, նստելով կողքին:— Ես կցանկանայի իմանալ այս գեղեցիկ կնոջ պատմությունը: Կբարեհաճե՞ք բավարարել իմ հետաքրքրությունը: Ինձ թվում է, նա ծնված չէ այն տխուր վիճակի համար, որի մեջ տեսնում եմ նրան:

Նա անկեղծորեն պատասխանեց, որ չի կարող ինձ ասել, թե ով է այդ կինը, առանց մատնելու միևնույն ժամանակ և իր ով լինելը: Այնինչ նա լուրջ պատճառներ ունի անհայտ մնալու:

— Կարող եմ այնուհանդերձ ասել ձեզ այն, ինչ հայտնի է այս թշվառականներին,— ավելացրեց նա, մատնացույց անելով հրացանաձիգներին,— ես սիրում եմ այդ աղջկան այնպիսի բուռն սիրով, որ դրա համար դարձել եմ աշխարհիս ամենաանբախտ մարդը: Փարիզում ես բոլոր հնարները գործադրեցի նրան ազատելու համար, սակայն ինձ չօգնեց ո՛չ աղերսանքը, ո՛չ հնարամտությունը և ո՛չ էլ ուժը: Ի վերջո որոշեցի հետևել նրան թեկուզ մինչև աշխարհի ծայրը: Ես նրա հետ նավ կնստեմ և կգնամ Ամերիկա: Սակայն ամենամեծ անգթությունն այն է, որ սույն ստոր սրիկաները,— շարունակեց նա, խոսելով հրացանաձիգների մասին,— թույլ չեն տալիս, որ մոտենամ նրան: Փարիզից մի քանի մղոն հեռանալուց հետո ես մտադիր էի ուղղակի հարձակվել նրանց վրա: Այդ նպատակով ես պայմանավորվել էի չորս մարդու հետ, որոնք մի խոշոր գումարի դիմաց խոստացել էին ինձ իրենց աջակցությունը: Սակայն ապիկարները կռվի պահին լքեցին ինձ և, դրամս առած, փախան: Ուժով իմ նպատակին հասնելու անգործությունս ստիպեց ինձ զինաթափ լինել: Հրացանաձիգներին որոշ վարձատրություն առաջարկելով, ես խնդրեցի գոնե թույլ

տալ հետևելու իրենց: Շահի տենչը նրանց ստիպեց համաձայնել: Ամեն անգամ, երբ ինձ թույլատրում էին խոսել սիրուհուս հետ, նրանք ինձանից վճար էին պահանջում: Քսակս շուտով դատարկվեց, իսկ այժմ, երբ գրպանումս ոչ մի սուս այլևս չկա, նրանք բարբարոսային կոպտությամբ իսկույն ինձ ետ են հրում, հենց որ նրան մոտենալու մի քայլ եմ անում: Ընդամենը մի րոպե առաջ, երբ ես, չնայած նրանց սպառնալիքներին, համարձակվեցի մոտենալ, նրանք հանդգնեցին հրացան ուղղել ինձ վրա: Այժմ նրանց ագահությունը բավարարելու և ճանապարհս շարունակելու համար ես ստիպված եմ ծախել իմ անպետք ձին, որով եկել եմ մինչև այս ավանը:

Թեև կարծես այս ամենը նա պատմեց բավական հանդարտ, սակայն երբ խոսքը վերջացրեց, արտասուքները կաթիլ-կաթիլ գլորվում էին նրա աչքերից: Այս իրադեպը ինձ վերին աստիճանի արտասովոր և հուզիչ թվաց:

— Ես չեմ պահանջում, որ դուք ինձ հայտնեք ձեր գաղտնիքը,— ասացի ես նրան,— սակայն, եթե կարող եմ ձեզ որևէ բանում օգտակար լինել, հաճությամբ պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու:

— Ավա՛ր,— պատասխանեց նա,— հույսի նշույլ անգամ չեմ տեսնում: Ես հարկադրված եմ ամբողջովին համակերպվել իմ դաժան բախտին: Ես կգնամ Ամերիկա, ուր գոնե ազատ կարող եմ սիրել: Ես գրել եմ իմ բարեկամներից մեկին, և նա ինձ մի քիչ կօգնի Հավր-դե-Կրասում: Ինձ մտատանջում է միայն մինչև այնտեղ հասնելու դժվարությունները և այս անբախտ արարածի,— ավելացրեց նա, թախժանքով նայելով իր սիրուհուն,— ճանապարհը գեթ մի քիչ թեթևացնելու անկարողությունս:

— Եթե այդպես է,— պատասխանեցի նրան,— ես ուզում եմ վերջ դնել ձեր մտատանջությանը: Ահա ձեզ մի փոքր գումար. խնդրում եմ ընդունեք. շատ եմ ցավում, որ այլ կերպ չեմ կարող ձեզ օգնել:

Պահակներից թաքուն ես նրան չորս ոսկի տվի, լավ գիտենալով, որ եթե իմանան այդ գումարի մասին, ապա ավելի թանկ կծախեն իրենց մատուցած ծառայությունը: Ես նույնիսկ մտածեցի սակարկել նրանց հետ, որպեսզի ապահովեմ երիտասարդ սիրեկանին մինչև Հավր իր սիրուհու հետ անընդհատ խոսակցելու թույլտվությունը: Նշան անելով, որ պահակապետը մոտենա ինձ, ես համապատասխան առաջարկ արի: Չնայած նա բավական անպատկառն էր, բայց, ըստ երևույթին, ամաչեց.

— Մենք, պարոն, նրան չենք արգելում խոսելու աղջկա հետ,— պատասխանեց նա շփոթված,— բայց երիտասարդը կամենում է միշտ նրա մոտ լինել, իսկ դա մեզ անհանգստացնում է. միանգամայն արդարացի է, որ նա վճարի պատճառած անհանգստության համար:

— Լավ, թող այդպես լինի,— ասացի նրան,— իսկ որքա՞ն պետք է վճարել, որպեսզի դուք այդ անհանգստությունը չզգաք:

Նա հանդգնություն ունեցավ ինձնից երկու ոսկի պահանջելու: Ես իսկույն վճարեցի:

— Սակայն տեսե՛ք, հա,— ավելացրի ես,— միայն թե առանց խարդախության: Ես իմ հասցեն թողնում եմ այս երիտասարդին, որպեսզի նա ամեն ինչի մասին իրազեկ պահի ինձ, և հավատացնում եմ, որ ի վիճակի կլինեմ հարկ եղած դեպքում ձեզ պատմել տալ:

Այս հանդիպումն ինձնից խլեց վեց ոսկի:

Այն արժանավայել և ջերմ երախտագիտությունը, որով երիտասարդ անձանորթն արտահայտեց իր շնորհակալությունը, վերջնականապես համոզեց ինձ, որ նա մեծատոհմիկ մի մարդ է՝ արժանի իմ առատաձեռնությանը։ Մեկնելուց առաջ ես մի քանի խոսք ուղղեցի նրա սիրուհուն։ Վերջինս ինձ պատասխանեց այնպիսի քնքուշ ու հմայիչ համեստությամբ, որ սենյակից դուրս գալիս ես հազար ու մի խորհրդածություն արի կանանց անիմանալի բնության մասին։

Ես վերադարձա դեպի իմ մենությունը, և այս արկածի շարունակությունն անհայտ մնաց ինձ։ Անցավ մոտ երկու տարի, և ես բոլորովին մոռացել էի այն, երբ մի երջանիկ պատահականությամբ առիթ ունեցա ծանոթանալու այդ պատմության բոլոր հանգամանքների հետ։

Լոնդոնից նոր էի հասել Կալե իմ աշակերտ մարկիզ դը...-ի հետ։ Մենք իջևանեցինք, եթե չեմ սխալվում, «Ոսկե Առյուծ» կոչված հյուրանոցում, ուր, ինչ-որ պատճառներից ստիպված, անցկացրինք ամբողջ օրը և հետևյալ գիշերը։ Ճաշից հետո փողոցներում զբոսնելիս ինձ թվաց, թե ես տեսնում եմ նույն երիտասարդին, որին հանդիպել էի Պասսիում։ Նա չափազանց վատ էր հագնված և շատ ավելի դալկադեմ էր, քան մեր առաջին տեսակցության պահին։ Թևի տակ մի հին ուղեպարկ ուներ. երևի նոր էր ժամանել քաղաք։ Սակայն որովհետև նա չափազանց գեղեցկատես էր, ապա հեշտ էր նրան ճանաչելը, և ես իսկույն իմացա, որ այդ նա է։

— Մոտենանք այս պատանուն,— ասացի ես մարկիզին։

Անկարելի է նկարագրել պատանու ուրախությունը, երբ իր հերթին նա էլ ինձ ճանաչեց։

— Ա՛խ, պարոն,— բացականչեց նա ձեռս համբուրելով,— ուրեմն ես կարող եմ մի անգամ ևս ձեզ հայտնել իմ անմոռաց երախտագիտությունը։

Ես նրան հարցրի, թե որտեղից է գալիս։ Նա պատասխանեց, որ ծովով է եկել Հավր-դե-Կրասից. իսկ այնտեղ ժամանել է Ամերիկայից մի քանի օր առաջ։

— Ինձ թվում է, դուք դրամի կարիք ունեք,— ասացի ես նրան։— Գնացեք «Ոսկե Առյուծ» հյուրանոցը, ուր իջևանել եմ, հենց հիմա ինքս էլ կգամ։

Ես անմիջապես վերադարձա հյուրանոց, որպեսզի իսկույն իմանամ նրա դժբախտ վիճակի մանրամասնությունները և Ամերիկայի ճանապարհորդության հանգամանքները։ Գուրգուրիչ ուշադրությամբ ես պատեցի նրան և կարգադրություն արի, որ նա ոչ մի բանի պակասություն չգա։ Նա չսպասեց, որ խնդրեմ իրեն՝ իր կյանքի պատմությունը անելու համար։

— Պարոն,— ասաց նա,— դուք այնքան ազնիվ եղաք դեպի ինձ, որ ես ստոր ապերախտության մեջ կհանդիմանեի ինձ, եթե որևէ բան թաքցնեի ձեզանից։ Ես ձեզ կպատմեմ ոչ միայն իմ դժբախտության ու տառապանքների, այլ նաև իմ անառակ կյանքի և ամենաամոթալի թուլությունների մասին։ Հավատացած եմ, որ դատապարտելով հանդերձ, դուք չեք կարող ինձ չկարեկցել։

Այստեղ ուզում եմ ընթերցողին նախազգուշացնել, որ նրա պատմությունը ես գրի առա այն լսելուց անմիջապես հետո, հետևաբար, կարելի է միանգամայն վստահ լինել դրա ճշգրտությանն ու իսկությանը։ Հավաստիացնում եմ, որ ճշտությունը պահպանել եմ մինչև

իսկ այն տեղերում, ուր խոսում են խորհրդածությունների և զգացումների մասին, որ երիտասարդ թափառաշրջիկը արտահայտում էր մեծ շնորհքով ու նրբությամբ:

Ահա նրա պատմությունը, որին ես մի բառ անգամ չեմ ավելացնելու մինչև վերջը:

Ես տասնյոթ տարեկան էի և Ամիյենում արդեն ավարտում էի փիլիսոփայության դասընթացը, ուր ինձ ուղարկել էին ծնողներս, որոնք Պ.-ի լավագույն ընտանիքներից մեկին էին պատկանում: Ես վերին աստիճանի խելոք ու բարեբարո կյանք էի վարում, և իմ ուսուցիչներն ամբողջ ուսումնարանում ինձ մատնանշում էին իբրև օրինակելի աշակերտ, թեև ոչ մի արտակարգ ճիգ չէի թափում, որպեսզի արժանանամ այդ գովեստին. բայց ի բնե մեղմ ու խաղաղ բնավորություն ունեի և մեծ հակում դեպի ուսումը, այնպես որ ինձ վերագրում էին առաքինություններ, որոնք հետևանք էին դեպի մոլությունը տաժած իմ բնական խորշանքի: Ծնորհիվ իմ ծագման, ուսման մեջ ունեցած հաջողությունների և որոշ արտաքին գրավչության՝ քաղաքում բոլոր ազնվաբարո մարդիկ ինձ ճանաչում և հարգում էին:

Հրապարակային քննությունները ես վերջացրի այնպիսի փայլուն հաջողությամբ և ընդհանուրի հավանությամբ, որ այնտեղ ներկա գտնվող եպիսկոպոսը ինձ առաջարկեց հոգևոր դաս մտնել, ուր կարող էի նրա կարծիքով ավելի խոշոր փառքի հասնել, քան Մալտայի ասպետական կարգում, որի համար ինձ կանխորոշել էին իմ ծնողները: Նրանց կամքի համաձայն, ես արդեն կրում էի այդ կարգի խաչը և ասպետ դե Գրիյո անունը: Արձակուրդները մոտենում էին, և ես պատրաստվում էի վերադառնալ հորս մոտ, որը խոստացել էր շուտով ինձ ակադեմիա ուղարկել:

Ամիյենից հեռանալիս միայն մի բան էր ինձ վշտացնում. այնտեղ ես թողնում էի մի բարեկամ, որի հետ կապվել էի մշտական ու քնքուշ մտերմությամբ: Նա մի քանի տարով ինձնից մեծ էր: Մենք միասին էինք դաստիարակվել, բայց լինելով աղքատ ընտանիքից, նա ստիպված էր հոգևորական դառնալ և մնալ Ամիյենում՝ այդ աստիճանին պատշաճ դասընթացներին հետևելու համար: Նա բազմաթիվ արժանիքներ ուներ: Դուք նրան կհանդիպեք իմ պատմության ընթացքում, ուր նա այնպիսի խանդավառաբանք ու վեհանձնություն է ցուցաբերում մեր բարեկամության մեջ, որոնք գերազանցում են հնադարյան ամենափառապանծ օրինակները: Եթե այն ժամանակ ես հետևած լիների նրա խորհուրդներին, միշտ ողջամիտ ու երջանիկ կլինեի: Եթե գեթ լսած լիների նրա խրատները, ապա թեկուզ այն անդունդից, ուր ինձ նետել էին իմ կրքերը, ես կարող էի փրկել իմ կարողության գոնե ինչ-որ մի մասը և իմ բարի համբավը: Սակայն նա իր հոգատարությունից ոչ մի օգուտ չբաղեց, նա զգաց միայն դրանց անօգուտ տեսնելու ցավը: Նա նույնիսկ կծու խոսքերի էր արժանանում երախտամոռիս կողմից, որը նրա հոգածությունը ընդունում էր որպես վիրավորանք և համարում անպատեհ:

Ես նախօրոք որոշել էի իմ՝ Ամիյենից մեկնելու ժամը: Ավա՛ղ, ինչո՞ւ մի օր առաջ չնշանակեցի: Անադարտ անմեղությամբ ես վերադարձած կլինեի իմ հոր տունը: Քաղաքից հեռանալու հենց նախօրյակին, երբ ես զբոսնում էի բարեկամիս հետ, որին Տիբերժ էին կոչում, մենք պատահեցինք Արրասից եկող հանրակառքին և դրան հետևեցինք մինչև պանդոկ, ուր իջևանում էին ուղևորները: Մենք այդ արինք պարզապես հետաքրքրությունից դրդված: Կառքից դուրս եկան մի քանի կանայք և իսկույն մտան հյուրանոց: Մեկը միայն, մի բոլորովին դեռատի աղջիկ, մնաց բակում, քանի դեռ

հասակավոր մի մարդ, երևի նրան ուղեկցող սպասավորը, աշխատում էր կառքից իջեցնել նրա իրերը: Այդ աղջիկը վերին աստիճանի գեղեցիկ երևաց ինձ, և ես, որ մինչ այդ երբեք չէի մտածել սեռերի տարբերության մասին, չէի նայել քիչ թե շատ ուշադրությամբ որևէ աղջկա վրա, ես, ասում եմ, որի ժուժկալությունը և համեստությունը ընդհանուրի հիացմունքի առարկան էին, մի ակնթարթում բռնկվեցի սիրատենչ զգացումով: Ես մի մեծ պակասություն ունեի. չափից դուրս երկչոտ էի ու ամոթխած: Սակայն այդ բոլորներն իմ այդ թուլությունը չկասեցրեց ինձ, և ես քայլեցի դեպի իմ սրտի տիրուհին:

Թեև նա ինձնից փոքր էր, սակայն իմ սիրալիր ուշադրությունն ընդունեց կարծես առանց շփոթվելու: Ես նրան հարցրի, թե ի՞նչ առիթով է եկել Ամիյեն և քաղաքում ո՞վ ունի ծանոթ: Նա պատասխանեց անկեղծորեն, որ նրան ուղարկել են ծնողները՝ կուսանոց մտնելու համար:

Սերն այնպես էր լուսավորել միտքս այն բոլորից, ինչ նա գրավել էր իմ սիրտը, որ ես իսկույն այդ դիտավորությունը համարեցի մահացու մի հարված իմ տենչերին:

Խոսելուս եղանակից նա հասկացավ, թե ինչպիսի զգացումներով եմ համակված, որովհետև նա ինձնից շատ ավելի փորձված էր: Նրան կուսանոց էին ուղարկում հակառակ իր կամքի, անշուշտ, դեպի հաճույքն ունեցած նրա հակումը սանձահարելու նկատառումով, մի հակում, որն արդեն երևան էր եկել և որը հետագայում դարձավ իմ և նրա թշվառությունների պատճառը: Ես ծառացա նրա ծնողների մտադրության դեմ և դա վիճարկեցի այն բոլոր ապացույցներով, որ ինձ ներշնչեցին նոր փթթող սերս ու դպրոցական պերճախոսությունս: Նա չարտահայտեց ոչ խստաբարոյություն, ոչ էլ արհամարհանք: Մի վայրկյան լռելուց հետո ասաց, որ ինքն էլ կանխատեսում է իր ապագա դժբախտ կյանքը, բայց երևի այդպես է վիճակված ի վերուստ, քանի որ ոչ մի միջոց չկա դրանից խույս տալու: Նրա հայացքի քնքշությունը, սույն խոսքերն արտասանելու թախծոտ գրավչությունը կամ ավելի շուտ մի ճակատագրական ուժ, որն ինձ դեպի իմ կործանումն էր մղում, թույլ չտվին, որ մի բոլոր անգամ տատանվեմ իմ պատասխանի մեջ: Սկսեցի նրան համոզել, որ եթե ապավինի իմ պատվին և այն անսահման քնքշությանը, որն արդեն ներշնչել է ինձ, ես կգոհաբերեմ իմ ամբողջ կյանքը՝ նրան իր ծնողների բռնակալությունից ազատելու և երջանկացնելու համար:

Հետագայում այդ մասին մտածելիս ես միշտ զարմացել եմ, թե այն ժամանակ որտեղի՞ց էր ինձ այնքան կորովն ու արտահայտվելու դյուրությունը: Սակայն սերը երբեք աստվածություն չէին համարի, եթե նա հաճախ հրաշքներ չգործեր: Ես ուրիշ շատ կրակոտ և համոզիչ խոսքեր ասացի նրան:

Գեղանի անծանոթուհիս լավ գիտեր, որ իմ հասակում մարդ չի խաբում. նա խոստովանեց, որ, հիրավի, եթե ես կարողանամ որևէ միջոց գտնել նրան ազատելու, նա իրեն պարտավորված պիտի համարի իմ հանդեպ՝ կյանքից առավել թանկագին մի բանով: Ես կրկնեցի, որ պատրաստ եմ դիմելու ամեն մի քայլի: Սակայն չունենալով բավականին փորձառություն, որպեսզի անհապաղ միջոցներ գտնեմ նրան աջակցելու, ես բավականացա այս ընդհանուր հավաստիացումով, որից ոչ մի օգուտ չկար ո՛չ ինձ և ո՛չ էլ նրան: Մինչ այդ, նրա ծեր սպասավորը մոտեցավ մեզ, և ես մտածեցի, թե բոլոր իմ հույսերը պիտի խորտակվեն, եթե նրա հնարամտությունը չօգներ մտքիս անկարողանը: Ես ապշած մնացի, երբ ծերունու մոտենալու միջոցին նա ինձ անվանեց հորեղբոր որդի և, առանց շփոթության նշույլ անգամ ցույց ապալու, ասաց, որ շատ ուրախ է ինձ Ամիյենում

հանդիպելու համար, և որ այդ առթիվ նա վաղվան է թողնում կուսանոց մտնելը, որպեսզի իրեն չգրկի ինձ հետ ընթերելու հաճույքից: Ես լավ հասկացա այս խորամանկության իմաստը: Նրան առաջարկեցի իջևանել մի հյուրանոցում, որի տերը Ամիյեն փոխադրվելուց առաջ երկար ժամանակ հորս կառապանն էր եղել, իսկ այժմ միանգամայն հավատարիմ էր ինձ:

Ես ինքս ուղեկցեցի նրան հյուրանոց: Ծեր սպասավորն ասես փնթփնթում էր քթի տակ, իսկ իմ բարեկամ Տիբերժը ոչինչ չհասկանալով այս անցուդարձից, առանց մի խոսք արտասանելու, հետևում էր ինձ: Նա մեր խոսակցությունը չէր լսում, շարունակում էր ման գալ բակում, երբ ես սիրաբանում էի իմ գեղեցիկ տիրուհու հետ:

Վախենալով Տիբերժի խոհեմությունից, ես ուզեցի ազատվել նրա ներկայությունից և խնդրեցի, որ կատարի իմ մի հանձնարարությունը: Այսպիսով, երբ մենք հասանք հյուրանոց, ես բախտ ունեցա առանձին՝ երես առ երես խոսակցելու սրտիս թագուհու հետ:

Շատ շուտ համոզվեցի, որ ես այնքան էլ երեխա չեի, որքան կարծում էի: Իմ սիրտը բացվեց բյուր քաղցրատենչ զգացումների հանդեպ, որոնց մասին մինչև այդ գաղափար անգամ չուների: Իմ երակներով մի անուշ ջերմության հոսանք անցավ: Ես գտնվում էի մի հոգեզմայլ վիճակում, որը միառժամանակ ինձ զրկեց խոսելու կարողությունից և որը արտացոլվում էր միմիայն աչքերիս մեջ:

Օրիորդ Մանոն Լեսկոն,— նա ինձ ասաց, որ այսպես են կոչում իրեն,— մեծապես գոհ մնաց իր հմայքի ներգործությունից: Ես նկատեցի, որ նա ինձնից պակաս հուզված չէ: Մանոնը խոստովանեց, որ ես իրեն դուր եմ գալիս, և ինքը շատ ուրախ է, որ ինձ է պարտական իր փրկությունը: Նա ցանկացավ իմանալ, թե ով եմ ես և, ստանալով իմ պատասխանը, ավելի ուրախացավ, որովհետև, լինելով հասարակ ընտանիքից, առավել ևս հրճվեց, որ տիրացել է ինձ պես սիրելանի սրտին: Մենք սկսեցինք խորհել միմյանց պատկանելու միջոցների մասին:

Երկար խորհրդածությունից հետո մենք այլ հնար չգտանք, քան փախուստը: Անհրաժեշտ էր մի կերպ թմրեցնել նրան ուղեկցող սպասավորի զգոնությունը, որը թեպետ սոսկ ծառա էր, բայց անվտանգ էր ոչ ամենևին: Որոշեցինք, որ ես այդ գիշեր պատրաստ կպահեմ մի փոստատար կառք և վաղ առավոտյան, մինչև նրա ուղեկցի արթնանալը, կվերադառնամ պանդոկ, որտեղից մենք գաղտնի կփախչենք և ուղղակի կգնանք Փարիզ, ուր անմիջապես կամուսնանանք: Մոտս ընդամենը հիսուն էկյու ունեի՝ իմ մանր խնայողությունների արդյունքը. իսկ Մանոնը՝ մոտավորապես երկու անգամ ավելի: Սակայն որպես անփորձ պատանիներ, մենք կարծում էինք, թե այդ գումարն անսպառ կլինի. Բացի դրանից, մենք քիչ հույս չէինք դնում մեր այլ ձեռնարկությունների հաջողության վրա:

Մինչ այդ ինձ համար աննախընթաց բավականությամբ ընթերելուց հետո՝ ես հեռացա մեր ծրագիրն իրագործելու համար: Իմ անելիքը հեշտանում էր շնորհիվ այն բանի, որ հետևյալ օրը ես մտադիր էի տուն վերադառնալ և դրա համար արդեն պատրաստել էի իմ համեստ ճամպրուկը: Ուստի, առանց դժվարության, այն փոխադրել տվի պանդոկ և պատվիրեցի, որ կառքը պատրաստ լինի առավոտյան ժամը հինգին, քաղաքի դռները բացվելու ժամին: Սակայն մնում էր միայն մի խոչընդոտ, որի մասին չէի մտածել և որը քիչ մնաց խորտակեց իմ ամբողջ ծրագիրը:

Տիրերժը թեպետ երեք տարով էր միայն ինձնից մեծ, բայց հասունացած ողջամտության և խստաբարո վարքի տեր մի պատանի էր: Նա ինձ սիրում էր արտասովոր քնքշությամբ: Այնքան գեղեցիկ աղջկա տեսքը, ինչպիսին Մանոնն էր, նրան ուղեկցելու իմ բուռն ցանկությունը և իրենից ազատվելու իմ ջանքերը նրա մեջ կասկած էին հարուցել իմ սիրո մասին: Նա չէր համարձակվել վերադառնալ պանդոկ, ուր ինձ թողել էր, երկյուղելով, թե դրանով կվիրավորի. սակայն վճռել էր իմ բնակարանում սպասել, որտեղ և վերադարձիս նրան գտա, չնայած որ արդեն երեկոյան ժամը տասն էր: Նրա ներկայությունն ինձ վշտացրեց: Եվ ինքը այդ նկատեց իսկույն:

— Ես հավատացած եմ,— անկեղծորեն ասաց նա,— որ դուք մտադիր եք ինչ-որ բան անել, որն ուզում եք ինձնից թաքցնել. այդ ես տեսնում եմ ձեր դեմքից:

Ես բավականին խիստ պատասխանեցի, որ պարտավոր չեմ իմ յուրաքանչյուր դիտավորության մասին հաշիվ տալ նրան:

— Անշուշտ,— վրա բերեց նա,— բայց դուք միշտ ինձ վերաբերվել եք իբրև բարեկամի, իսկ դա պայմանավորված է որոշ վստահությամբ և անկեղծությամբ:

Նա այնքան համառ և երկար խնդրեց հայտնել իմ գաղտնիքը, որ ես միշտ մտերիմ լինելով նրան, այս անգամ էլ վստահեցի պատմելու իմ բուռն հրապուրանքի մասին: Իմ խոստովանությունը նա ընդունեց այնպիսի բացահայտ դժգոհությամբ, որ ես սարսռեցի: Ես գոջացի, մանավանդ որ հայտնեցի նրան իմ փախուստի ծրագիրը: Նա ասաց, որ տաժելով դեպի ինձ ամենասերտ բարեկամություն, չի կարող հակառակ չլինել իմ մտադրություններին. որ ուզում է նախ մատնանշել այն ամենը, ինչ կարող է ինձ կասեցնել. սակայն, եթե այս ամենից հետո ես դարձյալ չհրաժարվեմ իմ չարաբաստիկ որոշումից, ապա նա այդ մասին պիտի նախազգուշացնի այն անձանց, որոնք անվրեպ կարող են հիմնովին խափանել իմ դիտավորությունը: Այնուհետև նա մի լուրջ ճառ ասաց, որը տևեց քառորդ ժամից ավելի և վերջացրեց սպառնալիքով, թե ինձ կմատնի, եթե խոսք չտամ ավելի խելոք ու զգույշ լինել:

Վհատությունն ինձ պատեց, որ այսպես անտեղի մատնեցի ինձ: Սակայն սերը, որ վերջին երկուերեք ժամվա ընթացքում ծայր աստիճան լուսավորել էր իմ միտքը, օգնեց ինձ գլխի ընկնելու, որ նրան դեռ չեմ հայտնել, թե իմ ծրագիրը պիտի գործադրեմ հետևյալ առավոտ, և ես որոշեցի խորամանկությամբ մոլորեցնել նրան:

— Տիրերժ,— ասացի նրան,— մինչև այսօր ես ձեզ համարում էի իմ բարեկամը և իմ խոստովանությամբ ուզեցի փորձել ձեզ: Ծիշտ է, որ ես սիրում եմ, չեմ խաբել ձեզ, սակայն ինչ վերաբերում է իմ փախուստին, դա այնպիսի մի քայլ չէ, որին կարելի լինի դիմել թեթևամտությամբ: Վաղը՝ առավոտյան ժամը իննին եկեք ինձ մոտ, ես ձեզ կձանոթացնեմ, եթե հնարավոր լինի, իմ սիրուհու հետ, և դուք ինքներդ կդատեք, թե արդյոք նա արժանի է իմ որոշմանը:

Նա հեռացավ ինձնից իր մտերմության մասին հազար ու մի հավաստիացումներ անելով: Այդ ամբողջ գիշերը ես անցկացրի կարգի բերելով իմ գործերը և առավոտյան, հենց որ լույսը բացվեց, գնացի պանդոկ, ուր Մանոնն արդեն սպասում էր ինձ: Նա կանգնած էր դեպի փողոց նայող լուսամուտի առաջ և ինձ տեսնելուն պես ինքն անձամբ բացեց դուռը:

Մենք դուրս եկանք առանց աղմուկի: Նրա վերցրածը միայն սպիտակեղենն էր, որը ինքս էի բռնել: Կառքը պատրաստ էր մեկնելու, և մենք իսկույն հեռացանք քաղաքից:

Հետագայում ես ձեզ կպատմեմ, թե ինչ էր արել Տիբերժը, երբ իմացել էր, որ ես խաբել եմ իրեն: Նրա հոգատար վերաբերմունքը դեպի ինձ դրանից չնվազեց: Դուք կոտեսնեք, թե նա ինչ ծայրահեղության հասցրեց այն, և ինչքան եմ ես արցունք թափել, երբ մտածել եմ, թե որն է եղել նրա հատուցումը:

Մենք այնպես արագ էինք ընթանում, որ մինչև մուրճն ընկնելը հասանք Մեն-Դընի: Ձի նստած՝ ես սուրում էի կառքի կողքից, այնպես որ միայն երիվարները փոխելու ժամանակ կարող էինք միմյանց հետ զրուցել: Բայց, երբ տեսանք, որ մոտենում ենք Փարիզին, այսինքն՝ գրեթե ապահով դրության մեջ ենք գտնվում, կանգ առանք մի բան ուտելու, որովհետև Ամիյենից մեկնելուց հետո ոչինչ չէինք կերել: Որքան էլ ես բուռն էի սիրահարված նրան, այնուամենայնիվ Մանոնը կարողացավ համոզել ինձ, որ ինքը ևս սիրում է ինձ ոչ պակաս ուժգնությամբ: Մենք ծայր աստիճան անգուսպ էինք մեր փաղաքշանքների մեջ և համբերություն չունեինք սպասելու, որ առանձին լինենք: Փոստատարները և պանդոկապետները հիացմունքով էին դիտում մեզ, և ես նկատեցի, որ նրանք զարմացած էին, տեսնելով մեր տարիքի երկու պատանիների, որոնք այնպես մոլեգին սիրում են միմյանց:

Մեն-Դընիում մենք մոռացանք մեր ամուսնանալու դիտավորությունը և, խախտելով եկեղեցու իրավունքները, ամուսիններ դարձանք, առանց մինչև իսկ մտածելու այդ մասին: Կասկած չկա, որ ես, ի բնե օժտված լինելով քնքուշ և կայուն բնավորությամբ, իմ ողջ կյանքում երջանիկ կլինեի, եթե Մանոնն ինձ հավատարիմ մնար: Որքան ավելի էի ճանաչում նրան, այնքան առավել նոր և հրապուրիչ հատկություններ էի գտնում նրա մեջ: Նրա խելքը, սիրտը, քնքշությունն ու գեղեցկությունն այնպիսի մի հաստատուն և հիասքանչ շղթա էին կազմում, որ ես իմ ամբողջ երջանկությունը կգոհաբերեի՝ հավիտյան նրա գերին լինելու համար: Օ՛, սարսափելի դու դարձ: Այն, ինչ այժմ իմ հուսահատության պատճառն է, կարող էր իմ երջանկության առարկան լինել: Ես ինձ համարում եմ ամենաանբախտ մարդը, շնորհիվ հենց իմ սիրո կայունության, որից ես պետք է սպասեի ամենաքաղցր վիճակը և ամենակատարյալ բարիքները:

Փարիզում մենք մի կահավորված բնակարան վարձեցինք Վ. . . փողոցում, դժբախտաբար, հայտնի կապալառու պարոն դը Բ. -ի տան մոտ: Անցավ երեք շաբաթ, որոնց ընթացքում ես այնքան էի տարված իմ կրքով, որ շատ քիչ էի մտածում իմ ընտանիքի և այն վշտի մասին, որ հայրս կրած կլինեի բացակայությանս հետևանքով: Սակայն, որովհետև վարմունքիս մեջ անկարգության հետք անգամ չկար, և Մանոնը նույնպես իրեն շատ համեստ էր պահում, այսպես անդորր ընթացող մեր կյանքը իմ մեջ աստիճանաբար հարուցեց պարտականության գիտակցությունը: Ես որոշեցի հաշտվել հորս հետ, եթե դա հնարավոր է: Իմ սիրուհին այնպես չքնաղ էր, որ ես բնավ չէի կասկածում, թե նա հաճելի կլինի հորս, եթե միայն կարողանայի միջոցներ գտնել ծնողիս ապացուցելու նրա ողջամտությունն ու պարկեշտությունը: Մի խոսքով, ես հույս ունեի նրանից ստանալ Մանոնի հետ ամուսնանալու թույլտվությունը, որովհետև առանց նրա համաձայնության դա իրագործելն ինձ հուսահատություն պետք է պատճառեր: Իմ մտադրությունը ես հայտնեցի Մանոնին և հասկացրի նրան, որ բացի սիրո պարտականության դրդապատճառներից, պետք է այստեղ նկատի առնել նաև

անհրաժեշտությունը, որովհետև մեր միջոցները չափազանց համեստ են, և ես սկսել եմ հրաժարվել այն մտքից, որ դրանք անսպառ են:

Մանոնն իմ այս առաջարկությունն ընդունեց սառնությամբ: Մակայն ինձ թվում էր, թե նրա հարուցած դժվարությունները ծագում էին իր իսկ սիրալիր քնքշությունից և ինձ կորցնելու վախից, եթե հայրս՝ իմանալով հանդերձ մեր ապաստարանի տեղը, չտա իր հավանությունը մեր մտադրությունն իրագործելու համար: Ես բնավ չկասկածեցի այն վտանգը, որն արդեն պետք է ինձ հարվածեր: Անհրաժեշտության մասին տված իմ պատճառաբանությանը նա պատասխանեց, որ մեր միջոցները տակավին կբավականացնեն մի քանի շաբաթ ևս ապրելու, և թե այնուհետև նա հույս ունի, որ կօգնեն իրեն սիրող գավառացի մի քանի ազգականներ, որոնց ուզում է դիմել նամակով: Նա իր մերժումը քաղցրացրեց այնպիսի քնքուշ և տարփալի զգվանքներով, որ ես, շնչելով սոսկ նրանով և բնավ չտարակուսելով նրա սրտաբուխ անկեղծությանը, ուրախությամբ համաձայնեցի նրա բոլոր առարկումներին և որոշումներին:

Ես նրան էի հանձնել մեր դրամապանակի տնօրինությունը և առօրյա ծախսերը վճարելու հոգը: Քիչ ժամանակ անց նկատեցի, որ մեր սեղանը հետզհետե ճոխանում է, և որ Մանոնն իր համար մի քանի թանկագին հագուստներ է ձեռք բերել: Գիտենալով, որ մեր դրամից հագիվ տասներկու-տասնհինգ պիստոլ կարող է մնացած լինել, ես նրան հայտնեցի իմ զարմանքը՝ մեր կարողության ակնհայտ աճի առթիվ: Ժպիտը երեսին՝ նա խնդրեց ինձ չանհանգստանալ:

— Բեզ չխոստացա՞, — ասաց նա, — որ ձեռք կբերեմ պետք եղած միջոցները:

Ես նրան սիրում էի պատանեկան կատարյալ պարզությամբ, ուստի և դյուրությամբ տազնապահար չեղա:

Մի անգամ, կեսօրից հետո, ես դուրս էի եկել տնից, նախազգուշացնելով Մանոնին, թե կվերադառնամ սովորականից ուշ: Վերադարձիս ինձ զարմացրեց այն հանգամանքը, որ դռան մոտ երկու-երեք բոպե ինձ սպասել տվին: Մեզ սպասարկում էր մի դեռատի աղջիկ, որը մոտավորապես մեր տարիքն ուներ: Երբ նա դուռը բացեց, ես հարցրի, թե ինչու էր նա ինձ այդքան երկար սպասել տալիս: Շփոթված՝ նա պատասխանեց, թե չի լսել, որ դուռը բախել են: Ես դուռը ծեծել էի միայն մի անգամ, ուստի և նկատեցի:

— Եթե չեք լսել, ապա ինչո՞ւ բացեցիք:

Իմ հարցն այն աստիճան շփոթեցրեց նրան, որ նա, անընդունակ մի բան հնարելու, սկսեց լաց լինել և ինձ վստահեցնել, որ ինքը ոչ մի բանում մեղավոր չէ, այլ տիկինն է նրան արգելել դուռը բանալու, քանի դեռ պարոն դը Բ. -ն չի հեռացել մյուս սանդուղքով, որը դեպի տիկնոջ առանձնասենյակն է տանում:

Իմ հուզումն այնքան մեծ էր, որ ես ուժ չունեցա բնակարան մտնելու: Ես որոշեցի դուրս գալ պատրվակելով ինչ-որ մի գործ և հրամայեցի աղջկան տիկնոջը հայտնել, որ մի բոպե հետո կվերադառնամ, սակայն արգելեցի խոստովանել, թե ինձ հետ խոսել է պարոն դը Բ. -ի մասին:

Այնպիսի մի սուր վիշտ համակեց ինձ, որ երբ իջնում էի սանդուղքի աստիճաններով, արտասուքները հոսում էին իմ աչքերից, առանց իմանալու տակավին, թե ինչ զգացումներից են դրանք հորդել:

Ես մտա առաջին պատահած սրճարանը, նստեցի սեղանի մոտ և, գլուխս առած ավերիս մեջ, սկսեցի խորհել, թե ինչ է կատարվում իմ սրտում: Ես չէի համարձակվում մտաբերել այն, ինչ հենց նոր լսել էի: Ես ուզում էի դա մի պատրանք համարել և մի քանի անգամ պատրաստվեցի տուն վերադառնալ, առանց ցույց տալու Մանոնին, թե որևէ բան նկատել եմ: Այն աստիճան անհնարին էր թվում, թե Մանոնը դավաճանած կլինի ինձ, որ վախենում էի իմ կասկածով վիրավորել նրան: Ես նրան պաշտում էի, դա անտարակուսելի էր. ես նրանից շատ ավելի սիրո ապացույցներ էի ստացել, քան ինքս էի տվել: Արդ, ինչպե՞ս կարող էի մեղադրել նրան, որ նա ինձնից նվազ անկեղծ է և նվազ կայուն՝ իր սիրո մեջ: Նա ի՞նչ շարժառիթ ուներ ինձ խաբելու: Դեռ երեք ժամ սրանից առաջ նա ամենաքնքուշ փայփայանքներով էր պատել ինձ և զմայլանքով ընդունել իմ փոխադարձ գուրգուրանքը. իմ սեփական սիրտը նրա սրտից ավելի լավ չէի ճանաչում: «Ո՛չ, ո՛չ,— ասացի ինքս ինձ,— անհնար է, որ Մանոնն ինձ դավաճանած լինի: Նա լավ գիտե, որ ես նրանով եմ ապրում, նա բնավ չի կասկածում, որ ես պաշտում եմ իրեն. իսկ դա ատելու շարժառիթ չի կարող ծառայել»:

Այնուամենայնիվ, պարոն դր Բ. -ի այցը և գողունի փախուստը պղտորել էին մտքերս: Ես հիշեցի նաև Մանոնի մանր-մունր գնումները, որոնք իմ կարծիքով գերազանցում էին մեր կարողությունը: Սա կարծես վկայում էր նոր սիրելիանի առատաձեռնությունը: Եվ ի՞նչ էր նշանակում նրա վստահությունը դեպի այն դրամական միջոցները, որոնք անհայտ էին ինձ: Այս բոլոր առեղծվածներին ես չկարողացա տալ այն բավարար լուծումը, որպիսին տեսնում էր իմ սիրտը: Մյուս կողմից, Փարիզ փոխադրվելուց հետո ոչ մի բոպե նրան չէի հեռացրել իմ աչքից: Զբոսնելիս, զվարճանալիս, զբաղվելիս մենք միշտ միասին ենք եղել: Աստված իմ, մի բոպեի անջատումը մեզ անչափ վիշտ կարող էր պատճառել: Մեզ անհրաժեշտ էր անդադար կրկնել, որ սիրում ենք միմյանց. առանց այս խոստովանության մենք վշտից կմեռնեինք: Ուստի ես մի բոպե անգամ չէի կարող երևակայել, որ Մանոնն ինձնից բացի, ուրիշ մեկով տարված լինի:

Ի վերջո, ինձ թվաց, որ գտել եմ այս գաղտնիքի լուծումը: «Պարոն դր Բ. -ն,— ասացի ինքս ինձ,— մեծ գործերով է զբաղվում և լայն կապեր ունի. երևի Մանոնի ծնողները նրա միջոցով Մանոնին որոշ գումար են փոխադրել: Միգուցե նա արդեն նրանից դրամ է ստացել. այսօր էլ այդ պարոնը, երևի, եկել էր կրկին մի բան հանձնելու: Անշուշտ, Մանոնը դիտմամբ է ինձնից թաքցրել այդ, որպեսզի հանկարծակիի բերի ինձ հաճելի անակնկալությամբ: Եվ, թերևս, նա այդ մասին կպատմեր ինձ, եթե ես, սովորականի պես, մտած լինեի տուն, փոխանակ գալու այստեղ և վշտի մեջ թաղվելու: Համենայն դեպս, նա ոչինչ չի թաքցնի ինձնից, եթե ինքս այդ մասին սկսեմ հարցնել»:

Ես այն աստիճան հափշտակվեցի այդ մտքով, որ դա խիստ մեղմացրեց վիշտս: Անմիջապես տուն վերադարձա և սովորական քնքշությամբ գրկեցի Մանոնին: Նա քաղցրությամբ ընդունեց ինձ, սկզբում մտածեցի նրան հաղորդել իմ կռահումները, որոնք այժմ միանգամայն ստույգ էին թվում ինձ, սակայն այդ չարեցի, հուսալով, թե միգուցե նա կկանխի ինձ, պատմելով այն բոլորը, ինչ պատահել է:

Ընթրիքը մատուցեցին: Ես սեղան նստեցի շատ ուրախ տրամադրված, սակայն իմ և Մանոնի միջև դրված մոմի լույսի տակ ինձ թվաց, թե թախիծ եմ տեսնում թանկագին սիրուհուս երեսին և աչքերի մեջ: Նրա թախիծը համակեց և ինձ: Ես նկատեցի, որ սովորականից տարբեր է ինձ վրա ուղղված նրա հայացքը: Ես չէի կարողանում հասկանալ, թե ինչ է արտահայտում դա՝ սեր թե՞ կարեկցանք, թեև այդ ինձ թվում էր իբրև շոյող և

քնքշանվաղ մի զգացում: Այնուամենայնիվ, ես նույն ուշադրությամբ նայում էի նրան. թերևս նրա համար նույնպես հեշտ չէր դատել իմ սրտի վիճակի մասին, տեսնելով իմ հայացքը: Մենք անկարող էինք ոչ խոսել և ոչ էլ ուտել: Վերջապես արտասուքները հոսեցին նրա հիասքանչ աչքերից, կեղծ ու նենգ արտասուքներ:

— Ա՛խ, աստված իմ,— բացականչեցի ես,— դու լալիս ես, անգին Մանոն. դու վշտացած ես մինչ արտասվելու չափ և ինձ մի խոսք անգամ չես ասում քո ցավերի մասին:

Նա ինձ պատասխանեց միայն մի քանի հառաչանքներով, որոնք է՛լ ավելի սաստկացրին իմ անհանգստությունը: Դողալով ոտքի կանգնեցի: Իմ սիրտ ամբողջ կորովով թախանձեցի նրան հայտնել ինձ իր արտասուքների պատճառը: Դրանք սրբելիս ինքս էլ արտասվեցի: Ես ավելի շուտ մեռած էի, քան կենդանի: Բարբարոսն անգամ կզգացվեր իմ այդ վիշտն ու ասիլ տեսնելիս:

Այն միջոցին, երբ ես ամբողջապես զբաղված էի նրանով, լսեցի սանդուղքով բարձրացող մի քանի մարդկանց ոտնաձայն: Դուռը թեթև բախեցին: Մանոնը շտապ համբուրեց ինձ և, իմ գրկից դուրս պրծնելով, արագ իր սենյակը մտավ և իսկույն փակեց դուռը: Ես կարծեցի, թե նա ուզում է եկող կողմնակի մարդկանցից թաքնվել փոքր-ինչ անփույթ հագնված լինելու պատճառով: Ինքս գնացի բացելու:

Հազիվ էի դուռը բացել, երբ երեք մարդ ինձ բռնեցին. իսկույն ճանաչեցի, որ դրանք իմ հոր սպասավորներն են: Նրանք ինձ վրա բռնություն գործ չդրեցին, սակայն մինչ երկուսը բռնել էին իմ ձեռքերը, երրորդը խուզարկեց գրպաններս և այնտեղից հանեց մի փոքրիկ դանակ, որը իմ մոտ եղած միակ գենքն էր: Նրանք ներողություն խնդրեցին, որ հարկադրված են ինձ հետ անքաղաքավարի վերաբերվելու և բացատրեցին, որ, հարկավ, այդ անում են հորս կարդադրությամբ: Հետո ավելացրին, որ ներքևում կառքի մեջ ինձ սպասում է իմ մեծ եղբայրը: Ես այնքան էի հուզված, որ առանց դիմադրության և առարկության թույլ տվի ինձ տանեն նրա մոտ: Եղբայրս, իրոք, սպասում էր դրսում: Ինձ նրա հետ կառք նստեցրին, և կառապանը, նախօրոք ստացած հրամանի համաձայն, ձիերը սրընթաց քշեց մինչև Սեն-Դրնի: Եղբայրս քնքշանքով համբուրեց ինձ, սակայն մի խոսք անգամ չարտասանեց, այնպես որ ես միանգամայն ազատ կարող էի խորհել իմ դժբախտ վիճակի մասին:

Սկզբում ամեն ինչ ինձ ծայր աստիճան մթին ու անհասկանալի թվաց, և ես անկարող եղա որևէ ենթադրություն անել: Դաժանաբար դավաճանել էին ինձ: Սակայն ո՞վ: Ամենից առաջ մտքովս անցավ Տիբերժը: «Դավաճան,— ասացի ես,— բանդ բուրդ է, եթե կասկածներս արդարանան»: Ես մտածեցի, որ նա չգիտե մեր բնակավայրի տեղը, ուստի և նրանից չէին կարող իմանալ, թե մենք Փարիզում ենք: Մանոնին մեղադրել, սակայն իմ սիրտը չէր հանդգնում այդպիսի մեղադրանք անելու: Թեև նրա արտաստվոր տխրությունը, որից ասես նա ընկճված էր, նրա արտասուքները, սենյակ քաշվելուց առաջ ինձ տված քնքուշ համբույրը առեղծվածային էին թվում ինձ, սակայն ես պատրաստ էի այդ բոլորը բացատրել մեր երկուսի մոտալուտ դժբախտության նախագագացումով. մինչ ես հուսաբեկ մորմոքում էի չարաբաստիկ պատահականությունից, որն ինձ անջատել էր Մանոնից, բայց տակավին դյուրահավատությամբ երևակայում էի, թե նա ավելի շատ է կարոտ կարեկցության, քան ես:

Իմ մտորումները ինձ բերին այն համոզման, որ Փարիզի փողոցներում ինձ տեսել են ինչ-որ ծանոթ մարդիկ և հաղորդել հորս: Այս միտքն ինձ սփոփեց: Ես հույս ունեի պրծնել սոսկ

կշտամբանքներով կամ այլ թերևս պատժով, որ պետք է կրելի հանուն հայրական հեղինակության:

Որոշեցի ամեն ինչ տանել համբերությամբ և խոստանալ այն, ինչ ինձնից կպահանջեն, որպեսզի, երբ առիթը ներկայանա, առանց դժվարության, արագ վերադառնամ Փարիզ՝ իմ կյանքն ու երջանկությունը սիրելի Մանոնին նվիրաբերելու:

Մենք շատ շուտ հասանք Սեն-Դընի: Չարմացած իմ լռությունից, եղբայրս կարծել էր, թե դա հետևանք է վախի: Նա սկսեց ինձ մխիթարել, հավատացնելով, թե կարող եմ չվախենալ հորս խստասրտությունից, միայն անհրաժեշտ է, որ ես սակավ առ սակավ գիտակցեմ իմ որդիական պարտականությունները և ջանամ արժանի լինել հորս՝ դեպի ինձ տածած սիրուն: Եղբայրս կարգադրեց, որ գիշերն անցկացնենք Սեն-Դընիում և զգուշության համար երեք սպասավորներին էլ հրամայեց քնել իմ սենյակում:

Ես սուր ցավ զգացի, երբ նորից ինձ գտա հենց այն պանդոկում, ուր իջևանել էինք Մանոնի հետ Ամիյենից Փարիզ գնալիս: Պանդոկապետը և սպասավորներն ինձ ճանաչեցին և միևնույն ժամանակ գուշակեցին իմ արկածախնդրության ճիշտ պատմությունը: Ես լսեցի, թե ինչպես սպասավորներից մեկն ասում էր տիրոջը. «Ա՛խ, սա այն գեղեցիկ պարոնն է, որ վեց շաբաթ սրանից առաջ այստեղից անցնում էր մի սիրունիկ օրիորդի հետ: Որքան նա սիրում էր նրան: Որքան հրաշագեղ էր այն աղջիկը: Խեղճ երեխաներ, ինչպես էին նրանք գուրգուրում միմյանց: Աստված վկա, շատ ցավալի է, որ նրանց անջատել են»: Ես այնպես ձևացրի, թե ոչինչ չեմ լսում և աշխատեցի հնարավորին չափ քիչ երևալ մարդկանց աչքին:

Սեն-Դընիում եղբորս սպասում էր երկտեղանի մի կառեթ, մենք մեկնեցինք վաղ առավոտյան և մյուս օրը երեկոյան դեմ հասանք տուն: Եղբայրս ինձնից առաջ տեսակցեց հորս հետ, երևի նրան հօգուտ ինձ տրամադրելու համար, պատմելով, թե ինչպիսի հեզությամբ ու առանց դիմադրության ես թույլ եմ տվել, որ ինձ տուն տանեն: Հայրս ինձ ընդունեց նվազ խստությամբ, քան ես սպասում էի: Նա բավականացավ սովորական հանդիմանանքով իմ պարտազանցության և առանց իր թույլտվության տնից բացակայած լինելու համար: Իսկ իմ սիրուհու մասին ասաց, որ ինձ հետ պատահածն արժանի հատուցումն է եղել այն բանի համար, որ ես անզգուշորեն հրապուրվել եմ անծանոթ աղջկանով. նա ավելացրեց, թե առաջ ավելի լավ կարծիք ուներ իմ խոհեմության մասին, սակայն հույսով է, որ այս փոքրիկ արկածից հետո ես ավելի կխելոքանամ: Նրա խոսքերին ես տվի իմ դիտավորություններին համապատասխանող նշանակություն: Ես շնորհակալություն հայտնեցի հորս՝ ինձ ներելու բարեսրտության համար և խոստացա ասպագայում ավելի հեզ ու վայելույշ վարք ունենալ: Սրտիս խորքում ես ցնծում էի, որովհետև իրերի ընթացքից բնավ չէի կասկածում, որ նույն գիշերն և եթ լուսաբացից առաջ հնարավորություն պիտի ունենամ տնից անհետանալու:

Սեղանը պատրաստ էր, և մենք նստեցինք ընթրիքի: Սկսեցին ինձ ծաղրել՝ Ամիյենում տարած հաղթությանս և իմ հավատարիմ սիրուհու հետ փախչելուս համար: Ես սիրալիր ներողամտությամբ ընդունեցի հարվածները. նույնիսկ անչափ գոհ էի, որ ինձ թույլտվություն է ընձեռվում զրուցելու միտքս անդադար զբաղեցնող առարկայի մասին: Սակայն հորս շրթներից թռած մի քանի խոսքեր ստիպեցին ինձ միանգամայն լարել ուշադրությունս: Նա խոսեց նենգության և պարոն դը Բ. -ի շահախնդիր ծառայության մասին: Ես շշմեցի, երբ հորիցս լսեցի այս խոսքերը և խոնարհաբար խնդրեցի ավելի պարզ

բացատրել, թե նա ինչ է ուզում ասել: Դառնալով դեպի եղբայրս, նա հարցրեց, մի՞թե ինձ չի պատմել ողջ եղելությունը: Եղբայրս պատասխանեց, որ ես ճանապարհին այն աստիճան հանգիստ եմ պահել ինձ, որ նա մտածել է, թե բնավ կարիք չկա դիմելու այդ միջոցին՝ ինձ իմ անմտությունից բուժելու համար: Նկատեցի, որ հայրս երկրնտրանքի մեջ է. պե՞տք է արդյոք ամեն ինչ պարզել, թե ոչ: Սակայն ես այնպես թախանձագին խնդրեցի նրան, որ նա բավարարեց իմ հետաքրքրությունը կամ, ավելի շուտ, անգթորեն ինձ ոչնչացրեց ամենասարսափելի մի պատմությամբ:

Նախ՝ նա հարցրեց մի՞թե ես միշտ միամտորեն հավատացել եմ, թե սիրուհիս հավատարիմ է ինձ: Ես ամենայն համարձակությամբ պատասխանեցի, որ դրանում այն աստիճան վստահ եմ, որ ոչ մի բան չի կարող ամենաթեթև կասկածն անգամ հարուցել իմ մեջ:

— Հա՛, հա՛, հա՛, սքանչելի է,— բացականչեց հայրս անգուսպ քրքիջով,— որքան միամիտ ես ու դյուրահավատ: Չվարճալի ես քո զգացումներով: Չափազանց ցավալի է, իմ խեղճ ասպետ, որ կոչված ես Մալտայի կարգը մտնելու, քանի որ բավական հակում ես ցույց տալիս համբերատար ու հարմարվող ամուսին լինելու:— Եվ այսպիսի անգութ խոսքերով նա դեռ երկար ծաղրեց իմ հիմարությունն ու դյուրահավատությունը, ինչպես ինքն էր ասում:

Վերջապես, տեսնելով, որ ես համառում եմ լռությամբ մեջ, նա շարունակեց ինձ բացատրել, որ իմ Ամիյենից մեկնելուց հետո անցած ժամանակի հաշվի համաձայն, Մանոնն ինձ սիրած պիտի լինի մոտավորապես տասներկու օր:

— Որովհետև,— ավելացրեց նա,— գիտեմ, որ Ամիյենից դու մեկնեցիր անցյալ ամսի 28-ին. այսօր ամսի 29-ն է. պարոն դը Բ. -ի նամակը ես ստացել եմ տասնմեկ օր առաջ. ենթադրում եմ, որ նրան ութ օր էր պետք, որպեսզի կարողանար ծանոթանալ քո սիրուհու հետ: Այսպես, ուրեմն, եթե ութը և տասնմեկը հանենք երեսունմեկից,— մի ամսի 28-ից մինչև մյուս ամսի 29-ը տևած ժամանակը,— կմնա տասներկու կամ մոտավորապես այդքան:— Այս խոսքերից հետո քրքիջի պոռթկումները էլ ավելի սաստկացան:

Այս բոլորը լսելիս սիրտս ճմլվում էր, և ես վախենում էի, թե այլևս ի վիճակի չեմ լինի դիմանալու մինչև սույն տխուր կատակերգության վերջը:

— Իմացիր ուրեմն,— շարունակեց հայրս,— եթե ինքդ չգիտես, որ պարոն դը Բ. -ն նվաճել է քո իշխանուհու սիրտը: Իհարկե, նա ծաղրում է ինձ, երբ ուզում է համոզել, որ կամեցել է քեզնից հափշտակել սիրուհուդ ինձ ծառայություն հատուցելու անշահախնդիր ցանկությունից միայն դրդված: Այդպիսի մի մարդուց, որը նույնիսկ անծանոթ է ինձ, չպետք է սպասել այդքան վեհ զգացումներ: Նա քո սիրուհուց իմացել է, որ դու իմ որդին ես, և որպեսզի ազատվի քո անցանկալի ներկայությունից, ինձ գրել է բնակավայրիդ հասցեն և քո անկարգ կյանքի մասին, միաժամանակ հասկացնելով, որ անհրաժեշտ է խիստ միջոցներ գործադրել քեզ այնտեղից բռնի հեռացնելու համար: Նա ինձ առաջարկում էր իր աջակցությունը՝ քեզ ձերբակալելու միջոցները դյուրացնելու համար և միայն նրա և քո սիրուհու ցուցմունքների շնորհիվ եղբորդ հաջողվեց քեզ հանկարծակիի բերել և տուն վերադարձնել: Դու կարող ես այժմ շնորհավորել քեզ տարածդ հաղթանակի տևականության առթիվ: Դու ընդունակ ես մեծ արագությամբ հաղթություն տանելու, ասպետս: Սակայն չես կարող քո նվաճումները պահպանել:

Ես չկարողացա ավելի երկար տանել հորս ճառախոսությունը, որի յուրաքանչյուր խոսքը խոցում էր սիրտս: Մեղանից վեր կացա և հագիվ չորս քայլ էի արել սենյակից դուրս գալու համար, երբ ուշաթափ ու անզգա ընկա հատակին: Շնորհիվ ցույց տված արագ օգնության, ես շուտով ուշքի եկա: Բացեցի աչքերս, որ արցունքի հեղեղներ թափեմ, բերանս՝ որ վշտագին ու սրտառույ տրտունջներ ասեմ: Հայրս, որ միշտ կաթոգին սիրել էր ինձ, ամենայն քնքշանքով աշխատում էր մխիթարել: Ես լսում էի նրան, սակայն չէի հասկանում արտասանած խոսքերը: Ես ծունկ չոքեցի նրա առջև և, ձեռքերս վեր բարձրացրած, աղերսեցի թույլատրել գնալ Փարիզ պարոն դը Բ. -ին սրախողխող անելու:

— Ոչ, ասում էի ես,— նա չի նվաճել Մանոնի սիրտը, նա բռնություն է գործ դրել նրա վրա, հրապուրել է նրան որևէ կախարդանքով կամ թույնով, թերևս կոպտությամբ բռնաբարել է նրան: Մանոնն ինձ է սիրում: Մի՞թե ես չգիտեմ այդ: Պարոն դը Բ. -ն դաշույնը ձեռին սպառնացել է նրան, որպեսզի հարկադրի ինձ լքելու: Նա ամեն մի միջոցի դիմած կլինի՝ ինձնից հափշտակելու իմ աննման սիրուհուն: Ախ, աստված իմ, աստված իմ, մի՞թե կարելի է, որ Մանոնն ինձ դավաճանած լինի և սիրելուց դադարած:

Ես անընդհատ կրկնում էի, թե ուզում եմ շուտափույթ վերադառնալ Փարիզ, և նույնիսկ ամեն անգամ այդ ասելիս տեղիցս վեր էի կենում: Հայրս համոզվեց, որ այդպես մոլեգնած ես ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեմ առնի: Տան վերնահարկում նա ինձ մի սենյակ հատկացրեց և մոտս թողեց երկու սպասավորների, որպեսզի աչալուրջ հսկեն: Այլևս ինձ չէի տիրապետում: Ես պատրաստ էի հազար կյանք գոհաբերելու, միայն թե քառորդ ժամով Փարիզում գտնվեմ: Հասկացա, որ այդքան բացահայտ իմ դիտավորությունը հայտնելուց հետո ինձ հեշտությամբ թույլ չեն տա սենյակից դուրս գալու: Ես աչքով չափեցի լուսամուտների բարձրությունը և, երբ տեսա, որ այս կերպ ոչ մի հնար չկա փախչելու, մեղմությամբ խոսեցի իմ պահակների հետ: Հազար երդումներով նրանց խոստացա հետագայում առատաձեռն վարձատրել, եթե արգելք չլինեն իմ փախուստին: Աղաչեցի, հորդորեցի, սպառնացի, սակայն իմ այս փորձն էլ անօգուտ անցավ: Սրանից հետո ես կտրեցի ամեն հույս: Որոշեցի մեռնել և ինձ անկողին նետեցի՝ միայն մահիցս հետո այն թողնելու մտադրությամբ: Այս դրության մեջ անցկացրի գիշերը և հետևյալ օրը: Մյուս առավոտ ինձ բերած կերակրից հրաժարվեցի:

Կեսօրից հետո հայրս եկավ ինձ տեսնելու: Նա բարեսրտությամբ աշխատեց ամենաքաղցր մխիթարական խոսքերով մեղմացնել իմ տառապանքները: Նա այնպես վճռականորեն հրամայեց մի բան ուտել, որ ես հնազանդվեցի՝ հարգանքից դրդված: Մի քանի օր ես սնունդ էի ընդունում միայն հորս ներկայությամբ և նրան հնազանդվելու համար: Նա անդադար շարունակում էր պատճառաբանություններ առաջ բերել, որոնք ի վիճակի լինեին վերադարձնել իմ առողջ դատողությունը և արհամարհանք ներշնչել ինձ դեպի անհավատարիմ Մանոնը: Ճիշտ է, ես այլևս Մանոնին չէի հարգում. ինչպե՞ս կարող էի հարգել բոլոր արարածներից ամենաթեթևամտին, ամենանենգին: Սակայն նրա պատկերը, հմայուն դիմագծերը, որոնք կրում էի սրտիս խորքում, նախկինի պես հարատևում էին այնտեղ: «Թող ես մեռնեմ,— ասում էի ինքս ինձ,— դա նույնիսկ անհրաժեշտ է այսքան ամոթից և տառապանքներից հետո. ես կարող եմ հազար մահ տանել, բայց չպիտի կարողանամ մոռանալ ապերախտ Մանոնին»:

Հայրս զարմացած էր, տեսնելով, որ ես տոչորվում եմ խորտակված սիրով: Նա գիտեր իմ սկզբունքները պատվի խնդրում և չկասկածելով, որ Մանոնի դավաճանությունը պիտի ստիպի ինձ արհամարհել նրան, նա կարծեց, թե իմ սիրո հարատևությունը առաջ է գալիս

ոչ թե այն մասնավոր կրթից, որ ես տածում եմ դեպի Մանոնը, այլ ընդհանրապես դեպի կանայք ունեցած իմ հակումից: Նա այն աստիճան հաստատուն կառչեց այս մտքին, որ դրդված դեպի ինձ տածած քնքուշ զգացումից, մի անգամ մոտս եկավ այդ կարծիքն ինձ հաղորդելու:

— Ասպետս,— ասաց նա,— մինչև հիմա ես փափագում էի, որ դու կրես Մալտայի խաչը, սակայն տեսնում եմ, որ դու ուրիշ հակումներ ունես: Դու սիրում ես գեղեցիկ կանայք, ես պատրաստ եմ գտնել մեկը, որը դուր գա քեզ: Ասա անկեղծորեն, ինչ ես մտածում այս մասին:

Ես նրան պատասխանեցի, որ այլևս ոչ մի տարբերություն չեմ տեսնում կանանց միջև, և ինձ հետ պատահած դժբախտությունից հետո նրանց բոլորովին հավասարապես արհամարհում եմ:

— Ես քեզ համար կգտնեմ մեկը,— ժպտերես շարունակեց հայրս,— որ Մանոնին նման լինի, բայց լինի նաև ավելի հավատարիմ:

— Ախ, եթե դուք սիրում եք ինձ և բարիք եք կամենում,— ասացի ես նրան,— ապա վերադարձրեք ինձ իմ Մանոնին, միայն նրան: Հավատացնում եմ ձեզ, սիրելի հայր, որ նա ինձ չի դավաճանել, նա անընդունակ է այդքան անգուր ու դաժան ստորության: Մեզ բոլորիս՝ ձեզ, ինձ, Մանոնին, խաբում է նենգամիտ պարոն դը Բ. -ն: Եթե միայն դուք գիտենայիք, թե որքան քնքուշ ու անկեղծ է Մանոնը, եթե դուք նրան ճանաչեք, ինքներդ կսիրեք նրան:

— Դու դեռ երեխա ես,— առարկեց հայրս:— Ինչպես կարող ես այդ աստիճան կուրացած լինել այն ամենից հետո, ինչ ես պատմեցի նրա մասին: Հենց նա ինքն է քեզ հանձնել քո եղբորը: Դու պետք է մոռանաս նրան, մոռանաս նրա անունն անգամ, և ջանաս, եթե ողջախոհ ես, օգտվել քո հանդեպ ունեցած իմ ներողամտությունից:

Ինձ համար միանգամայն ակներև էր, որ հայրս իրավացի է: Սոսկ անգիտակցական մի զգացում էր ինձ դրդում պաշտպանել դավաճան սիրուհուն:

— Ավանդ,— բացականչեցի ես, վայրկենական լռությունից հետո,— միանգամայն անտարակույս է, որ ես ամենաստոր դավաճանության դժբախտ զոհն եմ: Այո,— շարունակեցի ես, զայրույթից հորդառատ արցունքներ թափելով,— տեսնում եմ, որ տակավին երեխա եմ: Նրանց համար բնավ դժվար չէր խաբել իմ դյուրահավատությունը: Սակայն ես այժմ գիտեմ, թե ինչ պետք է անեմ, որպեսզի նրանցից առնեմ իմ վրեժը:

Հայրս կամեցավ իմանալ իմ մտադրությունը:

— Կգնամ Փարիզ,— ասացի ես,— կիրդեհեմ դը Բ. -ի տունը և նրան նենգ Մանոնի հետ միասին կայրեմ ողջ-ողջ:

Իմ բարկության պոռթկումը ծիծաղ պատճառեց հորս և միայն առիթ եղավ, որ ինձ սենյակում առավել խստությամբ հսկեն:

Այնտեղ արգելափակված մնացի վեց ամիս, առաջին ամսում մտադրություններս մեծ փոփոխություններ չկրեցին: Իմ բոլոր զգացումները սոսկ ատելության ու սիրո, հույսի ու վիստության մի անընդհատ շղթա էին կազմում, նայած թե ես մտքումս ինչպես էի պատկերացնում Մանոնին: Մերթ ես նրան պատկերացնում էի որպես բոլոր աղջիկներից

ամենահմայիչը և այրվում էի նրան տեսնելու ցանկությունից, մերթ՝ իբրև ստոր ու նենգ մի սիրուհի և երգվում էի գտնել նրան՝ միայն պատժելու նպատակով:

Ինձ գրքեր տվին, որոնք փոքր-ինչ նպաստեցին հոգուս անդորրությանը: Ես նորից կարդացի իմ սիրած բոլոր հեղինակների երկերը, ծանոթացա նոր հեղինակների հետ, նորից անսահման սեր զգացի դեպի ուսումը: Դուք կտեսնեք, թե այս պարագան ինչպես օգնեց ինձ հետագայում: Սերը ճաշակած, ես պարզ ըմբռնեցի Հորացիոսի և Վիրգիլիոսի ստեղծագործությունների բազմաթիվ հատվածներ, որոնք մինչ այդ ինձ համար անհասկանալի էին:

Ես սիրային մեկնաբանություն շարադրեցի «Էնեականի» չորրորդ գլխի մասին: Որոշել եմ հրատարակել և հույս ունեմ, որ ընթերցողները գոհունակությամբ կընդունեն այն:

— Ավա՛դ,— ասում էի ես այդ շարադրելիս,— հավատարիմ Դիդոնին իմ սրտի նման սիրտ էր պետք:

Մի անգամ իմ արգելարանում ինձ այցելելու եկավ Տիբերժը: Ես զարմացա, տեսնելով այն ցնծությունը, որով նա գրկախառնվեց ինձ հետ: Մինչ այդ՝ դեպի ինձ տաժած նրա սիրո մասին ես ուրիշ ապացույցներ չունեի, որոնք դրդեին ինձ այն ընդունել ոչ իբրև հասարակ դպրոցական մտերմություն, հնչալիսին հաստատվում է մոտավորապես միևնույն տարիքի պատանիների միջև: Նա այն աստիճան փոխված և առնացած էր անցած հինգ կամ վեց ամսվա ընթացքում, որ նրա դեմքն ու խոսելու եղանակն ինձ հարգանք ներշնչեցին, նա ինձ հետ խոսեց ավելի շուտ որպես իմաստուն խորհրդատու, քան դպրոցական բարեկամ: Ցավ հայտնեց իմ մոլորության առթիվ. շնորհավորեց իմ ամոքումը, որը բարեհաջող էր համարում: Վերջապես նա ինձ հորդորեց օգուտ քաղել իմ պատանեկան մոլությունից, աչքերս բանալով հաճույքների ունայնության առաջ: Ես զարմանքով էի նայում նրան: Տիբերժն այդ նկատեց:

— Սիրելի ասպետս,— դարձավ նա ինձ,— ձեզ այնպիսի բան չեմ ասում, որ կատարելապես ճշմարիտ չլինի և որի ստուգության մեջ ինքս համոզված չլինեմ լուրջ ինքնաքննությամբ: Ես ձեզանից նվազ հակում չեմ ունեցել դեպի զգայասիրությունը, սակայն երկինքը ինձ շնորհել է միևնույն ժամանակ և առաքի՜նության սեր: Ես դիմեցի իմ բանականությանը, որպեսզի համեմատեմ թե՛ մեկի և թե՛ մյուսի տված օգուտը: Ես առանց հապաղելու ճանաչեցի նրանց տարբերությունը: Երկինքը միացրեց իր օգնությունն իմ խորհրդածություններին: Դեպի աշխարհն իմ մեջ ծագեց մի արհամարհանք, որը գերազանց է ամեն բանից: Ասեմ ձեզ, թե ինչն է ինձ ստիպում մնալ այստեղ,— ավելացրեց նա,— և ինչն է ինձ արգելք հանդիսանում նվիրելու ինձ մենակյաց կյանքին: Միմիայն դեպի ձեզ տաժած քնքուշ բարեկամությունս: Ես ճանաչում եմ ձեր սրտի և մտքի վսեմ հատկությունները: Չկա այնպիսի բարություն, որը դուք ընդունակ չլինեք կատարելու: Հաճույքի թույնը ձեզ մոլորեցրել է ուղիղ ճանապարհից. ինչպիսի՜ կորուստ առաքի՜նության համար: Ամիլենից ձեր փախուստն այնքա՛ն վիշտ պատճառեց ինձ, որ այդ օրից ի վեր մի ուրախ բռայե չեմ ունեցել: Այդ մասին դուք կարող եք դատել իմ ձեռնարկած քայլերից:

Նա ինձ պատմեց, որ երբ նկատել է իմ նրան խաբելն ու սիրուհուս հետ փախչելը, ձի է նստել ինձ հետևելու, բայց որովհետև ես չորս-հինգ ժամ նրանից առաջ էի մեկնել, չի կարողացել հասնել ինձ: Այնուամենայնիվ, նա Սեն-Դընի է հասել իմ այնտեղից մեկնելուց կես ժամ հետո, հավատացած լինելով, որ կիջևանեմ Փարիզում: Փարիզում նա մնացել է

վեց շաբաթ՝ ինձ ապարդյուն որոնելով: Եղել է այն բոլոր վայրերում, ուր հույս է ունեցել ինձ հանդիպել և վերջապես մի անգամ թատրոնում ճանաչել է իմ սիրուհուն. նրան տեսել է այնպիսի շքեղ զգեստներով, որ մտածել է, թե նա դրանք պարտական է մի նոր սիրեկանի: Նա հետևել է նրա կառերին մինչև տուն և այնտեղ ծառայից իմացել, որ Մանոնն ապրում է պարոն դը Բ. -ի շնորհներով:

— Ես դրանով չբավարարվեցի,— շարունակեց նա,— հետևյալ օրը նորից վերադարձա, որպեսզի իրենից իմանամ, թե ինչ է պատահել ձեզ: Նա իսկույն հեռացավ ինձնից, հենց որ լսեց ձեր անունը, և ես ստիպված եղա առանց որևէ տեղեկության վերադառնալ գավառ: Այնտեղ ես իմացա ձեր արկածի և այն վիատության մասին, որի մեջ ընկել եք: Սակայն ես չէի ցանկանում ձեզ տեսնել, մինչև չհամոզվեի, որ ձեզ կգտնեմ մի ավելի անդորր վիճակում:

— Ուրեմն դուք տեսե՞լ եք Մանոնին,— ասացի ես հառաչանքով:— Ավա՛ղ, դուք ինձնից երջանիկ եք, որովհետև ես դատապարտված եմ երբեք չտեսնելու նրան:— Տիրերժն ինձ հանդիմանեց իմ հառաչանքի համար, որովհետև դա վկայում էր տակավին Մանոնի հանդեպ ունեցած իմ թուլությունը: Նա այնպիսի մի ճարպիկ փափկանկատությամբ շոյեց իմ հեզահամբույր բնավորությունն ու բարի հակումները, որ այդ առաջին իսկ այցից հետո իմ մեջ բուռն ցանկություն ծագեց՝ նրա պես հրաժարվել աշխարհի բոլոր վայելքներից և անցնել հոգևոր դասը:

Այս միտքն այն աստիճան գրավեց ինձ, որ երբ մենակ էի մնում, այլևս ուրիշ բանի մասին չէի մտածում: Վերհիշեցի Ամիյենի եպիսկոպոսի խոսքերը, երբ նա ինձ նույն խորհուրդն էր տալիս և երջանիկ ապագա կանխատեսում՝ հոգևոր աստիճան ընդունելու դեպքում: Բարեպաշտությունը նույնպես նպաստեց իմ դիտավորությանը: «Խելոք ու քրիստոնիային վայել կյանք կվարեն,— ասում էի ինքս ինձ, կնվիրվեմ ուսմանն ու կրոնին, և այս պարագան ինձ թույլ չի տա մտածելու սիրո վտանգալից վայելքների մասին: Ես կարհամարհեմ այն ամենը, ինչ գայթակղեցնում է հասարակ մարդկանց, որովհետև զգում եմ, որ իմ սիրտը պիտի տենչա միայն այն, ինչ հարգելի է. ես կունենամ նույնքան քիչ հոգսեր, որքան և ցանկություններ»:

Ընդամին կանխօրոք մի անդորր ու մենակյաց կյանքի ծրագիր կազմեցի: Դա ես պատկերացնում էի որպես մեկուսացած մի տնակ՝ պարտեզի ետևում պուրակով ու ջինջ առվակով. մի գրադարան՝ ընտիր գրքերով, մի քանի առաքինի ու ողջամիտ բարեկամների մտերիմ խմբակ, մաքուր, սակայն չափավոր ու պարզ սնունդ: Այս ծրագրին ես միացնում էի նամակագրություն Փարիզում ապրող մի բարեկամի հետ, որը պիտի հաղորդեր ինձ հասարակական նորություններ ոչ այնքան իմ հետաքրքրությունը բավարարելու, որքան մարդկանց անմիտ հույզերով ինձ զվարճացնելու նպատակով: «Մի՞թե երջանիկ չպիտի լինեմ,— ավելացրի ես:— Մի՞թե իմ բոլոր տենչերը չպիտի իրագործվեն»: Անկասկած այս ծրագիրը չափից դուրս շոյում էր իմ հակումները: Սակայն այդքան խելոք իմ ապագա կյանքի պատկերը կառուցելուց հետո ես զգում էի, որ սիրտս անձկում է դեռ մի ուրիշ բան էլ, և որպեսզի իմ գերազանցորեն հմայիչ մենության մեջ ոչ մի բանի պակասություն չզգամ, ինձ անհրաժեշտ էր հետո տանել և Մանոնին:

Մինչ Տիրերժը շարունակում էր հաճախ այցելել ինձ, ամրացնելու համար իմ այդ դիտավորությունը, որ նա էր ներշնչել, ես այդ մասին մի անգամ հաղորդեցի հորս: Նա ասաց, որ իր սկզբունքն է որդիների ազատ կամքին թողնել իրենց ապագա վիճակի

ընտրությունը, և ինչ էլ որ լինի իմ դիտավորությունը, նա իրեն վերապահում է միայն խորհուրդներով ինձ օգնելու իրավունքը: Նա մի քանի վերին աստիճանի իմաստալից խրատներ տվեց, որոնց նպատակն էր ոչ այնքան ինձ ետ պահել իմ մտադրությունից, որքան դրդել՝ այն իրագործել գիտակցաբար:

Ուսումնական տարվա սկիզբը մոտենում էր: Տիբերժի հետ մենք պայմանավորվեցինք միասին Մեն-Սյուլպիս սեմինարիա մտնել— նա՝ իր աստվածաբանական ուսումը ավարտելու, իսկ ես՝ իմը սկսելու համար: Նրա արժանիքները հայտնի էին թեմական եպիսկոպոսին, և դրանց շնորհիվ Տիբերժը դեռ մեր մեկնումից առաջ մեծ բենեֆիցիա ստացավ այդ պրելատից:

Հայրս, ենթադրելով, որ ես բոլորովին ապաքինվել եմ կրքից, առանց դժվարության ինձ թույլ տվեց մեկնելու: Մենք ժամանեցինք Փարիզ: Հոգևոր հանդերձը փոխարինեց Մալտայի խաչին և աբբա դե Գրիյո անունը՝ ասպետի կոչմանը: Ես այնպիսի ջանասիրությամբ սկսեցի սովորել, որ մի քանի ամսվա ընթացքում արտակարգ առաջադիմություն ցույց տվի: Մասամբ գիշերներն էլ էի գրադվում, իսկ օրվա մեջ մի րոպե անգամ ապարդյուն չէի կորցնում: Իմ համբավը այնպիսի մեծ աղմուկ հանեց, որ ինձ արդեն շնորհավորում էին ապագա բարձր աստիճանի համար, որը, անկասկած, ստանալու էի: Առանց իմ խնդրատվության, անունս մտցվեց բենեֆիցիաների ցանկը: Բարեպաշտությունն էլ ես աչքաթող չէի արել. խանդավառությամբ կատարում էի ամեն մի կարգ ու կանոն: Տիբերժը զմայլված էր՝ իր ջանքերին վերագրելով այս ամենը, և ես բազմիցս նկատեցի, որ նա արտասուք է թափում, իրեն շնորհավորելով, ինչպես ինքն էր ասում, ինձ դավանադարձ անելու առիթով:

Որ մարդկային դիտավորությունները ենթակա են փոփոխության, դա ինձ երբեք չի զարմացրել. մի կիրք հարուցում է նրանց, մինչդեռ մյուսը կարող է ոչնչացնել: Սակայն, երբ մտածում եմ իմ դիտավորությունների սրբության մասին, որոնք ինձ առաջնորդել էին Մեն-Սյուլպիս, և այն խոր բերկրանքի մասին, որ երկինքն ինձ ճաշակել էր տալիս դրանց իրագործման առթիվ, ես սարսում եմ, թե որքան դյուրությամբ կարողացա դրանք խորտակել: Եթե ճշմարիտ է, որ երկնային օգնությունը յուրաքանչյուր րոպեում համազոր է կրքերի ուժին, ապա թող ինձ բացատրեն, թե ինչ չարաբաստիկ ներգործությամբ են մարդիկ խուսափում իրենց ճշմարիտ պարտականությունից, առանց դիմադրություն ցույց տալու և առանց ամենաաննշան խղճի խայթ անգամ զգալու:

Ես ենթադրում էի, թե միանգամայն ազատվել եմ դեպի սերն ունեցած իմ թուլություններից: Ինձ թվում էր, թե այսուհետև ես սուրբ Ավգուստինոսի երկերից մի էջ կարդալը կամ քառորդ ժամ քրիստոնեական մտորումների մեջ խորասուզվելը կգերադասեմ զգայական բոլոր հաճույքներից, չբացառելով և այնպիսիները, որոնք կարող էր ինձ պատճառել Մանոնը: Սակայն մի չարաբաստիկ ակնթարթ ինձ նետեց անդունդը, և իմ անկումը առավել ևս անդարձ եղավ: Այսպիսով, հանկարծ ինձ գտնելով նույն խորության մեջ, որից դուրս էի եկել, ես նոր և ավելի մեծ մոլորությունների մեջ ընկա, որոնք ինձ անդունդի ամենախորքը նետեցին:

Մոտ մի տարի ես անցկացրի Փարիզում, առանց Մանոնի մասին տեղեկանալու: Սկզբում ինձ համար դժվար էր մաքառել փորձության դեմ: Սակայն Տիբերժի մշտական խորհուրդներն ու իմ սեփական խորհրդածություններն ինձ օգնեցին հաղթանակելու: Վերջին ամիսներն այնքան անվրդով էին սահել, որ թվում էր, թե շուտով ես առհավետ

կմոռանամ այն չքնադ ու նենգ արարածին: Հասավ ժամանակը, երբ պարտավոր էի հրապարակական քննություն տալու աստվածաբանության դպրանոցում: Ես դիմեցի մի քանի ականավոր մարդկանց, խնդրելով, որ իրենց ներկայությամբ մեծարեն իմ քննությունները: Այսպիսով, իմ անունը տարածվեց Փարիզի բոլոր թաղամասերում և հասավ ուխտադրուժ սիրուհուս ականջին: Նա միանգամից ստուգությամբ չճանաչեց այն՝ արբա տիտղոսի անվան տակ. սակայն բոլորովին չսպառված հետաքրքրությունը կամ թերևս ինձ դավաճանած լինելու գոյումը (երբեք չեմ կարողացել իմանալ, թե այս զգացումներից իրոք որ մեկը) դրդեց նրան հետաքրքրվել մի անունով, որն այնքան նման էր իմ անվան: Ուրիշ մի քանի տիկիներին հետ նա էլ եկավ Սորբոն: Նա ներկա գտնվեց իմ քննությանը և, անկասկած, առանց դժվարության ճանաչեց ինձ:

Ես ոչինչ չգիտեի նրա այցի մասին: Բոլորին հայտնի է, որ Սորբոնի քննության դահլիճներում առանձին խուցեր են հատկացվում կանանց, որոնք մյուս հանդիսատեսներից թաքնված՝ նստում են շերտափեղկերի ետևը: Ես դպրանոց վերադարձա փառքով պսակված և բարեմադրությունների ու հաճոյախոսությունների տարափի տակ: Երեկոյան ժամը վեցն էր: Մի քիչ անց ինձ հայտնեցին, թե մի տիկին կամենում է ինձ տեսնել: Իսկույն գնացի ընդունարան: Աստված իմ, ի՞նչ անսպասելի հանդիպում. Մանոնն էր այնտեղ: Դա նա էր, սակայն ավելի քնքուշ, ավելի գեղանի, քան երբևէ տեսել էի նրան: Նա նոր էր թևակոխել իր տասնութ տարին: Անկարելի էր նկարագրել նրա գրավչությունը. նա վերին աստիճանի նրբակերտ էր, քնքուշ և հմայիչ. իսկ և իսկ ինքը Սերը. նրա ողջ կերպարանքն ինձ կախարդական թվաց:

Նրա ներկայությունը բոլորովին շշմեցրեց ինձ և, չկարողանալով գուշակել նրա այցի նպատակը, դողդոջուն և աչքերս գետին հառած, սպասում էի, որ նա խոսի: Մի րոպե նա ինձնից նվազ շփոթված չէր: Սակայն երբ տեսավ, որ ես շարունակում եմ լռել, ձեռք տարավ դեպի աչքերը արցունքները թաքցնելու համար: Երկշտ ձայնով ասաց, որ խոստովանում է, թե իր անհավատարմությամբ արժանի է իմ ատելությանը: Սակայն, եթե ճշմարիտ է, որ ես երբևիցե որևէ քնքշություն եմ տածել դեպի ինքը, ապա նվազ անգթություն չէ իմ վիճակի մասին երկու տարվա ընթացքում և ոչ մի լուր նրան չհաղորդելը և առավել ևս անգթություն է՝ այժմ նրա հետ հանդիպելով ու տեսնելով նրա հուզումնալից վիճակը, չասել նրան և ոչ մի խոսք: Անհնարին է արտահայտել իմ հոգու ավեկոծումը, երբ լսեցի նրա այս խոսքերը:

Նա նստեց: Ես մնացի ոտի վրա՝ նրանից կիսով չափ շրջված, որովհետև չէի համարձակվում շեշտակի նայել նրա երեսին: Բազմիցս փորձեցի պատասխանել նրան, սակայն ամեն անգամ ուժ չէի ունենում խոսքս ավարտելու: Վերջապես մի ճիգ ևս արեցի և ցավագին բացականչեցի.

— Նենգ Մանոն: Ա՛խ, նե՛նգ, նե՛նգ:

Նա կրկնեց, ջերմ արցունքներ թափելով, որ բնավ մտադիր էլ չէ արդարացնելու իր նենգությունը:

— Այդ դեպքում ի՞նչ ես կամենում,— գոչեցի ես նորից:

— Ես կամենում եմ մեռնել,— պատասխանեց նա,— եթե դու չվերադարձնես ինձ քո սիրտը, առանց որի ինձ անհնար է ապրելը:

— Այդ դեպքում պահանջիր իմ կյանքը, ուխտադրուժ,— բացականչեցի ես, ինքս նույնպես արցունքներ թափելով, չնայած ճգնում էի գալել,— պահանջիր իմ կյանքը, այն միակ բանը, որը ես դեռ չեմ գոհաբերել քեզ համար, որովհետև իմ սիրտը երբեք չի դադարել քեզ պատկանելուց:

Հազիվ ես կարողացա արտասանել այս խոսքերը, երբ նա տեղից վեր կացավ և, հոգեզմայլ, նետվեց գիրկս: Նա ողողեց ինձ իր տարփալի փաղաքշանքներով: Նա ինձ տվեց այն բոլոր անունները, որ սերն ստեղծում է իր ամենավառ քնքշություններն արտահայտելու համար: Ես տակավին զուսպ ու թույլ էի արձագանքում: Հիրավի, ի՞նչ անցում այն անդորր դրությունից, որի մեջ գտնվում էի, դեպի հոգեկան այն հուզումնալի շարժումները, որոնք վերակենդանանում էին իմ մեջ: Սարսափն ինձ պատեց: Ես դողում էի, ինչպես դողում է մարդը, երբ գիշեր ժամանակ գտնվում է որևէ հեռու, անբնակ վայրում, երբ թվում է, թե փոխադրված ես մի ինչ-որ նոր իրադրության մեջ. այդտեղ քեզ համակում է մի ինչ-որ զաղտնի սարսափ, որից ազատվում ես միայն այն ժամանակ, երբ երկար և ուշիմ քննում ես շրջապատդ:

Մենք նստեցինք կողք-կողքի: Նրա ձեռքերը ես առա իմ ձեռքերի մեջ:

— Ա՛խ, Մանոն,— ասացի նրան,— երբեք քեզնից չէի սպասում այն սև դավաճանությունը, որը դու ցույց տվիր ինձ ի հատուցումն իմ սիրո: Քեզ համար հեշտ էր խաբել մի սիրտ, որի բացարձակ վեհապետուհին դու էիր, որի ողջ երանությունը քեզ հաճոյանալն ու հնազանդվելն էր: Ասա հիմա ինձ, ուրիշ մեկի մոտ դու գտա՞ր արդյոք նույնքան սիրող, նույնքան հյուսիս սիրտ, որքան իմ սիրտն էր: Ո՛չ, ո՛չ. բնությունը հաճախ չի ստեղծում իմ սրտի նմանը: Գեթ ասա ինձ, երբևիցե ափսոսացե՞լ ես այն կորցնելու համար: Ինչ հավատ կարող եմ ընծայել այն բարի զգացման նկատմամբ, որը դրդել է քեզ գալ ինձ սփոփելու: Ես լավ տեսնում եմ, որ դու ավելի հմայիչ ես, քան երբևէ, սակայն հանուն այն բոլոր տառապանքների, որ ես կրեցի քեզ համար, չքնաղ Մանոն, ասա ինձ, կլինե՞ս այսուհետև ավելի հավատարիմ:

Ի պատասխան ինձ՝ նա այնպիսի սրտառույ խոսքեր ասաց իր զոջման մասին և այնպիսի հավաստիացումներով ու երդումներով պարտավորվեց հավատարիմ մնալ, որ իմ սիրտն անասելի փափկեց:

— Թանկագին Մանոն,— ասացի նրան, իրար միացնելով սիրային և աստվածաբանական արտահայտությունները,— հասարակ արարածի համար դու չափազանց գեղեցիկ ես: Ես զգում եմ, թե ինչպես է իմ սիրտը տոգորվում հաղթական քաղցրությամբ: Այն ամենը, ինչ սեմինարիայում ճառում են կամքի ազատության մասին, դա միայն բանդագուշանք է: Քո սիրո համար ես պետք է կորցնեմ իմ կարողությունն ու բարի համբավը, ես այդ լավ եմ կանխատեսում. իմ ճակատագիրը կարդում եմ քո հրաշագեղ աչքերում. սակայն այդ բոլոր կորուստները կմխիթարվեն քո սիրով: Հարստության առավելությունները ինձ չեն հրապուրում: Փառքն ինձ թվում է իբրև ծուխ: Կղերական կյանքի իմ բոլոր ծրագրերը՝ ցնորք: Վերջապես այն բոլոր բարիքները, որոնք տարբեր են քեզնից ակնկալած վայելքից, արհամարհելի են ինձ, որովհետև դրանք մի ակնթարթ անգամ չեն կարող մնալ իմ սրտում՝ սոսկ քո մեկ նայվածքի հանդեպ:

Խոստանալով նրա հանցանքները լիովին մոռացության տալ, այնուամենայնիվ ես ուզեցի իմանալ, թե նա ինչպես է հրապուրվել պարոն դը Բ. -ով: Նա պատմեց, որ դը Բ. -ն իրեն տեսել է լուսամուտի առաջ ու սիրահարվել: Այդ պարոնը հայտնել է նրան իր սերը

որպես կապալառու, այսինքն՝ նամակով գրել է, թե վարձատրությունը համապատասխան կլինի նրա գգվանքներին: Ինքը զիջել է, սակայն միայն այն նպատակով, որ նրանից մի խոշոր գումար կորզի, որը հնարավորություն տա մեզ ապահով ապրելու: Պարոն դը Բ. -ն այնպիսի հրապուրող խոսքերով է շլացրել նրան, որ նա աստիճանաբար բոլորովին անձնատուր է եղել:

Չղջո՛ւմ էր արդյոք նա: Այդ մասին ես կարող եմ դատել միայն այն ցավից, որ ինքը արտահայտեց մեր բաժանման նախօրյակին: Եվ չնայած այն փարթամությանը, որով նա շրջապատված էր, այնուամենայնիվ երբեք Բ.-ի հետ երջանկություն չի վայելել, ոչ միայն այն պատճառով, որ ինքը նրա մոտ չի գտել,— ասաց նա ինձ,— իմ զգացմունքների քնքշությունն ու վերաբերմունքի քաղցր թուլանքը, այլ նրա համար, որ նույնիսկ անվերջ իրեն պատճառած հաճույքների մեջ իր սրտի խորքում նա անշեշ կրել է իմ սիրո հիշատակը և իր անհավատարմության խայթը: Նա խոսեց Տիբերժի և այն մեծ շփոթության մասին, որ իրեն պատճառել է նրա այցելությունը:

— Սուսերի հարվածն իմ սրտում,— ավելացրեց նա,— ավելի քիչ խոցած կլինեի ինձ: Ես հեռացա նրանից, չկարողանալով մի ակնթարթ անգամ տանել նրա ներկայությունը:

Հետո նա պատմեց, թե ինչպես է իմացել, որ ես Փարիզում եմ ապրում, ինչպես է իմացել իմ վիճակի փոփոխության և Սորբոնի քննությունների մասին: Նա հավատացրեց, որ շատ հուզվել է հարցաքննության միջոցին: Շատ ճիզեր է թափել ոչ միայն արցունքները, այլ նույնիսկ հառաչանքները և ճիչերը զսպելու համար, որոնք բազմիցս ստիպում էին նրան փղձկալ: Վերջապես նա ասաց, որ ինքը դահլիճից դուրս է եկել բոլորից հետո, որպեսզի թաքցնի իր հուզմունքը, և միայն սրտի մղման և զգացմունքների ուժգնության շնորհիվ է, որ ուղղակի եկել է սեմինարիա, այստեղ մեռնելու որոշումով, թե ինձ չտեսնի ներելու պատրաստակամ:

Կարելի՞ է արդյոք գտնել մի բարբարոս, որին չհուզեր այսքան վառ ու քնքուշ զոջումը: Ինչ ինձ է վերաբերում, ես այն թուլեին զգացի, որ Մանոնի սիրուն պատրաստ էի գոհաբերելու քրիստոնյա աշխարհի բովանդակ թիմերը: Ես հարցրի նրա կարծիքը մեր անելիքի մասին: Նա պատասխանեց, որ անհապաղ պետք է դուրս գալ սեմինարիայից և աշխատել մի ավելի ապահով ապաստարան գտնելու: Ես առանց առարկելու համաձայնեցի նրա բոլոր թելադրանքներին: Նա նստեց իր կառնիք, որպեսզի մեկնի և փողոցի անկյունում ինձ սպասի: Փոքր-ինչ հետո ես էլ դռնապանից աննկատելի հեռացա: Մենք ուղևորվեցինք դեպի պատրաստի զգեստի խանութը: Ես նորից հագա ասպետի բանկոնս և կապեցի սուսերս: Մանոնը վճարեց դրանց արժեքը, որովհետև ես մի գրոշ անգամ չունեի. նա չկամեցավ, որ ես, թեկուզ մի վայրկյան, վերադառնամ իմ խուցը դրամ վերցնելու համար, վախենալով, թե միգուցե որևէ բան արգելք հանդիսանա իմ փախուստին: Բացի դրանից, իմ ունեցածը չնչին գումար էր, իսկ նա, շնորհիվ Բ.-ի առատաձեռնության, բավական հարուստ էր, այնպես որ նրա հրամանով թողած հարստությանս ափսոսալու առիթ չկար: Մենք հենց խանութում որոշեցինք մեր անելիքը:

Որպեսզի ես ավելի գնահատեմ ի սեր ինձ արած իր գոհաբերությունը, նա որոշեց խզել իր բոլոր կապերը Բ. -ի հետ:

— Ես ուզում եմ կահկարասիքը թողնել նրան,— ասաց նա ինձ,— դա նրան է պատկանում. սակայն միանգամայն արդարացի է, որ վերցնեմ բոլոր գոհարները և մոտ վաթսուհի հազար ֆրանկ, որ «կորզել» եմ նրանից երկու տարվա ընթացքում: Նա ոչ մի

իրավունք չունի իմ նկատմամբ,— ավելացրեց Մանոնը,— այնպես որ մենք աներկյուղ կարող ենք մնալ Փարիզում և վարձել մի հարմար տուն, որտեղ և կապրենք երջանիկ:

Ես նրան առարկեցի, որ եթե նրա համար ոչ մի վտանգ չկա, ինձ համար վտանգը մեծ է, որովհետև վաղ թե ուշ քաղաքում կճանաչեն, և ինձ շարունակ կսպառնա դժբախտությունը, որ մի անգամ արդեն կրել եմ:

Նա ինձ հասկացրեց, որ նրա համար դժվար է հեռանալ Փարիզից: Ես այն աստիճան էի վախենում նրան վշտացնելուց, որ չկար և ոչ մի վտանգ, որ չարհամարիեի, միայն թե հաճելի լինեմ նրան: Այնուամենայնիվ, մենք գտանք մի միջին խելացի ելք, այն է, մի տուն վարձել Փարիզի շրջակա որևէ գյուղում, որտեղից հեշտ կլինեի գալ քաղաք ամեն անգամ, երբ մեր բարի ցանկությունը կամ անհրաժեշտ կարիքը կթելադրեր մեզ: Մենք ընտրեցինք Շայոն, որը գտնվում էր քաղաքից ոչ հեռու: Մանոնն անմիջապես մեկնեց իր բնակարանը, իսկ ես Տյուլլրիի այգու դռնակի մոտ մնացի նրան սպասելու:

Մի ժամ հետո նա վերադարձավ վարձու կառքով. հետը վերցրել էր իրեն սպասարկող աղախնուն և մի քանի պայուսակներ, որոնց մեջ նրա զգեստներն ու թանկագին իրերն էին:

Մենք շատ շուտ հասանք Շայո: Գիշերն անցկացրինք հյուրանոցում, որպեսզի ժամանակ ունենանք մեզ համար մի տուն կամ գոնե մի հարմար բնակարան փնտրելու: Հաջորդ օրն և եթե վարձեցինք մեր ուզած տունը:

Սկզբում ինձ թվաց, թե իմ երջանկությունը միանգամայն հաստատուն է: Մանոն ինքնին քնքշություն ու սիրալիրություն էր: Նա այնպիսի քաղցր ու սիրալիր ուշադրությամբ էր վերաբերվում ինձ, որ ես կարծեցի, թե իմ ամբողջ տառապանքների փոխարեն ստացել եմ լիակատար հատուցում: Երկուսս էլ բավական փորձառություն էինք ձեռք բերել, ուստի և ի վիճակի էինք կշռադատելու մեր կարողության մեծությունը: Վաթսուն հազար ֆրանկը, որը մեր հարստության հիմքն էր, այնպիսի մի մեծ գումար չէր, որ բավարարեր մեր ամբողջ կյանքի ընթացքում: Բացի այդ, մենք տրամադիր չէինք մեր ծախսերը զգալիորեն կրճատելու: Խնայողությունը ոչ Մանոնի և ոչ էլ իմ գլխավոր առաքինությունն էր: Ես նրան հետևյալ ծրագիրն առաջարկեցի:

Վաթսուն հազար ֆրանկը կարող է մեր գոյությունն ապահովել տասը տարի: Եթե մենք շարունակենք ապրել Շայոյում, երկու հազար էկյուն մեզ մի տարի կբավարարի: Մենք այստեղ կվարենք պատվավոր, սակայն համեստ կյանք: Մեր միակ ծախսը կլինի թատրոնը և կառեթ պահելը: Մենք կապրենք մեր միջոցների համեմատ: Դու սիրում ես օպերա: Շաբաթը երկու անգամ կհաճախենք: Թղթախաղում այնպես կսահմանափակենք մեզ, որ մեր կորուստը երբեք երկու պիստոլից ավելի չլինի: Անկարելի է, որ տասը տարվա ընթացքում իմ ընտանեկան կյանքում ոչ մի փոփոխություն չպատահի: Հայրս ծեր է և կարող է շուտով մեռնել: Ես կստանամ ժառանգության ինձ հասանելիք մասը, և այն ժամանակ մենք կհաղթահարենք մեր մտավախությունը և կհարթենք մնացած բոլոր դժվարությունները:

Այս կարգադրությունն իմ կյանքի ամենաանմիտ արարքը չէր չինի, եթե մենք բավականաչափ խելոք գտնվեինք մշտապես նրան հարմարվելու: Սակայն մեր որոշումը տևեց միայն մի ամիս: Մանոնը հաճույք էր սիրում, իսկ ես պաշտում էի նրան: Ամեն րոպե դրամ ծախսելու նոր առիթներ էին ծագում, և ես ոչ միայն չէի ափսոսում այն գումարները, որ նա վատնում էր երբեմն մեծ շոպյությամբ, այլ ընդհակառակը, ինքս առաջինը

պատրաստ էի նրան տալու այն ամենը, ինչ կարող էր հաճելի լինել: Շայոյում մեր կյանքը արդեն տաղտկալի էր դառնում նրա համար:

Ձմեռը մոտենում էր, բոլորը վերադառնում էին քաղաք. գյուղն ամայանում էր: Նա առաջարկեց նորից Փարիզ տեղափոխվել: Ես չհամաձայնեցի. սակայն, որպեսզի մի կերպ բավարարած լինեմ նրան, ասացի, որ կարելի է քաղաքում մի կահավորված բնակարան վարձել, որտեղ կարող կլինենք գիշերն անցկացնել, երբ երկար կնստենք ժողովարանում, ուր շաբաթը մի քանի անգամ լինում էինք, որովհետև նա գիշերն ուշ վերադառնալու անհարմարություններ էր բերում իբրև պատրվակ՝ Շայոյից հեռանալու համար: Այսպիսով մենք ունեցանք երկու բնակարան. մեկը՝ քաղաքում, իսկ մյուսը՝ գյուղում: Նույն փոփոխությունը շուտով մեծ շփոթ առաջացրեց մեր գործերում, հարուցելով երկու արկած, որոնք և պատճառ եղան մեր կործանմանը:

Մանոնը մի եղբայր ուներ, որը գվարդիայի զինվոր էր: Մեր չար բախտից պարզվեց, որ նա ևս ապրում է Փարիզում և հենց մեր փողոցում: Եվ ահա նա ճանաչում է իր քրոջը: Երբ մի առավոտ նրան տեսնում է յուսամուտի առաջ, և անմիջապես վազում է մեզ մոտ: Նա կոպիտ և պատվազուրկ մարդ էր: Սոսկալի հայիոյանքներով մտնում է մեր սենյակը, և, որովհետև մասամբ իմացել է քրոջ արկածները, ապա անգուսպ հիշոցներ ու հանդիմանություններ է տեղում նրա գլխին:

Սենյակից ես դուրս էի եկել դրանից փոքր-ինչ առաջ, անկասկած նրա ու իմ բախտից, որովհետև ես բնավ տրամադիր չէի վիրավորանքներ տանելու: Տուն վերադարձա նրա հեռանալուց հետո: Մանոնի տրամադրությունից ես կռահեցի, որ իմ բացակայության ժամանակ մի արտասովոր բան է պատահել: Նա ինձ պատմեց եղբոր հետ ունեցած անախորժ խոսակցության և նրա կոպիտ սպառնալիքների մասին: Ես այնպիսի զայրույթ զգացի, որ ուզում էի անմիջապես գնալ պատճառած վիրավորանքի վրեժն առնելու, բայց Մանոնի արտասուքներն ինձ զսպեցին:

Երբ ես սույն արկածի մասին խոսում էի սիրուհուս հետ, գվարդիականն առանց դուռը բախելու նորից մտավ մեր սենյակը: Եթե ես նրան ճանաչեի, ապա չէի ընդունի այնքան սիրալիր քաղաքավարությամբ: Սակայն մեզ ուրախ բարևելուց հետո նա ժամանակ գտավ ասելու Մանոնին, որ եկել է նրանից ներողություն խնդրելու իր դյուրաբորբոքության համար: Նա ասաց, որ ինքը կարծել է, թե իր քույրն անառակ կյանք է վարում, և այդ միտքը հարուցել է նրա զայրույթը: Բայց, երբ մեր ծառաներից իմացել է իմ ով լինելը և ուրիշ շատ բարենպաստ տեղեկություններ, այժմ կամենում է մեզ հետ հաշտ ապրել և մտերմություն հաստատել:

Թեև մեր սպասավորներից իմ մասին ստացված այս տեղեկությունն ինքնին տարօրինակ ու վիրավորական էր, այնուամենայնիվ, ես քաղաքավարությամբ ընդունեցի նրա բարևը: Ինձ թվում էր, որ այդպիսով հաճույք կպատճառեմ Մանոնին. նա հիացած էր, որ իր եղբայրը հաշտության է տրամադրված: Մենք նրան այդ օրը ճաշի հրավիրեցինք:

Նա շուտով մեզ հետ այնքան մտերմացավ, որ երբ լսեց մեր՝ Շայո վերադառնալու մասին, ուզեց անպայման ուղեկցել մեզ: Մենք հարկադրվեցինք նրան ևս տեղավորել մեր կառքում: Այդպիսով նա իր տիրակալությունը հաստատեց մեր կյանքի վրա, որովհետև կարճ ժամանակից հետո սովորություն դարձրեց մեզ այցելել այնպիսի հաճությամբ, որ, ի վերջո, իրեն զգաց ինչպես իր տանը և դարձավ կատարյալ տնօրենն այն ամենի, ինչ մեզ էր պատկանում: Նա ինձ եղբայր էր անվանում և եղբայրական ազատությամբ իր բոլոր

բարեկամներին սկսեց հրավիրել Շայո՝ մեր տուն և մեր հաշվին հյուրասիրել: Նա իր համար շքեղ զգեստ կարեց մեր ծախսով և մինչև իսկ ստիպեց մեզ վճարելու իր պարտքերը: Ես աչքերս փակում էի այդ բռնակալության հանդեպ՝ Մանոնին չվտացնելու համար և նույնիսկ ձևացնում թե չեմ տեսնում, ինչպես նա ժամանակ առ ժամանակ խոշոր գումարներ է կորզում իր քրոջից: Ծիշտ է, լինելով մեծ խաղամուկ, նա այնքան ազնվություն ուներ, որ երբեմն վերադարձնում էր ստացած գումարները, երբ բախտը նպաստում էր: Սակայն մեր կարողությունը չափազանց աննշան էր, որպեսզի հնարավոր լիներ երկար ժամանակ հոգալու նրա այդ կարգի ծախսերը:

Ես արդեն պատրաստվել էի ամենայն խստությամբ բացատրվել նրա հետ իր աներեսության համար, երբ մի չարաբաստիկ դիպված ազատեց ինձ այդ հոգսից, նետելով մեզ մի ուրիշ դժբախտությանն զիրկը, որը մեզ անվերադարձ կործանեց:

Մի անգամ, ինչպես դա հաճախ էր պատահում, մենք մնացել էինք Փարիզում՝ գիշերն այնտեղ անցկացնելու համար: Աղախինը, որն այն ժամերին մենակ էր մնում Շայոյում, առավոտյան եկավ ինձ հաղորդելու, որ մեր տանը հրդեհ է բռնկվել, որը մեծ դժվարությամբ են հանգցրել: Ես նրան հարցրի, թե մեր կահ-կարասիքը չի՞ վնասվել արդյոք: Նա պատասխանեց, որ շնորհիվ օգնության եկած բազմաթիվ անձանոթ մարդկանց այնպիսի մի իրարանցում է եղել այնտեղ, որ նա ոչ մի բան դրականապես պնդել չի կարող: Ես սարսափ զգացի, մտածելով փոքր արկղում գտնվող մեր դրամի մասին: Անմիջապես Շայո վերադարձա: Չո՛ւր անապարանք. արկղիկն անհետացել էր:

Ես միայն այն ժամանակ հասկացա, որ կարելի է դրամը սիրել և ժլատ չլինել: Այս կորուստն այնպիսի մի սուր ցավով համակեց ինձ, որ կարծեցի, թե խելագարվում եմ: Անմիջապես պատկերացրի, թե ինչ նոր դժբախտությունների պիտի ենթարկվեմ. չքավորությունը դրանցից փոքրագույնն էր: Ես լավ էի ճանաչում Մանոնին, իմ մորթու վրա արդեն զգացել էի, որ նա որքան էլ հավատարիմ է ու նվիրված ինձ, երբ բախտը ժպտում է մեզ, այնուամենայնիվ, դժբախտության դեպքում նրա վրա հույս դնել չի կարելի, նա չափից դուրս սիրում էր փարթամությունն ու հաճույքները, որպեսզի ի վիճակի լիներ դրանք զոհաբերելու իմ սիրուն: «Կկորցնե՛մ նրան,— բացականչեցի ես:— Անբախտ ասպետ, դու վերստին կկորցնես նրան, ում սիրում ես»: Այս միտքն այնպիսի սարսափելի տազնապի մեջ ձգեց ինձ, որ մի քանի րոպե տատանվում էի, թե լավ չի՞ լինի արդյոք միանգամից վերջ դնել իմ բոլոր տառապանքներին, դիմելով անձնասպանության:

Բայց և այնպես հոգով դեռ բավականին արի էի, որպեսզի կարողանայի նախապես քննել թե չկա՞ արդյոք որևէ այլ միջոց՝ աղետի հետևանքները կանխելու: Երկինքն ինձ ներշնչեց մի միտք, որը փրկեց ինձ հուսալքությունից, մտածեցին թե արդյոք չե՞մ կարող մեր կորուստը թաքցնել Մանոնից: Շնորհիվ իմ հնարամտության կամ մի երջանիկ պատահականության ես ի վիճակի կլինեմ նրան ապահովել պատվավոր ու բարեկեցիկ մի կյանք, որպեսզի նա չզգա կարիքի բեռը:

— Ես հաշվել էի,— ասացի ինձ մխիթարելու համար, որ քսան հազար էկյուն մեզ կբավականացնի տասը տարի. այժմ ենթադրենք, թե այդ տասը տարին արդեն անցել է, մինչդեռ իմ ընտանիքում չի կատարվել սպասած փոփոխությունը: Ի՞նչ պիտի անեի տվյալ հանգամանքներում, այդ լավ չգիտեմ. սակայն ի՞նչն է ինձ արգելում հիմա անել այն, ինչ ես պիտի անեի այդ դեպքում: Փարիզում որքան մարդիկ են ապրում, որոնք ոչ իմ խելքն ունեն

և ոչ էլ բնատուր ձիրքերս, սակայն որոնք իրենց ապրուստը հայթայթում են սեփական ընդունակությունների համեմատ:

«Մի՞թե նախախնամությունը կատարյալ իմաստությամբ չի դասավորել աշխարհի բաները,— ավելացրի ես, խորհրդածելով տարբեր հասարակական դիրքերի մասին:— Հարուստ և մեծանուն մարդկանց մեծամասնությունը տխմարներ են. սա ակներև է յուրաքանչյուր մարդու համար, ով քիչ թե շատ ճանաչում է աշխարհը: Արդ, այստեղ զարմանալի արդարություն է նախատեսված: Եթե այդ մարդկանց իրենց հարստության հետ տրված լինեին նաև խելք, նրանք չափից դուրս երջանիկ պիտի լինեին, իսկ մնացած մարդիկ՝ չափազանց անբախտ. այս վերջիններիս էլ տրված են մարմնի և հոգու ունակությունները, որպես թշվառության ու չքավորության դեմ մաքառելու միջոցներ: Ոմանք վայելում են մեծերի հարստությունը՝ սպասարկելով նրանց հաճույքներին և նրանց իրենց խաբեության գոհը դարձնելով: Ուրիշները ծառայում են նրանց դաստիարակությանը, ջանալով նրանցից պատվարժան մարդիկ կրթել: Ճշմարիտ է, դա հազվադեպ է հաջողվում նրանց, սակայն աստվածային իմաստության նպատակը այդ չէ, դրանք միշտ իրենց ջանքերից օգուտ են քաղում, ապրելով ի հաշիվ այն մարդկանց, որոնց դաստիարակում են. և խնդիրը ինչ կողմից էլ որ քննելու լինենք, ունևորների ու մեծատունների տխմարությունն այս աշխարհի ընչազուրկների եկամտի լավագույն աղբյուրն է»:

Այս խոհերը մի փոքր հանգստացրին իմ սիրտն ու միտքը: Ես որոշեցի նախապես խորհրդակցել Մանոնի եղբոր՝ պարոն Լեսկոյի հետ: Նա կատարելապես գիտեր Փարիզը, և ես բազմիցս առիթ էի ունեցել համոզվելու, որ նրա եկամտի գլխավոր աղբյուրը ոչ իր սեփական կարողությունն է և ոչ էլ թագավորից ստացած թոշակը: Ինձ մոտ մնում էր ընդամենը քսան պիստոլ, որոնք, բարեբախտաբար, գրպանումս էին: Ես նրան ցույց տվի քսակս ու պատմեցի իմ դժբախտության ու մտավախության մասին, խնդրելով, որ նա ասի, թե ինձ համար չկա՞ արդյոք մի ուրիշ ելք, քան սովամահությունը կամ ինքնասպանությունը: Նա պատասխանեց, որ ինքնասպանությունը տխմարների գործն է. ինչ վերաբերում է սովամահությանը, բազմաթիվ խելացի մարդիկ անգամ ենթարկվում են դրան, երբ չեն կամենում գործադրել իրենց ձիրքերը: Հետո նա ավելացրեց, որ ինքս պիտի մտածեմ, թե ինչ բանի եմ ընդունակ. իսկ նա իր կողմից պատրաստ է ինձ աջակցել և խորհուրդներ տալ իմ բոլոր ձեռնարկներում:

— Այդ ամենը չափազանց անորոշ է, պարոն Լեսկո,— ասացի ես նրան.— իմ դրությունն անմիջական օգնություն է պահանջում, որովհետև ի՞նչ պիտի ասեմ Մանոնին:

— Ի՞նչն է ձեզ անհանգստացնում Մանոնի վերաբերմամբ,— վրա բերեց նա:— Նրա նկատմամբ դուք միշտ էլ կարող եք հանգիստ լինել, եթե կամենաք: Նման մի աղջիկ պետք է, որ մեզ բոլորիս՝ և՛ ձեզ, և՛ իրեն, և՛ ինձ, պահի:

Նա թույլ չտվեց ինձ ըստ հարկի պատասխանելու իր անուր լկտիությանը և ավելացրեց, ասելով, որ խոստանում է մինչև երեկո հայթայթել հազար էկյու, կեսը՝ ինձ, կեսը՝ իրեն, եթե միայն կամենամ հետևել իր խորհրդին: Նա ասաց, որ ճանաչում է մի ազնվական պարոնի, որն այնքան է առատաձեռն հաճույքի խնդրում, որ ինքը հավատացած է, թե նա մեծ հաճությամբ կտա հազար էկյու Մանոնի նման մի աղջկա սիրո համար:

Ես նրան թույլ չտվի շարունակելու:

— Ձեր մասին ես ավելի լավ կարծիք ունեի,— ասացի նրան:— Ես երևակայում էի, թե ձեր՝ դեպի ինձ տածած բարեկամությունը բխում է մի այլ զգացումից, քան այն, որը դուք ցուցաբերեցիք հենց հիմա:

Նա առանց ամաչելու խոստովանեց ինձ, որ ինքը միշտ նույն կարծիքն է ունեցել, և քանի որ քույրը խախտել է իր սեռի օրենքները՝ թեկուզև ամենից սիրած տղամարդու համար, ապա ինքը հաշտվել է նրա հետ սոսկ այն հաշվով, որ իրեն կհաջողվի որևէ օգուտ քաղել քրոջ վատ վարքից:

Ինձ համար դժվար չէր հասկանալ, որ մինչև այսօր նա մեզ անամոթ կերպով խաբել է: Սակայն որքան էլ նրա խոսքերը իմ արդար գայրույթը հարուցեցին, այնուամենայնիվ, կարիքն ինձ ստիպեց ժպտալով պատասխանել, որ նրա խորհուրդն ընդունում եմ որպես վերջին միջոց, որին պետք է դիմել ծայրահեղ դեպքում: Իսկ այժմ նրան խնդրում եմ մի այլ ուղի նշել:

Այն ժամանակ նա ինձ առաջարկեց օգտագործել բնությունից ինձ շնորհված երիտասարդությունս ու գեղեցկությունս և ջանալ սիրային կապեր հաստատել որևէ պառավ և առատաձեռն տիկնոջ հետ: Ես չընդունեցի և այդ խորհուրդը որովհետև դա պահանջում էր դավաճանել Մանոնին:

Ես նրան մատնանշեցի թղթախաղը, որպես միակ և ամենապոլիսի մի միջոց, որը պատշաճում է իմ վիճակին: Նա ասաց, որ, հիրավի, թղթախաղը կարող է փող վաստակելու միջոց լինել, սակայն դա պահանջում է որոշ բացատրություններ: Նախաձեռնել թղթախաղը միայն տանելու հույսով, դա, անտարակույս, նշանակում է կատարյալ դարձնել իմ կործանումը. իսկ հավակնել մենակ, առանց ուրիշի աջակցության, կիրառելու այն բոլոր փոքր հնարները, որ գործադրում են ճարպիկ մարդիկ, որպեսզի շտկեն բախտի անակնկալությունը, դա չափազանց վտանգավոր մի զբաղմունք է: Կա և մի երրորդ ճանապարհ՝ ընկերության մեջ մտնել ուրիշ խաղացողների հետ: Սակայն իմ երիտասարդությունը նրան երկուդ է ներշնչում, թե ընկերության պարոն անդամները կարող են կարծել, որ ես տակավին գուրկ եմ նրանց ընկերակցելու շնորհից: Այնուամենայնիվ, նա խոստացավ իմ մասին բարեխոսել նրանց և, ինչ ես բնավ չէի սպասում նրանից, առաջարկեց ինձ մի որոշ գումար, երբ ծայր կարիքն ինձ նեղի: Միակ շնորհը, որ խնդրեցի նրանից տվյալ հանգամանքներում, դա այն էր, որ նա ոչինչ չասի Մանոնին ոչ իմ կորստի և ոչ էլ մեր խոսակցության նյութի մասին:

Նրա մոտից ես հեռացա ավելի գժգռ, քան այցելել էի, նույնիսկ զոջացի, որ իմ գաղտնիքը հայտնել եմ նրան: Նա ինձ ոչ մի այնպիսի բան չարեց, որը չկարողանայի նրանից ստանալ առանց իմ խոստովանության. մինչդեռ ես սաստիկ վախենում էի, որ նա կխախտի իր խոստումը՝ ոչինչ չհայտնելու Մանոնին: Բացի այդ, իր զգացումների հայտնությամբ, նա ինձ առիթ տվեց երկուդելու, որ կորոշի Մանոնից օգուտ քաղել, ինչպես ինքն էր ասում, խլելով նրան իմ ձեռից կամ առնվազն խորհուրդ տալով նրան լքել ինձ՝ որևէ հարուստ կամ առավել երջանիկ սիրեկանի հետ կապվելու համար: Այս առթիվ արած իմ բյուր խորհրդածությունները լոկ մի բանի հանգեցին՝ սաստկացրին իմ տազնապն ու վերանորոգեցին այն հուսալքությունը, որը պատել էր ինձ առավոտյան: Մի քանի անգամ մտադրվեցի նամակով դիմել հորս և մի նոր կեղծ զոջումով նրանից դրամական օգնություն հայցել: Սակայն անմիջապես հիշեցի, թե ինչպես նա, չնայած իր բարեսրտությանը, վեց ամիս խստությամբ արգելափակել էր ինձ առաջին հանգանքիս

համար: Ես համոզված էի, որ Մեն-Սյուլաիսից իմ կատարած փախուստից հետո, որը, անկասկած, խոշոր աղմուկ պետք է հանած լիներ, նա ինձ հետ ավելի խիստ կվարվեր:

Ի վերջո, այս խորհրդածությունների շփոթից իմ գլխում մի միտք ծագեց, որն իսկույն ինձ հանգստացրեց, և ես զարմացա, թե ինչու այն ավելի առաջ չէի հղացել. իմ մեջ ծագեց Տիբերժի աջակցությանը դիմելու միտքը: Ես հավատացած էի, որ հանձին նրա, միշտ կգտնեմ նույն ջերմ ու բարեկամական վերաբերմունքը: Ոչինչ չկա ավելի հրապուրիչ և ոչ մի բան այնքան պատիվ չի բերում առաքինությանը, որքան այն վստահությունը, որով դիմում ես այնպիսի անձանց, որոնց ազնվությունը քեզ արդեն հայտնի է. գիտես, որ ոչ մի անակնկալությունից երկյուղ չունես, եթե նրանք միշտ ի վիճակի չեն օգնության ձեռք կարկառելու, գոնե վստահ ես, որ նրանք քեզ բարություն ու կարեկցանք ցույց կտան: Սիրտդ, որ օտար մարդկանց առջև փակվում է այնքան մեծ խնամքով, ինքնաբերաբար բացվում է նրանց ներկայությամբ, ինչպես ծաղիկն է փթթում ջերմ արևի տակ, որից նա միայն կենսատու ջերմություն է սպասում:

Մտածեցի, որ ես սոսկ ասածո ներշնչմամբ այսպես՝ հենց ժամանակին մտաբերեցի Տիբերժին և որոշեցի միջոցներ որոնել նրա հետ մինչ երեկո տեսնվելու համար: Անմիջապես վերադարձա տուն, որպեսզի նրան մի երկտող գրեմ և նշանակեմ մեր տեսակցության հարմար վայրը: Ես նրան խնդրեցի կատարյալ լռություն պահպանել մեր հանդիպման մասին. դա ամենամեծ ծառայությունն էր, որ նա կարող էր ինձ մատուցել իմ ներկա վիճակում:

Տիբերժի հետ տեսնվելու հույսի ներշնչած բերկրանքը ջնջել էր իմ դեմքից թախծի հետքերը, որ Մանոնն անպայման կնշմարեր իմ երեսին: Շայոյում մեզ պատահած դժբախտությունը ես նրան ներկայացրի իբրև մի դատարկ բան, որը բնավ չպիտի հուզեր նրան: Եվ որովհետև Փարիզն այն քաղաքն էր, որը նա ամենից շատ էր սիրում և ուր նա միշտ տենչացել էր ապրել, ապա նա բնավ չսրտմտեց, որ մենք ստիպված ենք այնտեղ մնալ, մինչև որ Շայոյում նորոգեն հրդեհի պատճառած չնչին ավերումները:

Մի ժամ հետո ստացա Տիբերժի պատասխանը. նա խոստանում էր լինել նշանակված վայրում: Ես անհամբերությամբ վազեցի դեպի այդ վայրը: Այնուամենայնիվ, որոշ ամոթ զգացի երևալու մի բարեկամի աչքին, որի սոսկ ներկայությունն իմ անառակության կշտամբանքը կարող էր լինել: Սակայն նրա սրտի բարության մասին ունեցած վստահությունս ու Մանոնի նկատմամբ զգացած հոգատար գուրգուրանքս պահեցին իմ արիությունը:

Ես նրան խնդրել էի գալ Պալե Ռուայալի այգին: Նա ինձնից առաջ էր եկել այնտեղ: Հենց որ ինձ տեսավ, իսկույն նետվեց դեպի ինձ և գրկախառնվեց. նա երկար ժամանակ ինձ սեղմեց իր գրկում, և նրա արցունքները թրջեցին դեմքս: Ես ասացի, որ մեծ ամոթով եմ հանդիպում նրան և որ իմ սրտում միշտ վառ է մնում երախտագիտությանս զգացումը. ամենից առաջ խնդրեցի նրան ասել, թե արդյոք ինձ թույլատրելի՞ է նայել իրեն իբրև բարեկամի, երբ միանգամայն արդարացիորեն արժանի եմ, որ նա ինձ գրկի իր հարգանքից ու սիրուց: Նա պատասխանեց ամենաքնքրուշ խոսքերով, որ ոչ մի բան չի կարող ստիպել նրան հրաժարվելու այդ կոչումից. մինչև իսկ իմ դժբախտությունները կամ եթե ես թույլ տամ նրան այդպես արտահայտվել, մոլորություններս ու մոլորություններս կրկնապատկել են դեպի ինձ տաժած նրա քնքշությունը: Սակայն այդ քնքշությունը համակվել է

ամենախոր վշտով, որը զգում ես սիրելի բարեկամիդ հանդեպ, երբ նա քո աչքերի առաջ կործանվում է, իսկ դու ի վիճակի չես օգնության ձեռք կարկառել նրան:

Մենք նստեցինք նստարանին:

— Ավա՛դ,— ասացի ես նրան սրտի խոր հառաչանքով,— ձեր կարեկցությունը չափազանց մեծ է, սիրելի Տիբերժ, եթե, ինչպես դուք հավաստիացնում եք, այն հավասար է իմ տառապանքներին: Ես ամաչում եմ դրանք ձեզ ցուցադրելուց, որովհետև պատճառը, խոստովանում եմ, գովելի չէ. սակայն նրանց հետևանքն այն աստիճան տխուր է, որ կարիք չկա ինձ սիրել այնպես, ինչպես դուք եք սիրում, որպեսզի կարեկցանք շարժեն դեպի ինձ:

Նա ինձ խնդրեց հանուն մեր բարեկամության, առանց որևէ բան թաքցնելու, պատմել իրեն այն ամենը, ինչ ինձ պատահել է իմ՝ Մեն-Սյուլպիսից մեկնելուց հետո: Ես բավարարեցի նրա ցանկությունը, նկարագրեցի իմ սիրո պատմությունը դրա՝ ինձ ներշնչած թափով, առանց աշխատելու աղավաղել ճշմարտությունը կամ նվազեցնել մոլորություններս՝ դրանց ներումը դուրսդրելով ստանալու նպատակով: Ես իմ սերը նրան պատկերացրի իբրև մեկը ճակատագրի մասնակի հարվածներից, որը մարդուս մղում է դեպի իր կործանումը, և որից առաքինությունը չի կարող պաշտպանել, ինչպես այդ չի կարող նախատեսել իմաստությունը: Ես վառ գույներով նկարագրեցի նրան իմ հուզմունքը, երկյուղը և այն հուսալքությունը, որով բռնված էի երկու ժամ առաջ և որի մեջ վերստին պիտի ընկնեի, եթե իմ բարեկամներն ինձ լքեն նույնպիսի անգթությամբ, ինչպես արել է ճակատագիրը: Ի վերջո, իմ պատմությամբ ես այն աստիճան շարժեցի Տիբերժի սիրտը, որ նա՝ դեպի ինձ տածած կարեկցանքից նույնքան վշտացած էր, որքան ես իմ ցավերից:

Նա անդադար գրկում էր ինձ, քաջալերում ու մխիթարում: Սակայն որովհետև նա մինչև վերջը պնդում էր, թե անհրաժեշտ է Մանոնից բաժանվել, ես կտրականապես ասացի նրան, որ այդ բաժանումը համարում եմ իմ դժբախտություններից ամենամեծագույնը, և որ ես պատրաստ եմ կրելու ոչ միայն ամենաձայրահեղ թշվառությունը, այլև մինչև իսկ ամենադաժան մահը, նախքան կղիմեմ բուժման այնպիսի մի միջոցի, որը շատ ավելի անտանելի է, քան իմ բոլոր ցավերը միասին վերցրած:

— Այդ դեպքում, խնդրում եմ, բացատրեցեք ինձ,— ասաց նա,— ինչպիսի՞ օգնություն կարող եմ ցույց տալ, եթե դուք ընդդիմանում եք իմ բոլոր առաջարկություններին:

Ես քաջություն չունեցա ասելու, որ նրա քսակի օգնության կարիքն ունեմ: Ի վերջո, նա ինքը գուշակեց այդ և, խոստովանելով, որ իրեն թվում է, թե ինձ հասկանում է, մի պահ լռեց տատանվող մարդու կերպարանք ընդունելով:

— Չկարծեք,— ասաց նա նորից,— որ իմ մտածմունքի պատճառը սիրուս ու բարեկամությանս սառնությունն է: Դուք այնպիսի երկրնորանքի առաջ եք դնում ինձ, որ ես ստիպված եմ կամ մերժել միակ օգնությունը, որ դուք համաձայնում եք ընդունել, կամ խախտել իմ պարտականությունը՝ ընձեռելով ձեզ այդ օգնությունը: Մի՞թե նպաստել ձեր համառությանը, չի նշանակում մասնակցել ձեր անառակ կյանքին:

— Այնուամենայնիվ,— շարունակեց նա, մի րոպե մտածելուց հետո,— ես ենթադրում եմ, որ գուցե հենց ձեր փոթորկալից դրությունը, որի մեջ դուք ընկել եք չքավորության հետևանքով, ձեզ գրկում է լավ ընտրություն անելու ազատությունից: Միայն անդորր

վիճակում մարդ կարող է ճաշակել իմաստությունն ու ճշմարտությունը: Ես միշտ կգտնեմ ձեզ դրամ հայթայթելու: Միայն թույլ տվեք, սիրելի ասպետ,— շարունակեց նա, գրկելով ինձ,— ձեզ մի պայման դնել. դուք ինձ կհայտնեք ձեր բնակավայրի հասցեն և կհանդուրժեք, որ ես գոնե ջանամ ձեզ վերադարձնել առաքինությանը, որը, ինչպես ես լավ գիտեմ, դուք սիրում եք, և որից ձեզ հեռացնում է լոկ կրքերի մոլեգնությունը:

Ես անկեղծորեն խոստացա նրան այն, ինչ ցանկանում էր և խնդրեցի կարեկցել իմ չարախիճո՞՞ ճակատագրին, որը ստիպում է ինձ այդ աստիճան անարժան վերաբերմունք ցույց տալ այդքան ազնիվ մի բարեկամի խորհուրդներին: Այնուհետև նա ինձ առաջնորդեց իրեն ծանոթ մի բանկիրի մոտ, որն ինձ տվեց հարյուր պիստոլ նրա մուրհակի դիմաց, որովհետև ինքը Տիբերժը բնավ կանխիկ դրամ չուներ: Ես արդեն առիթ ունեցա ասելու, որ նա հարուստ չէր: Նրա բենեֆիցիան հազար էկյուի արժեք ուներ, սակայն որովհետև նա առաջին տարին էր այդ ստանում, ուստի տակավին ոչ մի եկամուտ չէր ունեցել դրանից. նա այդ գումարն ինձ տվեց ի հաշիվ իր ապագա եկամտի:

Ես լավ զգացի նրա մեծահոգության ողջ արժեքը և այն աստիճան զգացվեցի, որ սկսեցի ողբալ շլացումն իմ ճակատագրական սիրո, որը ստիպում էր ինձ խախտելու բոլոր պարտականություններս: Միառժամանակ առաքինությունը բավականին ուժ ունեցավ իմ սրտում ըմբոստանալու կրքիս դեմ և ես՝ գեթ արթնամտության այդ թուլենքին, գիտակցեցի իմ շղթաների ամոթն ու ստորությունը: Սակայն պայքարը թույլ էր և երկար չտևեց: Սոսկ Մանոնի տեսքն ընդունակ էր ինձ գահավիժել երկնքից, և երբ նորից նրա մոտ եղա, ես զարմացա, թե ինչպես էի կարողացել թեկուզ մի ակնթարթ, ամոթալի համարել այդպիսի արդարացի քնքշությունը՝ այնքան հրապուրիչ մի անձի համար:

Մանոնը մի արտասովոր արարած էր: Անկարելի է երևակայել մի աղջիկ, որն այնքան քիչ սիրեր դրամը, ինչպես Մանոնը: Սակայն դրա սոսկ պակասության երկյուղը մի թուլե անգամ հանգիստ չէր տալիս նրան: Նա սիրում էր միայն հաճույքը և կենսուրախ ժամանցը: Նա երբեք մի սու անգամ չէր ծախսի, եթե կարելի լիներ զվարճանալ առանց դրամի: Նա չէր էլ հետաքրքրվում, թե ինչ դրության մեջ են մեր միջոցները, միայն թե օրը հաճելի անցկացներ: Մանոնը թղթախաղով չափից դուրս չէր տարվում, ոչ էլ շլանում էր մեծ ծախսերի շուքով, այնպես որ նրան բավարարելուց ավելի հեշտ բան չկար, միայն թե օրը օրին պետք էր ապահովել հաճելի զվարճությունները: Սակայն այդ զվարճությունները այն աստիճանի էին նրան անհրաժեշտ, որ առանց դրանց բացարձակապես անկարելի էր ապավինել նրա տրամադրությանը և վստահել հակումներին: Թեև նա ինձ սիրում էր քնքշագին, և ես նրա սեփական խոստովանությամբ, միակ մարդն էի, որն ի վիճակի էր նրան լիովին ճաշակել տալու սիրո քաղցրությունը, այնուամենայնիվ, գրեթե համոզված էի, որ նրա քնքշությունը որոշ երկյուղի ազդեցության տակ չէր կարող անդդվելի մնալ: Նա ինձ կգերադասեր ողջ աշխարհից, եթե միայն ես թեկուզ միջակ կարողություն ունենայի: Սակայն ես ամենևին չէի տարակուսում, որ նա ինձ կլքի որևէ մի նոր դր Բ. -ի համար, եթե ես բացի սիրուց ու հավատարմությունից ընդունակ չլինեմ առաջարկել նրան որևէ մի ուրիշ բան:

Ուստի որոշեցի այնպես կարգավորել սեփական հաշիվներս, որ միշտ ի վիճակի լինեմ հոգալու նրա ծախսերը և ավելի շուտ ինձ գրկել հազար ու մի անհրաժեշտ բաներից, քան սահմանափակել նրան թեկուզև շռայլության մեջ: Ինձ ամենից շատ վախեցնում էր կառելքը, որովհետև բնավ հնարավորություն չունեի ձիեր և կառապան պահելու:

Իմ մտատանջության մասին հայտնեցի պարոն Լեսկոյին: Ես նրանից չէի թաքցրել, որ մի բարեկամից հարյուր պիստոլ էի ստացել: Նա ինձ վերստին հիշեցրեց, որ եթե ցանկանում եմ փորձել իմ բախտը թղթախաղում, նա հույս ունի, որ մի հարյուր ֆրանկ բարեհաճորեն գոհաբերելով նրա ընկերներին հյուրասիրելու համար, ինձ կհաջողվի իր հանձնարարությամբ ընդունվել վարպետ խաղացողների ընկերության մեջ: Չնայած դեպի խաբեությունն ունեցած իմ գարշաճին, ես ստիպված էի համաձայնվել, դրդված անողոր անհրաժեշտությունից:

Նույն երեկո պարոն Լեսկոն ինձ, իբրև իր ազգականի, ներկայացրեց նրանց: Նա ավելացրեց, որ ես առանձնապես տրամադրված եմ տանել թղթախաղում, որովհետև բախտի շնորհների մեծ կարիք ունեմ: Միևնույն ժամանակ, որպեսզի հասկացնել տա, թե ես ամենատեղին չքավորը չեմ, նա ասաց, որ մտադիր եմ բոլորին ընթրիքի հրավիրելու: Այս առաջարկությունն ընդունվեց: Ես նրանց շատ լավ հյուրասիրեցի: Նրանք անվերջ խոսում էին իմ գեղեցկության և երջանիկ ձիրքերի մասին: Միաբերան հաստատում էին, թե ինձնից շատ բան կարելի է սպասել, թե իմ դեմքն այնքան ազնվություն է արտահայտում, որ ոչ ոք ինձ չի կասկածի խարդախության մեջ: Ի վերջո, նրանք իրենց գոհունակությունը հայտնեցին պարոն Լեսկոյին՝ ընկերության մեջ այսպիսի մի շնորհալի նորեկի անդամագրության համար և ասպետներից մեկին հանձնարարեցին ուսուցել ինձ թղթախաղի անհրաժեշտ կանոնները և հրահանգները:

Իմ սիրագործությունների գլխավոր թատերաբեմը պիտի լիներ Տրանսիլվանյան հյուրանոցը, ուր մի դահլիճում դրված էր փարավոնախաղի սեղանը, իսկ մյուս սրահներում խաղում էին զառերով. կային նաև ուրիշ թղթախաղեր: Այս խաղատունը պահում էր իշխան Ռ. -ն, որն այն ժամանակ ապրում էր Կլանիայում, և նրա սպաների մեծ մասը մեր ընկերության մեջ էր գտնվում: Թեպետև ամաչում եմ խոստովանել, սակայն պետք է ասեմ, որ քիչ ժամանակում մեծ օգուտ քաղեցի ուսուցչիս դասերից. ես առանձնապես մեծ ճարպկություն ձեռք բերի թղթերը փոխարինելու շնորհքի մեջ. մի գույշ երկար բազկակալների օգնությամբ ես ամենասուեռուն աչքերից անգամ աննկատելի կերպով խարդախում էի և ամենայն սառնասրտությամբ սնանկացնում բազմաթիվ ազնիվ խաղացողների: Սույն արտակարգ ճարպկությունն այն աստիճան բազմացրեց իմ կարողությունը, որ մի քանի շաբաթից խոշոր գումարների տեր դարձա, չհաշված այն դրամները, որ ես սիրահոժար կիսում էի իմ ընկերների հետ:

Ես այլևս չէի երկյուղում Մանոնին պատմելու Շայոյի մեր կորստյան մասին և այն անախորժ լուրից նրան սփոփելու համար մի կահավորված տուն վարձեցի, ուր սկսեցինք փարթամ ու անհոգ կյանք վարել:

Այս ամբողջ ժամանակվա ընթացքում Տիբերժը բազմիցս այցելել էր ինձ: Նրա բարոյական խրատանքներին վերջ չկար: Նա անդադար հիշեցնում էր այն վնասը, որ ես պատճառում եմ իմ խղճմտանքին, պատվին ու կարողությանը: Նրա նկատողությունները ես ընդունում էի բարեկամաբար և թեպետ բնավ տրամադիր չէի հետևելու նրա խրատներին, այնուամենայնիվ, մեծապես երախտապարտ էի նրան խանդավառ հոգատարության համար, որովհետև գիտեի, թե ինչ աղբյուրներից է բխում այն: Շատ անգամ ես մտերմաբար ծաղրում էի նրան Մանոնի ներկայությամբ և հորդորում չջանալ իր բծախնդրությամբ գերազանցել բազմաթիվ եպիսկոպոսների և այլ կղերականների, որոնք թե՛ սիրուհի են պահում և թե՛ բենեֆիցիա ստանում:

— Դիտեցեք,— ասում էի ես նրան, մատնանշելով իմ սիրուհու աչքերը,— և ասացեք, կա՞ն այնպիսի հանցանքներ, որոնք չարդարացվեն այսպիսի մի հրաշագեղ պատճառով:

Նա համբերությունը չէր կորցնում, ընդհակառակը, նրա համբերությունը անչափ մեծ էր: Սակայն, երբ տեսավ, որ իմ հարստությունն օրեցօր աճում է, և ես ոչ միայն նրան վերադարձրի իր հարյուր պիստոլը, այլև մի նոր տուն վարձելով և կրկնապատկելով իմ ծախսերը, նորից թաղվեցի ավելի մեծ հաճույքների մեջ, քան երբևէ, նա միանգամայն փոխեց իր խոսելու ձևը և վերաբերմունքը դեպի ինձ: Նա գանգատվեց իմ քարսրտությունից, սպառնաց երկնային պատժով և նախագուշակեց ապագա իմ դժբախտությունները, որոնք և շուտով հարվածեցին ինձ:

— Անկարելի է,— ասում էր նա,— որ ձեր անառակ կյանքին անհրաժեշտ հարստությունները ձեռք բերված լինեն օրինավոր ճանապարհով: Դուք անարդարությամբ եք վաստակել դրանք և նույն եղանակով էլ պիտի կորցնեք: Աստծո ամենասարսափելի պատիժը կլինի թողնել, որ դուք հանդարտ վայելեք դրանք: Իմ բոլոր խորհուրդները,— ավելացրեց նա,— իզուր անցան ձեզ համար. ես լավ եմ տեսնում, որ շուտով դրանք տաղտկալի պիտի երևան ձեզ: Մնաք բարով, ապերախտ և թուլամորթ բարեկամս: Թող ստվերների պես անհետանան ձեր հանցավոր հաճույքները: Թող անվերադարձ կորչի ձեր բարեբախտությունն ու կարողությունը, և դուք մնաք մերկ ու միայնակ, որպեսզի զգաք ձեզ խելահեղորեն արբեցնող բոլոր բարիքների ունայնությունը: Այն ժամանակ դուք ինձ կգտնեք պատրաստակամ ձեզ սիրելու և ծառայելու. իսկ այսօր ես խզում եմ ամեն մի հարաբերություն ձեզ հետ և արհամարհում այն կյանքը, որ դուք եք վարում:

Այս առաքելական քարոզը նա կարդաց իմ սենյակում Մանոնի ներկայությամբ: Նա ոտքի կանգնեց, որ հեռանա: Ես փորձեցի չթողնել նրան: Սակայն Մանոնն ինձ կասեցրեց, ասելով, թե բարեկամս խելագար է, որին պետք է թույլ տալ հեռանալու:

Այնուամենայնիվ, նրա խոսքերը որոշ տպավորություն գործեցին ինձ վրա: Այսպես, ես նշում եմ այն բազմաթիվ առիթները, երբ իմ սիրտը տենչում էր վերադառնալ դեպի բարին, որովհետև ապագայում ես այդ հուշերին էի պարտական իմ ուժի այն մասը, որն ինձ օգնեց տանելու իմ կյանքի ամենացավալի բոլակները:

Մանոնի փաղաքշանքները մի ակնթարթում փարատեցին այս տեսակցության ինձ պատճառած վիշտը: Մենք շարունակեցինք վարել հաճույքներից ու սիրուց հյուսված մի կյանք: Մեր հարստության աճումը կրկնապատկեց մեր փոխադարձ գուրգուրանքը: Վենետիկի և Ֆորտուանայի երբևիցե մեզնից ավելի երջանիկ ստրուկներ չեն ունեցել: Աստված իմ, ինչպե՞ս կարելի է աշխարհին անվանել տառապանքների անդաստան, երբ այստեղ մարդիկ կարող են ճաշակել այնքան քաղցրանուշ վայելքներ: Սակայն, ավա՛ղ, դրանք սրընթաց թռչելու հատկություն ունեն. ուրիշ ի՞նչ երանություն կարելի է գերադասել դրանցից, եթե դրանք իրենց բնությամբ հարատև լինեին: Իմ և Մանոնի վայելքներին էլ վիճակված էր նույն ընդհանուր բախտը, այսինքն՝ այդ հաճույքները երկար չտևեցին և դառն կսկիծներ պատճառեցին մեզ:

Թղթախաղում ես այնպիսի խոշոր գումարներ տարա, որ մտածում էի մի մասը պահ տալ սեղանավորին:

Մեր ծառաները գիտեին իմ հաջողությունների մասին, մանավանդ իմ սպասավորը և Մանոնի աղախինը, որոնց ներկայությամբ հաճախ մենք խոսակցում էինք առանց

զգուշանալու: Աղախինը գեղեցիկ էր: Իմ սպասավորը սիրահարվել էր նրան: Նրանք գործ ունեին երիտասարդ ու ներողամիտ տերերի հետ, որոնց, ինչպես նրանք կարծում էին, հեշտությամբ կարելի էր խաբել: Նրանք հղացան մեզ կողոպտելու միտքը և այդ իրագործեցին այնքան չարամտորեն և այնպիսի դրության մեջ նետեցին մեզ, որից այնուհետև երբեք չկարողացանք դուրս գալ:

Մի անգամ պարոն Լեսկոն մեզ ընթրիքի էր հրավիրել իր մոտ, և երբ մենք տուն վերադարձանք, մոտավորապես կեսգիշեր էր: Ես կանչեցի իմ սպասավորին, Մանոնը՝ իր աղախնին. չերևաց ո՛չ մեկը, ո՛չ մյուսը: Իմացանք, որ նրանք ութ ժամ առաջ հեռացել են տնից, իրենց հետ վերցնելով մի քանի արկղներ, նրանց ասելով, ինձանից ստացած կարգադրության համաձայն: Ես մասամբ նախազգացի ճշմարտությունը. սակայն այն, ինչ տեսա սենյակ մտնելիս, գերազանցեց իմ բոլոր կասկածները: Իմ առանձնասենյակի փակը կոտրել էին և դրամա ու բոլոր զգեստներս գողացել: Մինչ ես մտածում էի այս դեպքի մասին, Մանոնը սաստիկ հուզված եկավ ինձ հաղորդելու, որ նույն կողոպուտը կատարվել է և իր սենյակում:

Հարվածն այն աստիճան անողորմ էր, որ միայն բանականության արտակարգ ճիգն արգելեց ինձ անձնատուր ջիներ լաց ու կոծին: Այն երկյուղը, որ իմ վիատությամբ կհամակվի նաև Մանոնը, ստիպեց ինձ արտաքուստ անվրդով կերպարանք ցույց տալ: Կատակով ես նրան ասացի, թե Տրանսիլվանյան հյուրանոցում որևէ ձախողակ խաղացող կհատուցի մեր վնասները: Մինչդեռ նա այն աստիճան էր հուզված մեզ պատահած դժբախտությունից, որ նրա տրամադրությունն ինձ շատ ավելի վշտացրեց, քան իմ կեղծ զվարճությունը կարող էր նրան զերծ պահել հուսալքությունից:

— Մենք կործանվեցինք,— ասաց նա, արցունքներն աչքերին: Ես իզուր էի աշխատում նրան մխիթարել իմ զգվանքներով: Մեփական արտասուքներս մատնում էին վիատությունս ու վիշտս: Հիրավի, այնպես հիմնովին էին կողոպտել մեզ, որ մի շապիկ անգամ չէր մնացել:

Ես որոշեցի իսկույն և եթե կանչել պարոն Լեսկոյին: Նա ինձ խորհուրդ տվեց անմիջապես դիմել պարոն ոստիկանապետին և Փարիզի գլխավոր դատավորին: Ես այդ կատարեցի, սակայն մեծապես վնասելով ինձ, որովհետև ոչ միայն դիմումս և իմ խնդրանքով արդարության այդ պահապանների արած քայլերը հետևանք չունեցան, այլև այդպիսով ես ժամանակ տվի Լեսկոյին խորհրդակցելու իր քրոջ հետ և իմ բացակայությամբ նրան ներշնչել մի սարսափելի վճիռ: Նա Մանոնին պատմում է մի ծեր տոփասեր պարոն դը Գ. Մ. -ի մասին, որը շռայլորեն հատուցում էր իր հաճույքների համար և այնքան համոզիչ կերպով է մատնանշում նրան այդ պարոնի սիրուհին լինելու առավելությունները, որ Մանոնը՝ միանգամայն ընկճված մեր դժբախտությունից, համաձայնում է նրա բոլոր ասածներին: Սույն պատվավոր գործարքը կնքվել էր իմ վերադարձից առաջ, իսկ իրագործումը հետաձգվել էր մյուս օրվան, որպեսզի Լեսկոն նախազգուշացնի պարոն դը Գ. Մ. -ին:

Երբ ես վերադարձա, Լեսկոն մեր տանը սպասում էր ինձ, բայց Մանոնն առանձնացել էր իր սենյակը քնելու և հրամայել էր սպասավորին ասել ինձ, որ հանգստի կարիք ունի և խնդրում է չխանգարել իրեն այդ գիշեր: Լեսկոն հեռացավ ինձնից, առաջարկելով մի քանի պիստոլ, որը և ես ընդունեցի:

Երբ անկողին մտա, մոտ ժամը չորսն էր: Ես նորից երկար ժամանակ խորհեցի մեր կարողությունը վերականգնելու միջոցների մասին և այնքան ուշ քնեցի, որ ժամը տասնմեկը թե տասներկունսն էր, երբ արթնացա: Հապճեպ վեր կացա, որպեսզի գնամ իմանալու Մանոնի առողջության մասին. ինձ ասացին, որ մի ժամ առաջ նա տնից մեկնել է իր եղբոր հետ, որը կառքով եկել էր նրա ետևից: Թեպետ այդպիսի զբոսանքը Լեսկոյի հետ ինձ խորհրդավոր թվաց, այնուամենայնիվ ես ճնշում գործ դրի ինձ վրա, որպեսզի վանեմ կասկածներս: Մի քանի ժամ անցկացրի ընթերցանությամբ. ի վերջո, չկարողանալով այլևս զսպել իմ հուզմունքը, սկսեցի մեծ-մեծ քայլերով ետ ու առաջ անել բնակարանում: Մանոնի սենյակում սեղանի վրա մի փակ նամակ նկատեցի: Նամակն ինձ էր ուղղված. ձեռագիրը նրանն էր: Ես նամակը բացեցի մահացու մի սարսուռով. ահա թե ինչ էր ասված այնտեղ.

«Երգվում եմ քեզ, իմ սիրելի ասպետ, որ դու իմ սրտի կուռքն ես, ողջ աշխարհում ես միայն քեզ կարող եմ սիրել այնպես, ինչպես իրոք սիրում եմ: Սակայն դու չե՞ս տեսնում, իմ խեղճ, սիրելի հոգյակս, որ մեր արդի վիճակում հավատարմությունն անմիտ առաքինություն է: Մի՞թե դու կարծում ես, թե կարելի է քնքուշ լինել, երբ քաղցած ես: Քաղցն ինձ համար մի ճակատագրական սխալանքի պատճառ կարող է լինել: Մի օր ես կտամ իմ վերջին շունչը, կարծելով, դա սիրո հառաչանքն է: Ես քեզ պաշտում եմ, հավատա ինձ, սակայն թույլ տուր ինձ միառժամանակ հարթել մեր դրամական դժվարությունները: Վա՛յ նրան, ով կընկնի իմ ցանցը: Ես աշխատում եմ, որպեսզի հարստացնեմ և երջանկացնեմ ասպետիս: Իմ եղբայրը քեզ լուրեր կհաղորդի քո Մանոնի մասին. նա քեզ կասի, թե որքան եմ արտասվել քեզ լքելու անհրաժեշտության պատճառով»:

Այս նամակի ընթերցումից հետո ես ընկա մի այնպիսի դրության մեջ, որ միանգամայն դժվարանում եմ նկարագրել, որովհետև մինչև այսօր էլ չգիտեմ, թե ինչպիսի՞ զգացումներով էի այն ժամանակ փորձորկված: Դա մեկն էր այն բացառիկ կացություններից, որոնց նմանը ոչ ոք չի ապրել երբևէ. չի կարելի դրանք բացատրել ուրիշներին, որովհետև ուրիշները չեն կարող գաղափար կազմել այդ մասին: Բացի դրանից, ինքդ էլ դժվարանում ես լավ ըմբռնել դրանք, որովհետև, լինելով եզակի իրենց տեսակում, հիշողության մեջ դրանք չեն հարակցվում այլ ապրումների հետ, և ոչ էլ կարելի է մինչև իսկ դրանք համեմատել որևէ ծանոթ զգացման հետ: Սակայն, ինչպիսին էլ որ լինեի իմ կացությունը, համենայն դեպս, պարզ էր, որ նա պարունակում էր և՛ ցավ, և՛ զայրույթ, և՛ խանդ, և՛ ամոթ: Որքա՞ն ես երջանիկ կլինեի, եթե այն չպարունակեր մեծ չափով և սեր:

«Մանոնն ինձ սիրում է, ես հավատում եմ դրան: Սակայն չե՞ որ նա պետք է հրեշ լինի,— բացականչեցի ես,— որպեսզի ատի ինձ: Կա՞ն արդյոք այնպիսի իրավունքներ մի սրտի նկատմամբ, որ ես չունենամ նրա հանդեպ: Էլ ի՞նչ է մնացել անելու այն ամենից հետո, ինչ ես զոհաբերեցի նրան: Այնուամենայնիվ, նա ինձ լքում է. ապերախտը կարծում է, թե իրեն իմ կշտամբանքներից գերծ է պահում, ասելով, թե չի դադարել ինձ սիրելուց: Նա քաղցից է վախենում: Օ՛, սիրո աստված, զգացումների ինչպիսի՞ գոեհկություն և որպիսի հատուցում՝ իմ սեփական նրբազգացությանը: Քաղցն ինձ չափաբեկեց, երբ ես, ի սեր նրա, հաճությամբ ենթարկվեցի դրա փորձանքներին՝ հրաժարվելով իմ կարողությունից ու հայրական տան քաղցր անդորրից: Ես, որ ինձ զրկել եմ ամենաանհրաժեշտ պետքերից, որպեսզի բավարարեմ նրա չնչին ցանկություններն ու քմահաճույքները: Նա ասում է, որ ինձ պաշտում է: Եթե, հիրավի, դու ինձ պաշտեիր, երախտամոռ, դու կխորհրդակցեիր ինձ

հետ, չէիր քի առանց հրաժեշտի: Ի՛նձ պետք է հարցնել, թե ինչպիսի դաժան տանջանքների է ենթարկվում մարդս, երբ բաժանվում է իր պաշտած էակից: Պետք է բանականությունից զրկված լինես, որպեսզի քեզ հոժարակամ ենթարկես դրանց»:

Իմ գանգատներն ընդհատեց մեկի այցելությունը, որին ես բնավ չէի սպասում: Այցելողը Լեսկոն էր:

— Դահիճ,— գոչեցի ես, ձեռքս տանելով սուսերիս ո՛ւր է Մանոնը, ի՛նչ արիր նրան:

Նա ահաբեկվեց իմ շարժումից: Պատասխանեց, որ եթե նրան այդպես եմ ընդունում, երբ գալիս է ինձ հաշիվ տալու այն խոշորագույն ծառայության համար, որ կարողացել է ինձ մատուցել, ապա նա ստիպված է իսկույն հեռանալ և դրանից հետո էլ երբեք իր ոտքն իմ տունը չդնել: Ես վազեցի դեպի դուռը և պինդ փակեցի:

— Չկարծես,— ասացի ես դառնալով նրան, թե քեզ կհաջողվի մի անգամ ևս ինձ խաբել ու հեքիաթներով կերակրել: Պաշտպանիր քո կյանքը կամ ինձ վերադարձրու Մանոնին:

— Է՛, որքա՛ն դյուրաբորբոք եք,— առարկեց նա,— ես էլ հենց այդ նպատակով եմ եկել: Եկել եմ ձեզ հայտնելու մի երջանկության մասին, որը ձեր մտքով անգամ չի անցել, և որի համար դուք, թերևս, շնորհակալ պիտի լինեք ինձ:

Ես պահանջեցի, որ նա անմիջապես բացատրի, թե ինչ է ուզում ասել:

Նա ինձ պատմեց, որ Մանոնը, չկարողանալով տանել թշվառության երկյուղը և մանավանդ այն միտքը, որ մենք ստիպված պիտի լինենք միանգամից փոխելու մեր ապրելակերպը, խնդրել է իրեն հնարավորություն տալ ծանոթանալու պարոն դը Գ. Մ. -ի հետ, որի մասին ասում են, որ շատ առատաձեռն է: Նա, իհարկե, չասաց, որ ինքն է այդ խորհուրդը տվել Մանոնին, և ոչ էլ այն, որ ինքն է ուղի հարթել, նախքան նրան այնտեղ առաջնորդելը:

— Ես այս առավոտ,— շարունակեց նա,— Մանոնին տարա նրա մոտ, և այդ արժանապատիվ մարդն այնքան հրապուրվեց նրա գեղեցկությամբ, որ հրավիրեց նրան նախապես գնալ իր ամառանոցը, ուր նա ցանկանում է անցկացնել մի քանի օր: Իսկ ես,— շարունակեց Լեսկոն,— մի ակնթարթում ըմբռնելով, թե ինչ օգուտ կարելի է քաղել ձեզ համար այս առիթից, ճարպկությամբ հասկացրի նրան, որ Մանոնը խոշոր կորուստներ է ունեցել, և այն աստիճան շոյեցի նրա մեծահոգությունը, որ ծերուկն իսկույն երկու հարյուր պիստոլ նվիրեց Մանոնին: Ես նրան ասացի, որ առայժմ դա հրաշալի է, սակայն ապագայում մեծ ծախսեր են սպասում քոջս, որը իր խնամքի տակ է վերցրել մեր հոր և մոր մահից հետո մնացած փոքրիկ եղբորը: Եվ եթե պարոն դը Մ. -ն Մանոնին արժանի է համարում իր հարգանքին, ապա նա չի թողնի, որ իմ քույրը մտատանջվի այն խեղճ երեխայի համար, որի կյանքն անբաժան է իր կյանքից: Պարոն դը Մ.-ն զգացվեց իմ պատմածից: Նա պարտավորվեց մի հարմար տուն վարձել ձեզ և Մանոնի համար, որովհետև այդ դուք եք մեր խեղճ փոքրիկ որբ եղբայրը: Նա խոստացավ պատշաճորեն կահավորել տունը և ձեզ նշանակել չորս հարյուր լիահնչուն ֆունտ ամսաթոշակ, որը մի տարում անում է, իմ հաշվով, չորս հազար ութ հարյուր: Գյուղ մեկնելուց առաջ նա հրամայեց իր կառավարչին մի տուն գտնել և մինչև իր վերադարձը հոգ տանել, որ ամեն ինչ այնտեղ պատրաստ լինի: Այն ժամանակ դուք վերստին կտեսնեք Մանոնին, որն ինձ հանձնարարել է իր փոխարեն ձեզ հազար անգամ համբուրել և հավաստիացնել, որ նա ձեզ սիրում է ավելի շատ, քան երբեք:

Ես հուսաբեկ նստեցի և խորասուզվեցի դառն մտածմունքների մեջ, թե որքան տարօրինակ ընթացք ունի իմ վիճակը: Չանագան զգացումներ ու մի անասելի անորոշ կացություն պատեցին ինձ, և ես երկար ժամանակ ոչ մի պատասխան չկարողացա տալ Լեսկոյի հարցումների տարափին: Այդ վայրկյանում պատիվը և առաքինությունն ինձ ստիպեցին խղճի խայթ զգալու, և ես հառաչելով մի հետադարձ հայացք ձգեցի դեպի Ամիյեն՝ դեպի իմ հայրենական տունը, դեպի Սեն-Սյուլպիս և դեպի այն բոլոր վայրերը, ուր ես ապրել էի անմեղության մեջ: Ինչպիսի անսահման տարածություն էր ինձ բաժանում նախկին երջանիկ կացությունից: Ես այն տեսնում էի հեռվից: Նա երևում էր որպես մի ստվեր, որը հարուցում էր իմ կսկիծն ու տանջանքները, և որը, սակայն, չափազանց թույլ էր, որպեսզի կարողանար հարուցել և իմ եռանդը: «Ո՞ր ճակատագիրը,— ասացի ես մտքումս,— այս աստիճան հանցագործ դարձրեց ինձ: Սերն անմեղ մի կիրք է: Ինչպե՞ս դա ինձ համար եղավ թշվառության ու անառակության աղբյուր: Ո՞վ էր ինձ արգելում անդորր ու առաքինի ապրել Մանոնի հետ: Ինչո՞ւ ես նրա հետ չամուսնացա, նախքան նրա սիրո ապացույցն ստանալը: Մի՞թե ինձ քնքշագին սիրող հայրս չէր համաձայնվի, եթե ես թախանձեի նրան օրինավոր պնդումով: Օ՛հ, հայրս ինքը կգուրգուրեր Մանոնին որպես հրաշագեղ մի աղջկա, որն ավելի քան արժանի է իր որդու կինը լինելու: Ես երջանիկ կլինեի Մանոնի սիրով, հորս գուրգուրանքով, ազնվաբարո մարդկանց հարգանքով, բախտի բարիքներով և առաքինության անդորրությամբ: Օ՛, իմ չարաբաստիկ հեղհեղուկ վիճակ: Ինչպիսի՞ ստոր մարդ եմ ուզում ինձ դարձնել: Ես նրա հետ ի՞նչ պետք է կիսեմ. . . Սակայն կարո՞ղ եմ արդյոք երկմտել, քանի որ ինքը Մանոնն է այդպես կարգադրել, և քանի որ ես կարող եմ կորցնել նրան, եթե չհամարձայնվեմ այդ նվաստացուցիչ առաջարկության հետ»:

— Պարոն Լեսկո,— բացականչեցի ես, աչքերս փակելով, կարծես այս ցավալի մտքերն ինձնից վանելու համար,— եթե դուք մտադրվել եք ինձ ծառայություն մատուցել, ապա շնորհակալությունս եմ ձեզ հայտնում: Իհարկե, դուք կարող էիք այդ անել մի ուրիշ, ավելի ազնիվ ճանապարհով: Բայց դա արդեն կատարվել է, այնպես չէ՞: Այժմ մեզ մնում է միայն խորիել, թե ինչպես օգտվենք ձեր հոգատարությունից և ինչպես օգտագործենք ձեր ծրագիրը:

Լեսկոն, որին իմ գայրույթն ու դրանից հետո տիրող երկար լռությունը շփոթել էր, մեծապես ուրախացավ, լսելով իմ՝ իր սպասածից բոլորովին տարբեր վճիռը, որը նրան անշուշտ երկյուղ էր պատճառել. նա բնավ քաջասիրտ չէր: Հետագայում այդ մասին ես ամենահամոզիչ փաստերն ունեցա:

— Այո, այո,— պատասխանեց նա շտապ,— ես շատ խոշոր ծառայություն մատուցեցի ձեզ, և կտեսնեք, որ ապագայում դրանից մենք ավելի մեծ օգուտ կբաղենք, քան դուք սպասում եք:

Մենք սկսեցինք խորհրդակցել, թե ինչ կերպ կարելի կլիներ կանխել պարոն դը Գ. Մ. -ի կասկածները, որ նա կարող էր ունենալ մեր ազգակցության վերաբերյալ, երբ տեսներ, որ ես ավելի բարձրահասակ եմ և, թերևս, ավելի տարիքոտ քան նա պատկերացնում էր: Մենք ուրիշ հնար չգտանք. ես որոշեցի նրա առաջ զավառացու միամիտ կերպարանք ընդունել՝ որ իբր պատրաստվում եմ հոգևորական դառնալու, և այդ նպատակով ամեն օր ճեմարան եմ գնում: Բացի դրանից, մենք որոշեցինք, որ առաջին անգամ, երբ պատիվ ունենամ նրան ներկայանալու, հնարավորին չափ վատ հագնվեմ:

Պարոն դր Գ. Մ. -ն քաղաք վերադարձավ երեք-չորս օրից հետո: Նա անձամբ Մանոնին ուղեկցեց իր կառավարչի վարձած և խնամքով կահավորված տունը: Նրա վերադարձի մասին Մանոնն անմիջապես տեղեկացրեց Լեսկոյին, իսկ վերջինս հաղորդեց ինձ այդ լուրը, և մենք երկուսով մեկնեցինք Մանոնի մոտ: Ծեր սիրեկանն արդեն դուրս էր եկել տնից:

Չնայած այն անտրտունջ խոնարհությանը, որով ես հպատակվեցի Մանոնի ցանկություններին, այնուամենայնիվ, չկարողացա զսպել սրտիս մորմոքը, երբ նորից տեսա նրան: Տխուր ու հոգեւտանջ վիճակում ներկայացա նրան: Նրան վերստին տեսնելու ուրախությունս բոլորովին չփարատեց իր անհավատարմությունից կրած իմ վիշտը: Ընդհակառակը, ինքը կարծես հիացած էր ինձ նորից տեսնելու հաճույքից: Նա ինձ կշտամբեց սառնությանս համար: Ես չկարողացա ինձ զսպել և նրան նենգ ու սիրադրուժ անվանեցի. այս խոսքերը արտասանեցի հառաչանքով:

Նա նախ ծիծաղեց իմ անշուք արտաքինի վրա, սակայն երբ տեսավ իր դեմքին հառած անթարթ հայացքս և իմ խոր վիշտը՝ կրած այս փոփոխության հետևանքով, որ միանգամայն անհարիր էր իմ բնավորությանը և տենչանքներին, նա լուռ առանձնացավ իր սենյակը: Մի րոպե հետո ես հետևեցի նրան: Նա դառն արտասվում էր: Ես հարցրի արտասվելու պատճառը:

— Քեզ դա լավ հայտնի պետք է լինի,— պատասխանեց նա:— Կարո՞ղ եմ արդյոք ես ապրել, երբ իմ տեսքը քեզ ուրիշ բան չի ներշնչում, բացի տխրությունից ու վշտից: Ահա մի ժամ է, ինչ դու այստեղ ես, սակայն ինձ ոչ մի անգամ չգուրգուրեցիր, մինչդեռ իմ զգվանքներն ընդունեցիր սուլթանի վեհությամբ՝ կարծես հարեմում:

— Լսիր, Մանոն,— ասացի ես, գրկելով նրան,— չեմ կարող քեզնից թաքցնել, որ իմ սիրտը մահացու խոցվել է: Այժմ ես չեմ խոսում այն խոր վշտի մասին, որ ինձ պատճառել է քո անսպասելի փախուստը, ոչ էլ այն անգթության մասին, որով դու առանց մխիթարական մի խոսքի լքեցիր ինձ՝ գիշերն ուրիշի անկողնում անցկացնելով: Զո ներկայության հմայքն ընդունակ է ինձ ստիպել մոռանալու դեռ ավելին: Բայց մի՞թե դու կարծում ես, թե ես կարող եմ առանց հառաչանքի ու արցունքի,— շարունակեցի ես լալագին,— մտածել այն տխուր ու թշվառ կյանքի մասին, որը ես այստեղ վարելու եմ քո կամքի համաձայն: Մի կողմ թողնենք իմ ծագումն ու պատիվը, այս բոլորը չափազանց թույլ հիմքեր են, որպեսզի կարենան մրցել իմ սիրո հետ: Մի՞թե չես պատկերացնում, թե ինչպես սերը մորմոքում է, երբ տեսնում է իրեն այդքան վատ վարձատրված կամ, ավելի շուտ, ազդորեն խոշտանգված՝ երախտամոռ ու դաժան սիրուհուց:

— Լսիր, ասպետս,— ընդհատեց Մանոնը,— անօգուտ է ինձ տանջել կշտամբանքներով, որոնք խոցում են սիրտս, երբ դրանք քեզանից եմ լսում: Ես տեսնում եմ, թե ինչն է քեզ վիրավորում: Ես հույս ունեի, թե դու կհամաձայնես այն ծրագրի հետ, որ կառուցել էի մեր կարողությունը փոքր-ինչ վերականգնելու համար: Ես միայն քո փափկանկատությունը խնայելու նկատառումով սկսեցի այն իրագործել առանց քո մասնակցության. բայց ես դրանից հրաժարվում եմ, քանի որ դու չես տալիս քո հավանությունը:— Նա ավելացրեց, որ այժմ ինձանից խնդրում է միայն մի բան՝ համբերել մինչև երեկո, որովհետև ինքն արդեն երկու հարյուր պիստոլ ստացել է իր ծեր սիրեկանից, որը նրան խոստացել է երեկոյան բերել մի հրաշալի մարգարտյա մանյակ և ուրիշ գոհարներ, ապա նաև խոստացած տարեկան թոշակի կեսը: Ժամանակ տուր ինձ,— ասաց նա,— որ ես ստանամ այս նվերը. երդվում եմ քեզ, որ նա ոչ մի հիմք չունի պարծենալու, թե վայելել է իմ շնորհները, որովհետև ես այդ նրան խոստացել եմ քաղաք վերադառնալուց հետո: Ճիշտ է, նա միլիոն և ավելի անգամ համբուրել է իմ ձեռները, և միանգամ այն արդարացի է, որ վճարի այդ հաճույքի համար. հինգ կամ վեց հազար ֆրանկ մի արտակարգ վճար չէ՝ նկատի ունենալով նրա հարստությունն ու տարիքը:

Նրա որոշումն ինձ շատ ավելի հաճելի էր, քան հինգ հազար ֆրանկ ստանալու հույսը: Ես առիթ ունեցա համոզվելու, որ իմ սիրտը տակավին ամբողջապես չի կորցրել պատվի զգացումը, քանի որ այդքան հրճվում է ամոթալի արարքից խուսափելու համար: Սակայն ես ծնված եմ վաղանցուկ բերկրանքի և տևական տառապանքների համար: Ճակատագիրն ինձ փրկեց մի վիհից՝ որպեսզի նետի մի ուրիշ անդունդ:

Երբ հազար ու մի փաղաքշանքով իմ երջանկությունը հայտնեցի Մանոնին նրա այդ շրջադարձի առթիվ, ես ավելացրի, որ պետք է այս մասին տեղեկացնել պարոն Լեսկոյին, որպեսզի նրա հետ համաձայնեցնենք մեր անելիք քայլերը:

Սկզբում Լեսկոն փոքր-ինչ մտմտաց. սակայն չորս-հինգ հազար ֆրանկ հնչուն դրամը դրդեցին նրան ուրախությամբ ընդունելու մեր առաջադրած ծրագիրը: Որոշեցինք, որ բոլորս էլ կգնանք ընթրիքի պարոն դը Գ. Մ. -ի մոտ՝ երկու պատճառով. նախ՝ որպեսզի մի քիչ զվարճանանք, ես ինձ ձևացնելու էի որպես Մանոնի դպրոցական եղբայրը, երկրորդ՝ որպեսզի թույլ չտանք ցուփ ծերուկին չափից դուրս ազատ վարվել սիրուհուս հետ, ենթադրելով, թե նա այդ իրավունքը գնել է իր այնքան առատ կանխավճարով: Լեսկոն և ես պետք է հեռանայինք, երբ Գ. Մ. -ն բարձրանար իր սենյակը, որտեղ անցկացնելու էր գիշերը, իսկ Մանոնը, փոխանակ նրան հետևելու, խոստացավ մեր ետևից դուրս գալ տնից և գիշերն անցկացնել ինձ հետ: Լեսկոն հանձն առավ ապահովել, որ մեր կառքը ճիշտ որոշված ժամին պատրաստ լինի դռան առաջ:

Երբ ընթրիքի ժամանակը հասավ, պարոն դը Գ. Մ. -ն իրեն երկար սպասել չտվեց: Լեսկոն քոջ հետ դահլիճում էր: Ծերուկը ողջունեց իր գեղանի սիրուհուն՝ նվիրաբերելով նրան մարգարտյա ապարանջաններ, մանյակներ, օդեր, որոնք առնվազն հազար էկյու արժեին: Այնուհետև նա հնչուն ոսկով հաշվեց երկու հազար չորս հարյուր ֆունտ, որը նշանակած թոշակի կեսն էր: Նա իր ընծաները համեմեց բյուր հաճոյախոսություններով՝ հյուսված հին արքունի ոճով: Մանոնը չկարողացավ նրան մերժել մի քանի համբույր. դրանով նա իրավունք էր ձեռք բերում այն դրամի վրա, որ ծերուկը տալիս էր նրան: Ես դրսում դռան մոտ՝ ականջ էի դնում, սպասելով, որ Լեսկոն ինձ նշան անի ներս մտնելու:

Նա եկավ իմ ետևից և ձեռքիցս բռնած մտցրեց գահլիճ, երբ Մանոնն արդեն ստացած դրամն ու գոհարները թաքցրել էր իր արկղիկում: Նա ինձ տարավ պարոն դը Գ. Մ. -ի մոտ և հրամայեց խոր գլուխ տալ: Ես երեք թե չորս անգամ խոնարհվեցի նրա առաջ:

— Ներողամիտ եղեք, պարոն,— ասաց Լեսկոն,— երեխան տակավին բոլորովին անտաշ է: Ինչպես տեսնում եք, նա դեռևս չի տիրապետում Փարիզի նիստուկացին, սակայն մենք հույս ունենք, որ սովորությունը կհղկի նրան: Դուք պատիվ պիտի ունենաք պարոնին հաճախ այստեղ տեսնելու,— ավելացրեց նա, շրջվելով դեպի ինձ,— աշխատեցեք լավ օգտվել այսպիսի մի սքանչելի օրինակից:

Ծեր սիրեկանը կարծես հաճույքով էր ինձ դիտում: Նա երկու թե երեք անգամ թեթև շոյեց իմ այտերը, ասելով, որ ես գեղադեմ տղա եմ, ուստի Փարիզում միշտ պետք է զգույշ լինեմ, որովհետև այստեղ երիտասարդ տղամարդիկ շատ դյուրությամբ են անձնատուր լինում անառակության: Լեսկոն նրան վստահեցրեց, որ ես ի բնե չափազանց պարկեշտ մի տղա եմ և միայն տենչում եմ քահանա դառնալ. որ իմ միակ հաճույքը գտնում եմ փոքրիկ մատուռներ կառուցելու խաղի մեջ:

— Ես տեսնում եմ, որ նա նման է Մանոնին,— ասաց ծերուկը, ծնոտս բռնելով: Ես նրան պատասխանեցի՝ դեմքիս միամիտ արտահայտություն տալով.— այդ նրանից է, պարոն, որ մենք արյունակից ենք, և ես սիրում եմ իմ քրոջն, ինչպես սեփական անձին:

— Դուք լսո՞ւմ եք,— ասաց նա Լեսկոյին,— խելոք տղա է: Ափսոս, որ նա հասարակության մեջ քիչ է եղել:

— Ոչ, պարոն,— առարկեցի ես,— մեր եկեղեցիներում մեծ բազմության հետ եմ շփվել և հավատացած եմ, որ Փարիզում ինձնից տիմար շատ մարդիկ պիտի տեսնեմ:

— Տեսնո՞ւմ եք,— ավելացրեց նա, միշտ խոսքն ուղղելով Լեսկոյին,— գավառացի տղայի համար դա սքանչելի է:

Ընթրիքի ժամանակ մեր ամբողջ խոսակցությունը գրեթե ընթացավ այս եղանակով: Չարանհի Մանոնն իր անգուսպ քրքիջներով մի քանի անգամ քիչ մնաց խորտակել մեր ծրագիրը: Ընթրիքի ընթացքում ես առիթ գտա ծերունուն անելու իր սեփական պատմությունը և այդ պատմության նրան սպառնացող չարաբաստիկ վերջավորությունը: Լեսկոն և Մանոնը դողում էին իմ պատմած ժամանակ, մանավանդ, երբ ես Մ. -ի ճշգրիտ պատկերն էի ուրվագծում. սակայն ինքնասիրությունն արգելք հանդիսացավ նրան այդ պատկերի մեջ ճանաչել իրեն, և ես իմ պատմությունն այնպիսի ճարպկությամբ վերջացրի, որ նա ինքն առաջինը նշեց, թե դա շատ զվարճալի է: Դուք հետագայում կտեսնեք, որ այս արտակարգ դիպվածի մասին այսքան երկար խոսելն անհիմն չէ:

Վերջապես, երբ քնելու ժամանակը եկավ, ծերունին սկսեց խոսել սիրո և իր անհամբերության մասին: Լեսկոն և ես հեռացանք: Ծերունուն առաջնորդեցին իր սենյակը, իսկ Մանոնը, տնից ինչ-որ պատրվակով դուրս գալով, եկավ միացավ մեզ: Երեք-չորս տուն այդտեղից ցած մեզ սպասող կառքն ուղղվեց դեպի մեզ: Մի ականթարթում մենք հեռացանք այդ թաղից:

Թեպետև իմ աչքում այս վարմունքն իսկական խաբեություն էր, այնուամենայնիվ, դա ամենից անագնիվ արարքը չէր, որի համար պարտավորվեի ինձ կշտամբելու: Ինձ շատ ավելի մեծ խղճահարություն էր պատճառում այն դրամը, որ տանում էի թղթախաղում: Ի դեպ, մենք ոչ մի օգուտ չբաղեցինք ոչ մեկից և ոչ մյուսից, երկինքն այնպես տնօրինեց, որ այս երկու խարդախությունից փոքրագույնն ավելի խստությամբ պատժվեց:

Պարոն դը Մ. -ն շատ շուտ գլխի ընկավ, որ ինքը խաբեության գոհ է եղել: Չգիտեմ, արդյոք հենց այն երեկո նա դիմե՞ց որևէ քայլի՝ մեզ գտնելու համար. նա բավականին լայն կապեր ուներ, որոնք ապահովում էին նրա ճիգերի շուտափույթ հաջողությունը, իսկ մենք բավականին անխոհեմ գտնվեցինք, հույս դնելով Փարիզի մեծության և մեր ու ծերունու թաղերի միջև եղած տարածության վրա: Ոչ միայն նա տեղեկացավ մեր բնակավայրի և ներկա կացության մասին, այլև իմացավ և իմ ով լինելը, Փարիզում անցկացրած կյանքիս մասին, Մանոնի Բ. -ի հետ ունեցած սիրային կապի և նրա դավաճանության մասին, մի խոսքով նա իմացավ մեր պատմության բոլոր խայտառակությունները: Այս ամենից հետո նա որոշեց մեզ ձերբակալել տալ և պահանջել, որ մեզ դատեն ոչ միայն իբրև քրեական հանցագործների, այլև որպես անուղղելի անառակների: Մենք տակավին անկողնումն էինք, երբ ոստիկանության մի սպա վեց պահակների հետ մտավ մեր սենյակը: Նրանք ամենից առաջ խլեցին մեզ մոտ եղած դրամը, ավելի ճիշտ պարոն Գ. Մ.-ի դրամը, հետո կոպտությամբ մեզ անկողնուց հանեցին և աջնորդեցին դեպի փողոց, ուր երկու կառք

սպասում էին մեզ. մեկի մեջ նստեցրին խեղճ Մանոնին, առանց որևէ բացատրության, իսկ մյուսով ինձ տարան Մեն-Լազար:

Մարդս ինքը պետք է ապրած լինի այդպիսի ձախորդություններ, որպեսզի կարողանա դատել դրանցից առաջացած հուսահատության մասին: Պահակն անգույթ գտնվեց և թույլ չտվեց, որ ես գրկեմ իմ Մանոնին և ոչ էլ գոնե մի խոսք ասեմ նրան: Երկար ժամանակ ես չգիտեի, թե ինչ է պատահել նրան: Անտարակույս, ինձ համար երջանկություն էր, որ անմիջապես չիմացա նրա վիճակի մասին, որովհետև այդպիսի մի սոսկալի աղետ կարող էր ինձ գրկել խելքից, թերևս և կյանքից:

Անբախտ սիրուհիս իմ աչքի առաջ հափշտակվեց և կալանավորվեց մի արգելատան մեջ, որի անունն անգամ ինձ սարսափեցնում է: Ի՞նչ վիճակ մի չքնադագեղ արարածի համար, որը կարող էր աշխարհի առաջին գահը գրավել, եթե բոլոր մարդիկ ունենային իմ աչքերն ու սիրտը: Ճիշտ է, նրա հետ այնտեղ բարբարոսությամբ չվարվեցին. սակայն նա բանտարկվեց մի նեղ խցում՝ միայնակ և դատապարտվեց ամենօրյա աշխատանքի, որպես անհրաժեշտ մի պայման՝ գարշելի կերակուր ստանալու համար: Այս ցավալի մանրամասնությունը ես իմացա շատ ժամանակ հետո այն օրից, ինչ ինքս մի քանի ամիս կրեցի տաժանակիր ու հոգեմաշ պատիժը:

Իմ պահակները նույնպես չասացին, թե ուր են տանում ինձ, և ես իմ վիճակն իմացա Մեն-Լազար բանտի առջևում միայն: Այդ թուլեին ես կգերադասեի մահն այն դրությունից, որ ինչպես ես էի մտածում, շուտով վիճակվելու էր ինձ: Այդ բանտի մասին ես զարհուրելի գաղափար ունեի: Իմ սարսափը կրկնապատկվեց, երբ այնտեղ մտնելիս պահակները կրկին անգամ խուզարկեցին գրպաններս, համոզվելու համար որ ինձ մոտ չկա ոչ զենք և ոչ էլ դիմադրության ուրիշ որևէ գործիք:

Անմիջապես հայտնվեց վանահայրը, որին նախազգուշացրել էին ինձ բերելու մասին: Նա մեծ սիրալիրությամբ ողջունեց ինձ:

— Հայր իմ,— ասացի ես նրան,— խնդրում եմ ինձ հետ վարվել առանց վիրավորանքի. ես պատրաստ եմ հազար կյանք զոհաբերելու, քան թե տանել որևէ անարժան վերաբերմունք:

— Ոչ, իհարկե, ոչ, պարոնս,— պատասխանեց նա ինձ,— դուք ձեզ վայելույշ կպահեք, և մենք գոհ կմնանք միմյանցից:

Նա խնդրեց ինձ բարձրանալ վերին հարկը: Առանց ընդդիմադրության ես հետևեցի նրան: Պահակները մեզ ուղեկցեցին մինչև սենյակի դուռը. վանականն ինձ հետ ներս մտավ և նրանց նշան արավ հեռանալու:

— Ուրեմն ես ձեր գերի՞ն եմ,— ասացի նրան:— Թող այդպես լինի, հայր իմ, սակայն ի՞նչ եք մտադիր անելու ինձ:

Նա պատասխանեց, որ շատ ուրախ է՝ տեսնելով իմ խոնարհությունը. նրա պարտականությունն է ջանալ ինձ հարգանք ներշնչել դեպի առաքինությունն ու կրոնը, իսկ ես պարտավոր եմ օգտվել նրա հորդորներից և խրատներից: Եթե ես ընդառաջ գնամ դեպի ինձ ունեցած իր սիրալիր ուշադրությանը, ապա իմ մենության մեջ հաճույքից բացի ուրիշ ոչինչ չեմ գգա:

— Ինչպե՞ս, հաճույք զգա՞լ,— ասացի ես,— մի՞թե դուք չեք ճանաչում, հայր իմ, այն միակ առարկան, որն ընդունակ է ինձ հաճույք պատճառելու:

Նրա պատասխանն ինձ համոզեց, որ նա իրագել է իմ արկածներին և, թերևս, գիտե նաև անունս:

Ես նրան խնդրեցի ասել, թե ինչ գիտե իմ մասին: Նա անկեղծորեն ասաց, որ ամեն ինչ պատմել են իրեն:

Այս լուրը բոլոր պատիժներից ամենադաժանը եղավ: Ես արցունքի հեղեղներ թափեցի և անձնատուր եղա ամենասարսափելի հուսահատության: Ես ոչ մի կերպ չէի կարող մխիթարվել այն նվաստացումից, որը շուտով իմ բոլոր ծանոթների խոսակցության նյութը և իմ ընտանիքի ամոթը պիտի լիներ: Այսպես ես անցկացրի ութ օր ամենամեծ վիատության մեջ, ի վիճակի չլինելով որևէ բան լսելու, ոչ էլ ուրիշ բանի մասին մտածելու, բացի իմ նախատինքից: Նույնիսկ Մանոնին հիշելը ոչինչ չէր ավելացնում իմ վշտին. թերևս դա միանում էր նրան որպես մի զգացմունք, որը ծագել էր իմ այս նոր ցավից, սակայն իմ հոգում տիրող հույզը սոսկ ամոթն ու վրդովմունքն էր:

Սակավաթիվ մարդիկ գիտեն սրտի այս առանձնահատուկ հույզերի գորությունը: Մարդկանց մեծ մասը զգայուն է միայն հինգ կամ վեց զգացումների հանդեպ, որոնց շրջանակում ընթանում է կյանքը և որոնց հանգում են նրանց բոլոր հույզերը: Խլեցեք նրանցից սերն ու ատելությունը, հաճույքն ու ցավը, հույսն ու վախը, և նրանք այլևս ոչինչ չեն զգա: Սակայն ավելի բարձր ու ազնիվ բնության տեր մարդիկ կարող են հուզվել հազար ու մի այլ ձևերով. թվում է, թե նրանք օժտված են հինգից ավելի զգայարաններով և որ կարող են ստանալ գաղափարներ ու զգայություններ, որոնք դուրս են բնության սովորական սահմաններից: Եվ որովհետև նրանք գիտակցում են այդ գերազանցությունը, որն իրենց բարձր է դասում հասարակ մարդկանց մակարդակից, ապա նրանք վերին աստիճանի նախանձախնդիր են այդ հարցում: Այս պատճառով է, որ նրանք այնքան անհամբեր են նախատինքի ու ծաղրի ժամանակ, և որ ամոթը նրանց ամենաբուռն կիրքն է:

Այս չարաբաստիկ առավելությունը ես ունեի Սեն-Լազարում գտնված ժամանակ: Իմ վիշտն այն աստիճան ծայրահեղ թվաց վանահորը, որ, վախենալով վատ հետևանքներից, նա որոշեց ինձ հետ շատ ավելի մեղմ ու ներողամտորեն վարվել: Նա օրական երկու թե երեք անգամ այցելում էր ինձ: Հաճախ նա ինձ իր հետ տանում էր պարտեզ զբոսանքի և իր եռանդը սպառում՝ հորդորանքներ ու փրկարար խրատներ տալով ինձ: Ես դրանք ընդունում էի խոնարհաբար և նույնիսկ շնորհակալությունս էի հայտնում. այս պարագան նրան հույս էր ներշնչում իմ բարոյական դարձի մասին:

— Դուք բնությամբ այնքան հեզահամբույր ու համակրելի եք,— ասաց նա մի օր,— որ չեմ կարող հասկանալ այն անառակությունը, որում ձեզ մեղադրում են: Երկու բան ինձ զարմացնում է. նախ՝ ինչպե՞ս այսպիսի գերազանց բարեմասնություններ ունենալով հանդերձ դուք անձնատուր եք եղել ծայրահեղ անառակության, երկրորդ, որով ես առավել ևս հիանում եմ, ինչպե՞ս դուք այսպիսի հաճությամբ լսում եք իմ խորհուրդներն ու հորդորները՝ երկար տարիներ զեխ կյանք վարելուց հետո: Եթե դա զղջման հետևանք է, դուք երկնային գթասրտության նախընտրած մի մարդ եք, իսկ եթե դա բխում է ձեր բնածին բարությունից, ուրեմն դուք համենայն դեպս օժտված եք մի գերազանց

բնավորությամբ, որն ինձ հույս է ներշնչում, թե կարիք չկա ձեզ երկար պահելու մեզ մոտ, որպեսզի վերադարձնենք ազնիվ ու արժանավայել կյանքի:

Ես հիացմունքով լսեցի նրա կարծիքն իմ մասին: Որոշեցի այդ կարծիքն ամրացնել այնպիսի մի վարմունքով, որը միանգամայն գոհացներ նրան, որովհետև համոզված էի, որ դա իմ բանտարկությունը կարճելու ամենաապահով միջոցն է: Գրքեր խնդրեցի նրանից: Նա շատ զարմացավ, որ ես կանգ առա մի քանի լուրջ հեղինակների վրա, թեպետ ինձ էր շնորհված ընտրության իրավունքը: Ես ձևացրի, թե միանգամայն տարվում եմ ուսումով և այսպես ամեն հարմար առիթին նրան ապացույցներ տվի իր սպասած փոփոխության վերաբերմամբ:

Սակայն դա միայն արտաքուստ էր այդպես: Ամոթով պետք է խոստովանեմ, որ ես Սեն-Լագարում երկերեսանի անձի դեր էի կատարում: Սովորելու փոխարեն, երբ մենակ էի, միայն հեծեծում էի իմ բախտի վրա: Նգովում էի իմ բախտն ու ինձ այնտեղ արգելափակող բռնակալությունը: Տակավին ես չէի ապաքինվել այն ցավից, որով բռնված էի, երբ վերստին անձնատուր եղա սիրո տառապանքներին: Մանոնի բացակայությունը, նրա վիճակի անորոշությունը, նրան երբեք չտեսնելու երկյուղն իմ տխուր մտորումների միակ առարկան էր: Ես նրան երևակայում էի պարոն դը Մ.-ի գրկում, որովհետև դա էր իմ առաջին ենթադրությունը: Ես հեռու էի այն մտքից, թե նա կարող է Մանոնի հետ վարվել այնպես, ինչպես ինձ հետ վարվեց, և համոզված էի, որ նա ինձ հեռացրել է նրան հանգիստ տիրանալու նպատակով:

Այսպես էի անցկացնում օրերն ու գիշերները, որոնք ինձ անվերջանալի երկար էին թվում: Իմ ամբողջ հույսը ես դրել էի միայն իմ կեղծավորության հաջողության վրա: Ես ուշադրությամբ դիտում էի վանահոր դեմքի արտահայտությունը և հետևում նրա խոսքերին, որպեսզի իմանամ, թե նա ի՞նչ է մտածում իմ մասին, և աշխատում էի սովորել հաճոյանալու նրան, որպես իմ բախտի դատավորին: Դյուրությամբ նկատեցի, որ նա իմ մասին լավ կարծիք ունի և համակրում է ինձ: Այլևս ոչ մի տարակուսանք չուներ, որ նա պատրաստ է ինձ ծառայություն մատուցելու:

Մի անգամ ես համարձակություն ունեցա հարցնելու նրան, թե արդյոք իրենի՞ց է կախված իմ ազատությունը: Նա ինձ ասաց, որ դա բացարձակապես իրենից չի կախված: Սակայն հույս ունի, որ իր միջնորդությամբ պարոն դը Գ. Մ. -ն, որի խնդրանքով ոստիկանության գլխավոր պետը հրամայել է ինձ բանտարկել, թերևս համաձայնվի ազատ արձակել:

— Կարո՞ղ եմ արդյոք հուսալ,— ասացի ես խոնարհաբար,— որ իմ կրած երկամսյա բանտարկությունը նա բավական կհամարի՝ իբրև իմ հանցանքների քավություն:

Նա խոստացավ խոսել Գ. Մ. -ի հետ, եթե ես ցանկամ: Ես նրան թախանձագին խնդրեցի մատուցել ինձ այդ բարի ծառայությունը:

Երկու օր հետո նա ինձ հաղորդեց, որ պարոն դը Գ. Մ. -ն այն աստիճան է զգացվել իմ մասին հայտնած բարենպաստ կարծիքով, որ ոչ միայն որոշել է ինձ ազատություն շնորհել, այլ նաև մեծ ցանկություն է հայտնել ավելի մոտիկից ինձ ճանաչելու և մտադիր է ինձ այցելել բանտում: Թեև նրա այցելությունը չէր կարող հաճելի լինել ինձ, այնուամենայնիվ, ես այդ համարեցի իմ ազատությունը մոտեցնող մի միջոց:

Հիրավի, նա եկավ Սեն-Լագար: Նա ինձ երևաց ավելի պատկառելի և նվազ հիմար, քան Մանոնի տանն եղած ժամանակ: Ինձ մի քանի բարեմիտ խոսքեր ասաց իմ վատ վարքի մասին: Այնուհետև ավելացրեց, անշուշտ իր սեփական անառակությունն արդարացնելու համար, որ մարդկային թուլությանը թույլատրելի է վայելել որոշ հաճույքներ, որ պահանջում է բնությունը, սակայն խաբեությունն ու խայտառակ արարքը արժանի են պատժի:

Ես նրան լսեցի խոնարհաբար, որից և նա շատ գոհ մնաց: Ես նույնիսկ չվիրավորվեցի նրա ծաղրանքներից, ուղղված իմ, Լեսկոյի և Մանոնի եղբայրությանը, այն փոքրիկ մատուռներին, որ ինչպես նա էր ենթադրում, ես մեծ քանակությամբ պետք է արդեն կառուցած լինեի Սեն-Լագարում, քանի որ այդ բարեպաշտ զբաղմունքն ինձ այնքան հաճույք էր պատճառում: Սակայն նա՝ ի դժբախտություն իր և իմ, անխոհեմություն ունեցավ ասելու, որ անտարակույս Մանոնը ևս արգելատանը նույնպիսի գեղեցիկ մատուռիկներ պետք է որ կառուցած լինի: Չնայած արգելատան անվան ինձ ներշնչած սարսափին, ես ուժ ունեցա նրան հեզաբար խնդրելու, որ բացատրի, թե ի՞նչ է ուզում ասել:

— Այո,— պատասխանեց նա,— ահա երկու ամիս է, ինչ ձեր Մանոնը գլխավոր արգելատանը ողջախոհություն է սովորում, և ես ցանկանում եմ, որ նա ևս այնտեղ նույնքան օգուտ քաղի, որքան դուք՝ Սեն-Լագարում:

Եթե ես իմ աչքի առաջ ունենայի ցմահ բանտարկության կամ նույնիսկ մահվան սպառնալիքը, դարձյալ չէի կարող սանձահարել իմ կատաղությունը, երբ լսեցի այդ զարհուրելի լուրը: Ես այնպիսի բուռն մոլեգնությամբ հարձակվեցի նրա վրա, որ գրկվեցի իմ ուժերի կեսից: Բայց և այնպես բավական ուժեղ գտնվեցի, որպեսզի նրան գետին տապալեմ և կոկորդից բռնեմ: Ես սկսեցի նրան խեղդել. սակայն նրա ընկնելու աղմուկը և այն սուր ճիչը, որ նա հագիվ կարողանում էր արձակել խզվող ձայնով, իմ սենյակը փութացրին վանահորը և բազմաթիվ վանականների: Նրան ազատեցին իմ ձեռքից:

Ինքս գրեթե շնչակտուր և ուժասպառ էի եղել:

— Ա՛խ, աստված իմ,— գոչեցի ես, հառաչելով,— երկնային արդարադատություն, ինչպե՞ս կարող եմ ապրել այսպիսի մի ստոր վիրավորանքից հետո:— Ես ուզեցի վերստին նետվել բարբարոսի վրա, որն ինձ մահացու խոցել էր: Ինձ բռնեցին: Իմ հուսահատությունը, ճիչերս ու արցունքներս գերազանցեցին ամեն մի երևակայություն: Ես այնպիսի տարօրինակ բաներ արի, որ բոլոր ներկա եղողները, չիմանալով իմ այդպես վարվելու պատճառը, երկյուղով ու զարմացած նայեցին միմյանց:

Նույն միջոցին պարոն դը Գ. Մ. -ն հարդարում էր իր կեղծամն ու փողկապը: Չայրացած իմ վատ վարմունքից, նա հրամայեց վանահորն ամենայն խստությամբ նորից բանտարկել ինձ և ենթարկել այն բոլոր խիստ պատիժներին, որոնք գործադրվում են Սեն-Լագարում:

— Ոչ, պարոն,— պատասխանեց նրան վանահայրը պարոն ասպետի նման ազնվատոհմիկ մի անձնավորության հետ մենք այդ կերպ վարվել չենք կարող: Բացի դրանից, նա այնքան հեզահամբույր է ու ազնվաբարո, որ դժվարանում եմ հավատալ, թե նա առանց հիմնավոր պատճառի իրեն թույլ տված լինի այսպիսի մի արտառոտ վարմունք: Այս պատասխանը բոլորովին շփոթեց պարոն դը Մ. -ին: Նա դուրս եկավ, ասելով, որ ինքը միջոցներ ձեռք կառնի ստիպելու, որ նրա կամքին խոնարհվենք՝ թե՛ վանահայրը, թե՛ ես և թե՛ այն բոլոր անձինք, ովքեր կհամարձակվեն իրեն ընդդիմանալու:

Վանահայրը հրամայեց վանականներին Գ. Մ. -ին առաջնորդել դեպի դուռը, և ինքը մնաց ինձ հետ: Նա ինձ թախանձեց իսկույն պատմել այս անկարգության պատճառը:

— Ա՛խ, հայր իմ,— բացականչեցի ես, շարունակելով արտասովել երեխայի նման:— Երևակայեցեք ամենասարսափելի բարբարոսությունը, և դա կլինի այն արարքը, որ ժպիրհ Գ. Մ.-ն ստորություն ունեցավ իրեն թույլ տալու: Ա՛հ, նա իմ սիրտը խոցեց: Իմ ցավն ամոքել անհնար է: Ես ուզում եմ ամեն ինչ պատմել ձեզ,— ավելացրեցի ես հեկեկալով:— Դուք բարի եք, դուք ինձ կկարեկցեք:

Ես համառոտակի պատմեցի նրան՝ դեպի Մանոնը տաժած իմ երկարատև ու անհաղթելի սիրո, մեր փարթամ կյանքի մասին՝ մինչ այն օրը, երբ մեր ծառաները կողոպտեցին մեզ, Գ. Մ. -ի իմ սիրուհուն արած առաջարկությունների, նրանց գործարքի մասին և այն մասին, թե ինչպես դա խափանվեց: Ճիշտն ասած, այս բոլոր հանգամանքները ես նրան պատկերեցի մեզ համար նպաստավոր գույներով:

— Ահա, — շարունակեցի ես, — թե ինչ աղբյուրից է բխում պարոն դը Գ. Մ.-ի եռանդը դեպի իմ բարոյական դարձը: Նրան հաջողվեց ինձ այստեղ բանտարկել տա՝ սուկ վրիժառության շարժառիթից դրդված: Ես այդ ներում եմ նրան: Բայց, հայր իմ, սա դեռ բոլորը չէ. նրան հաջողվեց ինձանից խլել իմ սեփական անձի ամենաթանկագին կեսը, նա անարդարաբար բանտարկել տվեց նրան արգելատնում, նա այնքան անամոթ գտնվեց, որ ինքն իր բերանով այսօր ինձ հայտնեց այդ բոլորը: Արգելատուն, հայր իմ: Օ՛հ, երկի՛նք, իմ քնքշանուշ սիրուհին, իմ անգին թագուհին արգելատանը, որպես ամենանվաստը բոլոր արարածներից: Որտե՞ղ գտնեմ բավականաչափ ուժ՝ չմեռնելու ցավից ու ամոթից:

Բարեսիրտ հայրը, տեսնելով իմ ծայրահեղ վիատությունը, սկսեց սփոփել ինձ: Նա ասաց, որ երբեք իմ արկածներն այնպես չի պատկերացրել, ինչպես հիմա ես պատմեցի իրեն: Ճիշտ է, նա իմացել է, որ ես անվայել կյանք եմ վարել, բայց նա միշտ ենթադրել է, թե պարոն դը Գ. Մ.-ն դեպի իմ վիճակը այդպիսի մի հետաքրքրություն ցուցաբերել է դրդված իմ ընտանիքի հանդեպ ունեցած բարեկամության ու հարգանքի կապերից: Մինչ այժմ նա հենց այդպես է հասկացել բոլոր իրադարձությունները: Սակայն այն, ինչ ես իրեն պատմեցի, միանգամայն փոխելու է իմ գործի ընթացքը, և նա չի տարակուսում, թե այն ճշգրիտ պատմությունը, որ նա մտադիր է անելու գլխավոր ոստիկանապետին, կնպաստի իմ ազատությանը:

Այնուհետև նա հարցրեց, թե ինչո՞ւ ես տակավին չեմ խորհել իմ մասին տեղեկացնելու ընտանիքիս, քանի որ նա ոչ մի մասնակցություն չի ունեցել իմ բանտարկության գործում: Ես աշխատեցի գոհացուցիչ պատասխան տալ նրա իրավացի հարցումին, ասելով, որ ես այդ չեմ արել դրդված հորս վշտացնելու երկյուղից և իմ սեփական ամոթանքի զգացումից: Ի վերջո, նա ինձ խոստացավ անմիջապես գնալ ոստիկանության գլխավոր պետի մոտ:

— Ես գնում եմ,— ավելացրեց նա,— որ գոնե խափանեմ պարոն դը Մ. -ի նոր, վատթարագույն մտադրությունները, որովհետև նա այստեղից հեռացավ վերին աստիճանի դժգոհ, իսկ նա չափազանց մեծ իշխանություն ունի, որպեսզի կարողանանք չվախենալ նրանից:

Ես սպասեցի վանահոր վերադարձին՝ հոգեկան այնպիսի ալեկոծ վիճակում, որպիսին ապրում է միայն թշվառ դատապարտյալը մահապատժի վերջին ժամին: Ինձ համար անսպասելի տանջանք էր Մանոնին երևակայել արգելատան մեջ: Այդ վայրի արգահատանքից բացի, ինձ անհայտ էր նաև, թե այնտեղ ինչպես են վարվում նրա հետ:

Իսկ սարսափի այդ տան մասին իմ լսած մանրամասնությունները վերհիշելիս ամեն բոլոր նորոգվում էր մոլեգնությունս: Ես հաստատ որոշել էի ազատել նրան ինչ գնով ու միջոցներով էլ որ լինի, որոշել էի անգամ հրդեհել Սեն-Լազարը, եթե ինձ համար անկարելի լինի այլ կերպ դուրս գալ այնտեղից:

Սկսեցի խորհել այն միջոցների մասին, որոնց ես պետք է դիմեի, եթե, հակառակ իմ կամքի, ոստիկանության գլխավոր պետը շարունակի ինձ պահել բանտում: Ես գործ դրի իմ ողջ հնարամտությունը, կշռադատեցի բոլոր հնարավորությունները: Չգտա և ոչ մի միջոց, որն ապահովեր իմ անվերապա փախուստը, և ես վախեցա, թե ավելի խիստ բանտարկության կենթարկվեմ, եթե անհաջող փորձի դիմեմ: Մտաբերեցի իմ մի քանի բարեկամների անունները, որոնց աջակցությունը կարող էի հուսալ: Սակայն ինչպե՞ս տեղեկացնել իմ վիճակի մասին: Վերջապես կարծեցի, թե կազմել եմ այնպիսի մի հնարամիտ ծրագիր, որը կարող է հաջողությամբ պսակվել, և ես դրա ավելի մանրամասն մշակումը հետաձգեցի մինչև վանահոր վերադարձը, երբ նրա դիմումի անհաջողությունն անհրաժեշտ կդարձներ իմ ծրագրի իրագործումը:

Վանահայրը շուտով վերադարձավ: Ես նրա դեմքին չնկատեցի ուրախության այն նշանները, որոնք ուղեկցում են բարի լուրերին:

— Ես խոսեցի ոստիկանության գլխավոր պետի հետ, ասաց նա,— սակայն խոսեցի շատ ուշ: Պարոն դը Գ. Մ. -ն այստեղից դուրս գալուց հետո ուղղակի նրա մոտ է գնացել և այն աստիճան վատ է տրամադրել ձեր հանդեպ, որ նա պատրաստվել էր նոր հրամաններ տալ ձեզ ավելի խիստ պահելու համար: Սակայն, երբ ես հայտնեցի ձեր պատմության բոլոր հանգամանքները, նա, ըստ երևույթին, շատ փափկեց և, փոքր-ինչ ծիծաղելով ձեր պարոն դը Գ. Մ. -ի անժուժկալության վրա, ասաց, որ նրան բավարարելու նպատակով անհրաժեշտ է վեց ամիս ձեզ պահել բանտում, մանավանդ որ այստեղ անցկացրած ժամանակն անօգուտ չի անցնի ձեզ համար: Նա ինձ հանձնարարեց ձեզ հետ վարվել արժանավայել կերպով, և ես վստահեցնում եմ, որ դուք երբեք չեք զանգատվի իմ վերաբերմունքից:

Բարի վանահոր բացատրությունը բավական երկար տևեց, այնպես որ ես ժամանակ ունեցա խորհելու իմ անելիքի մասին: Ես մտածեցի, որ կխորտակեմ ծրագիրս, եթե չափազանց մեծ փութկոտություն ցույց տամ ազատությանս նկատմամբ: Այդ պատճառով վանահորը հավաստիացրի, ընդհակառակը, որ բանտում մնալու անհրաժեշտության մեջ ինձ համար միակ քաղցր սփոփանքը կլինի վայելել նրա հարգանքը: Այնուհետև միանգամայն անկեղծ խնդրեցին ինձ մի չնչին շնորհ մատուցել, որը կարող է մեծապես նպաստել իմ անդորրությանը, ես նրան խնդրեցի լուր տալ իմ ծանոթներից մեկին՝ Սեն-Մյուլպիսում ապրող մի սրբաբարո եկեղեցականի, թե ես գտնվում եմ Սեն-Լազարում և թույլատրել, որ երբեմն նա այցելի ինձ:

Նա առանց տատանվելու տվեց ինձ այդ շնորհը:

Ես նկատի ունեի իմ բարեկամ Տիբերժին: Իհարկե, ես ոչ մի հույս չէր կապում իմ ազատությանն անհրաժեշտ նրա անմիջական օգնության հետ, բայց ես ուզում էի նրան օգտագործել որպես անուղղակի մի գործիք՝ իմ նպատակին հասնելու համար: Մի խոսքով ահա իմ ծրագիրը, ես ուզում էի գրել Լեսկոյին և խնդրել նրան, որ մեր մյուս բարեկամների հետ ջանա ինձ ազատել: Առաջին դժվարությունը նամակս նրան ուղարկելն էր. սա Տիբերժը պիտի աներ: Բայց որովհետև նա գիտեր, որ Լեսկոն իմ սիրուհու եղբայրն է,

ուստի վախենում էի, թե միգուցե նա իր վրա չվերցնի այդ հանձնարարությունը: Ես մտածում էի Լեսկոյին ուղարկելիք իմ նամակը ներփակել մի ուրիշ նամակի մեջ՝ ուղղված որևէ ազնիվ և անվանի մի ծանոթի, վերջինիս խնդրելով նամակն անմիջապես հանձնել ըստ պատկանելույն: Բայց որովհետև ինձ անհրաժեշտ էր տեսնվել Լեսկոյի հետ՝ իմ ծրագրի գործադրման միջոցները մշակելու համար, ապա ես ուզում էի խնդրել նրան գալ Սեն-Լագար և տեսակցություն ունենալ ինձ հետ՝ իմ մեծ եղբոր անվան տակ, որը իբրև թե Փարիզ է եկել հատկապես իմ գործին ծանոթանալու նպատակով: Ես մտադիր էի նրա հետ մշակել փախուստի ամենավստահելի և ամենաարագ միջոցառումները: Վանահայրը Տիբերժին հայտնեց նրա հետ խոսակցելու իմ ցանկությունը: Այս հավատարիմ բարեկամս ինձ երբեք աչքաթող չէր արել և իրազեկ էր իմ այժմյան վիճակին. նա գիտեր, որ ես Սեն-Լագարում եմ գտնվում և, թերևս, այս դժբախտությունը նրան այնքան էլ չէր վշտացրել: Նա, ըստ երևույթին, մտածել էր, որ դա կարող է ինձ պարտաճանաչության վերադարձնել: Նա իսկույն ևեթ եկավ իմ սենյակը:

Մեր խոսակցությունը համակված էր սիրալիր բարեկամությամբ: Նա ցանկացավ իմանալ իմ դիտավորությունների մասին: Առանց վերապահության, ես նրա առաջ բացեցի իմ սիրտը՝ թաքցնելով նրանից միայն փախուստիս ծրագիրը:

— Ես չեմ ուզում ձեր աչքերի առաջ, սիրելի բարեկամս,— ասացի ես,— ձևանալ այնպիսին, որպիսին իսկապես չեմ: Եթե դուք կարծում եք այստեղ տեսնել ողջամիտ ու իր տենչանքների մեջ զուսպ մի բարեկամի, երկնային պատիժներից սփռված մի անառակի, մի խոսքով՝ սիրուց ազատված և Մանոնի հմայքներից հիասթափված մի սիրտ, ապա չափազանց բարենպաստ դատած կլինեք իմ մասին: Դուք ինձ գտնում եք այնպես, ինչպես թողեցիք չորս ամիս առաջ, միշտ սիրահար ու միշտ անբախտ այն ճակատագրական սիրուց, որ չի դադարում որոնել իր երջանկությունը:

Նա պատասխանեց, որ իմ խոսակցությունն ինձ նրա աչքում թողության անարժանի է դարձնում, որ կան բազմաթիվ մեղսագործ մարդիկ, որոնք, արբեցած մոլության կեղծ երջանկությունից, դա ակներևորեն գերադասում են առաքինության իսկական երջանկությունից: Սակայն նրանք գոնե հրապուրվում են երևակայական երջանկությամբ և մոլորվում խաբուսիկ արտաքինով: Բայց խոստովանել այնպես, ինչպես ես եմ խոստովանում, որ իմ սիրո առարկան միայն ընդունակ է ինձ հանգավոր ու անբախտ դարձնելու և միևնույն ժամանակ հոժարակամ շարունակել ինձ նետել դժբախտության ու հանցանքի մեջ, վկայում է մտածողության ու վարմունքի հակասությունը, որ պատիվ չի բերում իմ բանականությանը:

— Տիբերժ,— առարկեցի ես,— հեշտ է հաղթանակել, երբ ոչ մի բան չի հակադրվում ձեր զենքերին: Ինձ թույլ տվեք իմ հերթին դատողություններ անելու: Դուք կարո՞ղ եք պնդել, որ այն, ինչ անվանում եք առաքինության երջանկություն, զերծ է տառապանքներից, խոչընդոտներից, հոգսերից: Դուք ի՞նչ անուն կտաք բանտին, խաչելությանը, մահապատիժներին, բռնակալների տված մահու տանջանքներին: Դուք համամի՞տ եք միստիկներին, որ այն, ինչ չարչարում է մարմինը, հոգու համար երջանկություն է: Դուք չեք համարձակվի այդ ասելու, դա անապացուցելի մի պարադոքս է: Ուստի, այն երջանկությունը, որ դուք ջատագովում եք, անբաժան է բյուր տանջանքից կամ ավելի ճիշտ ասած՝ դա դժբախտությունների մի հյուսվածք է, որի միջոցով մարդիկ ձգտում են երջանկության: Այդպիսով, եթե երևակայության ուժն օգնում է մեզ ցավերի մեջ իսկ հաճույք գտնելու, որովհետև այդ ցավերը կարող են մեզ առաջնորդել դեպի տենչած

երջանիկ վախճանը, ապա ինչո՞ւ դուք հակասական ու անմիտ եք համարում նման մի տրամադրություն իմ վարմունքի մեջ: Ես սիրում եմ Մանոնին, բյուր ցավերի միջոցով ես ձգտում եմ երջանիկ ու անդորր կյանք վայելել նրա հետ: Ճանապարհը, որով ես ընթանում եմ, տատասկոտ է, սակայն իմ տենչած վախճանին հասնելու հույսը մեղմացնում է ճանապարհի դառնությունը, և ես ինձ հազար անգամ վարձահատույց կհամարեմ այն բոլոր ցավերի համար, որ կրում եմ ի սեր Մանոնի, երբ մի ակնթարթ անցկացնեմ նրա հետ: Այսպես, ուրեմն, բոլոր պատճառաբանությունները՝ ձեր ու իմ կողմից, ինձ թվում են համազոր կամ, եթե դրանց մեջ կա որևէ տարբերություն, ապա դա հոգուտ ինձ է, որովհետև իմ ակնկալած երջանկությունը մոտալուտ է, իսկ մյուսը՝ հեռավոր: Իմ երանությունը նույն բնությունն ունի, ինչ և տառապանքները, այսինքն՝ զգալի է մարմնին, մինչդեռ մյուս երանության բնությունն անհայտ է, և այդ վստահելի կարելի է համարել միմիայն հավատի շնորհիվ:

Տիրերժը կարծես ահաբեկվեց այսպիսի մի դատողությունից: Նա երկու քայլ ետ գնաց և ամենայն լրջությամբ ասաց, որ իմ խոսքերը, որոնք մեղանչում են առողջ դատողության դեմ, ոչ այլ ինչ են, եթե ոչ բոլոր պղծվածների ու անասովածների ողորմելի մի սովետություն, «որովհետև ձեր համեմատությունը, որ անց եք կացնում ձեր տառապանքների վերջնական նպատակի և այն նպատակի միջև, որը ցույց է տալիս կրոնը, ամենաազատամիտ և ամենահրեշավոր մի միտք է»:

— Ընդունում եմ,— համաձայնեցի ես,— որ դա ճիշտ չէ. սակայն նկատեցեք, որ իմ դատողության նպատակը դա չէ: Իմ մտադրությունն էր ձեզ բացատրել այն, ինչի վրա դուք նայում եք իբրև հակասության, որը գոյություն ունի անբախտ սիրո հարատևության մեջ, և ինձ թվում է, միանգամայն համոզիչ կերպով ապացուցեցի, որ եթե իրոք կա այդպիսի հակասություն, ապա դուք նմանապես գերծ չեք կարող լինել դրանից: Միայն այս իմաստով ես ասացի, որ մեր պատճառաբանությունները համազոր են և պնդում եմ, որ դա, իրոք, այդպես է: Թերևս դուք առարկե՞ք, որ առաքինության նպատակը ավելի վեհ է սիրո նպատակից: Ո՞վ է այդ ժխտում: Սակայն մի՞թե հարցն այդ է: Խոսքը վերաբերում է այն ուժին, որով թե՛ սերը և թե՛ առաքինությունը տառապանքներ են կրում: Դատենք ըստ հետևանքների. որքան շատ են անսասան առաքինության ուխտադրուժները և որքան սակավաթիվ՝ սիրո դավաճանները:

Թերևս դուք առարկեք նորից, որ եթե կան դժվարություններ առաքինության իրագործման ընթացքում, դրանք ոչ անխուսափելի են և ոչ իսկ անհրաժեշտ, որ բռնակալներն ու խաչելություններն այլևս գոյություն չունեն, և որ կարելի է բազմաթիվ առաքինի մարդկանց տեսնել քաղցր ու անդորր կյանք վարելիս: Ես կարող եմ ձեզ նույնպես պատասխանել, որ աշխարհումս կա և խաղաղ ու բարեբախտ սեր: Ես ուզում եմ նշել մի տարբերություն ևս, որը գերազանցապես հոգուտ ինձ է խոսում, այն, որ սերը թեպետ հաճախ է խաբում, սակայն, գոնե, հաճույք ու բերկրանք է պատճառում, մինչդեռ կրոնը պահանջում է տխուր ու նվաստացնող ծիսակատարություններ:

— Մի վրդովվեք,— ավելացրեցի ես, տեսնելով, որ չնայած իր խանդաղատանքին, նա պատրաստ է վշտանալու,— միակ եզրակացությունը, որ ուզում եմ անել այստեղ, դա այն է, որ չկա ավելի մի վատ եղանակ՝ սիրտը սիրուց հեռացնելու, քան ջանալ արատավորել սիրո քաղցրությունները և նրան ավելի մեծ երջանկություն խոստանալ առաքինության կատարման մեջ: Մենք այնպես ենք ստեղծված, որ, անտարակույս, մեր երանությունը գտնում ենք հաճույքների մեջ, սա անհերքելի է և այլ կերպ մտածել չի կարելի, իսկ սիրտը

երկար խորհրդածելու կարիք չունի, որպեսզի զգա, թե մեր բոլոր հաճույքներից ամենաքաղցրը սիրո հաճույքներն են: Նա շատ շուտ է զգում, որ նրան ուզում են խաբել, երբ խոստանում են ուրիշ, ավելի հրապուրիչ վայելքներ, և այս խաբեությունը տրամադրում է նրան հավատ չընծայել ամենահաստատ խոստումներին: Դու քարոզիչ ես, որ ցանկանում ես ինձ վերադարձնել առաքինության գիրկը, ասա ինձ, որ առաքինությունը խիստ անհրաժեշտ է, բայց ինձնից մի թաքցնի, որ այդ դաժան է ու դժվարին: Հաստատապես պնդիր, որ սիրո վայելքներն անցողիկ են, որ դրանք արգելված են, որ դրանց, հետևում են հավիտենական տանջանքները, և, ինչ կարող է, թերևս, ավելի մեծ տպավորություն թողնել ինձ վրա, դա այն է, որ որքան ավելի քաղցր ու հրապուրիչ են դրանք, այնքան ավելի հոյակապ կլինի երկնքի հատուցումը՝ այդպիսի մի խոշոր զոհաբերության համար: Բայց խոստովանիր, որ մեր սրտերի համար սիրո վայելքներն այս աշխարհում ամենակատարյալ երանության աղբյուրն են:

Իմ ճառի այս եզրափակումը վերականգնեց Տիբերժի լավ տրամադրությունը: Նա համաձայնվեց, որ իմ մտքերը որոշ չափով ողջամիտ են: Միակ առարկությունը, որ նա արեց, դա այն էր, թե ինչո՞ւ ես չեմ հետևում իմ սեփական սկզբունքներին՝ զոհաբերելով սերս այն տենչած հատուցման, որի մասին այդպիսի բարձր կարծիք ունեմ:

— Օ՛հ, սիրելի բարեկամս,— պատասխանեցի նրան,— հենց այստեղ ես խոստովանում եմ իմ ոչնչությունն ու անգործությունը: Ավա՛ղ, այո, իմ պարտքն է վարվել դատողությանս համաձայն. սակայն արդյոք ես ազա՛տ եմ իմ վարմունքի մեջ: Ինչպիսի՜ օգնության կարիք ունեմ, որպեսզի կարողանամ մոռանալ Մանոնի հմայքը:

— Թող ների ինձ աստված,— ասաց Տիբերժը,— Բայց ինձ թվում է, թե ես լսում եմ մի նոր յանսենիստի ճառ:

— Չգիտեմ, թե ես ով եմ,— առարկեցի նրան,— և ինձ համար այնքան էլ ակներև չէ, թե ով պետք է լինեմ. սակայն ես լավ եմ զգում յանսենիստների ասածի ճշմարտությունը:

Այս գրույցը գեթ այն հետևանքն ունեցավ, որ վերականգնեց բարեկամիս կարեկցանքը դեպի ինձ: Նա հասկացավ, որ իմ անառակության մեջ ավելի շատ թուլություն կա, քան չարություն: Հետագայում նրա բարեկամությունն ավելի մեծ հոգատարությամբ օգնեց ինձ, առանց որի ես չքավորությունից պիտի կործանվեի: Այնուամենայնիվ, ես նրան բնավ չհայտնեցի Մեն-Լազարից փախչելու իմ դիտավորությունը: Միայն խնդրեցի նամակս հանձնել իմ ծանոթին: Նամակը ես պատրաստել էի նախքան նրա գալը և բազմաթիվ փաստերով նրան բացատրեցի այն գրելու անհրաժեշտությունը: Նա ամենայն հավատարմությամբ ու ճշտապահությամբ կատարեց իմ խնդիրը, և Լեսկոն, երեկոյան դեմ ստացել էր իրեն ուղղված նամակը: Հետևյալ առավոտյան ևեթ նա եկավ ինձ տեսնելու և բարեհաջող կերպով ընդունվեց, որպես իմ մեծ եղբայրը: Ուրախությունս անսահման եղավ, երբ նրան տեսա իմ սենյակում: Դուռը ուշի-ուշով փակեցի:

— Չկորցնեք և ոչ մի վայրկյան,— ասացի ես նրան. — նախապես պատմեցեք թե ինչ լուրեր ունեք Մանոնից և հետո խորհուրդ տվեք, թե ես ինչպես պետք է փշրեմ իմ շղթաները:

Նա ինձ հավատացրեց, որ քրոջը չի տեսել իմ ձերբակալության նախօրյակից հետո, որ Մանոնի և իմ վիճակի մասին տեղեկացել է շնորհիվ երկար որոնումների ու ջանքերի, որ մի քանի անգամ ներկայացել է արգելատուն, սակայն Մանոնի հետ խոսելու թույլտվություն նրան չեն տվել:

— Թշվառ Գ. Մ.,— բացականչեցի ես,— դա քեզ վրա թանկ կնստի:

— Ինչ վերաբերում է ձեր ազատությանը,— շարունակեց Լեսկոն,— դա այնքան էլ հեշտ բան չէ, որքան դուք կարծում եք: Երեկ երեկոյան իմ երկու բարեկամների հետ մենք հետազոտեցինք այս տան բոլոր արտաքին մասերը և եկանք հետևյալ եզրակացության, քանի որ ձեր լուսամուտները դեպի բակն են նայում, որը շրջապատված է ուրիշ շենքերով, ինչպես դուք նշել էիք ձեր նամակում, ապա շատ դժվար կլինի ձեզ այստեղից դուրս հանելը: Բացի դրանից, դուք երրորդ հարկումն եք գտնվում, և մենք չենք կարող այստեղ հասցնել ո՛չ պարան, ո՛չ էլ սանդուղք: Ուստի ես ոչ մի հնար չեմ տեսնում ձեզ այդ եղանակով ազատելու: Անհրաժեշտ է որևէ միջոց գտնել հենց շենքի ներսից:

— Ոչ,— առարկեցի ես,— ամեն բան լավ եմ քննել մանավանդ այն օրից, երբ, շնորհիվ վանահոր ներողամտության, ինձ նվազ խստությամբ են հսկում: Իմ սենյակի դուռն այլևս բանալիով չեն փակում. ես թույլտվություն ունեմ զբոսնելու վանականների միջանցքներում. սակայն բոլոր սանդուղքների մուտքերը հաստ դռներ ունեն, և դրանք գիշեր ու ցերեկ պինդ փակված են, ուստի անկարելի է, որ ես միայն ճարպկությամբ կարողանամ ազատվել:

— Սպասեցեք,— շարունակեցի ես փոքր-ինչ մի մտքի հուրջը խորհելուց հետո, որը իմ կարծիքով սքանչելի միտք էր,— դուք կարո՞ղ եք ինձ մի ատրճանակ բերել:

— Դյուրությամբ,— պատասխանեց Լեսկոն,— սակայն մի՞թե ուզում եք որևէ մեկին սպանել:

Ես վստահեցրի նրան, որ քիչ եմ մտածում սպանության մասին, և որ ինձ լցված ատրճանակ պետք էլ չի: — Բերեք ինձ վաղը,— ավելացրի ես,— և երեկոյան ժամը տասնմեկին մեր երկու կամ երեք բարեկամների հետ անձամբ եղեք այս տան դեմուղեմը: Հույս ունեմ, որ ինձ կհաջողվի միանալ ձեզ: Նա գուր տեղը պահանջեց բացատրել իմ մտադրությունը: Ես նրան ասացի, որ այնպիսի մի ձեռնարկություն, որպիսին ես եմ հղացել, կարող է բանական համարվել միայն իր հաջող իրագործումից հետո: Այնուհետև խնդրեցի նրան կարճել իր այցելությունը, որպեսզի հետևյալ օրը հեշտությամբ կարողանա կրկին ձեռք բերել ինձ տեսնելու թույլտվությունը: Նրան առանց դժվարության թողին ինձ մոտ, ինչպես և առաջին անգամ: Նա պատկառելի տեսք ուներ, և ոչ ոք չէր կարող նրան չհամարել ազնվաբարո անձնավորություն:

Հենց որ զինվեցի իմ ազատության գործիքով, համարյա այլևս չէի կասկածում ծրագրի հաջողության վրա: Այդ ծրագիրն արտասովոր էր ու հանդուգն, սակայն ինձ ոգևորող շարժառիթների ազդեցության տակ ինչի՞ սսես, որ ես ընդունակ չէի այդ թույլին: Այն օրից, երբ ինձ թույլատրել էին դուրս գալ սենյակիցս և զբոսնել միջանցքներում, ես նկատել էի, որ ամեն երեկո, երբ բարապանը բոլոր դռների բանալիները բերում և հանձնում է վանահորը, տան ներսում խոր լռություն է տիրում. դա վկայում էր, որ ամենքը քաշվել են իրենց խուցերը: Ես անարգել կարող էի իմ սենյակից միջանցքով գնալ վանահոր սենյակը: Որոշել էի նրանից վերցնել բանալիները, ատրճանակով ահաբեկելով նրան, եթե հոժարակամ դրանք չտար, և, դռները բանալով, ինքս դուրս գալ փողոց: Անհամբերությամբ սպասեցի օրվա վերջին: Բարապանը եկավ սովորական ժամին, այսինքն՝ իննից քիչ անց: Ես մի ժամ ևս սպասեցի, համոզվելու համար, որ բոլոր վանականները և ծառաները քնած են: Վերջապես ուղևորվեցի դեպի վանահոր սենյակը, հետո վերցնելով զենքս և մի վառած մոմ: Նախ մեղմ բախեցի սենյակի դուռը, որպեսզի

առանց աղմուկի արթնացնեմ վանահորը: Նա ինձ լսեց երկրորդ բախումից հետո և, անշուշտ, կարծելով, թե հիվանդ և օգնության կարոտ վանականներից մեկն է բախում, անկողնուց ելավ դուռը բացելու: Այնուամենայնիվ, նա զգուշորեն դռան արանքից հարցրեց, թե ո՞վ է դուռը բախողը և ի՞նչ է ուզում: Ես ստիպված եղա անունս տալ, բայց այդ արտասանեցի աղիոդորմ ձայնով, որպեսզի հասկացնեմ, թե ինձ վատ եմ զգում:

— Ա՛, այդ դուք եք, սիրելի որդյակ,— ասաց նա դուռը բանալով:— Ի՞նչն է ձեզ ստիպել այսպիսի ուշ ժամին ինձ մոտ գալու:

Ես սենյակ մտա և նրան դռան մոտից հեռացնելով մինչև սենյակի հակառակ ծայրը, հայտարարեցի, որ ինձ համար այլևս անհնար է մնալ Սեն-Լազարում, որ գիշերը հարմար ժամանակ է աննկատելի դուրս գալու այնտեղից, և ես դեպի ինձ տաժած իր բարեկամությունից սպասում եմ, որ նա կհամաձայնվի դռները բանալ կամ բանալիներն ինձ տալ, որ ես ինքս բանամ:

Իմ սիրալիր խոսքերը զարմացրին նրան: Մի քանի րոպե նա ինձ նայեց առանց պատասխանելու: Սակայն, որովհետև ամեն մի րոպեն ինձ համար թանկ էր, և ես ժամանակ չունեի կորցնելու, նորից սկսեցի խոսել, ասելով, որ չափազանց զգացված եմ դեպի ինձ ցույց տված իր բարությունից ու սիրալիր ուշադրությունից, բայց որ ազատությունը բոլոր բարիքներից ամենաթանկագինն է, մանավանդ ինձ համար, ինձ, որից դա խլել են անարդարությամբ, այդ պատճառով որոշել եմ, ինչ գնով էլ ուզում է լինի, հենց այդ գիշերը ձեռք բերել իմ ազատությունը: Եվ երկուդեղով, որ նա կփորձի ձայնը բարձրացնել օգնության կանչելու նպատակով, ես այնպես արի, որ նա տեսնի լռություն պատվիրող արժանի գործիքը, որը գտնվում էր իմ պարեգոտում:

— Ատրճանա՛կ,— ասաց նա:— Ինչպե՛ս, որդյակ իմ, դուք ուզում եք ինձ կյանքից զրկել, որպեսզի ձեր երախտապարտությունը հայտնեք այն սիրալիրության համար, որ ես ունեցել եմ ձեր հանդեպ:

— Աստված չանի,— պատասխանեցի ես:— Դուք բավական խելացի եք և բանիմաց, որպեսզի չհարկադրեք ինձ դիմելու այդպիսի ծայրահեզ անհրաժեշտության: Սակայն ես ուզում եմ ազատ լինել, և իմ որոշումն այն աստիճան անհողդողդ է, որ եթե ընդդիմանաք և ծրագիրս չհաջողվի ձեր պատճառով՝ ձեր բանը բուրդ է:

— Բայց, սիրելի որդյակ,— պատասխանեց նա ահաբեկված ու գունաթափ,— ի՞նչ եմ արել ձեզ, ի՞նչ հիմք ունեք իմ մահը ցանկանալու:

— Ոչ, ոչ,— պատասխանեցի ես անհամբերությամբ,— ես ոչ մի դիտավորություն չունեմ ձեզ սպանելու. ուզում եք ապրել, բացեք դուռը, և ես ձեր ամենալավ բարեկամն եմ:

Ես տեսա, որ բանալիները սեղանի վրա են. վերցրի դրանք և խնդրեցի նրան հետևել ինձ, որքան կարելի է քիչ աղմուկ բարձրացնելով: Նա հարկադրվեց կատարել իմ հրամանը: Մինչ մենք առաջ էինք գնում, նա մեկը մյուսի հետևից բացում էր դռներն ու հառաչանքով կրկնում. «Ա՛խ, որդյակ իմ, ա՛խ, որդյակ իմ, ո՞վ կարող է երբևէ մտածել»: «Առանց աղմուկի, հայր իմ»,— ես ևս կրկնում էի իմ կողմից ամեն րոպե: Վերջապես մենք հասանք դրսի մեծ դռների առաջ հաստատված ցանկապատին: Ես արդեն ինձ ազատ էի համարում և կանգնել էի վանահոր ետև, մի ձեռքով մոմը բռնած, մյուսով՝ ատրճանակը:

Մինչ նա աշխատում էր բանալ դուռը, մի ծառա, որը քնած էր մերձավոր փոքր սենյակում, լսելով սողնակի աղմուկը, վեր կացավ և գլուխը դուրս հանեց դռնից:

Բարեսիրտ հայրը, ըստ երևույթին, մտածելով, թե ծառան կարող է բռնել, անխոհեմություն ունեցավ նրան հրամայելու, որ օգնության հասնի իրեն: Դա մի հաղթանդամ երիտասարդ էր, որն աներեր հարձակվեց ինձ վրա: Առանց այլևայլության ես կրակեցի, և գնդակը դիպավ ուղիղ նրա կրծքին:

— Ահա թե ինչի պատճառը եղաք դուք, հայր իմ,— ասացի առաջնորդիս մի փոքր հպարտությամբ:— Սակայն թող այս ձեզ արգելք չլինի կատարելու ձեր անելիքը,— ավելացրեցի ես, հրելով նրան դեպի վերջին դուռը: Նա չհանդգնեց հրաժարվել դուռը բանալուց: Ես բարեհաջող դուրս եկա և չորս քայլի վրա գտա Լեսկոյին, որը երկու բարեկամների հետ սպասում էր ինձ՝ իր խոստման համաձայն:

Մենք հեռացանք այնտեղից: Լեսկոն ինձ ասաց, որ իրեն թվաց, թե կրակոցի ձայն լսեց:

— Մեղքը ձերն է,— ասացի նրան,— ինչու ինձ լցված ատրճանակ բերիք:— Այնուամենայնիվ, ես նրան շնորհակալությունս հայտնեցի իր այդ շրջահայացության համար, առանց որի, անշուշտ, երկար ժամանակ պիտի մնայի Մեն-Լազարում: Գիշերելու նպատակով մենք գնացինք մի պանդոկապետի մոտ, ուր ես մի փոքր կազդուրվեցի, համարյա երեք ամիս բանտային վատ ու անբավարար սնունդ ունենալուց հետո: Սակայն ես չկարողացա լիովին անձնատուր լինել իմ երջանկությանը: Ինձ անասելի տանջում էր Մանոնի վիճակը:

— Պետք է նրան ազատել,— ասացի բարեկամներիս:— Ես միայն այս նպատակի համար էի փափագում իմ ազատությունը: Օգնեցեք ինձ ձեր հնարամտությամբ, իսկ ես պատրաստ եմ զոհաբերելու մինչև իսկ կյանքս:

Լեսկոն, որը գուրկ չէր խելքից և ոչ իսկ խոհեմությունից, նկատեց, որ անհրաժեշտ է շրջահայաց լինել: Մեն-Լազարից իմ փախուստը և այնտեղից դուրս գալու ժամանակ պատահած դժբախտությունն անխուսափելիորեն աղմուկ կբարձրացնի, ոստիկանության գլխավոր պետն անպայման կարգադրություն կանի ինձ ձերբակալելու. իսկ նա ամենագոր է: Վերջապես, եթե ես չեմ ուզում ենթարկվել ավելի վատթար դրության, քան այն, ինչ ունեցել եմ Մեն-Լազարում, ապա անհրաժեշտ է, որ մի քանի օր թաքնվեմ և սենյակում փակված մնամ, մինչև որ մեղմանա իմ թշնամիների զայրույթի առաջին բռնկումը: Նրա խորհուրդը ողջամիտ էր. սակայն դրան հետևելու համար անհրաժեշտ էր, որ ինքս էլ ողջախոհ լինեի: Այդքան դանդաղկոտություն ու խոհեմություն չէին համակերպվում իմ բուռն կրքի հետ: Այնուամենայնիվ ես զիջեցի, համաձայնվելով հետևյալ ամբողջ օրը միայն քնով անցկացնել: Նա ինձ փակեց իր սենյակում, որտեղ և ես մնացի մինչև երեկո:

Այս ժամանակի մի մասը ես գործադրեցի ծրագիրներ կազմելով և հնարներ մտածելով՝ Մանոնին ազատելու համար: Ես միանգամայն համոզված էի, որ նրա բանտն ավելի անթափանցելի է, քան իմը: Բռնություն և ուժ գործ դնելու մասին մտածել իսկ չէր կարելի. պետք էր հնարամտություն: Սակայն ինքը՝ հնարագիտության աստվածուհին անգամ չգիտեր, թե գործն ինչից պետք էր սկսել: Ես ոչ մի կերպ չկարողացա պարզել անելիքս, ուստի բարվոք համարեցի հետաձգել որոնումներս, մինչև որ տեղեկություններ հավաքեմ արգելատան դիրքի և ներքին կարգ ու կանոնի մասին:

Հենց որ գիշերն ինձ ազատություն բերեց, ես խնդրեցի Լեսկոյին ուղեկցելու ինձ: Մեզ հաջողվեց գրուցել բարապաններից մեկի հետ, որը մեզ թվաց որպես բանիմաց մի մարդ: Ես ինձ ձևացրի օտարական, որին մեծ գովասանքով պատմել են ընդհանուր արգելատան

և այնտեղ տիրող կարգերի մասին: Ես նրան հարցուփորձ արի ամենաչնչին մանրամասնությունների վերաբերյալ և քայլ առ քայլ հասա վարչապետներին, որոնց անունները և բարեմասնությունները խնդրեցի հայտնել ինձ: Բարապանի պատասխաններն իմ վերջին հարցին գլխումս մի միտք հղացրին, որն ինձ բոլորովին գերեց և որի իրագործումն անմիջապես ձեռնարկեցի: Ես նրան հարցրի նաև,— որպես թե դա իմ հետազոտության համար էական կարևորություն ունեցող մի մանրամասնություն էր,— թե այդ պարոնները չունե՞ն արդյոք երեխաներ: Նա պատասխանեց, թե այդ մասին չի կարող ինձ հավաստի տեղեկություններ տալ, սակայն ինչ վերաբերում է պարոն դը Տ. -ին, որը գլխավոր վարչապետներից մեկն է, ապա նա գիտե, որ այդ պարոնը հասունացած մի որդի ունի, որը բազմիցս հոր հետ եկել է արգելատուն: Այս տեղեկությունն ինձ համար բավական էր:

Ես գրեթե անմիջապես ընդհատեցի մեր խոսակցությունը և, տուն վերադառնալով, Լեսկոյին հաղորդեցի հղացած մտադրությունս:

— Ենթադրում եմ,— ասացի նրան,— որ պարոն դը Տ. -ի որդին, որը հարուստ ու լավ ընտանիքից է, ինչպես իր հասակի երիտասարդների մեծամասնությունը, սիրում է վայելքներ: Չի կարող պատահել, որ նա կնատյաց լինի, ոչ էլ այն աստիճան անմիտ, որ իր ծառայությունը մերժի սիրային մի գործում: Ես մտադիր եմ նրան շահագրգռել Մանոնի ազատությամբ: Եթե նա ազնիվ մարդ է և գուրկ չէ զգացմունքներից, մեծահոգությունից դրդված, նա իր աջակցությունը ցույց կտա մեզ: Եթե նա անընդունակ է այսպիսի շարժառիթով վարվելու, ապա գոնե մի բան կանի գեղանի մի աղջկա համար, թեկուզ նրա շնորհներին արժանանալու հույսով: Չեմ ուզում հետաձգել իմ տեսակցությունը նրա հետ,— ավելացրի ես,— դա կլինի ոչ ուշ, քան վաղը: Իմ ծրագիրն անչափ ոգևորում է ինձ, և ես հավատացած եմ, որ դա լավ նշան է:

Լեսկոն ինքն էլ համաձայնվեց, որ իմ մտքերը շատ հավանականություններ ունեն, և մենք կարող ենք որոշ հաջողություն ակնկալել այդ ճանապարհով: Այդ գիշերը ես անցկացրի անխռով և սփոփված: Երբ լույսը բացվեց, ես, որքան ներում էր իմ այն ժամանակվա ընչազուրկ դրությունը, հնարավորին չափ մաքուր հագնվեցի, կառք վարձեցի և գնացի պարոն դը Տ. -ի տունը: Իրեն անձանոթ մի մարդու այցելությունը նրան շատ զարմացրեց: Նրա արտաքինն ու սիրալիր վերաբերմունքը ինձ լավ բանի հույս ներշնչեցին: Պարոն դը Տ. -ի հետ ես բացատրվեցի ամենայն անկեղծությամբ և, որպեսզի հրահրեմ նրա բնական զգացումները, պատմեցի իմ սիրո և սիրուհուս արժանիքների մասին, իբրև երկու բաների, որոնք միմյանց համազոր են: Նա ասաց, որ թեպետ Մանոնին երբեք չի տեսել, սակայն լսել է նրա մասին, եթե միայն խոսքն այն աղջկան է վերաբերում, որը ծեր Գ. Մ. -ի սիրուհին է եղել: Ես բնավ չկասկածեցի, որ նրան հայտնի է այն մասնակցությունը, որ ես ունեցել եմ սույն արկածում և, որպեսզի իմ վստահությամբ միանգամայն շահեմ նրա բարյացակամությունը, պատմեցի նրան Մանոնի և ինձ հետ պատահած եղելության բոլոր մանրամասնությունները:

— Դուք տեսնո՞ւմ եք,— շարունակեցի ես,— որ իմ կյանքի և սրտի երջանկությունը ձեր ձեռքումն է: Ինձ համար մեկը մյուսից ավելի թանկ չէ: Ես ձեզ հետ խոսում եմ միանգամայն անկեղծ, առանց մի բան թաքցնելու, որովհետև ինձ հայտնի է ձեր վեհանձնությունը. բացի այդ, մեր հասակների նմանությունն ինձ գրգռում է հուսալ, որ նույնպիսի նմանություն կա և մեր հակումների մեջ:

Ըստ երևույթին, նա շատ զգացված էր իմ անկեղծ ու անմեղ բացատրությունից: Նա պատասխանեց, որպես աշխարհիկ և զգացմունքների տեր մի մարդ, զգացմունքներ, որ բարձր հասարակությունը միշտ չէ, որ տալիս է մարդու, եթե չասենք, որ հաճախ ստիպում է կորցնել դրանք: Նա ասաց, որ իմ այցելությունը համարում է մեծ շնորհ, իսկ իմ բարեկամությունը՝ իր երջանիկ նվաճումներից մեկը, և որ ինքը պիտի ջանա արժանանալ իմ մտերմությանը՝ ինձ ծառայություն մատուցելու իր բուռն ցանկությամբ:

Նա չխոստացավ Մանոնին վերադարձնել ինձ, որովհետև, ասաց նա, հեղինակությունը չնչին է ու անհուսալի: Սակայն ինձ հնարավորություն առաջարկեց՝ Մանոնին տեսնելու հաճույքն ունենալու և անելու այն ամենը, ինչ ներում են իր ուժերը, որպեսզի նրան իմ գիրկը վերադարձնի: Իր համեստ հեղինակության խոստովանությունն ավելի մեծ բավականություն պատճառեց ինձ, քան եթե նա անվերապահորեն խոստանար կատարել իմ բոլոր ցանկությունները: Իր առաջարկությունների չափավորության մեջ ես տեսա նրա անկեղծության արտահայտությունը, և դա մեծապես հիացրեց ինձ: Մի խոսքով՝ ես կատարյալ վստահությամբ բոլոր հույսերս նրա վրա դրի: Մանոնին տեսնելու հնարավորությունն ընձեռելու միակ խոստման փոխարեն ես պատրաստ էի ամեն կերպ ընդառաջելու նրան: Ինձ համակող այս զգացումները ես այնպիսի մի եղանակով արտահայտեցի, որ նա համոզվեց, թե ես բնությամբ չար չեմ: Մենք գորովանքով գրկախառնվեցինք և դարձանք բարեկամներ մեր սրտի բարության և բնական հակման հիմքով, որ դրդում է քնքուշ և ազնիվ մարդուն սիրել իր նմանին:

Իր հարգանքի նշանները նա շատ ավելի հեռուները հասցրեց, որովհետև մտածելով իմ արկածների մասին և դատելով, որ Մեն-Լազարից դուրս գալուց հետո ես անպայման դրամական նեղություն կունենամ, նա ինձ առաջարկեց իր քսակը և պնդեց, որ ընդունեմ այն: Սակայն ես չընդունեցի և ասացի նրան.

— Դուք չափազանց բարի եք, սիրելի պարոնս:— Եթե ձեր բարության ու բարեկամության շնորհիվ ես բախտ ունենամ տեսնելու իմ թանկագին Մանոնին, իմ ամբողջ կյանքում ձեզ երախտապարտ կլինեմ: Իսկ եթե դուք ինձ վերադարձնեք այդ սիրելի արարածին, ապա ես առհավետ ձեզ պարտական կմնամ, անգամ եթե ձեզ համար թափելու լինեմ իմ ամբողջ արյունը:

Մենք բաժանվեցինք, նշելով մեր հետևյալ տեսակցության վայրն ու ժամը: Նա այնքան բարի գտնվեց, որ չհետաձգեց մեր տեսակցությունը երկար ժամանակով և առաջարկեց հանդիպել նույն օրը, կեսօրից հետո:

Ես սպասեցի նրան մի սրճարանում, ուր նա եկավ ժամը չորսին, և մենք միասին ուղևորվեցինք դեպի արգելատուն: Իմ ծնկները դողում էին, երբ ես անցնում էի բակով:

— Օ՛հ, սիրո ամենագոր աստված,— ասում էի ես,— ուրեմն պիտի տեսնեմ իմ սրտի կուռքին, այնքան արցունքների ու հույզերի առարկան: Երկինք, ուժ տուր ինձ՝ նրա մոտ հասնելու և այնուհետև ինչ ուզում ես արա իմ բախտի ու կյանքի հետ. քեզնից ուրիշ շնորհ չեմ աղերսում:

Պարոն դը Տ. -ն խոսեց մի քանի բարապանների հետ, որոնք բոլորն էլ շտապեցին պատրաստակամություն հայտնել՝ իրենց հնարավորության սահմաններում նրան ծառայելու: Նա խնդրեց ցույց տալ միջանցքը, որտեղ գտնվում էր Մանոնի խուցը, և ծառաներից մեկը մեզ առաջնորդեց դեպի այն կողմը՝ ձեռքին բռնած ափսոսանքի մեծությամբ մի բանալի, որով պիտի բացեր խցի դուռը: Ես հարցրի մեզ առաջնորդող սպասավորին,

որի հոգատարության տակ էր գտնվում Մանոնը, թե նա ինչպե՞ս է անցկացրել իր ժամանակը արգելատան մեջ: Սպասավորը պատասխանեց, որ նա հրեշտակի նման հեգահամբույր է. ինքը երբեք նրանից ոչ մի անվայել խոսք չի լսել. իր բանտարկության առաջին վեց շաբաթվա ընթացքում նա անընդհատ արտասվել է. սակայն հետագայում, կարծես, ավելի մեծ համբերությամբ է տարել իր դժբախտությունը և այժմ առավոտից մինչև երեկո ասեղնագործությամբ է զբաղված, բացառությամբ մի քանի ժամերի, որ նվիրում է ընթերցանության: Ես նույնպես հարցրի նրան, թե արդյոք տանելի պայմաններում է ապրում Մանոնը: Սպասավորը վստահեցրեք, որ նրան երբևիցե չեն գրկել անհրաժեշտ բաներից:

Մենք մոտեցանք Մանոնի խցիկին: Սիրտս բաբախում էր ուժգնորեն: Ես ասացի պարոն դը Տ. -ին.

— Դուք մենակ մտեք և իմ այցի մասին նախազգուշացրեք նրան, որովհետև ես երկյուղ եմ կրում, թե ինձ հանկարծակի տեսնելով, նա կարող է չափազանց հուզվել:

Դուռը բացվեց: Ես մնացի միջանցքում: Այնուամենայնիվ, լսեցի նրանց խոսակցությունը: Պարոն դը Տ. -ն Մանոնին ասաց, որ եկել է նրան փոքր-ինչ սփոփելու, որ ինքն իմ բարեկամներից է և մեծապես շահագրգռված է մեր երջանկությամբ: Մանոնը մեծ փութկոտությամբ հարցրեց նրան, թե նա արդյոք կարո՞ղ է լուրեր հաղորդել իմ վիճակի մասին: Պարոն դը Տ. -ն խոստացավ ինձ ներկայացնել նրան նույնքան քնքուշ ու հավատարիմ, որպիսին նա տեսնում է տեսնել ինձ: «Իսկ ե՞րբ»,— հարցրեց Մանոնը: «Այսօր և եթե»,— պատասխանեց պարոն դը Տ. -ն,— այդ երջանիկ րոպեն հեռու չէ. ձեր ասպետը հենց այժմ կներկայանա, եթե դուք ցանկաք»: Մանոնն հասկացավ, որ ես միջանցքումն եմ: Երբ ներս մտա, նա արագ դեպի դուռն էր նետվում: Մենք գրկախառնվեցինք այն սիրազեղ քնքշությամբ, որի թուփանքը միմյանցից երեք ամսով բաժանված իսկական սիրեկանները միայն կարող են զգալ: Մեր հառաչանքները, ընդհատվող բացականչությունները, հազար ու մի սիրո անուններ, որ մենք կրկնում էինք քնքշանվազ ձայնով, քառորդ ժամվա ընթացքում մի հուզող տեսարան ստեղծեցին պարոն դը Տ. -ի ներկայությամբ:

— Դուք իմ նախանձն եք շարժում,— ասաց նա, հրավիրելով մեզ նստել,— չկա մի ըղձալի վիճակ, որը ես գերադասեի այսպիսի մի հմայիչ ու գորովագին սիրուհուց:

— Հենց դրա համար էլ,— պատասխանեցի նրան,— ես կարհամարհեմ աշխարհի բոլոր կայսրությունները, միայն թե իմ սիրուհուց սիրված լինելու ապահովությունն ունենամ:

Խիստ ցանկալի այս գրույցը լի էր անհուն քնքշությամբ: Խեղճ Մանոնն ու ես միմյանց պատմեցինք մեր արկածները: Մենք դառն արտասվեցինք՝ անդրադառնալով այն վիճակին, որի մեջ ապրում է նա և այն դրությանը, որից ես նոր դուրս էի եկել: Պարոն դը Տ. -ն մեզ մխիթարեց, նորից խոստանալով եռանդուն գործել, որպեսզի վերջ դնի մեր տառապանքներին: Նա մեզ խորհուրդ տվեց շատ չերկարել այս առաջին խոսակցությունը, որպեսզի ինքը հնարավորություն ունենա դյուրությամբ ձեռք բերել հետագա տեսակցությունների թույլտվությունը: Շատ դժվարությամբ նրան հաջողվեց մեզ համոզել հետևելու իր խորհրդին: Առանձնապես Մանոնն անգոր էր ինձնից բաժանվելու: Հարյուր անգամ ես տեղիցս բարձրացա, հարյուր անգամն էլ նա ինձ կրկին նստեցրեց: Նա կառչում էր իմ զգեստներից ու ձեռքերից:

— Ավանդ, ինչպիսի տեղ եք ինձ թողնում,— ասում էր նա: Ո՞վ կարող է երաշխավորել, որ ես կրկին կտեսնեմ ձեզ:

Պարոն դը Տ.-ն խոստացավ ինձ հետ միասին հաճախակի այցելել նրան:

— Ինչ վերաբերում է տեղին,— ավելացրեց նա սիրալիր,— այսուհետև այն չպետք է անվանել արգելատուն. սա Վերսալն է այն օրից, երբ այստեղ արգելափակվեց մի գեղեցկուհի, որն արժանի է բոլոր սրտերի տիրապետությանը:

Երբ դուրս եկանք, Մանոնին սպասավորող ծառային մի փոքր գումար տվի, որպեսզի խրախուսեմ նրան՝ հոգատար եռանդով սիրուհուս ծառայել: Այս սպասավորը նվազ ստոր, նվազ քարասիրտ մարդ էր, քան իր նմանները: Նա ներկա էր եղել մեր տեսակցությանը: Սրտաշարժ պատկերը հուզել էր նրան: Ինձնից ստացած մի ոսկին նրան միանգամայն հոգուտ ինձ տրամադրեց: Երբ իջնում էինք սանդուղքներից, նա ինձ մի կողմ տարավ:

— Պարոն,— ասաց նա,— եթե դուք կկամենաք ինձ ձեզ մոտ ծառայության վերցնել կամ պատշաճորեն վարձատրել՝ այստեղից պաշտոնս կորցնելու դեպքում, կարծում եմ, որ դյուրությամբ կարող եմ օրհորդ Մանոնին ազատել:

Ես մեծ ուշադրությամբ ունկնդրեցի նրա այս առաջարկությանը և թեպետ զրկվել էի իմ ամբողջ կարողությունից, բայց խոստացա շատ ավելի բան, քան ինքն էր պահանջում: Ես մտածում էի, թե դժվար չի լինի վարձատրել այդ կարգի մի մարդու:

— Համոզված եղիր, բարեկամս,— ասացի նրան,— որ չկա մի բան, որ ես չանեմ քեզ համար և որ քո բարեկեցությունը նույնպես ապահովված է, ինչպես և իմը:

Ես կամեցա իմանալ, թե նա ինչ միջոցներ է ուզում գործ դնել:

— Դա շատ պարզ է,— պատասխանեց նա,— երեկոյան ես օրհորդ Մանոնի խցիկի դուռը կբանամ և իրեն կբերեմ մինչև փողոցի դռները, ուր դուք պատրաստ պետք է լինեք նրան ընդունելու:

— Ես հարցրի, թե չկա՞ արդյոք վտանգ, որ միջանցքներում կամ բակում պատահական հանդիպողը ճանաչի նրան: Նա խոստովանեց, որ այդ կողմից, իհարկե, վտանգ կա, սակայն, ավելացրեց նա, առանց դրան գործը զլուխ չի գա:

Թեպետ ես հիացած էի, տեսնելով նրան այսպես վճռականորեն տրամադրված, այնուամենայնիվ կանչեցի պարոն դը Տ. -ին և նրան հայտնեցի այդ ծրագիրը և այն միակ հանգամանքը, որը կարող է դա կասկածելի դարձնել: Նա շատ ավելի դժվարություններ մատնանշեց, քան ես: Նա լիովին համաձայնեց, որ Մանոնը կարող է այդ եղանակով փախչել: «Սակայն, եթե նրան ճանաչեն,— շարունակեց նա,— և ձերբակալեն փախչելիս, հավանականաբար նա իր ազատությունը կկորցնի միանգամ ընդմիշտ: Բացի այդ, դուք իսկույն և եթ՝ ստիպված պիտի լինեք հեռանալ Փարիզից, որովհետև ձեզ երբեք չի հաջողվի միշտ խուսափել ձերբակալվելուց, աչքի առաջ ունենալով, որ որոնումները պիտի կրկնապատկվեն թե՛ ձեր և թե՛ նրա նկատմամբ: Տղամարդու համար, եթե նա մենակ է, հեշտ է խույս տալ հետապնդումից. բայց նրա համար գրեթե անկարելի է անհայտ մնալ, եթե նրան գեղեցիկ կին է ուղեկցում»:

Որքան էլ այս դատողությունը հաստատուն հիմունքներ ունենար, այնուամենայնիվ, դա չկարողացավ հաղթահարելիս մտքում ծագած հույսը՝ Մանոնին շուտով ազատել բանտարկությունից: Ես հայտնեցի իմ կարծիքը պարոն դը Տ. -ին, խնդրելով ներել իմ այդ

փոքրիկ անխոհեմությունն ու հանդգնությունը, որ սերը ներշնչում է ինձ: Ես ավելացրի, որ իրոք մտադիր եմ հեռանալ Փարիզից, որպեսզի բնակվեմ շրջակա գյուղերից մեկում, ինչպես այդ արել եմ արդեն մի անգամ:

Այսպես ուրեմն, մենք պայմանավորվեցինք սպասավորի հետ շատ չհետաձգել իր ծրագրի իրագործումը և հենց հետևյալ օրը ձեռնարկել այն: Իսկ որպեսզի մեր ձեռնարկի հաջողությունն հաստատուն լինի, որոշեցինք վերցնել տղամարդու զգեստներ՝ արգելատնից դուրս գալը դուրացնելու նպատակով: Շատ էլ հեշտ բան չէր այդ զգեստները ներս տանելը, սակայն ես բավականաչափ հնարամիտ էի ելք գտնելու համար: Ես պարոն դը Տ. -ին խնդրեցի միայն հետևյալ օրը հագնել թեթև մի վերնագգեստ. իսկ մնացածը վերցրի ինձ վրա:

Հաջորդ առավոտ մենք վերադարձանք արգելատուն: Մանոնի համար վերցրել էի սպիտակեղեն, գուլպաներ և այլն, իսկ ես կիսաբանկոնիս վրայից հագել էի մի պլաշ, որը ծածկում էր իմ ուռած գրպանների բովանդակությունը: Մանոնի սենյակում մենք միայն մի րոպե մնացինք: Պարոն դը Տ. -ն նրան թողեց իր վերնագգեստներից մեկը. ես էլ տվի կիսաբանկոնս. դուրս գալու համար ինձ բավական էր պլաշս: Ամեն ինչ կարգին էր նրա զգեստավորման տեսակետից, բացառությամբ անդրավարտիքից, որը ես դժբախտաբար մոռացել էի:

Այդ անհրաժեշտ առարկայի մոռացումը մեզ ծիծաղ պիտի պատճառեր, եթե նվազ լուրջ լինեի այն դժվարին կացությունը, որի մեջ մեզ գցում էր դա: Ես հուսահատվեցի, որ այդպիսի մի չնչին բան կարող է խափանել մեր ծրագրի իրագործումը: Ի վերջո, որոշեցի ինքս դուրս գալ առանց անդրավարտիքի՝ այն թողնելով Մանոնին: Պլաշս երկար էր, և ես մի քանի գնդասեղների օգնությամբ այնպես հարմարեցրի զգեստս, որ կարողացա վայելույշ կերպով դուրս գալ դռներից:

Օրվա մնացած ժամերն ինձ անտանելի երկար թվացին: Վերջապես հասավ գիշերը, և մենք կառքով մեկնեցինք դեպի արգելատուն և կանգ առանք դարպասից փոքր-ինչ հեռու: Երկար չսպասեցինք, Մանոնը շուտով իր առաջնորդի հետ հայտնվեց: Կառքի դռնակները բաց էին, երկուսն էլ ներս մտան: Ես բազուկներիս մեջ ընդունեցի իմ թանկագին սիրուհուն: Նա դողում էր ինչպես տերև: Կառապանն ինձ հարցրեցի թե ո՞ր ենք գնալու:

— Բշիռ մինչև աշխարհի ծայրը,— պատասխանեցի ես,— տար ինձ մի այնպիսի տեղ, որ ես այլևս երբեք չբաժանվեմ իմ Մանոնից:

Հույզի ազդեցության ներքո ասած այս խոսքերը, հույզ, որին ես չէի տիրապետում, քիչ մնաց, որ փորձանք բերեր գլխիս: Իմ բացականչությունը կառապանին կասկածի մեջ ձգեց, և երբ հետո ես նրան անվանեցի այն փողոցը, ուր ուզում էինք գնալ, նա պատասխանեց, որ վախենում է անախորժ պատմության մեջ խճմվելուց: Նա ասաց, ինքը կռահում է, որ Մանոն կոչված տղամարդը մի դեռատի աղջիկ է, որին ես փախցնում եմ արգելատնից, և ինքը բնավ տրամադրված չէ ի սեր ինձ իրեն վտանգի ենթարկելու:

Այդ անզգամի փափկանկատությունն առաջ էր գալիս ինձնից ավելի մեծ կառավարձ կորզելու ցանկությունից: Մենք տակավին շատ մոտ էինք արգելատանը, որպեսզի կամենայինք հակաճառության բռնվել նրա հետ:

— Լռիր միայն,— ասացի ես նրան,— և դու կվաստակես մի ոսկի: Այս իմ խոստումից հետո նա ինձ կօգներ հրդեհելու մինչև իսկ ողջ արգելարանը:

Մենք հասանք Լեսկոյի բնակած տունը: Ժամանակն ուշ լինելու պատճառով պարոն դր Տ.-ն մեզնից հեռացավ, խոստանալով այցելել մյուս օրը: Արգելատան սպասավորը մնաց մեզ հետ: Ես այնպես պինդ էի սեղմել Մանոնին իմ բազուկներում, որ մենք երկուսով մի տեղ էինք գրավում կառքի մեջ: Նա լալիս էր ուրախությունից, և ես զգում էի, թե նրա արցունքները ինչպես են թրջում իմ այտերը:

Երբ մենք հասանք Լեսկոյի տանը և դուրս եկանք կառքից, ես նորից կառապանի հետ վեճի բռնվեցի, որի հետևանքները կործանարար հանդիսացան: Ես գոջացի, որ նրան խոստացել եմ մի ոսկի ոչ միայն նրա համար, որ պարգևը չափից դուրս մեծ էր, այլ մի ուրիշ հիմքով, այսինքն՝ վճարելու անկարողությանս պատճառով: Ես մարդ ուղարկեցի Լեսկոյի ետևից: Նա իջավ իր սենյակից և դուրս եկավ փողոց: Ես նրա ականջին ասացի, թե ինչ դժվար կացության մեջ ենք գտնվում: Նա չափազանց կոպիտ բնավորություն ուներ և բնավ վարժված չէր քաղաքավարությամբ խոսել կառապանների հետ, ուստի ինձ պատասխանեց, թե ես երևի ծիծաղում եմ:

— Ոսկի՞,— ավելացրեց նա,— գավազանի քսան հարված պետք է տալ այս անպիտանին:

Իզուր ես ճգնեցի մեղմացնել նրա զայրույթը, ասելով, որ նա մեզ կկործանի: Նա ձեռիցս խլեց գավազանը՝ կառապանին ծեծելու մտադրությամբ: Այս վերջինս, որը երևի արդեն բազմիցս գործ էր ունեցել գվարդիականների կամ մուշկետավորների հետ, վախից փախուստի դիմեց իր կառքով, գոռալով, որ ես խաբել եմ իրեն և սպառնալով, թե մենք դեռ կտեսնվենք: Իզուր էի ես կանչում նրան կանգ առնել:

Նրա փախուստը ծայր աստիճան անհանգստացրեց ինձ: Ես բնավ չէի տարակուսում, որ նա կգնա կոմիսարին հայտնելու:

— Դուք ինձ կործանում եք,— ասացի ես Լեսկոյին,— ձեզ մոտ ես ապահով չեմ կարող լինել. անհրաժեշտ է, որ մենք անմիջապես հեռանանք այստեղից:— Ես ձեռքս մեկնեցի Մանոնին, խնդրելով քայլել, և մենք հապճեպ հեռացանք սույն վտանգավոր փողոցից: Լեսկոն հետևեց մեզ:

Չարմանալի է, թե նախախնամությունն ինչպես է կապակցում դեպքերը: Հազիվ էինք մենք քայլել հինգ-վեց րոպե, երբ մի մարդ, որի դեմքը ես չկարողացա տեսնել, ճանաչեց Լեսկոյին: Անկասկած նա սոսկ չարամիտ դիտավորությամբ էր փնտրում նրան իր տան մոտերքում, որը և իսկույն իրագործեց:

— Սա Լեսկոն է,— ասաց նա, ատրճանակը կրակելով նրա վրա:— Նա այսօր կգնա հրեշտակների հետ ընթերելու:

Եվ մի ակնթարթում անհետացավ: Լեսկոն ընկավ անկենդան: Ես ստիպեցի Մանոնին փախչել, որովհետև մեր օգնությունն ապարդյուն էր մի դիակի համար և, բացի այդ, վախենում էի, թե մեզ կարող է ձերբակալել գիշերային պահապանը, որը, անտարակույս, շուտով պիտի հայտնվեր:

Սպասավորի և Մանոնի հետ ես անմիջապես անցա առաջին հատող նրբանցքը: Մանոնն այնպես էր հուզված, որ ես հազիվ էի կարողանում նրան ոտքի վրա պահել: Վերջապես նրբանցքի ծայրում մի կառք նկատեցի: Մենք նստեցինք այդ կառքը, սակայն, երբ կառապանն ինձ հարցրեց, թե ուր ենք ուզում գնալ, ես չիմացա՝ ինչ ասեմ: Ոչ վստահելի ապաստարան ունեի, ոչ էլ հավատարիմ բարեկամ, որին կարողանայի

ապավինել: Ես չունեի և դրամ, հագիվ կես պիստոլ կար քսակումս: Վախն ու հոգնածությունն այնպես հուզել ու ուժասպառ էին արել Մանոնին, որ նա համարյա ուշաթափ թեքվել էր ինձ վրա: Բացի դրանից, Լեսկոյի սպանությունը կաշկանդել էր երևակայությունս, և ես տակավին վախենում էի գիշերային պահապանից: Ի՞նչ որոշել: Բարեբախտաբար հիշեցի Շայոյի պանդոկը, որտեղ մի քանի օր անց էի կացրել Մանոնի հետ, երբ գնացել էինք այդ գյուղում բնակություն հաստատելու: Ես հույս ունեի, որ այնտեղ թե՛ ապահովություն կգտնեմ և թե՛ կարող կլինեմ որոշ ժամանակ ապրել, առանց անմիջապես վճարելու:

— Տար մեզ Շայո,— ասացի կառապանին: Նա հրաժարվում էր ուշ գիշերով մեզ տանել այնտեղ, եթե չվճարեմ մի պիստոլ. մտատանջության նոր առիթ: Վերջապես համաձայնեցինք վեց ֆրանկով. քսակումս եղած ամբողջ գումարն այդ էր:

Ճանապարհին մխիթարում էի Մանոնին, մինչդեռ սրտիս խորքում հուսահատություն էր տիրում: Ես հազար անգամ ինքնասպան կլինեի, եթե բազուկներիս մեջ չլիներ այն միակ էակը, որն ինձ կապում էր կյանքին: Միայն այս միտքն էր պահում արիությունս: «Համենայն դեպս, իմ Մանոնն ինձ հետ է,— ասում էի ես. — նա սիրում է ինձ. նա իմն է: Թող Տիբերժն ինչ ուզում է ասի, երջանկությունը պատրանք չէ: Թող կործանվի արար աշխարհը, ես անտարբեր կմնամ: Ինչո՞ւ: Որովհետև, բացի իմ սիրուց, ինձ ոչինչ չի հետաքրքրում այս աշխարհում»:

Այս զգուշացումը միանգամայն անկեղծ էր. սակայն մինչ ինքս այսպես չնչին նշանակություն էի տալիս երկրավոր բարիքներին, զգում էի, որ ինձ հարկավոր է գոնե այդ բարիքների մի աննշան մասն ունենալ, որպեսզի ավելի վեհանձնորեն կարողանամ արհամարիել մնացածը: Մերն ամեն կարգի բարիքներից, բոլոր զանձներից ու հարստություններից ամենաթանկագինն է. այնուամենայնիվ, սերը շատ հաճախ դրանց կարիքն ունի, և ոչ մի բան ավելի հուսահատական չէ նրբագգաց մի սիրեկանի համար, քան, հակառակ իր կամքի, տեսնել իրեն ստոր մարդկանց կոպտության ենթակա:

Ժամը տասնմեկն էր, երբ հասանք Շայո: Պանդոկում մեզ ընդունեցին որպես նախկին ծանոթների: Մանոնի տղամարդու շորերը ոչ որքի չգարմացրին, որովհետև Փարիզում և նրա շրջակայքում վարժված են կանանց տեսնել ամեն ձևի հագուստներով: Ես կարգադրեցի, որ նրան ամեն տեսակ ծառայություն մատուցեն, և որ նա ոչ մի բանի պակասություն չգգա, իբր թե դրամի կողմից ես ամենափայլուն վիճակումն եմ: Մանոնը չգիտեր իմ դրամական նեղ դրությունը: Ես չէի ուզում, որ նա գիտենա այդ մասին և որոշել էի հետևյալ օրն և եթե վերադառնալ Փարիզ, այնտեղ այս անախորժ հիվանդության դեմ որևէ բուժիչ միջոց որոնելու համար:

Ընթրիքի ժամանակ նա ինձ թվաց գունատ ու նիհարած: Այդ ես չէի նկատել արգելատանը, որովհետև սենյակը, ուր տեսել էի նրան, բավականին լուսավորված չէր: Ես հարցրի նրան, թե գուցե դա հետևանք է այն սարսափի, որին նա ենթարկվեց, երբ իր աչքի առաջ սպանեցին եղբորը: Նա հավատացրեց ինձ, որ թեպետ այդ դեպքը ծայր աստիճան հուզել է իրեն, սակայն իր գունատությունը հետևանք է այն բանի, որ նա երեք ամիս չի տեսել ինձ:

— Ուրեմն դու այդպես բո՞լո՞ւն ես սիրում,— ասացի ես:

— Հազար անգամ ավելի, քան այդ կարողանում եմ արտահայտել:

— Ուրեմն ինձ այլևս չե՛ս լքի,— ավելացրի ես:

— Ոչ, երբեք,— բացականչեց նա: Եվ այս հավաստիացումը հաստատեց այնպիսի փաղաքշանքներով ու երդումներով, որ իրոք ինձ թվաց, թե անհնար է, որ նա կարողանա երբևիցե մոռանալ դրանք:

Ես միշտ հավատացած եմ եղել, որ նա անկեղծ էր. ի՞նչ դրդապատճառ ուներ իրեն այդ աստիճան կեղծավոր ցույց տալու: Սակայն Մանոնն անչափ թեթևամիտ էր կամ, ավելի շուտ, միանգամայն գլուխը կորցնում էր, երբ տեսնում էր, որ իր աչքի առաջ ուրիշ կանայք ճոխության մեջ են ապրում, մինչդեռ ինքը խաբխափում է չքավորության ու կարիքի մեջ: Ես շուտով ստացա Մանոնի այսպիսի անկայուն խառնվածքի վերջին ապացույցը, որը գերազանցեց բոլոր մյուսներին և առաջ բերեց ամենաանօրինակ արկածը, որպիսին հազիվ թե երբևէ պատահած լինի իմ ծագման ու կարողության տեր մարդու հետ:

Լավ գիտենալով Մանոնի բնավորությունը, մյուս առավոտ ես շտապեցի դեպի Փարիզ: Նրա եղբոր մահը, ինձ ու նրա համար սպիտակեղեն ու շորեր ձեռք բերելու անհրաժեշտությունը միանգամայն հարգելի պատճառներ էին, որպեսզի ստիպված լինեմ ուրիշ պատրվակների դիմելու: Պանդոկից ես դուրս եկա այն մտադրությամբ, ինչպես ասացի Մանոնին ու պանդոկապետին, որ կառք վարձեմ, բայց դա միայն պարծենկոտություն էր, կարիքն ինձ ստիպում էր ոտքով գնալ: Ես արագ քայլեցի դեպի Կուր-լա-Ռեն, ուր մտադիր էի կանգ առնել: Ինձ անհրաժեշտ էր գեթ մի բոլակ առանձնանալ, որպեսզի որոշեմ թե ինչ պիտի անեմ Փարիզում:

Ես նստեցի կանաչի վրա և խորասուզվեցի մտքերի ու դատողությունների ծովը, հոգեւորանջ մտքեր, որոնք կամաց-կամաց հանգան երեք գլխավոր կետերի: Ինձ անհապաղ օգնություն էր պետք՝ ներկայումս անհետաձգելի իմ բազմաթիվ կարիքների համար: Ես պետք է որոնեի իմ ապագայի նկատմամբ հույս ներշնչող ուղի, և թե՛ պակաս կարևոր չէր, ինձ անհրաժեշտ էր տեղեկություններ ձեռք բերել ու միջոցների դիմել Մանոնի և իմ անվտանգությունն ապահովելու համար: Երեք կետերից կազմված այս ծրագրի ու կոմբինացիաների վրա ուժասպառ լինելուց հետո, ես, այնուամենայնիվ, բարվոք համարեցի հրաժարվել վերջին երկուսից: Մենք կարող կլինենք մեզ միանգամայն ապահով զգալ, ապրելով Շայոյում վարձած մի սենյակում. իսկ ինչ վերաբերում է մեր ապագա կարիքներին, ապա ես ենթադրում էի, թե դեռ ժամանակ կունենամ այդ մասին խորհելու, երբ կբավարարեմ մեր ներկա կարիքները:

Ուստի հիմա հարցն այն էր, թե ինչպես լցնեմ իմ քսակը: Պարոն դը Տ. -ն վեհանձնաբար առաջարկել էր իրենը, սակայն ինքս նրան այդ մասին հիշեցնելու մտքից անգամ սաստիկ խորշում էի: Ինչ մարդ պետք է լինեի ես, որ մի օտարականի պատմելով իմ թշվառությունը, խնդրեի նրան ինձ մասնակից անել յուր կարողությանը: Միայն ստորաքարշ մարդն է ընդունակ այդ անելու շնորհիվ իր նվաստության, որն արգելք է հանդիսանում նրան զգալու իր վարմունքի ստորությունը, կամ մի խոնարհ քրիստոնյա՝ շնորհիվ իր անչափ մեծահոգության, որը նրան բարձր է դասում ամոթի զգացումից: Ես ոչ ստորաքարշ մարդ էի, ոչ էլ մոլեռանդ քրիստոնյա. արյանս կեսը կտայի, միայն թե խուսափեի այդպիսի նվաստացումից:

«Տիբե՛րժը,— հարցրի ինքս ինձ,— մի՞թե իմ բարի Տիբե՛րժը պիտի մերժի այն, ինչ հնարավորություն ունի ինձ տալու: Ոչ, իմ թշվառությունը կշարժի նրա սիրտը: Սակայն նա ինձ կսպանի իր բարոյախոսությամբ: Պետք է կրել նրա կշտամբանքները, հորդորները,

սպառնալիքները. նա այնքան թանկ կծախի իր օգնությունը, որ ես ավելի շուտ արյանս մի մասն էլ կտամ, քան թե կհամաձայնվեմ ինձ ենթարկել այդպիսի դառն փորձության, որն իմ սրտում նոր հույզեր ու խոցեր պիտի առաջացնի»:

— Լավ,— շարունակեցի ես իմ խորհրդածությունները,— պետք է, հետևաբար, հրաժարվել որևէ հույսից, քանի որ ուրիշ ելք չեմ տեսնում, ես այնքան հեռու եմ այդ երկու կետերն ընդունելուց, որ ամենամեծ հոժարությամբ արյանս կեսը կթափեմ, քան կգնամ այդ ճանապարհներից որևէ մեկով, այսինքն՝ ես կթափեմ իմ ամբողջ արյունը, քան կգնամ այդ երկու ճանապարհով: Այո, իմ ամբողջ արյունը,— ավելացրեցի ես փոքր-ինչ մտածելուց հետո,— կասկած չկա, որ ես ավելի սիրով կթափեմ արյունս, քան թույլ կտամ ստորացնող աղերսանքներ անելու:

Սակայն մի՞թե հարցը վերաբերում է իմ արյանը: Հարցը վերաբերում է Մանոնի կյանքին ու գոյությանը: Հարցը վերաբերում է իմ սիրուն և Մանոնի հավատարմությանը: Ինչո՞վ կարող եմ ես վարձահատույց լինել նրան: Մինչև հիմա ոչ մի բանով ես չեմ կարողացել այդ անել: Նա ինձ համար փոխարինում է փառքը, երջանկությունը, հարստությունը: Անշուշտ շատ բաներ կան, որոնց համար ես կյանքս կգոհաբերեմ, որպեսզի ձեռք բերեմ դրանք կամ խուսափեմ դրանցից. սակայն մի բան մեծարել ավելի, քան իմ կյանքը՝ դա դեռ չի նշանակում այն մեծարել ավելի, քան Մանոնին:

Այս խորհրդածությունից հետո ես հանգեցի մի որոշման: Շարունակեցի ճանապարհս, վճռելով նախ՝ գնալ տեսնել Տիբերժին և ապա՝ պարոն դը Տ. -ին:

Փարիզ մտնելով, մի կառք վարձեցի, թեև նրան վճարելու համար ոչինչ չունեի. հույսս դրել էի այն օգնության վրա, որը գնում էի հայցելու: Կառապանին հրամայեցի ինձ տանել Լյուքսեմբուրգյան պարտեզը և այնտեղից լուր տվի Տիբերժին, որ սպասում եմ նրան: Նա իր արագությամբ կարճեց իմ անհամբերությունը: Առանց այլևայլության նրան պատմեցի իմ ծայրահեղ կարիքի մասին: Նա հարցրեց, թե արդյոք բավական է այն հարյուր պիստոլը, որ ես վերադարձրել էի նրան, և առանց որևէ առարկության իսկույն և եթ զնաց այդ դրամը բերելու՝ ոչինչ չմերժելու այն սրտաբաց պատրաստակամությամբ ու հրճվանքով, որը հատուկ է միայն սիրո և ճշմարիտ բարեկամության:

Թեպետև ես ոչ մի կասկած չունեի իմ խնդրանքի հաջողության վրա, այնուամենայնիվ չէի սպասում, թե այդքան էժան գնով կկարողանամ ձեռք բերել այն, առանց նրա կշտամբանքն ստանալու՝ մեղա չգալուս համար: Բայց սխալվում էի, կարծելով, թե միանգամայն ազատ պիտի լինեմ նրա հանդիմանությունից, որովհետև դրամը համբրելուց հետո, երբ ես պատրաստվում էի հեռանալ նրանից, նա խնդրեց գնալ ծառուղի փոքր-ինչ զբոսնելու: Մանոնի մասին ոչինչ չէի ասել նրան: Նա չգիտեր, որ Մանոնը ազատված է, այս պատճառով նրա բարոյական խրատները սկսեցին պտտվել Սեն-Լազարից կատարած իմ հանդուգն փախուստի և այն երկյուղի շուրջը, թե Սեն-Լազարում ինձ ավանդված խոհեմության դասերից օգտվելու փոխարեն ես կարող եմ դարձյալ անառակ կյանքի ուղին բռնել:

Նա ասաց, որ իմ փախուստի հաջորդ օրն ինձ այցի գնալով Սեն-Լազար, անասելի սարսափել է, տեղեկանալով, թե ինչպես եմ այնտեղից դուրս գնացել: Այդ մասին խոսակցություն է ունեցել վանահոր հետ, որը սարսափից տակավին սթափված չի եղել: Այնուամենայնիվ, այդ բարեսիրտ վանահայրը ոստիկանության գլխավոր պետից մեծահոգությամբ թաքցրել է իմ փախուստի հանգամանքը և ջանացել, որ բարապանի

մահվան լուրը չտարածվի դրսում: Այնպես որ այդ կողմից կարող են չանհանգստանալ: Սակայն, եթե տակավին ես պահել եմ իմաստության ամենաչնչին մասնիկն անգամ, ապա ես պետք է օգտվեմ իմ գործերի սույն երջանիկ ընթացքից, որ տալիս է երկինքը: Ես պարտավոր եմ անմիջապես հորս գրել և վերահաստատել իմ հարաբերությունները նրա հետ: Իսկ եթե գեթ մի անգամ կամենում եմ հետևել իր՝ Տիբերթի խորհրդին, ապա նրա կարծիքով ես պետք է թողնեմ Փարիզը և վերադառնամ իմ ընտանիքի գիրկը:

Ես մինչև վերջը լսեցի նրա խոսքերը: Նրանց մեջ ինձ համար շատ հոգնեցուցիչ բաներ կային: Նախ և առաջ՝ անսահման ուրախ էի, որ կարող եմ Սեն-Լագարի կողմից ոչ մի երկյուղ չունենալ: Կարծես թե Փարիզի փողոցներն ինձ համար դարձան մի ազատ երկիր: Երկրորդը՝ ես հրճվում էի, որ Տիբերթը ոչինչ չգիտե Մանոնի ազատության և ինձ մոտ վերադառնալու մասին: Ես նույնիսկ նկատեցի, որ նա խուսափում է Մանոնի մասին խոսելուց, երևի կարծելով, թե նա այժմ արդեն քիչ տեղ է գրավում իմ սրտում, եթե այդքան հանգիստ ու անտարբեր եմ նրա վիճակի նկատմամբ:

Ես որոշեցի մեր տուն չվերադառնալու դեպքում գոնե հորս գրել, ինչպես Տիբերթն էր խորհուրդ տալիս, և հայտնել, որ պատրաստ եմ կատարելու որդիական իմ պարտականությունը և հնազանդվել նրան: Ես հույս ունեի, թե կկարողանամ նրանից դրամ ստանալ ակադեմիայում իմ դասընթացը շարունակելու պատրվակով. որովհետև ինձ համար դյուրին չէր լինի համոզել նրան, որ մտադիր եմ հոգևոր դաս վերադառնալու: Եվ հիրավի. իմ սրտի խորքում ես բնավ հեռու չէի անելիք խոստումս իրագործելու մտքից: Ընդհակառակը, ես շատ ուրախ կլինեի զբաղվել որևէ պատվաբեր ու արժանավայել գործով, եթե միայն այս դիտավորությունս կարողանար համակերպվել իմ սիրո հետ: Ես մտածում էի ապրել Մանոնի հետ և միևնույն ժամանակ սովորել ակադեմիայում: Մեկը մյուսին բնավ չէր խանգարում:

Ես այն աստիճան գոհ էի այս բոլոր մտքերից, որ Տիբերթին խոստացա նույն օրն և եթե մի նամակ ուղարկել հորս: Նրանից բաժանվելով, ես, իրոք մտա փոստատուն և այնպիսի մի սրտառույշ ու խոնարհ նամակ գրեցի, որ երբ ինքս կարդացի այն, հաստատապես համոզվեցի, որ նորից պիտի նվաճեմ հորս սիրտն ու գորովանքը:

Թեպետ այժմ, Տիբերթից հեռանալուց հետո, ես ի վիճակի էի կառապան վարձել և վճարել նրան, այնուամենայնիվ, ուզեցի ինձ հաճույք պատճառել, ոտքով քայլելով դեպի պարոն դը Տ. -ի տունը:

Ես մեծ բավականություն էի զգում այսպես համարձակ վայելել իմ ազատությունը, որի մասին կարող էի այլևս ոչ մի երկյուղ չունենալ, ինչպես վստահացրել էր ինձ բարեկամս: Սակայն իմ մտքով հանկարծ անցավ, որ նրա հավաստիացումները վերաբերում են սոսկ Սեն-Լագարին, մինչդեռ ինձ վրա բացի նրանից, ծանրացած էր նաև արգելատնից Մանոնին հափշտակելու հանգամանքը, չհաշված Լեսկոյի մահը, որին ես մասնակից էի գոնե որպես վկա: Այս միտքն ինձ այն աստիճան սարսափեցրեց, որ ես թաքնվեցի առաջին պատահած ծառուղիում և այնտեղից կառք կանչեցի: Կառապանին հրամայեցի ինձ ուղիղ տանել պարոն դը Տ. -ի մոտ, որին զվարճացրի իմ երկյուղի պատմությամբ: Դա ինձ ևս ծիծաղելի երևաց, երբ նա հաղորդեց, որ ոչ արգելատնան կողմից և ոչ էլ Լեսկոյի սպանության առիթով ես հիմք չունեմ վախենալու: Նա ինձ ասաց, որ երկյուղելով, թե միգուցե կարող եմ կասկածել, որ ինքն էլ է մասնակցել Մանոնի հափշտակմանը, նա հենց նույն առավոտ գնացել է արգելատուն և խնդրել, որ իրեն թույլ տան այցելելու նրան,

ձևացնելով, թե ոչինչ չգիտե պատահածի մասին: Ոչ միայն արգելատանը ոչ ոք չի մտածում մեղադրել իրեն կամ ինձ, այլ, ընդհակառակը, այնտեղ շտապել են նրան հայտնել այդ դեպքը որպես մի արտակարգ նորություն: Բոլորին զարմացրել է այն հանգամանքը, որ Մանոնի նման սիրուն աղջիկը վճռել է փախչել մի սպասավորի հետ: Նա այս ամենին պատասխանել է սառնությամբ, որ ինքը բնավ չի զարմանում և որ հանուն ազատության մարդ ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չի առնում: Նա շարունակեց պատմել, որ արգելատնից գնացել է Լեսկոյի մոտ՝ ինձ և իմ գեղեցիկ սիրուհուն այնտեղ գտնելու հույսով, սակայն տանտերը, որը կառնթագործ է, հայտնել է, որ նա չի տեսել ո՛չ Մանոնին, ո՛չ էլ ինձ, և զարմանալի էլ չէ, որ մենք չենք եղել իր մոտ, որովհետև քանի որ Լեսկոյին պիտի հանդիպեինք, ապա անկասկած պետք է և լսած լինեինք, որ Լեսկոն սպանվել է մոտավորապես նույն ժամանակ: Ըստ որում, տանտերը չի հրաժարվել բացատրել, որ ինքը գիտե այդ սպանության պատճառն ու հանգամանքները: Մոտավորապես դրանից երկու ժամ առաջ Լեսկոյի բարեկամ գվարդիականներից մեկը եկել է նրա մոտ և առաջարկել թուղթ խաղալ: Լեսկոն թղթախաղում այնքան արագ է տարել, որ մի ժամկա ընթացքում մյուսը գրկվել է իր հարյուր էկյուից, այսինքն՝ մոտը բոլորովին փող չի մնացել: Այդ թշվառականն առանց մի սուի մնալով, խնդրել է Լեսկոյին տանուլ տված գումարի կեսը իրեն փոխ տալ, և այս առթիվ ծագած տարաձայնությունից նրանք սկսել են մի կատաղի կռիվ: Լեսկոն հրաժարվել է դուրս գալ փողոց՝ սուսերով մենամարտելու համար. իսկ մյուսը հեռանալիս երդվել է նրա գլուխը ջախջախել առաջին իսկ հանդիպումին, որ և կատարել է հենց նույն երեկո:

Պարոն դը Տ. -ն սիրալիրությամբ ավելացրեց, որ նա խիստ անհանգստացել է մեզ համար և շարունակեց իր ծառայություններն առաջարկել մեզ: Ես ոչ մի բոլոր չտատանվեցի՝ հայտնելու նրան մեր ապաստարանի տեղը: Նա իմ բարեհաճ թույլտվությունը խնդրեց՝ մեզ հետ ընթրելու:

Ես պետք է միայն սպիտակեղեն ու հագուստներ վերցնեի Մանոնի համար, ուստի ասացի նրան, որ կարող ենք հենց նույն ժամին մեկնել, եթե միայն նա կհաճի ինձ հետ մի բոլոր կանգ առնել վաճառատներում: Չգիտեմ, մտածե՞ց նա արդյոք, որ ես այդ առաջարկությունն անում եմ նրա առատաձեռնությունից օգտվելու նպատակով կամ գուցե դա բխում էր իր մեծ հոգու դրդումից, բայց համաձայնելով հենց նույն բոլորին մեկնելու, նա ինձ տարավ իրեն սպասարկող վաճառականների մոտ: Նա ինձ ընտրել տվեց զանազան կտորեղեններ, որոնց գինը շատ ավելի թանկ էր, քան ես մտադիր էի վճարել, և երբ ուզեցի հաշիվ տեսնել, նա բացարձակապես արգելեց վաճառականներին ստանալ ինձնից թեկուզ մի սու: Այս սիրալիրությունը նա ցույց տվեց այնպիսի մի շնորհալի հոժարակամությամբ, որ ես մտածեցի, թե կարող եմ առանց ամոթի ընդունել այն: Մենք միասին բռնեցինք Շայոյի ճանապարհը, ուր ես հասա նվազ մտատանջ, քան մեկնել էի այնտեղից:

Ասպետ դե Գրիյոյի այս պատմությունը տևեց մի ժամից ավելի: Ես խնդրեցի նրան փոքր-ինչ դադար առնել և ընկերակցել մեզ ընթրիք անելու: Մեր լարված ուշադրությունից նա հասկացավ, որ հաճույքով ենք լսել իրեն: Նա վստահացրեց, որ իր պատմության շարունակությունն ավելի հետաքրքրական ու ուշագրավ կլինի մեզ համար:

Երբ վերջացրինք ընթրիքը, շարունակեց հետևյալ խոսքերով:

Երկրորդ մաս

Իմ ներկայությունը և պարոն դը Տ. -ի սիրալիր վերաբերմունքը բոլորովին փարատեցին Մանոնի թախիծը:

— Մոռանա՞նք մեր անցած սարսափները,— ասացի ես նրան տուն վերադառնալով,— և սկսե՞նք մի նոր, ավելի երջանիկ կյանք: Վերջ ի վերջո, սերը մի բարի տնօրեն է. ճակատագիրը չի կարող այնքան վշտեր պատճառել մեզ, որքան հաճույքներ սերն է պատճառում:

Մեր ընթրիքը վերածվեց իսկական տոնախմբության: Իմ Մանոնի հետ ու հարյուր պիստոլով ես ինձ ավելի հպարտ ու երջանիկ էի զգում, քան Փարիզի ամենահարուստ վաճառականը իր դիզած գանձերով: Հարստություն պետք է համարել այն միջոցները, որոնք բավարարություն են տալիս մեր ցանկություններին: Մինչդեռ ես այլևս չունեի չիրագործված ցանկություն: Անգամ ապագան քիչ էր անհանգստացնում ինձ: Ես գրեթե վստահ էի, որ հայրս դժվարություն չի հարուցի ինձ միջոցներ հայթհայթելու՝ Փարիզում պատվավոր կերպով ապրելու համար, որովհետև, լինելով քսան տարեկան, ես ստանում էի մորս կարողությունից ինձ հասանելիք ժառանգության իրավունքները: Ես Մանոնից չթաքցրի, որ իմ հարստությունը կազմում է հարյուր պիստոլ: Այս գումարը բավական էր, որպեսզի մենք հանգարտ սպասենք ավելի լավ օրերի, որոնք, ինձ թվում էր, անկասկած պիտի հասնեին, աչքի առաջ ունենալով իմ ժառանգական իրավունքները կամ թղթախաղից ստանալիք եկամուտներս:

Այսպես, առաջին շաբաթների ընթացքում ես ուրիշ հոգս չունեի, քան իմ անդորր վիճակի պարզևած վայելքները: Եվ որովհետև մի կողմից պատվի զգացումը և մյուս կողմից ուստիկանության վախն ինձ ստիպում էր օրեցօր հետաձգել Տրանսիլվանյան խաղատան ընկերակիցներիս հետ կապ վերահաստատելը, ապա ես բավականացա խաղալ նվազ վատահամբավ ժողովարաններում, ուր բախտի բերումն ինձ ազատեց խարդախության դիմելու նվաստացումից: Ետճաշա ժամանակի մի մասը ես անց էի կացնում քաղաքում և Շայո վերադառնում ընթրելու, շատ հաճախ պարոն դը Տ. -ի ընկերակցությամբ, որի բարեկամությունն օրըստօրե ամրանում էր:

Մանոնը գտավ իր ձանձրույթը փարատելու միջոցը: Նա մտերմացավ մի քանի ջահել հարևանուհիների հետ, որոնց գյուղ էր գրավել զարուհը: Նրանք ժամանակն անց էին կացնում զբոսանքով ու իրենց սեռին հատուկ զբաղմունքներով: Թուղթ էին խաղում կանխորոշված գումարի սահմաններում և տարած դրամով հոգում կառնթի ծախսերը: Թարմ օդ շնչելու համար գնում էին Բուլոնյան անտառ, և ես երեկոյան վերադարձիս Մանոնին տեսնում էի ավելի գեղեցիկ, ավելի կենսուրախ, ավելի գորովալից, քան երբևէ:

Այն ուամենայնիվ, իմ կյանքի երկնակամարում սև ամպեր կուտակվեցին, որոնք կարծես սպառնում էին խորտակել երջանկությանս շենքը: Սակայն դրանք շուտով իսպառ փարատվեցին, և Մանոնի չարճճի բնավորությունն այնպիսի մի զավեշտական լուծում տվեց դրանց, որ մինչև հիմա էլ ինձ համար քաղցր է վերականգնել իմ մտքում նրա սրտի քնքշությունն ու հրապույրներն արտացոլող այդ հիշողությունը:

Միակ ծառան, որ սպասարկում էր մեզ, մի անգամ ինձ մի կողմ հրավիրեց և մեծ շփոթմունքով ասաց, որ կարևոր գաղտնիք ունի հաղորդելու: Ես քաջալերեցի նրան՝ առաջարկելով ազատ խոսել: Սկզբում նա մի քանի կցկտուր խոսքեր արտասանեց և ի վերջո հասկացրեց, որ օտարերկրացի մի սինյոր, ըստ երևույթին, սաստիկ հրապուրվել է օրիորդ Մանոնի գեղեցկությամբ: Ես իմ բոլոր երակներում զգացի արյանս բորբոքումը:

— Իսկ Մանոնը, նա է՛լ է հրապուրվել,— ընդհատեցի ես նրան խիստ սաստկությամբ, քան պահանջում էր խոհեմությունը՝ լուսաբանությունը չխափանելու համար:

Իմ դյուրաբորբոքությունը սարսափեցրեց սպասավորին: Նա շփոթված պատասխանեց, որ իր տեղեկությունները այնքան էլ հեռու չեն գնում: Սակայն մի քանի օր շարունակ նկատելով, որ այդ օտարականը համառությամբ գալիս է Բուլոնյան անտառ, իջնում իր կառքից և, առանձնանալով հեռավոր ծառուղիներում, բացահայտորեն առիթ է փնտրում տեսնելու կամ հանդիպելու Մանոնին, ապա ինքը որոշում է ծանոթություն հաստատել օտարականի ծառաների հետ՝ նրանց տիրոջ անունն իմանալու նպատակով: Ծառաներն ասել են, որ նա իտալացի իշխան է, որ իրենք էլ են կասկածում իրոք սիրային ինչ-որ արկածախնդրության: Սպասավորն ավելացրեց, որ իրեն չի հաջողվել ուրիշ տեղեկություն ձեռք բերել, որովհետև այդ վայրկյանին իշխանը դուրս է եկել անտառից, մտերմորեն մոտեցել է իրեն ու հարցրել անունը: Այնուհետև, երևի գուշակելով, որ նա մեր ծառան է, իշխանը շնորհավորել է իրեն, որ նա սպասավորում է աշխարհի ամենահրաշալի տիկնոջը:

Ես անհամբեր սպասում էի այս պատմության շարունակությանը: Նա վերջացրեց այն՝ երկյուղած ներողություն խնդրելով, որը ես վերադրեցի իմ անխոհեմ վրդովմունքին: Իզուր հորդորում էի նրան շարունակել և ոչինչ չթաքցնել: Նա երդվեց, որ այլևս ոչ մի բան չգիտե և որովհետև այն ամենը, ինչ պատմել է, պատահել էր նախընթաց օրը, ուստի ժամանակ չի ունեցել կրկին տեսնելու իշխանի սպասավորներին: Ես նրան քաջալերեցի ոչ միայն գովասանքներով, այլև առատաձեռն վարձատրությամբ և, առանց որևէ անվստահություն ցույց տալու Մանոնի նկատմամբ, ավելի հանգիստ խոսելով հանձնարարեցի նրան հետևել օտարականի յուրաքանչյուր քայլին:

Այնուամենայնիվ, սրտիս խորքում նրա երկյուղը սարսափելի կասկածներ հարուցեց: Վախի ազդեցության տակ նա կարող էր թաքցնել ճշմարտության մի մասը: Սակայն փոքր-ինչ խորհելուց հետո, ես այն աստիճան ազատվեցի ինձ ճնշող տագնապից, որ մինչև իսկ զոջացի ցուցաբերած թուլությանս այդ նշանի համար: Արդարև, ես չէի կարող մեղադրել Մանոնին, որ ուրիշները սիրում են նրան: Ամենայն հավանականությամբ նա ոչինչ չգիտե իր հաղթանակի մասին: Եվ ապա՝ ինքս ինչ կյանք պիտի վարեմ, եթե խանդն այդքան դյուրությամբ մուտք է գործում իմ սիրտը:

Հետևյալ օրը ես վերադարձա Փարիզ մի մտադրությամբ. արագացնել իմ հարստացումը մեծ գումարախաղով, որպեսզի ի վիճակի լինեմ առաջին իսկ փորձանքի դեպքում հեռանալ Շայոյից: Այդ երեկո իմ հանգիստը վրդովող ոչինչ չիմացա: Օտարականն էլի եկել էր Բուլոնյան անտառ և նախընթաց օրը, հաստատած բարեկամության իրավունքից օգտվելով, մոտեցել էր իմ հավատարմատար սպասավորին և խոսել իր սիրո մասին, սակայն այնպիսի արտահայտություններով, որոնք Մանոնի կողմից ոչ մի փոխադարձություն չեն ցուցաբերել: Օտարականը հարցուփորձ է արել հազար ու մի մանրամասնությունների մասին. ի վերջո, նա փորձել է մեծ խոստումներով

կաշառել սպասավորիս և, գրպանից հանելով նախօրոք պատրաստած մի նամակ, իզուր առաջարկել է նրան մի քանի ոսկի՝ նամակն իր տիրուհուն հանձնելու համար:

Երկու օր անցավ առանց այլ պատահարների: Երրորդ օրն ավելի փոթորկալից եղավ: Բավական ուշ քաղաքից տուն վերադառնալով, ես իմացա, որ Մանոնը զբոսանքի պահին միառժամանակ հեռացել է իր ընկերուհիներից և, երբ քայլ առ քայլ հետևող օտարականը մոտեցել է նրա ազդանշանին, մի նամակ է տվել նրան, որը նա ընդունել է մեծ հաճույքով: Օտարականը կարողացել է իր բերկրանքը հայտնել միայն քնքշանքով համբուրելով նամակը, որովհետև Մանոնն իսկույն հեռացել է: Սակայն օրվա մնացած բոլոր ժամերին Մանոնը եղել է անսովոր ուրախ ու այդ զվարթ տրամադրությունը նա պահել է նաև տուն վերադառնալուց հետո: Իհարկե, այս պատմության յուրաքանչյուր խոսքն ինձ սարսռեցրեց:

— Դու վստա՞հ ես,— տխրագին հարցրի ես սպասավորին,— որ քո աչքերը չեն խաբել քեզ:

Նա երկինքը վկա կանչեց, որ իր ասածը զուտ ճշմարտություն է:

Ես չգիտեմ, թե ինչ կաներ ինձ սրտիս մորմոքը, եթե Մանոնը, որը լսել էր իմ վերադարձը, չգար ինձ դիմավորելու՝ անհամբեր ու զանգատվելով իմ ուշացման համար: Առանց սպասելու իմ պատասխանին, նա ինձ հեղեղեց փաղաքշանքներով և, երբ մենակ մնացինք, խստությամբ հանդիմանեց, որ սովորություն եմ դարձրել միշտ այդպես ուշ վերադառնալ: Իմ լռությունը նրան թույլ էր տալիս ազատ շարունակելու իր զեղումները, և նա ասաց, որ ահա երեք շաբաթ է, ինչ ես ոչ մի օր լրիվ չեմ անցկացրել իր հետ: Նա հայտարարեց, որ այլևս չի կարող տանել այդպիսի երկար անջատումներ և խնդրում է իմ բացակայություններն ընդմիջել գոնե մի-մի օրով՝ իրեն նվիրելու համար և որ հենց վաղվանից նա ցանկանում է առավոտից մինչև երեկո ինձ իր մոտ տեսնել:

— Կլինեմ, կարող ես չկասկածել,— պատասխանեցի ես փոքր-ինչ կտրուկ: Նա քիչ ուշադրություն դարձրեց իմ տխրության վրա, և միանգամայն համակված անգուսպ ուրախությամբ, որն իրոք ինձ արտակարգ թվաց, հազար ու մի զվարճալի պատկերներով նկարագրեց, թե ինչպես է անցկացրել օրը: «Տարօրինակ աղջիկ է,— մտածում էի ինքս ինձ,— արդյոք ի՞նչ է սպասում ինձ այս նախերգանքից հետո»: Մտքովս անցավ մեր առաջին անջատման արկածի հիշողությունը: Սակայն ինձ թվաց, թե նրա ուրախությունն ու փաղաքշանքները տոգորված են անկեղծությամբ և ներդաշնակ են իրենց արտաքին արտահայտությանը:

Ընթրիքի ժամանակ չհաղթահարվող տխրությունս ես հեշտությամբ կարող էի վերագրել թղթախաղում ունեցած անախորժ կորուստիս: Իսկ այն, որ նա ինքը խնդրեց հետևյալ օրը չհեռանալ Շայոյից, չափից դուրս ձեռնառու էր ինձ: Այդպիսով, ես ժամանակ ունեցա խորհրդածելու իմ անելիքի մասին: Իմ ներկայությունը վերացնում էր յուրաքանչյուր կասկած այդ օրվա նկատմամբ: Եթե ես նույնիսկ չնկատեի ոչ մի բան, որը ստիպեր ինձ բարձրաձայն արտահայտել իմ դիտումները, ապա, միևնույնն է, ես որոշել էի հետևյալ օրն և եթե նրա հետ տեղափոխվել քաղաք և հաստատվել մի թաղում, ուր ազատ կլինեմ իտալացի իշխաններին հանդիպելու անախորժությունից: Այդ որոշման շնորհիվ գիշերը անցկացրի հանգիստ, թեպետև դա ինձ չփրկեց մի նոր անհավատարմության սարսափից:

Առավոտյան, երբ ես արթնացա, Մանոնն ինձ ասաց, որ թեև մենք ամբողջ օրը տանն ենք անցկացնելու, այնուամենայնիվ, նա կուզեր, որ ես անփութություն չցուցաբերեմ իմ

արտաքինի հանդեպ, և որ հենց այդ պատճառով էլ ինքը ցանկանում է իր ձեռքով հարդարել իմ մագերը: Ես հրաշալի մագեր ունեի: Նա բազմիցս մեծ բավականությամբ հարդարել էր դրանք: Սակայն այդ օրը նա սովորականից ավելի խնամք գործ դրեց: Ես ստիպված եղա զիջել նրան ու նստել իր զարդասեղանի առաջ և տանել այն բոլոր մանրակրկիտ աշխատանքը, որով նա հարդարում էր իմ մագերը: Աշխատանքի ընթացքում նա հաճախ էր իմ երեսը շրջում դեպի իրեն և, երկու ձեռքով ուսերիս հենվելով, նայում ինձ անհագուրդ հետաքրքրությամբ: Այնուհետև, երկու-երեք համբույրով իր բավականությունն արտահայտելով, վերստին ստիպում էր ինձ նախկին դիրքն ընդունել իր գործը շարունակելու համար:

Այդ զվարճախաղը մեղ զբաղեցրեց մինչև ճաշ: Դրանով նրա հրապուրվելն ինձ թվում էր այնքան բնական և ուրախությունն այնքան անկեղծ ու սրտաբուխ, որ, չկարողանալով հաշտեցնել այսքան հարատև անկեղծության արտաքին արտահայտությունը մի սև դավաճանության ծրագրի հետ, ես բազմիցս պատրաստ էի նրան բացել իմ սիրտը և ազատվել մտատանջության այն բեռից, որը ճնշում էր ինձ: Սակայն ամեն անգամ ես սպասում էի, որ նա ինքը կսկսի իր սրտաբաց բացատրությունը, և նախօրոք պատրաստվում էի ճաշակել հաղթանակի քաղցրությունը:

Մենք վերադարձանք նրա առանձնասենյակը: Նա սկսեց նորից հարդարել իմ մագերը, և ես ամենայն սիրալիրությամբ զիջում էի նրա բոլոր ցանկություններին, երբ հանկարծ հայտնեցին, որ իշխան դը. -ն կամենում է նրան տեսնել: Այդ անունը բորբոքեց իմ կատաղությունը:

— Ինչպե՞ս,— գոչեցի ես, ետ հրելով նրան,— ո՞վ, ի՞նչ իշխան:

Նա իմ հարցերին չպատասխանեց:— Ներս հրավիրեցեք պարոնին,— սառն ասաց նա սպասավորին և, դեպի ինձ դառնալով, ավելացրեց դյուրող ձայնով.

— Թանկագին իմ, մի վայրկյան, միայն մի վայրկյան. ես քեզ հազար անգամ ավելի կսիրեմ, ամբողջ իմ կյանքում երախտապարտ կմնամ քեզ:

Չայրույթն ու անակնկալությունը կաշկանդեցին իմ լեզուն: Նա կրկնում էր իր թախանձանքը, իսկ ես պատշաճ խոսքեր էի փնտրում՝ արհամարհանքով այն մերժելու համար: Սակայն, երբ նա լսեց, որ նախասենյակի դուռը բացեցին, մի ձեռքով բռնեց ուսերիս ալիք-ալիք փռված իմ մագերից, իսկ մյուսով վերցրեց զարդասեղանի հայելին. նա իր բոլոր ուժը լարեց ինձ այս տարօրինակ վիճակում քարշ տալու մինչև սենյակի դուռը, որը բացեց ծնկով և աղմուկի պատճառով սենյակի մեջտեղում կանգնած օտարականին ցույց տվեց մի տեսարան, որը հավանորեն նրան քիչ չզարմացրեց: Մեր առջև կանգնած էր մի վերին աստիճանի լավ հագնված մարդ, սակայն բավականին տգեղ դեմքով:

Այս տեսարանը նրան ծայր աստիճան շփոթեցրեց. այնուամենայնիվ, նա չհրաժարվեց խոնարհել գլուխը: Մանոնը նրան ժամանակ չտվեց մի բառ անգամ արտասանելու: Նա նրան մեկնեց հայելին.

— Նայեցեք, պարոն,— ասաց նա,— լավ դիտեցեք ձեզ և ճշմարիտ եղեք: Դուք խնդրում եք իմ սերը: Ահա այն մարդը, որին ես սիրում եմ և երդվել եմ սիրել իմ ամբողջ կյանքում: Ինքներդ համեմատեցեք: Եթե դուք գտնում եք, որ կարող եք նրա հետ մրցակցել իմ սրտին տիրանալու համար, ապա ցույց տվեք, թե ինչ հիմունքով, որովհետև ես հայտարարում եմ,

որ ձեր ամենախոնարհ սպասավորուհու աչքում Իտալիայի բոլոր իշխանները չարժեն մեկն այն մազերից, որ ես ահա բռնել եմ ձեռքովս:

Այս սեթևեթ խոսքերից հետո, որոնք նա անշուշտ մտածել էր նախօրոք, ես ապարդյուն ճիգ էի թափում ազատվել նրա ձեռքից և կարեկցելով այդ ականավոր մարդուն, պահանջ էի զգում քաղաքավարությամբ մեղմել նրան հասցրած չնչին վիրավորանքը: Սակայն հյուրը շատ շուտ ինքն իրեն հավաքեց, և նրա պատասխանը, որ փոքր-ինչ կոպիտ թվաց, ինձ ստիպեց փոխել իմ մտադրությունը:

— Օրիորդ, օրիորդ,— ասաց նա Մանոնին, բռնազբոսիկ մի ժպիտ դեմքին,— ես իրոք բացում եմ աչքերս և տեսնում, որ դուք շատ ավելի փորձված եք, քան ես ենթադրում էի:

Նա անմիջապես հեռացավ, առանց Մանոնին նայելու և ցածր ձայնով ավելացնելով, որ Ֆրանսիայի կանայք Իտալիայի կանանցից ավելին չարժեն: Սրանից հետո ես ոչ մի ցանկություն չէի զգում նրան ստիպել, որ ավելի լավ կարծիք ունենա գեղեցիկ սեռի մասին:

Մանոնը բաց թողեց մազերս, նետվեց բազկաթոռի վրա և սենյակը լցրեց անգուսպ ու երկար քրքիջով: Չեմ թաքցնում, որ մինչև սրտիս խորքը զգացվեցի սույն գոհաբերությամբ, որը միայն սիրո զգացմունքին կարող էի վերագրել: Սակայն այս ծաղրը չափից դուրս վիրավորական թվաց ինձ: Ես նրան հանդիմանեցի այդ առթիվ: Նա պատմեց, որ իմ ախոյանը մի քանի օր Բուլոնյան անտառում իրեն անդադար հետապնդելուց և իր զգացումները ծամածռություններով հասկացնելուց հետո որոշում է բացահայտորեն դրանց խոստովանությունն անել մի նամակով, որը նա ստորագրել է իր իսկական անունով բոլոր տիտղոսների հետ միասին և նամակն իրեն հասցրել կառապանի միջոցով, որը նրան իր ընկերուհիների հետ միշտ տանում էր անտառ: Նամակի մեջ նա խոստանում է փայլուն դիրք, հոյակապ կարողություն և հարատև սեր Ալպյան լեռների այն կողմում, ուր իր երկիրն է: Ինքը՝ Մանոնը վերադարձել է Շայո այդ արկածն ինձ հաղորդելու դիտավորությամբ, սակայն մտածելով, որ մենք կարող ենք այդ մեր զվարճության առարկան դարձնել, նա չի հրաժարվել իր հղացած մտքից: Խոստումնալից մի պատասխանով նա առաջարկել է իտալացի իշխանին այցելության գալ մեզ մոտ, և ավելորդ անգամ բավականություն է պատճառել իրեն՝ ինձ ևս մտցնելով իր ծրագրի մեջ, առանց այդ մասին իմ մեջ որևէ կասկած հարուցելու: Ես ոչ մի խոսք չասացի Մանոնին այն տեղեկությունների մասին, որ ստացել էի ուրիշ ճանապարհով, և, հաղթական սիրո արբեցումից դրդված, հավանությունս տվի նրա բոլոր արարքներին:

Իմ ամբողջ կյանքում նկատել եմ, որ երկինքն իր ամենադաժան պատիժներին ենթարկել է ինձ հենց այն բույներին, երբ իմ երջանկությունն առանձնապես հաստատուն է թվացել: Ես այն աստիճան ինձ երջանիկ էի զգում պարոն դը Տ. -ի բարեկամությամբ և Մանոնի քնքշությամբ, որ անկարելի էր հավատացնել, թե ինձ կարող է որևէ մի նոր դժբախտություն սպառնալ: Մինչդեռ շատ շուտով չարաբաստիկ մի հարված նետեց ինձ այն ծանր կացության մեջ, որում դուք տեսաք Պասսիում և աստիճանաբար այնպիսի ցավալի ծայրահեղությունների հասցրեց, որ դուք դժվար թե հավատաք իմ ճշմարիտ պատմությանը:

Մի անգամ, երբ պարոն դը Տ. -ն ընթրիքի էր նստել մեզ հետ, լավեց փողոցով ընթացող մի կառքի աղմուկ, որը կանգ առավ հյուրանոցի առաջ: Հետաքրքրությունը մեզ դրդեց իմանալու, թե ով կարող էր գալ այդ ժամին: Մեզ ասացին, որ դա երիտասարդ Գ. Մ.-ն է, այսինքն մեր ամենաոխերիմ թշնամու՝ այն տռփասեր ծերուկի որդին, որն ինձ բանտարկել

էր տվել Սեն-Լագարում, իսկ Մանոնին՝ արգելատանը: Նրա անունը լսելիս արյունը գլուխս խփեց:

— Երկինքն է դրան ուղարկել ինձ մոտ,— ասացի պարոն դը Տ.-ին,— որպեսզի նա կրի իր հոր ստորության պատիժը: Նա չի կարող ինձնից խույս տալ մինչև մեր սրերը չբախվեն միմյանց:

Պարոն դը Տ. -ն, որը նրան ճանաչում էր և նրա լավագույն բարեկամներից էր, աշխատեց ինձ ուրիշ զգացմունքներ ներշնչել դեպի նա: Նա հավատացրեց ինձ, որ երիտասարդ Գ. Մ.-ն մի շատ հաճելի անձնավորություն է, և պարզապես ոչ մի առնչություն չի կարող ունենալ իր հոր արարքի հետ և, եթե ես գեթ մի վայրկյան տեսնեմ նրան, չեմ կարող չհարգել նրան և չցանկանալ նրա փոխադարձ հարգանքը: Հօգուտ նրան ուրիշ շատ բաներ ավելացնելուց հետո նա խնդրեց թույլ տալ, որ գնա նրան առաջարկի՝ գալ մեզ հետ ընթերելու: Առարկությունը, թե Մանոնը կարող է վտանգի ենթարկվել, եթե նրա բնակավայրը հայտնի լինի մեր թշնամու որդուն, նա կանխեց, համոզելով իր պատվով ու հավատով, որ եթե երիտասարդ Գ. Մ.-ն մեզ ճանաչի, կդառնա մեր ամենաջերմ պաշտպանը: Այսպիսի հավաստիացումներից հետո ես այլևս ոչ մի արգելք չհարուցեցի:

Նախքան նրան մեզ մոտ բերելը, պարոն դը Տ. -ն հաղորդել էր մեր ով լինելը: Նա ներս մտավ այնպիսի մի տեսք ով, որ մեզ, իրոք, հօգուտ իրեն տրամադրեց: Նա գրկախառնվեց ինձ հետ. մենք նստեցինք սեղանի շուրջը: Նա սքանչացավ Մանոնով, ինձնով, մեր ողջ կահավորմամբ և կերավ մի այնպիսի ախորժակով, որը պատիվ էր բերում մեր ընթրիքին:

Ընթրիքից հետո, երբ սեղանը հավաքեցին, խոսակցությունն ավելի լուրջ բնույթ ստացավ: Նա աչքերը գետին հառեց և խոսեց իր հոր՝ մեր դեմ գործ դրած ծայրահեղ միջոցների մասին: Նա մեզնից խոնարհաբար ներողություն խնդրեց:

— Ես կկարճեմ իմ ներողություն խնդրելը,— ասաց նա,— որպեսզի իմ մեջ չարթնացնեմ ամոթ հարուցող մի հիշողություն:

Եթե սկզբից նա անկեղծորեն ներողություն էր խնդրում, ապա հետագայում նրա անկեղծությունն ավելի ակնհայտ դարձավ, որովհետև հազիվ էր կես ժամ անցկացրել մեզ հետ զրուցելով, երբ նկատեցի Մանոնի հմայքի թողած տպավորությունը: Նրա հայացքն ու վարվեցողությունը հետզհետե քնքշացան: Այսուհանդերձ, խոսելիս նա ոչ մի ակնարկ չարեց իր կրած տպավորության մասին: Սակայն չխանդելով հանդերձ, ես բավական փորձառություն ունեի սիրո խնդիրներում, որպեսզի հասկանայի, թե ինչ է առաջ գալիս սիրուց:

Նա մեզ հետ անցկացրեց գիշերվա մի մասը և բաժանվելուց առաջ իր գոհունակությունն հայտնեց մեզ հետ ծանոթանալու առթիվ ու խնդրեց թույլ տալ երբեմն հաճախել և վերանորոգել մեզ ծառայելու իր պատրաստակամությունը: Առավոտյան դեմ նա մեկնեց պարոն դը Տ.-ի հետ, որը նստեց նրա կառեղք:

Ինչպես ասացի, ես բնավ հակամետ չէի խանդին: Ավելի քան երբևէ ես հավատում էի Մանոնի երդումներին: Սույն չքնաղ արարածն այնպես բացարձակորեն էր տիրացել իմ հոգուն, որ դեպի նա ունեցած իմ ամենափոքր զգացմունքն անգամ համակված էր հարգանքով ու սիրով: Հեռու այն մտքից, որ Մանոնը մեղապարտ է՝ երիտասարդ Գ. Մ. - ին դուր գալով, ես սքանչանում էի նրա հմայքի ներգործությամբ և գերազանցապես գոհ ու հպարտ էի, որ ինձ սիրում է մի աղջիկ՝ զմայելի բոլորի համար: Ես նույնիսկ անտեղի

համարեցի նրան հաղորդել իմ կասկածները: Մի քանի օր մենք զբաղված էինք նրա զգեստները կարգի բերելու հոգսով և միտք անելով այն մասին, թե արդյոք կարո՞ղ ենք առանց ճանաչվելու երկյուղի գնալ թատրոն: Մի շաբաթ անց պարոն դը Տ. -ն նորից եկավ մեզ այցելության. մենք հարցրինք նրա կարծիքն այդ մասին: Նա տեսավ, որ ստիպված էր «այո» ասելու ի հաճույս Մանոնին: Մենք որոշեցինք բոլորս միասին հենց այդ երեկո գնալ թատրոն:

Սակայն այդ որոշումը չկարողացանք իրագործել, որովհետև պարոն դը Տ. -ն իսկույն մի կողմ հրավիրեց ինձ և ասաց.

— Մեր վերջին տեսակցությունից հետո ես մեծ անհանգստության մեջ եմ գտնվում և այսօրվա իմ այցելության դրդապատճառը հենց այդ է: Գ. Մ. -ն սիրում է ձեր գեղեցկուհուն. նա ինքը խոստովանեց այդ: Ես նրա մտերիմ բարեկամն եմ և պատրաստ եմ ամեն կերպ ծառայելու նրան: Սակայն նմանապես և ձեր բարեկամն եմ: Ես կարծում եմ, որ նրա մտադրություններն անագնիվ են և դատապարտում եմ դրանք: Ես կպահեի նրա գաղտնիքը, եթե նա մտադրվեր միայն սովորական միջոցներ գործ դնել՝ անձնապես դուր գալու համար. սակայն նա լավ տեղյակ է Մանոնի բնավորությանը: Իմացել է, չգիտեմ ինչպես, որ Մանոնը սիրում է փարթամ կյանք և հաճույքներ, և որովհետև նա արդեն մեծ կարողության տեր է, ապա ինձ հայտնեց, որ կամենում է որևէ խոշոր նվերով և տասը հազար ֆունտ թոշակի առաջարկությամբ գերել նրան: Ուրիշ հավասար պայմաններում ես, թերևս, մեծ ճնշում գործ դնեի ինձ վրա՝ նրան մատնելուս համար. սակայն արդարությունը խոսում է հօգուտ ձեր բարեկամության, մանավանդ որ ես ինքս անխոհեմաբար պատճառ եղա նրա կրքին՝ ձեր տունը հրավիրելով նրան, ուստի և պարտավոր եմ կանխել ձեզ պատճառած չարիքի հետևանքները:

Ես շնորհակալությունս հայտնեցի պարոն դը Տ. -ին այդպիսի մի կարևոր ծառայության համար և, լիակատար վստահություն տաժելով դեպի նա, խոստովանեցի, որ իրոք Մանոնի բնավորությունն այդպիսին է, ինչպես պատկերացնում է Գ. Մ. -ն, այսինքն՝ նա չի կարող տանել չքավորության անունն անգամ:

— Բայց և այնպես,— ասացի ես,— երբ հարցը շատի կամ քչի մասին է, ես չեմ կարծում, որ նա ընդունակ լինի ինձ թողնել մի ուրիշի համար: Հիմա ես ի վիճակի եմ հոգալու, որ նա ոչնչի կարիք չզգա և հույս ունենա, որ օրեցօր պիտի աճի իմ կարողությունը: Միայն մի բանից եմ վախենում,— ավելացրի ես,— Գ. Մ. -ն, գիտենալով մեր բնակատեղին, կարող է վատ ծառայություն մատուցել մեզ:

Պարոն դը Տ. -ն վստահեցրեց ինձ, որ այդ կողմից կարող եմ միանգամայն հանգիստ լինել: Գ. Մ. -ն ընդունակ է դիմելու սիրային որևէ խելագար ծայրահեղության, սակայն նա ընդունակ չէ ստորության: Եթե նա նույնիսկ իրեն թույլ տա որևէ ստոր արարք, ապա ինքը՝ պարոն դը Տ. -ն առաջինը կպատմի նրան և այդպիսով կհարթի մեզ պատճառած դժբախտության հետևանքները:

— Ձեր այս բարեկամական զգացմունքը մեծապես պարտավորեցնում է ինձ,— պատասխանեցի ես:— Սակայն այդ դեպքում չարիքը կատարված կլինի, մինչդեռ բուժումը խիստ տարակուսելի է: Ուստի, ավելի խելացի կլինի դժբախտությունը կանխել, հեռանալով Շայոյից՝ մի ուրիշ տեղ բնակություն հաստատելու համար:

— Այո,— ասաց պարոն դը Տ. -ն,— սակայն դժվար կլինի այդ անել անհրաժեշտ արագությամբ, որովհետև Գ. Մ. -ն կեսօրին այստեղ կլինի. նա այդ մասին ինձ ասաց

երեկ, և դա է, որ ինձ դրդել է այսպես վաղ առավոտյան գալ ձեզ հաղորդելու նրա մտադրությունը: Բոպե առ թոպե նա կարող է հայտնվել:

Այս վրդովեցուցիչ լուրն ինձ ստիպեց ավելի լուրջ մոտենալ խնդրին: Մտածելով, որ արդեն անկարելի է խուսափել Գ. Մ. -ի այցելությունից և, անշուշտ, անհնարին կլինի նաև արգելել նրան՝ իր սիրո խոստովանությունը Մանոնին անելու, ես որոշեցի իմ նոր ախոյանի դիտավորության մասին ինքս զգուշացնել Մանոնին: Ես ենթադրում էի, որ եթե նա գիտենա, որ ես իրազեկ եմ այն առաջարկություններին, որոնք իրեն պիտի անի Գ. Մ. -ն և դրանք պիտի լսի իմ աչքի առաջ, ապա նա բավականաչափ կամքի ուժ կունենա նրան մերժելու: Իմ միտքը ես հայտնեցի պարոն դը Տ. -ին, որը պատասխանեց, թե դա շատ փափուկ հարց է:

— Ձեզ հետ համաձայն եմ,— ասացի ես,— սակայն այն բոլոր հիմունքները, որ կարելի է ունենալ իր սիրուհու վրա վստահ լինելու համար, ես ունեմ, որպեսզի հաստատապես համոզվեմ, թե նա սիրում է ինձ: Նրան կարելի կլինի շլացնել միայն ամենամեծ առաջարկություններով, և ես ձեզ ասացի, որ շահախնդրությունը միանգամայն անհայտ է նրան: Մանոնը սիրում է ունենալ կյանքի լայն հարմարություններ, սակայն նա սիրում է և ինձ, իսկ հիմա իմ գործերը այնպիսի մի դրության մեջ են, որ ես հավատացած չեմ, թե Մանոնը ինձ կգերադասի մի մարդուց, որի հայրը իրեն արգելատուն է նետել:

Մի խոսքով, ես հաստատ մնացի իմ մտադրության մեջ և, մի կողմ կանչելով Մանոնին, ամենայն անկեղծությամբ պատմեցի այն ամենը, ինչ ես հենց հիմա լսել էի:

Մանոնն ինձ շնորհակալություն հայտնեց իր մասին ունեցած լավ կարծիքիս համար և խոստացավ այնպես ընդունել Գ. Մ. -ի առաջարկությունները, որ նա այլևս ցանկություն չունենա դրանք կրկնելու:

— Ոչ,— ասացի ես,— չպետք է նրան գրգռել կոպտությամբ, նա կարող է մեզ վնասել: Առանց այդ էլ դու լավ գիտես, չարանճի,— ավելացրի ես ծիծաղելով,— թե ինչպես պետք է ազատվել մի անախորժ կամ անհարմար երկրպագուից:

Մի քիչ մտածելուց հետո նա պատասխանեց:

— Գլխումս մի սքանչելի միտք ծագեց, և ես հիացած եմ դրանով: Գ. Մ. -ն մեր ամենատխերիմ թշնամին է. հոր՝ մեզ հասցրած վիրավորանքի վրեժը մենք պետք է առնենք ոչ թե որդուց, այլ նրա քսակից: Ես ուշադրությամբ կլսեմ նրան, կընդունեմ նրա նվերները և կծիծաղեմ նրա վրա:

— Հիանալի ծրագիր է,— ասացի ես,— սակայն, իմ խեղճ մանկիկ, մի՞թե դու բնավ չես մտածել այն մասին, որ դա մեզ ուղղակի արգելատուն տանող ճանապարհն է:

Իզուր ես ճիգ թափեցի մատնանշելու նրան այդ մտադրության վտանգները: Նա ասաց, որ հարկավոր է միայն նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել, և առ ոչինչ համարեց իմ բոլոր առարկությունները: Յույց տվեք մի սիրեկան, որը կուրորեն չհավանի իր պաշտած սիրուհու բոլոր քմայքներին, և ես կհամաձայնեմ, որ սխալվել եմ, երբ այդպես դյուրությամբ զիջեցի նրան: Մեր որոշումն եղավ ծանակել ու խաբել Մ. -ին, սակայն իմ ճակատագրի խաղով այնպես պատահեց, որ խաբվեցի ես:

Գ. Մ. -ի կառեքը երևաց մոտավորապես ժամը տասնմեկին: Նա նուրբ հաճոյախոսություններով խնդրեց ներել իրեն՝ մեզ մոտ ճաշի գալու համար: Նա

չգարմացավ, որ մեզ մոտ հանդիպում է պարոն դր Տ. -ին, որը նախընթաց օրը խոստացել էր նրան նույնպես այցելել, սակայն, որը ձևացրել էր իբրև թե զբաղված է ինչ-ինչ գործերով, որպեսզի ստիպված չլինի նրա հետ միևնույն կառնելով գալու։ Թեպետ մեզնից յուրաքանչյուրն իր սրտում գաղտնի դավաճանություն էր պահում, այնուամենայնիվ սեղանի նստեցինք փոխադարձ վստահության ու բարեկամության քողի տակ։ Գ. Մ. -ն հեշտությամբ առիթ ունեցավ իր զգացմունքները խոստովանելու Մանոնին։ Ես չէի կարող խանգարել նրան, որովհետև դիտմամբ մի քանի րոպեով դուրս էի եկել սենյակից։

Վերադարձիս ես նկատեցի, որ Մանոնը նրան հուսահատության չի մատնել իր չափազանց խստությամբ։ Նրա տրամադրությունը շատ լավ էր։ Ես էլ ձևացրի, թե նմանապես լավ եմ տրամադրված։ Նա ներքուստ ծիծաղում էր իմ, իսկ ես՝ նրա միամտության վրա։ Ամբողջ ետճաշյա ժամերի ընթացքում մենք միմյանց համար հաճելի տեսարաններ էինք ներկայացնում։ Նրա մեկնելուց առաջ ես մի քանի անգամ նորից հնարավորություն ընձեռեցի նրան առանձին գրույց ունենալու Մանոնի հետ, այնպես որ նա շատ գոհ մնաց թե իմ սիրալիրությունից և թե փառավոր ճաշից։

Հենց որ նա կառնեթ նստեց պարոն դր Տ.-ի հետ, Մանոնը գրկաբաց դեպի ինձ վազեց և համբուրեց ուրախ քրքշալով։ Նա կրկնեց Գ. Մ. -ի խոսքերը և առաջարկությունները, չփոխելով մի բառ անգամ։ Ահա թե ինչին էին հանգում դրանք։ Գ. Մ.-ն պաշտոնում է Մանոնին, նա ցանկանում է նրա հետ կիսել քառասուն հազար ֆունտի հասույթը, որին արդեն տիրում է, չհաշված այն, որ նա պիտի ստանա իր հոր մահից հետո։ Մանոնը կլինի նրա սրտի և կարողության տիրուհին և իբրև երաշխիք իր բարերարության, պատրաստ է նրան տրամադրելու մի կառնեթ, մի կահավորված առանձնատուն, մի աղախին, երեք սպասավոր և մի խոհարար։

— Ահա մի որդի,— ասացի ես Մանոնին,— որը շատ ավելի առատաձեռն է, քան իր հայրը։ Խոսենք ամենայն անկեղծությամբ,— ավելացրի ես,— արդյոք ձեզ չի՞ գայթակղեցնում Գ. Մ. -ի առաջարկությունը։

— Ի՞նձ,— պատասխանեց նա, իր մտքին հարմարեցնելով Ռասինի երկու ոտանավորները։

Ի՞նձ. կասկածել, թե իրոք նենգ եմ այնքան,

Որ դեմքն այն ահռելի տանե՛լ կարենամ,

Որն ինձ արգելատունն է հիշեցնում։

— Ոչ,— պատասխանեցի ես, շարունակելով պարողիան։

Մտածել իսկ դժվարանում եմ, տիկին,

Որ այնտեղ սիրո մի սլաք կպավ ձեր սրտին։

Այնուամենայնիվ, կահավորված առանձնատուն, աղախին, խոհարար, կառնեթ և երեք սպասավորներ, գայթակղեցուցիչ է. սերն այդպիսի հրապույր չունի։

Նա հանդիսավոր կերպով հավատացրեց, որ սիրտը հավիտյան ինձ է պատկանում և թե բացի իմ սիրո սլաքներից՝ այլ սլաքներ նա երբեք չի ընդունի։

— Գ. Մ. -ի խոստումները,— ասաց նա,— ավելի շուտ վրիժառության խթաններ են, քան սիրո սլաքներ։

Ես նրան հարցրի, թե նա մտադի՞ր է արդյոք ընդունել առանձնատունը և կառելո՞ր: Նա պատասխանեց, որ կամենում է տիրանալ միայն նրա դրամին:

Դժվարությունը մեկն առանց մյուսի ձեռք բերելն էր: Մենք վճռեցինք սպասել Գ. Մ. -ի ծրագրի լիակատար լուսաբանությանն այն նամակում, որ նա խոստացել էր գրել Մանոնին: Հիրավի, Մանոնը նամակն ստացավ մի սպասավորի միջոցով, որը եկել էր առանց համազգեստի և մեծ ճարպկությամբ հարմար բոպե գտել նրա հետ երես առ երես խոսելու: Մանոնը հրամայեց սպասավորին սպասել իր պատասխանին և իսկույն ինձ բերեց նամակը: Մենք միասին բացեցինք այն:

Սովորական քնքշալի խոսքերից բացի, նամակը բովանդակում էր իմ ախոյանի խոստումների մանրամասն պարզաբանումը: Նա իր ծախսերը չի սահմանափակում որոշ շրջանակներում: Պարտավորվում է Մանոնին տալ տասը հազար ֆրանկ, հենց որ նա դառնա առանձնատան տիրուհին, և այնպես լրացնել գումարի հետզհետե պակասելը, որ Մանոնն իր տրամադրության տակ միշտ կանխիկ ունենա այն: Առանձնատուն հանդիսավոր մուտք գործելու օրը հեռու չէր: Նա խնդրում էր իրեն երկու օր ժամանակ տալ անհրաժեշտ պատրաստությունների համար և մատնանշում էր փողոցի ու առանձնատան անունները, ուր նա խոստանում էր սպասել Մանոնին երկրորդ օրը՝ կեսօրին, եթե նա կարողանա մի հնարքով պրծնել իմ ձեռքից: Սա միակ կետն է, որի մասին նա աղաչում է հանգստացնել իրեն: Մնացած բոլորը նա միանգամայն ապահով էր համարում, սակայն ավելացնում էր, որ եթե ինձնից հեռանալը դժվար է, ապա ինքը մի միջոց կգտնի դուրացնելու նրա փախուստը:

Գ. Մ. -ն իր հորից ավելի խորամանկ էր: Նա ուզում էր նախ՝ տիրանալ իր որսին, ապա՝ նոր համրել դրամը: Մենք քննեցինք, թե Մանոնն ի՞նչ վարմունք պետք է ունենա: Ես նորից աշխատեցի նրա մտքից հանել այս ծրագիրը և ցույց տվեցի դրա վտանգները. ոչինչ չկարողացավ տատանել նրա որոշումը:

Նա մի կարճ պատասխան գրեց Գ. Մ. -ին, վստահեցնելով, որ առանց դժվարության սահմանած օրը կլինի Փարիզում, և որ նա կարող է ապահով սպասել իրեն:

Այնուհետև մենք վճռեցինք, որ ես իսկույն ևեթ կմեկնեմ և մի նոր բնակարան կվարձեմ մեզ համար որևէ գյուղում՝ Փարիզի այն կողմում, և ինձ հետ կվերցնեմ մեր համեստ գույքը. իսկ Մանոնը հետևյալ օրը կեսօրից հետո, ուղիղ որոշված ժամին, կգնա Փարիզ: Գ. Մ. -ից նվերներ ստանալուց հետո նա թախանձազին խնդրելու է թատրոն տանել իրեն և իր հետ վերցնելու է այնքան դրամ, որքան կարող է, իսկ մնացածը հանձնելու է սպասավորին, որը, համաձայն Մանոնի ցանկության, պիտի ուղեկցեր նրան: Այդ սպասավորը հենց նա էր, որը Մանոնին ազատեց արգելատնից և որը հիմա միանգամայն նվիրված էր մեզ: Ես պետք է վարձու կառքով գտնվեի Սենտ-Անդրե-դեզ-Առ փողոցի անկյունում և երեկոյան ժամը յոթի մոտերքը կառքն այդտեղ թողած, մթնով պետք է ուղևորվեի դեպի թատրոնի մուտքը: Մանոնն ինձ խոստանում էր պատրվակ գտնել թատրոնից մի բոպեով դուրս գալու և միանալու ինձ: Ծրագրի մնացած մասի իրագործումը ոչ մի դժվարություն չէր ներկայացնում: Մենք մի բոպետում կհասնեինք իմ թողած կառապանին և Փարիզից կհեռանայինք Սենտ-Անտուան արվարձանով, որը դեպի մեր նոր բնակավայրն էր տանում:

Այս ծրագիրը, որքան և արտառոց լիներ, մեզ թվաց միանգամայն լավ կշռադատված: Սակայն իրականում անմտություն էր երևակայել, որ ամենաբարենպաստ հաջողության

դեպքում անգամ մենք ընդմիշտ կարող կլինենք խուսափել դրա հետևանքներից: Այնուամենայնիվ, մենք մեզ վտանգի ենթարկեցինք ամենահանդուգն ինքնավստահությամբ:

Մանոնը մեկնեց Մարսելի հետ— այսպես էին կոչում մեր սպասավորին: Ես տրտմազին ճանապարհ դրեցի և, գրկելով նրան, ասացի.

— Մանոն, չե՛ս խաբում, արդյոք հավատարիմ կմնա՞ս ինձ:

Նա քնքշանքով զանգատվեց իմ կասկածամտությունից և մի անգամ ևս կրկնեց իր բոլոր երդումները:

Նրա հաշվով ինքը Փարիզ պիտի հասներ ժամը երեքին: Նրա ետևից մեկնեցի և ես: Օրվա մնացած ժամանակը գնացի սպասելու Ֆերե սրճարանում, որը Սեն-Միշել կամուրջի մոտ է գտնվում: Այստեղ մնացի մինչև մութն ընկնելը: Այնուհետև դուրս եկա սրճարանից և մի կառք վարձեցի, որը մեր ծրագրի համաձայն թողեցի Սենտ-Անդրե-դեզ-Առ փողոցի անկյունում, իսկ ինքս ոտքով ուղղվեցի դեպի թատրոնի մուտքը: Ես զարմացա, որ Մարսելն այնտեղ չէ, որովհետև նա թատրոնի դռան մոտ պետք է սպասեր ինձ: Մի ամբողջ ժամ համբերությամբ սպասեցի, խառնվելով սպասավորների բազմությանը և ուշադրությամբ նայելով բոլոր անցորդներին: Վերջապես, երբ ժամը յոթը խփեց, և տակավին ոչ մի նշան չկար, որ առնչություն ունենար մեր մտադրության հետ, ես մի տոմս վերցրեցին պարտերում նստելու, որպեսզի տեսնեմ, թե արդյոք որևէ օթյակում չե՞ն գտնվում Մանոնը և Գ. Մ. -ն: Ոչ մեկը և ոչ մյուսը չկային: Ես փողոց վերադարձա և քառորդ ժամ նորից սպասեցի՝ անհամբերությունից և անհանգստությունից սաստիկ հուզված: Դարձյալ ոչ ոք չերևաց, և ես գնացի դեպի իմ կառքը, առանց հանգելու որևէ որոշման: Ինձ տեսնելով, կառապանս մի քանի քայլ առաջ եկավ և խորհրդավոր տեսքով ասաց, թե ահա մի ժամ է, ինչ մի սիրուն աղջիկ կառքում ինձ է սպասում: Այդ աղջիկը նրան հարցրել է իմ մասին, հետաքրքրվել է իմ արտաքինով և հագուստներով, որոնց շնորհիվ հասկացել է, թե ում է վերաբերում խոսքը, և երբ իմացել է նրանից, որ ես շուտով պիտի վերադառնամ, ասել է, թե համբերությամբ կսպասի ինձ:

Ես իսկույն մտածեցի, թե դա Մանոնն է: Մոտեցա կառքին: Սակայն այնտեղ տեսա փոքրիկ, գեղեցիկ մի դեմք, որը բնավ նման չէր Մանոնին: Դա մի անձանոթ աղջիկ էր, որը նախ և առաջ ինձ հարցրեց, թե արդյոք պատիվ չունի՞ խոսելու պարոն ասպետ դե Գրիյոյի հետ: Ասացի, որ իրոք այդպես է իմ անունը:

— Մոտս մի նամակ կա ձեզ հանձնելու,— ասաց նա,— այդ կրացատրի, թե ինչու համար եմ եկել ձեզ մոտ և ինչ առնչությամբ եմ պատիվ ունեցել իմանալու ձեր անունը:

Ես խնդրեցի նրան ժամանակ տալ հարևան գինետանը նամակը կարդալու: Աղջիկը կամեցավ հետևել ինձ այնտեղ և խորհուրդ տվեց առանձին սենյակ վերցնել:

— Ումի՞ց է այդ նամակը,— հարցրեցի ես նրան, սանդուղքներով բարձրանալիս:

Պատասխանի փոխարեն նա ինձ հանձնեց նամակը, հրավիրելով կարդալ այն:

Ես ճանաչեցի Մանոնի ձեռագիրը: Ահա թե մոտավորապես ինչ էր նա գրում:

Գ. Մ. -ն նրան ընդունել է սպասածից ավելի շքեղ և սիրալիր քաղաքավարությամբ: Անհաշիվ նվերներ է տվել և թագուհու կյանք խոստացել: Այնուամենայնիվ, նա հավատացնում է ինձ, որ նոր փարթամության մեջ նա ինձ չի մոռացել: Բայց որովհետև չի

կարողացել համոզել Գ. Մ. -ին՝ նույն երեկո իրեն թատրոն տանելու, նա մի ուրիշ օրվա է հետաձգում ինձ տեսնելու հաճույքը: Իսկ որպեսզի փոքր-ինչ մեղմի այն ցավը, որ, ինչպես ինքը նախատեսում է, ինձ պիտի պատճառի այդ տեղեկությունը, նա հնարավորություն է ունեցել ինձ մոտ ուղարկելու Փարիզի ամենագեղեցիկ աղջիկներից մեկին, որն ինձ պետք է հանձնի իր երկտողը: Ստորագրված էր. «Զո հավատարիմ և սիրելի *Մանոն Լեսկո*»:

Այս նամակում մի ինչ-որ անողոր, վիրավորական բան կար ինձ համար. զայրույթն ու ցավը միաժամանակ համակեցին իմ ողջ էությունը, և ես կորցրի դատելու կարողությունը: Հետո փորձեցի ճիգ անել՝ մեկընդմիջտ մոռանալու իմ ապերախտ և ուխտադրուժ սիրուհուն: Ես մի հայացք նետեցի առջևս կանգնած աղջկա վրա: Նա չափազանց սիրունիկն էր, և ես կցանկանայի, որ նրա գեղեցկությունն այնպիսին լիներ, որ ինձ ևս դրդեր ուխտադրուժ և անհավատարիմ դառնալու: Սակայն նրանում ես չգտա այն նրբագեղ ու քնքշանվաղ աչքերը, այն աստվածային բարեկամությունը, այն՝ սիրո աստծուց ստացած երանգավորումը, վերջապես այն անհատնում հրապույրները, որոնցով բնությունը շռայել էր նենգ Մանոնին:

— Ոչ, ոչ,— ասացի ես այդ աղջկան, դադարելով նրան նայելուց,— ձեզ ուղարկող երախտամոռը լավ գիտեր, որ ձեր քայլերն ապարդյուն կլինեն: Վերադարձեք նրա մոտ և իմ կողմից ասացեք նրան, թող վայելե իր հանցանքը, և եթե հնարավոր է, առանց խղճի խայթի թող վայելե այն: Ես անդարձ լքում եմ նրան և միաժամանակ հրաժարվում բոլոր կանանցից, որոնք չեն կարող նույնքան հրապուրիչ լինել, որքան նա է, և որոնք, անկասկած, նույնքան ստոր ու նենգ են, որքան և նա:

Այդ թուպեին ես պատրաստ էի դուրս նետվել սենյակից և մեկընդմիջտ հեռանալ բոլորովին ձեռք քաշելով Մանոնից: Եվ որովհետև սիրտս խոշտանգող մահացու խանդը փոխվեց թախծոտ ու մռայլ անդորրության, ամոքումը մոտալուտ թվաց ինձ, քանի որ ես չէի զգում և ոչ մեկն այն բուռն հույզերից, որոնք ինձ վրդովում էին նման դեպքերում:

Ավա՛ղ, ես սիրո խաբեության զոհն էի, ինչպես նաև զոհն էի Գ. Մ. -ի և Մանոնի խաբեության: Տեսնելով, որ ես պատրաստ եմ սանդուղքներից ցած իջնել ու հեռանալ, նամակ բերող աղջիկը հարցրեց, թե ի՞նչ եմ ցանկանում հաղորդել իր միջոցով պարոն դը Գ. Մ. -ին և նրա մոտ տեսած տիկնոջը: Լսելով այս հարցը, ես նորից սենյակ մտա, և հանկարծ կարծեցյալ անդորրությունից ամենաահռեղի կատաղության մոլուցքի մեջ ընկա մի այնպիսի սաստկությամբ, որն անհավատալի պիտի թվա բոլոր նրանց, ովքեր երբեք չեն ապրել բուռն կրքեր:

— Գնա,— ասացի ես նրան,— և հաղորդիր դավաճան Գ. Մ. -ին ու նրա նենգ սիրուհուն, թե ինչպիսի վիատության մեջ զցեց ինձ քո բերած նզովյալ նամակը: Սակայն հայտնի չէ, որ նրանք երբեք չափի հրճվեն ու ծիծաղեն ինձ վրա և որ երկուսն էլ իմ ձեռքով դաշունահար պիտի լինեն:

Ես նետվեցի աթոռի վրա: Գլխարկս ընկավ մի կողմ, ձեռնափայտս՝ մյուս: Արտասուքի երկու վտակներ հոսեցին իմ աչքերից: Կատաղության մոլուցքը, որ դեռ նոր էր համակել ինձ, տեղի տվեց խոր վշտի: Ես լալիս էի, հառաչանքներ ու հեկեկանքներ արձակելով:

— Մոտեցիր, մանկիկս, մոտեցիր ինձ,— ասացի ես խոսքս ուղղելով ջահել աղջկան,— մոտեցիր, քանի որ քեզ են ուղարկել ինձ մխիթարելու: Ասա ինձ, դու գիտե՞ս, թե ինչպես պետք է սփռվել վիատությունը, ցասումը և ինքնասպան լինելու ցանկությունը՝ երկու ապրելու անարժան դավաճանների սպանությունից հետո: Այո, մոտեցիր ինձ,— ավելացրի

ես տեսնելով, որ նա մի քանի երկչոտ ու անվստահ քայլ է անում դեպի ինձ:— Եկ, սրբիր իմ արտասուքները, եկ, վերադարձրու ինձ իմ հոգեկան անդորրությունը, եկ, ասա, որ դու սիրում ես ինձ, որպեսզի ես ընտելանամ մի այլ էակի սիրուն՝ երբ չունեմ իմ անհավատարիմ գեղեցկուհու սերը: Դու լավիկն ես, թերևս ես էլ քեզ կարողանամ սիրել:

Այս խեղճ մանկիկը, որ հագիվ տասնվեց-տասնյոթ տարեկան էր և, ըստ երևույթին, ավելի ամոթխած, քան իր նմանները, չափից դուրս զարմացած էր այսպիսի մի անսովոր տեսարանից: Այնուամենայնիվ, նա մոտեցավ և ուզեց փաղաքշել ինձ. սակայն ես իսկույն ձեռքով ետ մղեցի նրան:

— Ի՞նչ ես ուզում ինձնից,— ասացի ես:— Ախ, դու կի՞ն ես, դու մի սեռից ես, որին ասում եմ ես և որն այլևս անտանելի է ինձ համար: Քո երեսի քնքշությունը տակավին ինձ դավաճանություն է սպառնում: Հեռացիր և այստեղ ինձ մենակ թող:

Նա գլուխը խոնարհեց իմ առջև, առանց համարձակվելու մի բան արտասանել և երեսը դեպի դուռը շրջեց՝ դուրս գալու համար: Ես ասացի, որ կանգ առնի:

— Սակայն գոնե ասա ինձ,— ավելացրի ես,— ինչո՞ւ, ինչպե՞ս և ի՞նչ նպատակով եմ քեզ ինձ մոտ ուղարկել: Ինչպե՞ս դու իմացար իմ անունը և վայրը, ուր կարող էիր ինձ գտնել:

Աղջիկն ասաց, որ վաղուց է ճանաչում պարոն դը Գ. Մ. -ին: Վերջինս իր մոտ մարդ է ուղարկել ժամը հինգին: Եվ աղջիկը հետևել է սպասավորին և եկել մի մեծ տուն, ուր գտել է Գ. Մ. -ին՝ մի գեղեցիկ տիկնոջ հետ պիկե խաղալիս: Նրանք երկուսով հանձնարարել են իրեն բերել այդ նամակը, բացատրելով, որ ինձ կարող է գտնել Սենտ-Անդրե փողոցի անկյունում՝ կառքի մեջ նստած: Ես նրան հարցրի, թե նրանք ուրիշ ոչինչ չե՞ն ասել արդյոք: Կարմրելով, նա պատասխանեց, որ նրանք հուսադրել են, թե ես իր հետ հաճելի ժամանց կունենամ:

— Քեզ խաբել են, խեղճ աղջիկս,— ասացի ես,— քեզ խաբել են: Դու կին ես, և քեզ տղամարդ է հարկավոր, սակայն մի տղամարդ, որը հարուստ և երջանիկ լինի, մինչդեռ այստեղ այդպիսին չես գտնի: Վերադարձիր, վերադարձիր պարոն դը Գ. Մ. -ի մոտ: Նա ունի այն ամենը, ինչ հարկավոր է, որպեսզի նվաճի գեղեցկուհիների սիրտը: Նա կարող է կահավորված առանձնատներ և կառերներ ընծայել: Ինչ ինձ է վերաբերում, ես միայն սեր կարող եմ առաջարկել և սիրո մեջ հավատարմություն. կանայք, սակայն, արհամարհում են իմ չքավորությունը և իմ միամտությունը դարձնում են իրենց զվարճության առարկան:

Ես նորից հազար ու մի խոսք ասացի՝ մերթ թախժոտ, մերթ փոթորկալից, նայած թե ինձ փոխ առ փոխ հուզող կրքերից որն էր տեղի տալիս կամ գերիշխում: Բայց և այնպես, ինձ երկար տանջելուց հետո կատաղությանս մոլուցքը մեղմացավ և տեղի տվեց տագնապալից խոհերի: Այս վերջին դժբախտությունը ես համեմատեցի նույն կարգի դժբախտությունների հետ, որ արդեն կրել էի և եկա այն եզրակացության, թե այժմ ոչ մի հիմունք չունեմ ինձ ավելի մեծ վիատության մատնելու, քան առաջ:

Ես ճանաչում էի Մանոնին. ինչո՞ւ վշտանալ մի դժբախտությունից, որը պետք է նախատեսեի: Ինչո՞ւ չգրադվել բուժիչ միջոցների որոնումով: Դեռ ուշ չէ. համենայն դեպս, պետք է գործ դնեմ իմ բոլոր ջանքերը, եթե չեմ ուզում ինքս ինձ հանդիմանել, որ անփութությամբ նպաստում եմ սեփական տանջանքներին: Ըստ որում, ես սկսեցի կշռադատել այն բոլոր միջոցները, որոնք կարող կլինեն ճանապարհ հարթել դեպի հույսը:

Փորձել Մանոնին բռնությամբ հափշտակել Գ. Մ. -ի ձեռքից— դա մի հուսահատական քայլ կլինի, որը կարող է միայն կործանել ինձ և ոչ մի հաջողություն չի խոստանում: Սակայն ինձ թվում էր, որ եթե ես կարողանամ նրա հետ ունենալ թեկուզ ամենակարճ մի տեսակցություն, ապա անխուսափելիորեն կնվաճեմ նրա սրտի մեկ բեկորը: Ես այնպես լավ գիտեի այդ սրտի բոլոր զգայուն լարերը: Ես այնքան վստահ էի, որ նա սիրում է ինձ: Սակայն սույն քմայքը՝ ինձ մխիթարելու համար մի սիրուն աղջիկ ուղարկելը, գրագ կարող էի գալ, նրա միտքն էր, և դա հետևանք էր դեպի ինձ տածած իր կարեկցանքի:

Ես որոշեցի իմ ամբողջ հնարամտությունը գործադրել նրան տեսնելու համար: Բազմաթիվ միջոցներ մեկը մյուսի ետևից քննելուց հետո ես կանգ առա հետևյալի վրա. պարոն դը Տ. -ն հենց մեր ծանոթության օրից սկսել էր ինձ ծառայություն մատուցել այնպիսի մի սիրալիկ պատրաստակամությամբ, որ ես մի րոպե անգամ չէի կասկածում նրա անկեղծությանը և դեպի ինձ տածած բարեկամությանը: Մտադրվեցի անհապաղ գնալ նրա մոտ և խնդրել, որ նա որևէ կարևոր գործի պատրվակով իր տուն հրավիրի Գ. Մ. -ին: Ինձ կես ժամ էր պետք Մանոնի հետ զրուցելու համար: Իմ դիտավորությունն էր մտնել նրա սենյակը, և ես մտածում էի, թե դա դյուրին կլինի Գ. Մ. -ի բացակայության դեպքում:

Այս որոշումն ինձ հանգստացրեց, և ես առատաձեռն վարձատրեցի այն դեռատի աղջկան, որը տակավին սպասում էր: Իսկ որպեսզի նրան զրկեմ իրեն ուղարկողների մոտ վերադառնալու ցանկությունից, ես վերցրի նրա հասցեն, հույս ներշնչելով, թե կգնամ գիշերը նրա հետ անցկացնելու: Ես կառք նստեցի և կառապանին հրամայեցի ամենայն արագությամբ ինձ տանել պարոն դը Տ. -ի մոտ: Բարեբախտաբար, նա տանն էր. ճանապարհին ես երկյուղ էի կրում դրանից: Մի քանի խոսքով նրան պատմեցի իմ հոգեկան տառապանքների մասին և հասկացրի, թե ինչպիսի ծառայություն եմ խնդրում նրանից:

Նա այնպես ապշեց, երբ լսեց, թե Գ. Մ. -ն կարողացել է գայթակղեցնել Մանոնին և չիմանալով, որ ինքս էլ եմ մասնակցել ինձ հարվածող այդ դժբախտությանը՝ մեծահոգությամբ առաջարկեց հավաքել բոլոր իր բարեկամներին, որպեսզի նրանց բազուկների ու տուսերի օգնությամբ ազատենք իմ սիրուհուն: Ես նրան հասկացրի, որ այդ ձեռնարկն աղմուկ կբարձրացնի, և որ դա կարող է կորստաբեր լինել թե՛ Մանոնի և թե՛ ինձ համար:

— Խնայենք մեր արյունը,— ասացի ես նրան,— ավելի ծայրահեղ դեպքի համար: Ես մտածում եմ մի ավելի մեղմ միջոցի մասին, որը հույս ունեմ, քիչ հաջողություն չպիտի ունենա:

Նա պարտավորվեց առանց վերապահության անել այն ամենը, ինչ ես կպահանջեմ իրենից: Եվ երբ ես կրկնեցի, թե նրանից լոկ խնդրում եմ իր մոտ կանչել պարոն դր Գ. Մ. - ին՝ որպես թե գրույցի համար, և նրան մեկ-երկու ժամ պահել իր տանը, նա անմիջապես մեկնեց ինձ հետ, իմ խնդիրը բավարարելու համար:

Մենք սկսեցինք խորհել, թե ինչ պատրվակի դիմենք՝ Գ. Մ. -ին այդքան երկար պահելու համար: Ես նրան խորհուրդ տվի նախ երկտող գրել, հրավիրելով Գ. Մ. -ին անհապաղ գալ մի գինետուն՝ շատ կարևոր և անհետաձգելի գործով:

— Ես կսպասեմ,— ավելացրի ես,— մինչև որ նա դուրս գա, և առանց դժվարության կմտնեմ տուն, ուր ինձ ճանաչում են միայն Մանոնը և Մարսելը՝ իմ սպասավորը: Իսկ դուք այդ ժամանակ մնալով Գ. Մ. -ի հետ, կարող եք ասել, որ այն գործը, ինչի մասին ցանկանում եք հետը խոսել, դրամին վերաբերող հարց է: Կասեք, որ խաղի միջոցին դուք ձեր ունեցած բոլոր դրամը տանուլ եք տվել և, նույն անհաջողությամբ շարունակելով խաղալ ազնիվ խոսքի վրա, ավելի մեծ գումար եք կորցրել: Որպեսզի նա ձեզ տանի այնտեղ, ուր իր դրամի արկղն է, նրան ժամանակ է պետք, և դա բավ է ինձ մտադրությունս իրագործելու համար:

Պարոն դր Տ. -ն կետ առ կետ կատարեց իմ ասածները: Ես նրան թողեցի գինետանը, որտեղ էլ հապճեպ գրեց իր նամակը: Ես գնացի սպասելու Մանոնի տնից մի քանի քայլ հեռավորության վրա. տեսա, երբ նամակաբերը հայտնվեց, և մի րոպե անց Գ. Մ. -ն մի սպասավորի ուղեկցությամբ դուրս եկավ տնից: Ես ժամանակ տվի, որ նա հեռանա և ուղղվեցի դեպի սիրուհուս տունը, և, չնայած իմ ամբողջ ցասմանը, ակնածանքով այնպես բախեցի դուռը, ասես տաճարի դուռ լիներ: Բարեբախտաբար դուռը բացողը Մարսելն էր: Ես նրան նշան արի, որ թի: Թեպետ ես առիթ չունեի վախենալու մյուս ծառաներից, բայց և այնպես շշուկով հարցրի, թե նա կարո՞ղ է ինձ առաջնորդել Մանոնի սենյակն այնպես, որ ոչ ոք չնկատի: Նա պատասխանեց, որ դա հեշտ է. միայն պետք է կամացուկ բարձրանալ գլխավոր սանդուղքով:

— Ուրեմն շուտ գնանք,— ասացի ես նրան,— և աշխատիր թույլ չտալ, որ որևէ մեկը բարձրանա, քանի դեռ այստեղ եմ:

Անարգել ես մտա Մանոնի սենյակը: Նա ընթերցանությամբ էր զբաղված: Այստեղ առիթ ունեցա մի անգամ ևս ապշել ու զմայլվել այս տարօրինակ աղջկա բնավորությամբ: Նա ոչ ահաբեկվեց, ոչ էլ շփոթվեց, երբ ինձ տեսավ, այլ միայն թեթև զարմանք արտահայտեց, որն անխուսափելի է, երբ հանկարծ տեսնում ես մի մարդու, որին հեռու էիր կարծում:

— Օ՛, այդ դո՛ւ ես, սեր իմ,— ասաց նա սովորական քնքշությամբ գրկելով ինձ:— Աստված իմ, որքան հանդուգն ես: Ո՞վ կարող էր այսօր քեզ այստեղ սպասել:

Ես դուրս պրծա նրա գրկախառնությունից. հեռու նրա փաղաքշանքներին պատասխանելու մտադրությունից, ես արհամարհանքով հրեցի նրան և մի քանի քայլ ետ-ետ գնացի: Իմ շարժումը նրան շփոթեցրեց: Նա քարացավ իր կանգնած տեղում և, գունաթափ դեմքով, աչքերը սևեռեց ինձ վրա:

Իմ սրտի խորքում ես այն աստիճան հիացած էի նրան տեսնելով, որ բարկության այդքան արդարացի պատճառներով հանդերձ, ես հազիվ ուժ ունեի նրան կշտամբելու: Սակայն սրտիցս արյուն էր ծորում ինձ հասցրած նրա սուր վիրավորանքից: Այդ վիրավորանքը ես վերակենդանացրի իմ հիշողության մեջ, որպեսզի գրգռեմ զայրույթս: Ես աշխատում էի իմ աչքերում ցուլացնել մի այլ կրակ, քան սիրո կրակն է: Միառժամանակ լուռ մնացի, և նա զգաց իմ հուզմունքը. նկատեցի, որ, ըստ երևույթին, վախի ազդեցության տակ նա սարսեց:

Ես չկարողացա տանել այս տեսարանը:

— Օ՛հ, Մանոն,— ասացի նրան քնքշանքով,— ուխտադրուժ ու անհավատարիմ Մանոն: Ինչի՞ց սկսեմ իմ գանգատները: Ես քեզ տեսնում եմ գունատ ու դողդոջուն, և տակավին այնքան զգայուն եմ քո ամենաթեթև տառապանքների հանդեպ, որ վախենում եմ քեզ չափից դուրս վշտացնել իմ կշտամբանքներով: Սակայն, Մանոն, հավատացնում եմ քեզ, որ իմ սիրտը խոցվել է քո դավաճանության ցավով: Այդպես չեն հարվածում սիրեկանին, եթե կանխապես չեն որոշել նրա մահը: Սա արդեն երրորդ անգամն է, Մանոն, ես լավ եմ հաշվել. սա երբեք չի մոռացվում: Անհրաժեշտ է, որ դու հենց այս րոպեին որոշես, թե այսուհետև ինչպես ես վարվելու, որովհետև իմ վշտահար սիրտն այլևս չի կարող տանել նման դաժան հարվածներ: Չգում եմ, որ սիրտս ուժասպառ է և շուտով կտոր-կտոր կլինի ցավից: Ես այլևս չեմ կարող դիմանալ,— շարունակեցի ասելիքս, նստելով աթոռին,— հազիվ եմ ի վիճակի խոսել կամ կանգնած մնալ ոտի վրա:

Նա ոչինչ չպատասխանեց, բայց երբ ես նստեցի, նա ծունկ չոքեց և գլուխը հենեց իմ ծնկներին՝ երեսը ծածկելով ձեռներով: Ամմիջապես զգացի, որ նա իր արցունքներով թրջում է ձեռներս: Աստվածներ, ինչ հույզերով ասես, որ ես չհամակվեցի:

— Օ՛, Մանոն, Մանոն,— շարունակեցի ես հառաչանքով,— շատ ուշ են հորդում քո արցունքները, դու արդեն մահ ես պատճառել ինձ: Դու ձևացնում ես, թե վշտացած ես, բայց իրականում ոչ մի վիշտ չես զգում: Զո վշտերից մեծագույնը, անկասկած, իմ ներկայությունն է, որը միշտ խոչընդոտ է հանդիսացել քո հաճույքներին: Բացիր աչքերդ: Նայիր, ինչ եմ դարձել. այդքան ջերմ արցունք չեն թափում մի թշվառականի համար, որին դավաճանել են, որին լքում են այդքան անգթորեն:

Նա համբուրում էր ձեռներս՝ մնալով ծնկաչոք:

— Միրադրուժ ու փոփոխամիտ Մանոն,— շարունակեցի ես,— երախտամոռ ու անհավատարիմ աղջիկ, ո՞ւր են քո խոստումներն ու երդումները: Բյուր անգամ թեթևամիտ ու անողորմ սիրուհի, ի՞նչ արիր դու այն սերը, որով դեռ այսօր երդվում էիր ինձ: Արդար երկինք,— ավելացրի ես,— ահա թե ինչպես է քեզ ծաղրում մի անհավատարիմ կին՝ սրբությամբ և ակնածանքով քեզ վկա կանչելուց հետո: Այսպես,

ուրեմն, ուխտադրժությունը պարզևատրվում է, իսկ հավատարմությանը և հարատևությանը սպասում են լքում ու վիատություն:

Այս խոսքերից հետո այնպիսի դառն խոհեր ունեցա, որ աչքերս ականա լցվեցին արցունքով: Մանոնն այդ նկատեց ձայնիս փոփոխումից: Վերջապես նա խզեց լռությունը:

— Երևի շատ մեղավոր եմ,— ասաց նա տխրագին,— քանի որ կարողացել եմ այդքան վիշտ ու հուզմունք պատճառել քեզ: Սակայն թող ինձ պատժի երկինքը, եթե ես գիտակցել կամ կշռադատել եմ իմ մեղքը:

Այս խոսքերն այն աստիճան զուրկ թվացին ողջամտությունից ու արժանահավատությունից, որ ես չկարողացա զսպել ամենասաստիկ գայլույթիս բռնկումը:

— Չարհուրելի՛ կեղծություն,— գոչեցի ես,— ավելի ականերևորեն եմ տեսնում հիմա, քան երբևէ, որ դու սոսկ մի խաբեբա և նենգ կին ես: Այժմ գիտեմ քո ստորաքարշ բնավորությունը: Մնաս բարով, անարգ արարած,— շարունակեցի ես ոտքի կանգնելով:— Ես գերադասում եմ հազար անգամ մեռնել, քան թե այսօրվանից որևէ առնչություն ունենալ քեզ հետ: Թող երկինքը պատժի ինձ, եթե ես երբևէ քեզ արժանացնեմ իմ ամենաթեթև հայացքին: Մնա քո նոր սիրեկանիդ հետ, սիրիր նրան, արհամարհիր ինձ, ձեռք քաշիր պատվից, ողջամտությունից. ես ծիծաղում եմ քո վարմունքի վրա. ինձ համար ողջը մեկ է:

Նա այն աստիճան սարսափեց իմ կատաղությունից, որ տակավին ծունկ չոքած աթոռի մոտ, որից ես վեր էի կացել, դողդողալով ինձ էր նայում, առանց համարձակվելու մինչև իսկ շունչ քաշել: Ես մի քանի քայլ ևս արի դռան ուղղությամբ, գլուխս շրջած դեպի նա և աչքերս սևեռած նրա վրա: Սակայն պետք է կորցրած լինեի մարդկային վերջին զգացումը, որպեսզի անզգա ու անդրդվելի մնայի նրա հմայքների առաջ:

Ես այնքան հեռու էի այդ բարբարոս ու քարասիրտ անզգայությունից, որ հասնելով հանկարծ հակադիր ծայրահեղության, վերադարձա կամ ավելի շուտ դեպի նա նետվեցի առանց մտածելու. . . Ես նրան իմ գիրկն առա, հազար քնքուշ համբույր տվի, իմ կատաղության համար ներում խնդրեցի և խոստովանեցի, որ կոպիտ եմ եղել և որ արժանի չեմ նրա նման մի աղջկանից սիրվելու երջանկությանը:

Ես նրան նստեցրի և, իմ հերթին ծունկ չոքելով, աղաչեցի այդ դիրքով ունկնդրել ինձ: Ապա ներողության հայցումիս մեջ հակիրճ կերպով բովանդակեցի այն բոլոր հարգալիք ու քնքուշ խոսքերը, որ մի հիու և գորովալիք սիրեկան ի վիճակի է հնարելու: Ես նրան խնդրեցի շնորհ անել ասելու, թե ներում է ինձ: Նա իր ձեռները դրեց իմ ուսերին, ասելով, որ ինքը կարոտ է իմ բարությանը, որպեսզի կարողանա ինձ մոռացնել տալ իր պատճառած ցավերը, և որ նա հիմա երկյուղի մեջ է ոչ պակաս հիմունքով, որ այն, ինչ նա ուզում է ասել իր արդարացման համար, ինձ դուր չպիտի գա:

— Ես,— ընդհատեցի նրան անմիջապես,— օ՛, ես քեզնից ոչ մի արդարացում չեմ պահանջում: Իմ հավանությունն եմ տալիս քո բոլոր արարքներին: Ես ոչ մի իրավունք չունեմ քեզնից բացատրություն պահանջելու՝ քո վարմունքի վերաբերյալ: Ես չափազանց ուրախ կլինեմ և երջանիկ, եթե անգին Մանոնն ինձ չգրկի իր սրտի քնքշությունից: Սակայն,— շարունակեցի ես, չմտածելով իմ կացության վրա,— ամենակարող Մանոն, դու, որ քո քմահաճությամբ բերկրանք ու տառապանք ես պատճառում ինձ, արդյոք թույլ

կտա՛ս նվաստացումովս ու զղջումովս քեզ բավարարելուց հետո խոսել իմ վշտի ու տանջանքի մասին: Կլսե՛մ արդյոք քեզնից, թե այսօր ո՞րն է լինելու իմ վիճակը և թե արդյոք վճռե՛լ ես անդարձ ստորագրելու իմ մահվան դատավճիռը, գիշերն անցկացնելով իմ ախոյանի հետ:

Նախքան պատասխանելը նա փոքր-ինչ մտածեց:

— Ասպետս,— ասաց նա, վերստին հանդարտված,— եթե դու հենց սկզբից բացատրված լինեիր այսպես պարզ, դու քեզ գերձ կպահեիր բյուր հուզումներից, իսկ ինձ՝ անչափ ցավալի մի տեսարանից: Քանի որ քո վիշտը բխում է խանդից, ապա ես այդ կամոքեմ, առաջարկելով հենց այս ժամին հետևել քեզ թեկուզ աշխարհի ծայրը: Բայց ես կարծեցի, որ քո դառնության պատճառն այն նամակն է, որը ես գրեցի քեզ պարոն դր Գ. Մ. -ի աչքի առջև, և այն աղջիկը, որին մենք ուղարկեցինք քեզ մոտ: Ես մտածեցի, թե միգուցե դու իմ նամակն ընդունել ես իբրև ծաղր, և կարծել, թե այդ աղջկան ես քեզ մոտ ուղարկել եմ որպես խոստովանություն, թե հրաժարվում եմ քեզնից, Գ. Մ. -ի հետ կապվելու համար: Ահա այս միտքն է, որ ընկճել էր ինձ հանկարծ, որովհետև, թեպետ անմեղ էի, այնուամենայնիվ, մտածելով իմ վարմունքի մասին, գտնում էի, որ արտաքուստ դեպքերն աննպաստ էին ինձ համար. սակայն,— ավելացրեց նա,— ես ուզում եմ, որ դու իմ դատավորը լինես, երբ քեզ կբացատրեմ իրերի բուն եղելությունը:

Այն ժամանակ նա ինձ պատմեց այն ամենը, ինչ պատահել էր իրեն Գ. Մ. -ի հետ հանդիպելուց հետո, որը նրան սպասել էր հենց այն տանը, ուր հիմա մենք գտնվում էինք: Գ. Մ. -ն, հիրավի, նրան ընդունել էր որպես աշխարհիս ամենաանվանի մի իշխանուհու: Նա ցույց էր տվել բոլոր սենյակները, որոնք զարմանալի ճաշակով ու մեծ խնամքով էին կահավորված: Իրեն հատկացված առանձնասենյակում նա տվել էր նրան տասը հազար ֆունտ և, բացի դրանից, նվիրել էր մի քանի գոհարներ, որոնց թվում և այն մարգարտե ապարանջաններն ու մանյակը, որոնք մի անգամ արդեն ինքը ստացել էր Գ. Մ. -ի հորից: Այնուհետև նրան առաջնորդել էր դեպի մի դահլիճ, որն ինքը Մանոնը տակավին չէր տեսել և ուր ճոխ ու ընտիր ճաշ էր սպասում նրան: Ճաշին սպասարկել էին նոր ծառաները, որոնց նա վարձել էր հատկապես Մանոնի համար, հրամայելով նրանց, որ այսուհետև նրան ընդունեն որպես իրենց տիրուհին. ի վերջո ցույց էր տվել կառնիճ, ձիերը և մնացած բոլոր նվերները, որից հետո առաջարկել էր թուղթ խաղալ մինչև ընթրիք:

— Խոստովանում եմ,— շարունակեց նա,— խելքս կորցրի այս հոյակապ փարթամությունից: Ես մտածեցի, որ ափսոս է միանգամից զրկվել այսքան բարիքներից, բավականանալով միայն ինձ հետ տասը հազար ֆրանկ ու գոհարներ տանելուց, որ այս ամենը պատրաստի մի կարողություն է մեր երկուսի համար, և որ մենք կկարողանանք հաճելի կյանք վարել Գ. Մ. -ի հաշվին: Փոխանակ առաջարկելու թատրոն գնալ, իմ մտքով անցավ նրան հարցուփորձ անել քո մասին, իմանալու համար, թե որքան դյուրությամբ մենք կարող կլինենք տեսնվել միմյանց հետ իմ ծրագիրն իրագործվելու դեպքում: Ես համոզվեցի, որ նա հեզաբարո և դյուրաբեկ բնավորություն ունի: Նա ինձ հարցրեց, թե ինչ եմ մտածում քո մասին և ափսոսո՛ւմ եմ արդյոք, որ լքել եմ քեզ: Ես պատասխանեցի, որ դու այնքան քնքուշ ես եղել և միշտ այնպես ազնվաբար վարվել ինձ հետ, որ անբնական կլիներ, եթե քեզ ատեի: Սա խոստովանեց, որ դու իրոք մեծ արժանիքներ ունես, և որ ինքը ցանկացել է քեզ հետ մտերմություն հաստատել: Նա կամեցավ իմանալ, թե իմ կարծիքով դու ինչ վերաբերմունք ցույց կտաս իմ մեկնումին, մանավանդ, երբ իմանաս, որ ես նրա մոտ եմ: Ես պատասխանեցի, որ մեր սերը հին պատմություն է և արդեն փոքր-ինչ սառել է,

բացի այդ, ասացի, որ դու այժմ դժվար պայմաններում ես գտնվում և թերևս ինձ կորցնելը քո աչքում մեծ դժբախտություն չի երևա, քանի որ քեզ ազատում է մի ճնշող բեռից: Այնուհետև ավելացրի, որ ես այն աստիճան համոզված եմ քո քաղցրաբարո ու խաղաղասեր բնավորության մեջ, որ մի րոպե անգամ չեմ տատանվել քեզ ասելու, որ գործով եմ գնում Փարիզ, որ դու ոչ մի դժվարություն չես հարուցել և թույլ ես տվել ինձ մեկնելու, նույնիսկ ինքդ ես եկել այստեղ, իսկ բաժանվելիս առանձնապես մեծ անհանգստություն չես ցուցաբերել: «Եթե ես գիտենայի,— ասաց Գ. Մ. -ն,— թե ձեր ասպետը հակամետ է ինձ հետ հաշտ ապրելու, ինքս առաջինը կառաջարկեի նրան իմ ծառայությունն ու բարեկամությունը: Ես նրան վստահեցրի, որ ճանաչելով քո բնավորությունը, բնավ չեմ կասկածում, թե դու ամենայն անկեղծությամբ կընդունես նրա առաջարկությունը, մանավանդ, ավելացրի ես, եթե նա, Գ. Մ. -ն, կարողանա քեզ օգնել քո գործերում, որոնք ծայր աստիճան ճախողվել են այն օրից ի վեր, ինչ դու ընդհարվել ես քո ընտանիքի հետ: Գ. Մ. -ն ինձ ընդհատեց, հայտարարելով, որ նա պատրաստ է քեզ մատուցել ամեն տեսակ ծառայություն, ինչ կախված է իրենից, և որ եթե դու ցանկանաս սիրային նոր կապ հաստատել, ապա նա քեզ կտրամադրի մի գեղեցկուհի, որին թողել է հանուն իմ սիրո:

— Ես հավանություն տվի այդ մտքին,— ավելացրեց Մանոնը,— որպեսզի լիովին կանխեմ նրա բոլոր կասկածները. և ավելի ու ավելի ամրապնդվելով իմ մտադրության մեջ, ես սոսկ տենչում էի մի հնար գտնել քեզ այս ամենի մասին իրազեկ դարձնելու համար, որովհետև վախենում էի, թե դու չափից դուրս կհուզվես, եթե ինձ չտեսնես ժամադրված վայրում: Հենց այս նպատակով էր, որ ես առաջարկեցի նույն երեկոն և եթ քեզ մոտ ուղարկել այդ նոր սիրուհուն, որպեսզի առիթ ունենամ քեզ գրելու. ես ստիպված եղա դիմել այս խորամանկությանը, չունենալով ոչ մի հույս, որ նա թեկուզ մի ակնթարթ մենակ կթողնի ինձ: Նա ծիծաղեց իմ առաջարկության վրա, կանչեց իր սպասավորին ու հարցրեց, թե կարո՞ղ է արդյոք իսկույն և եթ գտնել իր նախկին սիրուհուն, և ուղարկեց քաղաքի բոլոր մասերում որոնելու նրան: Գ. Մ. -ն կարծում էր, թե այդ աղջիկը քեզ կգտնի Շայոյում: Սակայն ես նրան հաղորդեցի, որ քեզանից հեռանալիս խոստացել եմ քեզ հանդիպել թատրոնում կամ, եթե որևէ պատճառ արգելք հանդիսանա ինձ այնտեղ լինելու, դու ինձ պիտի սպասես կառելում՝ Մենտ-Անդրե փողոցի անկյունում: Եվ որ հետևաբար, ավելի լավ կլինի այնտեղ էլ ուղարկել քո նոր սիրուհուն, հենց թեկուզ այն նպատակով, որ գիշերը տաղտկալի չանցնի քեզ համար: Ես նրան ասացի նաև, որ հարկավոր է մի երկտող գրել քեզ՝ հայտնելու սույն փոփոխությունը, որն առանց դրան դու դժվար կհասկանաս: Նա համաձայնեց, սակայն ես հարկադրված էի գրել նրա ներկայությամբ և զգուշացա նամակումս ակնհայտ բացատրությունից: Ահա թե իրերն ինչ ընթացք ստացան,— ավելացրեց Մանոնը:— Ես քեզնից ոչինչ չեմ թաքցնում, ոչ իմ վարմունքը և ոչ էլ դիտավորություններս: Չափել աղջիկը հայտնվեց. նա ինձ գեղեցիկ թվաց, և որովհետև ես բնավ չէի կասկածում, որ իմ բացակայությունը քեզ վիշտ կպատճառի, ապա անկեղծորեն ցանկանում էի, որ նա գեթ մի քանի րոպե կարողանա քո ձանձրույթը փարատել և զվարճացնել քեզ, որովհետև իմ տենչած հավատարմությունը, որ դու ևս ունես, դա սրտի հավատարմությունն է: Ես մեծ հաճույք զգացած կլինեի, եթե կարողանայի Մարսելին ուղարկել քեզ մոտ: Սակայն ինձ չհաջողվեց մի հարմար րոպե գտնել նրան ասելու այն, ինչ ուզում էր քեզ հաղորդել:

Վերջապես նա ավարտեց իր պատմությունը, հայտնելով ինձ, թե Գ. Մ. -ն որքան էր վրդովվել ստանալով պարոն դը Տ. -ի նամակը: Մանոնի խոսքերով, նա դեռ վարանում

էր. լքի՞ արդյոք իրեն, թե ոչ, և վստահեցրեց, որ առանց հապաղելու կվերադառնա: «Հենց դրա համար էլ քո ներկայությունը հիմա ինձ անհանգստացնում է, այդ պատճառով էր, որ քո գալուստը զարմացրեց ինձ»:

Ես մեծ համբերությամբ լսեցի նրա պատմությունը: Նրա մեջ ինձ համար բազմաթիվ անողորք ու վիրավորական խոսքեր կային, որովհետև նրա անհավատարմությունն այն աստիճանն ակներև էր, որ նա մինչև իսկ չջանաց այն թաքցնել: Նա չէր կարող հուսալ, որ Գ. Մ. -ն ամբողջ գիշեր նրան մենակ կթողնի իբրև վեստալուհի: Ուրեմն նա որոշել էր Գ. Մ. -ի հետ գիշերն անցկացնել: Ինչ խոստովանություն մի սիրեկանի համար: Սակայն մտածեցի, թե մասամբ ես եմ նրա հանցանքի պատճառը, քանի որ ես էի նրան պատմել Գ. Մ. -ի դեպի նա ունեցած զգացմունքի մասին և այնքան թույլ գտնվել, որ կուրորեն համաձայնել էի մասնակցելու նրա արտառոց ու հանդուգն ծրագրի իրականացմանը: Բացի այդ, շնորհիվ իմ դյուրագգաց բնության, սիրտս փափկեց նրա անկեղծ ու անպաճույճ պատմությունից և այն բարի ու սրտաբաց եղանակից, որով նա պատմում էր մինչև անգամ ինձ համար ամենանվիրական հանգամանքները:

«Մանոնը մեղանչում է առանց չարամտության,— ասում էի ինքս ինձ,— նաև թերթևամիտ է ու անխոհեմ, սակայն շիտակ ու անկեղծ»: Ավելացրեք և այն, որ իմ սերը բավական էր, որպեսզի ստիպել ինձ փակել աչքերս նրա բոլոր հանցանքների հանդեպ: Ես չափից դուրս գոհ էի հենց նույն երեկո նրան իմ ախոյանից հափշտակելու հույսից: Այնուամենայնիվ ասացի նրան.

— Իսկ գիշերը ո՞ւմ հետ դու պետք է անցկացնես:

Տխուր ձայնով տված այս հարցը նրան շփոթեցրեց: Նա ինձ պատասխանեց կցկտուր բառերով— «սակայն», «եթե». . . Նա տանջվում էր իր հարցումից. ես խղճացի նրան և ընդհատելով մեր զրույցը՝ կտրուկ հայտարարեցի, որ սպասում եմ անմիջապես ինձ հետևելու նրա որոշմանը:

— Ամենայն սիրով,— ասաց նա,— սակայն մի՞թե դու չես հավատում իմ ծրագրին:

— Ա՛խ, բավական չե՞ միթե,— առարկեցի ես,— որ հավանում եմ այն ամենը, ինչ դու արել ես մինչև հիմա:

— Ի՞նչ, մի՞թե մենք չպիտի վերցնենք այն տասը հազար ֆրանկը,— հարցրեց Մանոնը,— նա ինքն է տվել. դրանք իմն են:

Ես նրան խորհուրդ ավի ամեն ինչ թողնել և միայն մտածել այն մասին, թե ինչպես շուտափույթ հեռանանք, որովհետև թեպետ ընդամենը կես ժամ էր, ինչ նրա մոտ էի, բայց արդեն երկյուղ էի կրում Գ. Մ. -ի վերադարձից: Սակայն նա այնպիսի բուռն թախանձանքով համոզեց ինձ ձեռնունայն չհեռանալ, որ ես պարտքս համարեցի որոշ բաներում տեղի տալ նրան, քանի որ շատ զիջումներ էի ստացել նրանից: Մինչ մենք մեկնումի պատրաստություն էինք տեսնում, լսեցի, որ փողոցի դուռը բախեցին: Ես բնավ չէի տարակուսում, որ դա Գ. Մ. -ն է. այդ միտքն ինձ խիստ անհանգստություն պատճառեց, և ես դրա ազդեցության տակ Մանոնին ասացի, որ եթե Գ. Մ. -ն մտնի սենյակ, կենդանի չի մնա: Հիրավի, ես դեռևս բոլորովին չէի սթափվել իմ կատաղությունից, որպեսզի կարողանայի նրա ներկայությամբ զսպել ինձ: Մարսելը վերջ տվեց իմ մտատանջությանը, հանձնելով ինձ մի նամակ, որը նա ստացել էր շքամուտքի դռանը: Երկտողը պարոն դը Տ. -ից էր: Նա ինձ գրում էր, որ Գ. Մ. -ն գնացել է տուն իր համար

դրամ բերելու, ուստի ինքն օգտվում է նրա բացակայությունից, որպեսզի մի շատ զվարճալի միտք հաղորդի ինձ: Նրան թվում է, որ ես կարող եմ վրեժն առնել իմ ախտյանից ավելի հաճելի եղանակով՝ ուտելով նրա ընթրիքը և հենց նույն գիշերը պառկելով այն անկողնում, որտեղ նա հույս ուներ անցկացնել իմ սիրուհու հետ: Նրա կարծիքով այս ծրագիրը դյուրությամբ կարելի էր իրագործել, եթե միայն ես կարողանամ ապահովել երեք կամ չորս մարդու աջակցություն, որոնք բավականին վճռականություն ունենան Գ. Մ. - ին փողոցում կանգնեցնելու, և բավականաչափ հավատարմություն՝ մինչև առավոտ նրան աչքից չհեռացնելու: Իսկ ինչ վերաբերում է իրեն, նա խոստանում է առնվազն մի ժամ նորից նրան զբաղեցնել զրույցով՝ զանազան նյութերի շուրջը, որը արդեն նախապատրաստել է նրա վերադարձի համար:

Սույն երկտողը ես ցույց տվի Մանոնին և հաղորդեցի նրան, թե ինչպիսի խորամանկության եմ դիմել նրա մոտ ազատ մտնելու համար: Թե՛ իմ և թե՛ պարոն դը Տ. - ի հնարամտությունը մեծ հիացմունք պատճառեց Մանոնին: Մենք մի քանի րոպե սրտագին ծիծաղեցինք այդ առթիվ, սակայն երբ ես պարոն դը Տ.-ի վերջին ծրագրի մասին խոսեցի որպես կատակի, ապշած մնացի, տեսնելով, թե նա ինչպես է լրջորեն պնդում իրագործելու այդ առաջարկությունը, որի միտքը սքանչացնում էր նրան: Ես իզուր էի հարցնում, թե նրա կարծիքով մի վայրկյանում որտեղ կարող եմ գտնել մարդիկ, որոնք ընդունակ լինեն բռնել Մ. - ին և բաց չթողնել: Նա ինձ պատասխանեց, որ, համենայն դեպս, պետք է փորձել, քանի որ պարոն դը Տ. -ն մեզ ապահովում է մի ժամ ևս, և իբրև պատասխան իմ մյուս առարկությունների, ինձ հայտարարեց, որ ես բռնակալի պես տանջում եմ և բնավ չեմ կամենում հաճոյանալ իրեն: Այս ծրագիրը ծայր աստիճան հրապուրիչ էր թվում նրան:

— Ընթրիքին դու կնստես նրա տեղը,— կրկնեց նա ինձ,— դու կքնես նրա անկողնում և վաղ լուսադեմին կհափշտակես նրա սիրուհուն ու դրամը: Դու կատարելապես քո վրեժն առած կլինես թե՛ հորից և թե՛ որդուց:

Ես գիշեցի նրա թախանձանքներին, չնայած սրտիս գաղտնի վայրիվերումներին, որոնք ասես ինձ չարաբաստիկ աղետ էին նախագուշակում: Ես տնից դուրս եկա այն դիտավորությամբ, որ գնամ խնդրեմ երկու-երեք զվարդիականների, որոնց հետ ինձ ծանոթացրել էր Լեսկոն, որպեսզի իրենց վրա վերցնեն Գ. Մ. -ին բռնելու հոգսը: Ես տանը միայն մեկին գտա. սակայն դա մի եռանդուն ու նախաձեռնող մարդ էր, որը գործի եղելությունն իմանալով, իսկույն երաշխավորեց դրա հաջողությունը: Նա ինձնից ընդամենը տասը պիստոլ խնդրեց՝ վարձատրելու զվարդիայի երեք զինվորներին, որոնց նա որոշեց հրավիրել իր գլխավորությամբ մասնակցելու մեր ձեռնարկին: Ես խնդրեցի նրան ժամանա չկորցնել: Քառորդ ժամ չանցած նա հավաքեց այդ զինվորներին: Ես նրան սպասում էի իր տանը, և երբ նա վերադարձավ ընկերակիցների հետ, ես անձամբ նրան առաջնորդեցի դեպի այն փողոցի անկյունը, որով անհրաժեշտաբար պիտի անցներ Գ. Մ. -ն՝ Մանոնի գտնված փողոցը գնալու համար: Գվարդիականին պատվիրեցի վատ չվարվել Գ. Մ. -ի հետ և միայն աչալուրջ ու ապահով պահել մինչև առավոտյան ժամը յոթը, որպեսզի ես հանգիստ լինեմ, որ նա ոչ մի հնարավորություն չունենա փախչելու:

Գվարդիականն ինձ ասաց, որ մտադիր է նրան իր սենյակը տանելու և ստիպելու շորերը հանել կամ մինչև իսկ պառկել իր անկողնում, մինչդեռ ինքը և իր կտրիճները գիշերը պիտի անցկացնեն կոնժաբանելով ու թղթախաղով: Ես նրանց հետ մնացի, մինչև որ երևաց մոտեցող Գ. Մ. -ն և այն ժամանակ միայն այնտեղից փոքր-ինչ հեռացա դեպի ցած՝ մի

մութ տեղ, որպեսզի վկա լինեմ այդպիսի արտասովոր մի տեսարանի: Գվարդիականն ատրճանակը ձեռին մոտեցավ նրան և քաղաքավարությամբ բացատրեց, որ ինքը ոչ նրա կյանքին է սպառնում, ոչ էլ քսակին, սակայն, եթե նա առանց դիմադրության և հոժարական չհետևի իրեն կամ փորձի օգնություն կանչել, ապա ինքը իսկույն կգնդակահարի նրան: Գ. Մ. -ն տեսնելով, որ գվարդիականի հետ երեք զինվոր ևս կան և, անշուշտ, վախենալով լիքը ատրճանակից, չդիմադրեց: Ես տեսա, թե ինչպես զինվորները ոչխարի նման տարան նրան: Ես անհապաղ վերադարձա Մանոնի մոտ և, որպեսզի ծառաները ոչ մի կասկած չտանեն, ներս մտնելով ասացի, որ պարոն Գ. Մ. -ին չպետք է սպասել ընթրիքի, քանի որ անակնկալ գործերը նրան թույլ չեն տվել վերադառնալու, նա ինձ խնդրել է գալ իր ներողությունը հայտնելու և ընթրելու տիկնոջ հետ, որը ես մեծ երջանկություն եմ համարում ինձ համար, մանավանդ որ տիկինն անասելի գեղեցիկ է: Մանոնը մեծ ճարպկությամբ օգնեց իմ մտադրության իրագործմանը:

Մենք սեղան նստեցինք: Քանի դեռ ծառաները մեզ սպասարկում էին՝ մենք լուրջ ու վայելուչ տեսք ունեինք: Վերջապես նրանց արձակելով, մենք անցկացրինք մեկը մեր կյանքի ամենաաքանչելի երեկոներից: Մանոնից գաղտնի ես հրամայեցի Մարսելին մի կառեթ որոնել և պատվիրել կառապանին, որ հետևյալ օրը առավոտյան ժամը վեցին սպասի տան առաջ: Կեսգիշերի մոտերքը ես ձևացրի, թե բաժանվում եմ Մանոնից. սակայն կամացուկ կրկին Մարսելի օգնությամբ սենյակ վերադառնալով՝ պատրաստվեցի գրավել Գ. Մ. -ի անկողինը, ինչպես քիչ առաջ նստել էի նրա տեղը սեղանի շուրջը:

Մինչդեռ նույն այդ ժամանակ չար բախտը կործանում էր պատրաստել մեզ համար: Մենք անձնատուր եղանք հեշտալի վայելքներին, սակայն սուրն արդեն կախված էր մեր գլխին: Այդ պահող թելը կտրվելու վրա էր: Բայց, որպեսզի հասկանալի լինեի մեր կործանման բոլոր հանգամանքները, պետք է լուսաբանել դրա պատճառը:

Գ. Մ. -ին ուղեկցում էր մի սպասավոր, երբ գվարդիականը նրան բռնեց: Այս տղան, ահաբեկված իր տիրոջ գլխին եկած փորձանքից, փախուստի դիմեց, և առաջին քայլը, որ նա արեց տիրոջն օգնելու համար, այն էր, որ գնաց պատահածի մասին իմաց տվեց ծեր Գ. Մ. -ին: Այդպիսի անախորժ լուրը չէր կարող սաստիկ չանհանգստացնել ծերուկին: Դա նրա միակ որդին էր, և այդ պատճառով նա ցուցաբերեց իր տարիքի համար արտասովոր ձեռներեցություն:

Ամենից առաջ սպասավորից պահանջեց իմանալ, թե որդին ինչպես է անցկացրել երեկոն. արդյոք կռվի չի՞ բռնվել որևէ մեկի հետ. արդյոք ուրիշի կռվին չի՞ խառնվել կամ որևէ կասկածելի տուն չի՞ հաճախել: Սպասավորը, կարծելով, թե իր տերը ծայրահեղ վտանգի մեջ է գտնվում և ենթադրելով, որ ինքը ոչ մի բան չպիտի խնայի տիրոջն օգնելու համար, ծեր հորը պատմել է իր բոլոր գիտեցածը՝ որդու դեպի Մանոնը ունեցած սիրո և նրա համար արված բոլոր ծախսերի մասին. նա նրան հաղորդում է, թե իր տերն ինչպես է անցկացրել ժամանակը կեսօրից հետո՝ մինչև ժամը իննի մոտերքը, ինչպես է դուրս եկել տնից և վերադարձին ինչ դժբախտություն է պատահել նրան: Այս տեղեկությունը բավական էր, որպեսզի ծերուկը կասկածեր, թե իր որդու արկածը սիրային ընդհարման հետևանք է:

Թեպետ ժամը տասն անց էր կես, բայց նա առանց տատանվելու անմիջապես գնում է պարոն ոստիկանապետի մոտ, նրանից խնդրում է բոլոր գիշերապահ պահակախմբերին հատուկ հրամաններ ու հրահանգներ տալ: Այնուհետև, ոստիկանապետի թույլտվությամբ,

իր հետ վերցնելով մի պահակախումբ, շտապում է դեպի այն փողոցը, ուր բռնել էին իր որդուն: Հետո լինում է քաղաքի բոլոր մասերում, որտեղ հույս է ունենում գտնել նրան և, ոչ մի տեղ նրա հետքը չգտնելով, հրամայում է իրեն առաջնորդել որդու սիրուհու տունը, որտեղ, նրա կարծիքով, որդին երևի արդեն վերադարձած կլինի:

Ես պատրաստվում էի անկողին մտնել, երբ նա եկավ: Մեր սենյակի դուռը փակ լինելու պատճառով ես չէի լսել փողոցի դռան բախումը: Սակայն նա ներս մտավ երկու պահակների ընկերակցությամբ և իր որդու վիճակի մասին արած հարցուփորձից հետո կամեցավ տեսնել նրա սիրուհուն՝ որևէ տեղեկություն ստանալու նպատակով: Նա բարձրացավ սանդուղքով: Մենք պատրաստվել էինք անկողին մտնելու. նա բացեց դուռը, և երբ մենք նրան տեսանք, արյունը սառեց մեր երակներում:

— Ա՛խ, աստված իմ, ծեր Գ. Մ. -ն է,— ասացի Մանոնին: Ես նետվեցի դեպի իմ սուները. դժբախտաբար այն պինդ մխրճվել էր պատյանի մեջ: Տեսնելով իմ շարժումը, պահակներն իսկույն մոտեցան ինձ բռնելու: Մարդը, որի հագինը միայն մի շապիկ է, անկարող է դիմադրել: Նրանք ինձ գրկեցին պաշտպանվելու բոլոր միջոցներից:

Թեպետ Գ. Մ.-ն գլուխը կորցրել էր այս տեսարանից, այնուամենայնիվ իսկույն ճանաչեց ինձ: Առավել դյուրությամբ նա ճանաչեց և Մանոնին:

— Մի՞թե պատրանք է սա,— ասաց նա մեզ խստորեն:— Մի՞թե ես տեսնում եմ ասպետ դե Գրիյոյին և Մանոն Լեսկոյին:

Ես այն աստիճան էի կատաղել ամոթից ու վշտից, որ ոչինչ չպատասխանեցի նրան: Միաժամանակ թվաց, թե նա զանազան խոհեր է կշռադատում իր մտքում, և հանկարծ դրանք ասես բռնկեցին նրա գայրույթը, և նա գոռաց, խոսքն ինձ ուղղելով.

— Օ՛, թշվառական, այժմ ես հավատացած եմ, որ դու ես սպանել իմ որդուն:

Այս մեղադրանքը սաստիկ խոցեց իմ սիրտը:

— Ծեր ավագակ,— հպարտ պատասխանեցի նրան,— եթե ես հարկ ունենայի սպանել քո ընտանիքի անդամներից որևէ մեկին, ապա քեզնից կսկսեի:

— Դրան պինդ պահեցեք,— դիմեց նա պահակներին:— Ես դրան կստիպեմ պատմելու, թե ինչ է պատահել իմ որդուն, ես դրան վաղն և եթե կախաղան կհանեմ, եթե հիմա իսկույն չասի, թե ինչ է արել որդուս:

— Դո՛ւ ինձ կախել կտաս,— գոռացի ես:— Անզգամ քո նմաններին պետք է կախաղան հանել: Իմացիր, որ ես ավելի ազնիվ, ավելի գտարյուն տոհմի զավակ եմ, քան դու: Այո,— ավելացրի ես,— ինձ հայտնի է, թե ինչ է պատահել քո որդու հետ և եթե դու շարունակես ինձ զայրացնել, ապա ես կհրամայեմ, որ վաղն և եթե այգաբացին նրան խեղդեն և քեզ էլ նույն վիճակն եմ խոստանում նրանից հետո:

Ես անխոհեմություն արի, խոստովանելով, որ գիտեմ նրա որդու ուր լինելը. սակայն ծայրահեղ բարկությունն ինձ դրդեց այս անզգույշ քայլն անելու: Նա անմիջապես կանչեց հինգ թե վեց պահակների, որոնք սպասում էին դռան մոտ և նրանց հրամայեց տան բոլոր ծառաներին ձերբակալել:

— Օ՛, պարոն ասպետ,— ասաց նա ծաղրանքով,— դուք գիտեք, թե ուր է իմ որդին և կհրամայեք, որ նրան խեղդե՞ն, ասում եք: Հավատացած եղեք, մենք կկանխենք ձեր դիտավորությունը:

Ես իսկույն հասկացա գործած սխալս: Ծեր Գ. Մ. -ն մոտեցավ Մանոնին, որն անկողնում նստած լաց էր լինում, և մի քանի հեզնոտ հաճոյաբանություններ ասաց հոր և որդու վրա նրա ունեցած իշխանության նկատմամբ և այն լավ չարաշահելու մասին: Այս ծեր անժուժկալ հրեշն ուզեց ընտանեկան վարվել Մանոնի հետ:

— Փորձիր միայն նրան դիպչել,— գոչեցի ես,— և ոչ մի սրբություն չի գտնվի, որ կարողանա քեզ փրկել իմ ձեռքից:

Նա դուրս եկավ, թողնելով սենյակում երեք պահակների, որոնց հրամայեց ստիպել մեզ շուտափույթ հագնելու մեր շորերը:

Զգիտեմ, թե այդ միջոցին նա ինչ դիտավորություն ուներ մեր նկատմամբ: Թերևս մենք ձեռք կբերեինք մեր ազատությունը, եթե հայտնեինք նրա որդու ուր լինելը: Շորերս հագնելիս ես խորհում էի, թե գուցե ամենալավ ելքը դա լիներ. սակայն, եթե նա այդպիսի դիտավորություն ուներ մեզնից հեռանալիս, ապա այն բոլորովին փոխվել էր, երբ սենյակ վերադարձավ: Նա գնացել էր հարցուփորձ անելու Մանոնի սպասավորներին, որոնց ձերբակալել էին պահակները: Նա ոչ մի բան չէր կարողացել իմանալ իր որդու՝ Մանոնի համար վարձած սպասավորներից. սակայն երբ իմացել էր, որ Մարսելը մեզ սպասարկել է նաև անցյալում, սպառնալիքներ տալով ստիպել էր նրան խոսելու:

Մարսելը հավատարիմ սպասավոր էր, սակայն պարզամիտ էր ու անտաշ: Արգելատնից Մանոնին ազատելու իր վարմունքի հիշողությունը և Գ. Մ. -ի ներշնչած ահաբեկությունը այնպիսի մի տպավորություն էին գործել նրա թույլ մտքի վրա, որ նա կարծել էր, թե իրեն ահա կտանեն կախելու կամ անիվահարելու: Նա խոստովանում է հայտնել այն ամենը, ինչ գիտեր, եթե միայն իր կյանքը խնայեն: Գ. Մ. -ն այս խոսքերից գալիս է այն եզրակացության, որ մեր արարքները շատ ավելի լուրջ են ու հանցավոր, քան ինքը պատկերացրել է իրեն մինչ այդ: Նա Մարսելին խոստանում է ոչ միայն կյանքը խնայել, այլև վարձատրել իր խոստովանության համար:

Այս թշվառ արարածը նրան պատմում է մեր ծրագրի մի մասը, որի շուրջը մենք առանց քաշվելու խոսակցել էինք նրա ներկայությամբ, որովհետև որոշ չափով նա ևս պիտի մասնակցեր դրա գործադրմանը: Ճիշտ է, նրան միանգամայն անհայտ էին այն փոփոխությունները, որոնց ենթարկվել էր մեր ծրագիրը Փարիզում: Սակայն Շայոյից հեռանալու պահին նա տեղյակ էր մեր ձեռնարկի ծրագրին և գիտեր, թե ինքն ինչ դեր պիտի խաղա նրա իրագործման մեջ: Ուստի նա հայտնում է Գ. Մ. -ին, որ մեր մտադրությունն է եղել՝ խաբել նրա որդուն, որ Մանոնը պետք է ստանար կամ արդեն ստացել է տասը հազար ֆրանկ, որոնք, ըստ մեր դիտավորության, երբեք չպիտի ընկնեին Գ. Մ. -ի տոհմի ժառանգների ձեռքը:

Այս խոստովանությունից հետո կատաղած ծերունկն անմիջապես մեր սենյակը բարձրացավ: Առանց մի խոսք ասելու, նա մտավ առանձնասենյակը, ուր և հեշտությամբ գտավ դրամը և գոհարները: Կարմրատակած դեմքով նա վերադարձավ մեր սենյակը և ցույց տալով, ինչպես ինքը կամեցավ անվանել, մեր կողոպուտը: Նա մեր գլխին թափեց իր վիրավորական կշտամբանքները: Նա Մանոնի աչքերին մոտեցրեց մարգարտե մանյակն ու ապարանջանները:

— Դուք ճանաչում եք սրանք,— ասաց նա հեզնական ժպիտով:— Առաջին անգամը չէ, որ դուք տեսնում եք: Իսկ և իսկ նրանք են, ազնիվ խոսք: Դրանք ձեզ դուր են գալիս, գեղեցկուհիս,— այժմ ես հեշտությամբ համոզվում եմ դրանում: Խեղճ երեխաներ,—

ավելացրեց նա,—իրավ, երկուսն էլ դեմքով հրաշալի են, սակայն բնությամբ՝ փոքր-ինչ խաբեքա:

Այս վիրավորական խոսքերից իմ սիրտը պատառ-պատառ էր լինում: Միայն մի ակնթարթ ազատ լինելու համար ես կտայի. . . օ՛, արդար երկինք, ինչեր չէի տա: Վերջապես ես բռնություն գործ դրի ինձ վրա և ասացի զսպված զայրությամբ, որը ցասման նուրբ արտահայտություն էր:

— Վերջ դնենք, պարոն, այս տմարդի և ամբարտաժան ծաղրին: Ինչի մասին է խոսքը: Ի՞նչ եք մտադիր անելու մեզ հետ:

— Իմ ասածն այն է, պարոն ասպետ,— պատասխանեց նա,— որ ձեզ անմիջապես Շաթելե պետք է ուղարկեմ: Վաղն առավոտյան մենք ավելի դյուրին կուսաբանենք եղելությունը, և ես հույս ունեմ, որ դուք ի վերջո շնորհ կանեք ասելու, թե որտեղ է իմ որդին:

Առանց երկար մտածելու ես հասկացա, որ Շաթելեում բանտարկվելը մեզ համար սարսափելի հետևանքներ կունենա: Սարսուռով ես նախագգացի բոլոր վտանգները: Իմ բոլոր հպարտությամբ հանդերձ ես ըմբռնեցի, որ պետք է հոժարակամ կրել բախտի ծանրությունը և շողոքորթել ամենաոխերիմ թշնամուս՝ իմ հեգույթյամբ նրանից մի բան ստանալու համար: Քաղաքավարությամբ ես նրան խնդրեցի մի բռնա լսել ինձ:

— Ես գիտակցում եմ իմ հանցանքը, պարոն, ասացի նրան:— Խոստովանում եմ, որ երիտասարդությունն ինձ ստիպեց մեծ սխալներ գործել, որոնք ձեզ էլ են այն աստիճան վիրավորել, որ տեղի են տվել ձեր արդար գանգատներին: Սակայն եթե ձեզ անհայտ չէ սիրո ուժը, եթե դուք ի վիճակի եք դատելու այն մասին, թե ինչ է կրում մի խեղճ, թշվառ պատանի, որից խլում են նրա սիրո առարկան, դուք, թերևս, ինձ թողության արժանի կհամարեք՝ մի չնչին վրեժխնդրության բավարարությունը փնտրած լինելուս համար կամ, թերևս, առնվազն բավականաչափ պատժված կհամարեք ինձ՝ հենց այստեղ հասցրած նախատինքով: Հարկ չկա դիմելու ո՛չ տանջանքների և ո՛չ էլ բանտարկության, որպեսզի ինձ ստիպեք ասելու, թե որտեղ է գտնվում ձեր որդին: Նրան ոչ մի վտանգ չի սպառնում: Իմ մտադրությունը չի եղել նրան վնասել, ոչ էլ ձեզ վիրավորել: Ես պատրաստ եմ ձեզ հայտնելու այն վայրը, ուր նա անվտանգ կանցկացնի գիշերը, եթե դուք բարի լինեք ինձ ազատություն շնորհել:

Ծեր վագրը, որ բնավ չզգացվեց իմ աղերսանքից, ծիծաղելով թիկունքն ինձ դարձրեց: Նա շրթներից միայն մի քանի խոսք թոցրեց՝ ինձ հասկացնել տալու, որ մեր դիտավորությունը նա գիտե իր սկզբնավորությունից: Ինչ վերաբերում է իր որդուն, կոպտությամբ ավելացրեց անողորմ ծերուկը, նա շուտով կգտնվի, քանի որ ես չեմ սպանել նրան:

— Դրանց տարեք փոքր Շաթելե,— ասաց նա պահակներին,— և զգուշացեք, որ ասպետը ձեր ձեռքից չփախչի: Նա խորամանկ է և մի անգամ արդեն փախել է Սեն-Լագարից:

Նա դուրս եկավ սենյակից և ինձ թողեց, կարո՞ղ եք երևակայել, ինչ վիճակում:

— Օ՛, երկինք,— բացականչեցի ես,— հիւ-հնազանդ կընդունեմ բոլոր քո հարվածները. սակայն այն, որ մի թշվառական ու ապիկար ծերուկ բռնությամբ է վարվում ինձ հետ, ծայրահեղ հուսահատության է մատնում ինձ:

Պահակները խնդրեցին մեզ փութալ: Դրսում կառերն արդեն սպասում էր: Սանդուղքներից իջնելիս ես բռնեցի Մանոնի ձեռքը:

— Գնանք, իմ սիրելի թագուհի,— ասացի ես նրան, գնանք հնազանդվելու մեր դաժան բախտին: Թերևս երկինքը բարեհաճի մեզ ավելի երջանիկ օրեր շնորհել:

Մենք միասին մեկնեցինք միևնույն կառերով: Մանոնն ընկավ իմ գիրկը: Նա մի խոսք անգամ չէր արտասանել Գ. Մ. -ի գալուց ի վեր: Սակայն, երբ ինձ հետ մենակ մնաց, հազար քնքուշ խոսքեր ասաց, անդադար հանդիմանելով իրեն, թե ինքն է եղել իմ դժբախտության պատճառը: Ես հավատացրի նրան, որ երբեք չեմ գանգատվի իմ բախտից, քանի դեռ նա չի դադարել ինձ սիրելուց:

— Դու չափտի անհանգստանաս ինձ համար ու խղճաս ինձ,— ավելացրի ես:— Մի քանի ամսվա բանտարկությունն ամենևին չի սարսափեցնում ինձ, և ես բոլոր դեպքերում Շաթելեն կգերադասեմ Մեն-Լագարից: Սակայն քո վիճակը, անգին հոգյակս, անհանգստացնում է ինձ ու խոցում սիրտս: Ինչպիսի վիճակ այսքան չքնաղ մի արարածի համար: Օ՛հ, երկինք, ինչպես ես դու կարողանում այդպես դաժան վարվել քո ամենակատարյալ ստեղծագործության հետ: Ինչո՞ւ ի բնե մեզ չեն տրված մեր թշվառ վիճակին համապատասխանող հատկություններ: Մեզ շնորհել են խելք, ճաշակ, նրբագգացություն. ավա՛ղ, որքան տխուր պարագաներում ենք կիրառում դրանք, մինչդեռ մեր այս վիճակին արժանի՝ բազմաթիվ ստոր հոգիներ վայելում են բախտի բոլոր շնորհները:

Սույն խորհրդածությունները խոր վշտով համակեցին ինձ: Սակայն այս բոլորը ոչինչ էր, համեմատած ապագայի մասին ունեցած իմ խոհերի հետ, որովհետև ես տոչորվում էի Մանոնի վիճակի համար: Նա մի անգամ արդեն եղել էր արգելատանը ու, թեպետ նրան հաջողվել էր այնտեղից ազատվել, բայց ես գիտեի, որ այս կարգի մի կրկնություն չափազանց մեծ վտանգների հետ է կապված: Ուզում էի նրան հաղորդել իմ մտավախությունը, բայց երկյուղում էի չափից դուրս վիատեցնել նրան: Ես դողում էի նրա համար, չհամարձակվելով զգուշացնել նրան սպառնացող վտանգի մասին: Հառաչելով գրկում էի նրան՝ գոնե հավաստիացնելու համար իմ սերը, միակ զգացումը, որ ես համարձակվում էի արտահայտել:

— Մանոն,— ասում էի ես նրան,— անկեղծ ասա, մի՞շտ պիտի սիրեք ինձ:

Նա պատասխանեց, որ ինքը չափազանց անբախտ է համարում իրեն, որ ես կասկածում եմ այդ մասին:

— Լավ,— ավելացրի ես,— այլևս չեմ կասկածում և վստահությամբ արհամարհում եմ բոլոր վտանգներն ու չեմ վախենում մեր թշնամիներից: Ես կդիմեմ իմ ընտանիքի աջակցությանը, որպեսզի դուրս գամ Շաթելեից և իմ բոլոր արյունը ոչ մի արժեք չափտի ունենա, եթե անմիջապես չփրկեմ քեզ, երբ ինքս ազատվեմ բանտարկությունից:

Մենք հասանք բանտ: Մեզ տեղավորեցին առանձին խցերում: Այս հարվածն ինձ բոլորովին չշշմեցրեց, որովհետև և ես նախատեսել էի այն: Բարապանին հանձնարարեցի հոգ տանել Մանոնի համար, հասկացնելով նրան, որ ես բարձր դիրքի տեր մարդ եմ, և խոստանալով մեծ վարձատրություն: Ես գրկեցի իմ անգին սիրուհուն նախքան նրանից անջատվելը, թախանձեցի չափից դուրս չվշտանալ և ոչ մի բանից չվախենալ, քանի դեռ ես կենդանի եմ: Մոտս բավականաչափ դրամ ունեի. մի մասը Մանոնին տվեցի, իսկ

մնացածից մի մեծ գումար, ավելի քան մեր ամսական ծախսը, նախապես վճարեցի բարապանին՝ ինձ և Մանոնին սպասարկելու համար:

Իմ դրամը մեծ ազդեցություն գործեց: Ինձ մի մաքուր սենյակ հատկացրին և հավատացրին, որ Մանոնին էլ նույնպիսի սենյակում են տեղավորել: Ես անմիջապես սկսեցի խորհել, թե ինչ միջոցներով արագացնեմ իմ ազատությունը:

Պարզ է, որ իմ գործում, իրոք, ոչ մի հանցավոր արարք չկա, և անգամ եթե ենթադրենք, որ մեր գողության դիտավորությունն ապացուցվել է Մարսելի վկայությամբ, այնուամենայնիվ լավ գիտեի, որ գողության սոսկ դիտավորությունը չի պատժվում: Ես որոշեցի մի շտապ նամակ դրել հորս, խնդրելով նրան անձամբ գալ Փարիզ: Ինչպես ասացի, ինձ համար ավելի քիչ ամոթալի էր լինել Շաթելեում, քան Սեն-Լագարում: Բացի այդ, թեև մեջս վառ էր մնացել հարգանքը դեպի հայրական հեղինակությունը, այնուհանդերձ, տարիների փորձառությունը զգալի չափով պակասեցրել էին իմ երկչոտությունը: Անմիջապես նամակը գրեցի. Շաթելեում դժվարություն չհարուցեցին այն ուղարկելու թույլտվության խնդրում: Սակայն ես նեղություն չէի կրի այդ անելու, եթե իմանայի, որ հաջորդ օրն իսկ հայրս ժամանելու է Փարիզ:

Նա ստացել էր մի շաբաթ առաջ գրած իմ նամակը և չափազանց ուրախացել: Սակայն, չնայած պարտաճանաչ դառնալու իմ հուսատուն խոսքերին, նա երևի մտածել էր, թե սոսկ խոստումներին չի կարելի հավատ ընծայել: Նա որոշել էր անձամբ գալ Փարիզ, համոզվելու իմ վարք ու բարքի փոփոխության և զոջման անկեղծության մեջ և ըստ այնմ վարվել ինձ հետ: Իմ բանտարկության հետևյալ օրը նա քաղաք էր ժամանել:

Ամենից առաջ նա այցելել էր Տիբերժին, որին խնդրել էի ուղղել իր պատասխանը: Տիբերժից նա ոչինչ չէր կարողացել իմանալ. ո՛չ իմ բնակատեղի հասցեն, ո՛չ էլ ներկա վիճակիս մասին: Նրանից իմացել էր միայն իմ գլխավոր արկածները Սեն-Սյուլպիսից փախչելուց հետո: Տիբերժը մեծ գոհունակությամբ էր խոսել մեր վերջին տեսակցության միջոցին իմ ցուցաբերած բարի ու ջերմեռանդ դիտավորությունների մասին: Նա ավելացրել էր, որ իր կարծիքով ես խզել եմ բոլոր իմ կապերը Մանոնի հետ, սակայն նրան զարմացնում է այն, թե ինչու ահա ուր օր է, ինչ ես նրան ոչ մի լուր չեմ հաղորդում իմ մասին: Հայրս միամիտ մարդ չէր: Նա իսկույն հասկանում է, որ իմ լռությունը, որից գանգատվում էր Տիբերժը, ինչ-որ բան է թաքցնում, որը վրիպել էր բարեկամիս կորովամտությունից, և նա այնքան ճիգ է թափում իմ հետքը գտնելու համար, որ իր ժամանումից երկու օր հետո իմանում է իմ՝ Շաթելեում լինելը:

Նրա այցելությունից առաջ, որին ես բնավ չէի սպասում, ինձ մոտ եղավ ոստիկանության պետը կամ, եթե իրերն իրենց իսկական անունով կոչենք, ես ենթարկվեցի հարցաքննության: Նա փոքր-ինչ հանդիմանեց ինձ, սակայն ոչ խիստ և ոչ էլ վիրավորական ձևով: Մեղմաբար ասաց, որ ցավում է իմ վատ վարքի համար, և որ ես անզգույշ եմ վարվել պարոն դը Գ. Մ. -ի պես մարդուն դարձնելով իմ թշնամին: Նրա խոսքերից երևում էր, որ իմ գործում ավելի շատ անխոհեմություն և թեթևամտություն կա, քան չար դիտավորություն: Սակայն, ահավասիկ երկրորդ անգամն է, որ ես ենթարկվում եմ նրա դատաստանին, մինչդեռ ինքը հուսացել է, որ Սեն-Լագարում անցկացրած երկու-երեք ամիսներն ինձ խելքի կբերեն:

Անսահման ուրախացած, որ գործ ունեմ մի ողջախոհ դատավորի հետ, ես նրան բացատրություններ տվի այնքան հարգալիր ու համեստ կերպով, որ կարծես նա շատ գոհ

մնաց իմ պատասխաններից: Նա ինձ հորդորեց այնքան էլ չվշտանալ և ասաց, որ ինքը պատրաստ է ինձ որոշ ծառայություն մատուցելու՝ ի սեր իմ տոհմի ու երիտասարդության: Ես համարձակություն ունեցա նրա ուշադրությունը հրավիրել Մանոնի վիճակի վրա, գովասանքով խոսելով նրա հեգույթան ու քաղցրաբարո բնավորության մասին: Նա ծիծաղելով ինձ պատասխանեց, որ ինքը դեռևս չի տեսել այդ աղջկան, սակայն լսել է, որ նրան շատ վտանգավոր մի անձնավորություն են համարում: Այս խոսքերն այնպիսի մի քնքշանք առաջացրին իմ մեջ, որ ես հագար ու մի ջերմ խոսքեր ասացի խեղճ սիրուհուս պաշտպանության համար, և մինչև իսկ չկարողացա ինձ զսպել լաց լինելուց: Նա հրամայեց նորից բանտ տանել ինձ:

— Սե՛ր, սե՛ր,— բացականչեց այս պատկառելի դատավորն իմ ետևից,— մի՞թե դու երբեք հաշտ չպիտի ապրես իմաստության հետ:

Ես անձնատուր եղա իմ տխուր մտքերին և խորհում էի ոստիկանապետի հետ ունեցած խոսակցությանս մասին, երբ լսեցի սենյակիս դռան բախումը. դա հայրս էր: Թեպետ պետք է պատրաստ լինեի նրա այցելությանը, քանի որ ես նրան այսպես թե այնպես սպասում էի մի քանի օր հետո, այնուամենայնիվ այն աստիճանի հուզվեցի, որ գետնի խորքը ինձ նետած կլինեի, եթե դա բացվեր իմ ոտքերի առաջ: Մեծ շփոթությամբ ես գրկեցի նրան: Նա անխոս նստեց. լուռ էի և ես:

Ես կանգնել էի նրա առջև՝ աչքերս գետին հառած, գլուխս բաց:

— Նստիր պարոն,— ասաց նա ինձ լրջորեն,— նստիր: Շնորհիվ քո անառակ կյանքի և խարդախությունների բարձրացրած աղմուկի՝ ես իմացա քո օթևանի տեղը: Բոլոր արարքներն այն առավելությունն ունեն, որ անհայտ մնալ չեն կարող. դու ուղիղ ճանապարհով ես գնում դեպի համբավ: Պետք է հուսալ, որ քո վարմունքը շուտով քեզ Գրեյի հրապարակը կտանի և դու, հիրավի, կհասնես քո փառքին՝ ի սքանչացումն բոլոր ժողովրդի այնտեղ ցուցադրվելով:

Ես ոչինչ չպատասխանեցի: Նա շարունակեց.

— Օհ, որքան դժբախտ է այն հայրը, որը գորովանքով սիրել է իր որդուն և ոչ մի բան չի խնայել նրան բարեկիրթ մարդ դարձնելու և որը, ի վերջո, հանձին այդ որդու գտնում է իրեն անպատվող մի խաբեբայի: Կարելի է մխիթարվել չար բախտի պատճառած դժբախտությունից: Ժամանակը մոռացնում է այն և վիշտը մեղմացնում. սակայն, ո՛ր գտնել բուժիչ միջոցներ այն չարիքի դեմ, որն օրեցօր մեծանում է, մի չարիք, որպիսին առաջանում է պատվի զգացումը լիովին կորցրած արատավոր որդու անկարգություններից: Դու լռո՛ւմ ես, թշվառական,— ավելացրեց նա:— Դիտեցեք այս կեղծ համեստությունը, այս խորամանկ հեգույթունը. ասես ձեր առաջ կանգնել է իր տոհմի ամենապատվավոր ներկայացուցիչը:

Թեպետ ես ստիպված եղա ընդունել, որ մասամբ արժանի եմ այս վիրավորանքներին, այնուամենայնիվ, ինձ թվաց, որ դրանք չափից ավելի խիստ են: Ես կարծեցի, որ ինձ թույլատրելի է անկեղծորեն և պարզ բացատրել իմ միտքը:

— Հավատացնում եմ ձեզ, պարոն,— ասացի ես,— որ իմ համեստությունը բնավ կեղծ չէ. դա բնական է և հատուկ մի ազնվատոհմիկ մարդու, որն անսահման հարգում է իր հորը և առավել ևս՝ իր զայրացած հորը: Ես հավակնություն չունեմ ինձ համարելու մեր տոհմի ամենապատվավոր ներկայացուցիչը: Խոստովանում եմ, որ արժանի եմ ձեր

կշտամբանքին. սակայն, թախանձում եմ ձեզ, փոքր-ինչ ավելի բարի եղեք դեպի ինձ և մի վարվեք որպես բոլոր մարդկանցից ամենամեղստի հետ: Ես արժանի չեմ այդքան դաժան խոսքերի: Բոլոր իմ սխալների պատճառը սերն է, ձեզ հայտնի չէ դրա ուժը: Մի՞թե ձեր արյունը, որն իմ արյան աղբյուրն է, երբեք կրքի բռնկումներ չի ունեցել: Մերն ինձ դարձրեց չափազանց քնքուշ, չափազանց գորովալիք, առավել հավատարիմ և թերևս անչափ հանդակատար՝ իմ չքնաղ սիրուհու ցանկությունների հանդեպ. ահա իմ հանցանքները: Դրանից որն է ձեզ անպատվում: Սիրելի հայր,— ավելացրի ես քնքշագին,— մի փոքր խղճացեք ձեր որդուն, որը միշտ հարգանք ու սեր է տածել դեպի ձեզ, որը երբեք չի հրաժարվել, ինչպես դուք եք կարծում, պատվից և պարտաճանաչությունից և որը հազար անգամ արժանի է կարեկցանքի, քան դուք կարող եք երևակայել:— Այս խոսքերը ես վերջացրի արտասովոր:

Հայրական սիրտը բնության ստեղծագործության գլուխգործոցն է. նա այնտեղ իշխում է, այսպես ասած, որպես արդար դատավոր և կառավարում է նրա բոլոր հույզերը: Իսկ իմ հայրը, բացի այդ, լինելով խելացի ու նրբաճաշակ մարդ, այնքան զգացվեց արդարացումներիս մասին լսած խոսքերից, որ չկարողացավ թաքցնել իր տրամադրության փոփոխությունը:

— Եկ, իմ խեղճ ասպետ,— ասաց նա ինձ,— եկ, գրկիր ինձ, ես քեզ խղճում եմ:

Ես գրկեցի նրան: Չգալով, թե ինչ ջերմությամբ է հայրս ինձ սեղմում իր կրծքին, ես կարողացա դատել, թե ինչ է կատարվում նրա սրտում:

— Սակայն, ի՞նչ միջոցների պետք է դիմել,— շարունակեց նա,— որպեսզի քեզ այստեղից ազատենք: Պատմիր ինձ քո բոլոր գործերի մասին, առանց մի բան թաքցնելու:

Իմ արարմունքի մեջ, եթե այն համեմատենք որոշ կարգի աշխարհիկ երիտասարդների արարքների հետ, վերջին հաշվով մի այնպիսի բան չկար, որն ինձ միանգամայն անպատվեր: Եվ քանի որ մեր դարում սիրուհի ունենալն ամոթալի բան չի համարվում, ինչպես նաև թղթախաղում ճարպկորեն բախտն իր կողմը թեքելը, ապա ես ամենայն անկեղծությամբ հորս պատմեցի իմ կյանքի բոլոր մանրամասնությունները: Յուրաքանչյուր մեղքիս խոստովանության հետ ես օրինակ էի բերում որևէ ականավոր մարդու արարքը՝ իմ ամոթալի հանցանքը մեղմացնելու նպատակով:

— Ես ապրում եմ մի սիրուհու հետ,— ասացի հորս, առանց ամուսնական ծիսակատարության: Պարոն դուքս . . . -ը ողջ Փարիզի աչքի առաջ երկու սիրուհի է պահում, իսկ պարոն Դ. -ն ահա տասը տարի է, ինչ ապրում է մի սիրուհու հետ, որին այնպիսի մի հավատարմությամբ է նվիրված, որը երբեք չի ունեցել իր կնոջ նկատմամբ: Ֆրանսիայի ազնվատոհմիկ մարդկանց երկու-երրորդ մասը պատիվ են համարում սիրուհի ունենալը: Ես թղթախաղում խարդախություն գործադրեցի. պարոն մարկիզ . . . -ի և կոմս . . . -ի եկամուտները նույն աղբյուրներն ունեն. պարոն իշխան . . . -ը և պարոն դուքս . . . -ը ասպետախմբի նույնպիսի մի ընկերության պարագլուխներն են:

Ինչ վերաբերում է երկու Գ. Մ. -ների քսակի նկատմամբ նյութած իմ ծրագրերին, ապա ինձ դժվար չէր ապացուցել, որ այս դեպքում ևս ունեցել էի օրինակներ: Սակայն ես բոլորովին պատվազուրկ չէի, որպեսզի ի վիճակի չլինեի ինձ հետ դասապարտելու բոլոր նրանց, ովքեր օրինակ էին հանդիսացել ինձ: Այդ պատճառով ես խնդրեցի հորս ներել սույն իմ թուլությունը, որը հետևանք էր ինձ համակած երկու բուռն կրքերի՝ վրեժխնդրության և սիրո:

Նա հարցրեց, թե արդյոք չե՞մ կարող միջոցներ նշել, որոնց շնորհիվ կարելի լինի ամենակարճ ժամանակում ազատվել, միաժամանակ և խուսափելով անցանկալի աղմուկից: Ես նրան հաղորդեցի ոստիկանապետի դեպի ինձ տաժած բարեհաճ զգացումների մասին:

— Եթե դուք դիմումներ անելիս որևէ դժվարության հանդիպեք,— ասացի ես նրան,— ապա դա միայն երկու Մ. -ները կարող են ձեզ պատճառել. ուստի և ինձ թվում է, որ անհրաժեշտ է նեղություն կրել նրանց տեսնելու:

Հայրս խոստացավ այդպես վարվել:

Ես չհամարձակվեցի խնդրել նրան միջնորդել նաև Մանոնի համար: Այդ ես չարի ոչ թե համարձակության պակասությունից, այլ վախի ազդեցության տակ, ենթադրելով, որ այդպիսի մի առաջարկությամբ կարող եմ նրան վրդովել և որևէ կործանարար միտք ներշնչել իմ և Մանոնի նկատմամբ: Մինչև այսօր էլ չգիտեմ, թե արդյոք այդ երկյուղը չէ՞ր իմ ամենամեծ դժբախտությունների պատճառը, մի երկյուղ, որն արգելք հանդիսացավ ինձ փորձել հորս տրամադրելու՝ հոգուտ իմ թշվառ սիրուհու և ջանալ բարենպաստ մի վերաբերմունք ներշնչել դեպի նա:

Թերևս մի անգամ էլ ինձ հաջողվեց շարժել նրա գուրբը: Այսպիսով, ես նրան կնախագգուշացնեի հավատ ընծայել Գ. Մ. -ի ասածներին, որոնց տպավորության տակ նա ընկավ ամենայն դյուրությամբ: Ով գիտե, թերևս, իմ չար բախտը խափաներ բոլոր ջանքերս և դրանք ապարդյուն դարձներ. սակայն ես, իմ դժբախտության մեջ, համենայն դեպս, կմեղադրեի միայն չար բախտս ու թշնամիներիս անգթությունը:

Ինձնից հեռանալով, հայրս գնաց այցելելու պարոն դը Գ. Մ. -ին: Հոր մոտ է լինում նաև երիտասարդ Գ. Մ. -ն, որին գվարդիականն ազնվաբար արձակել էր: Ես երբեք չիմացա նրանց գրույցի մանրամասնությունները. սակայն, դժբախտաբար, հեշտությամբ կարողացա դատել այդ խոսակցության մասին՝ շնորհիվ դրա մահացու հետևանքների: Նրանք՝ երկու հայրերը, միասին գնում են ոստիկանապետի մոտ, որից երկու բան են խնդրում. նախ՝ անմիջապես ինձ ազատ արձակել Շաթելեից. երկրորդ՝ Մանոնին ցմահ բանտարկության ենթարկել կամ արտաքսել Ամերիկա: Հենց այդ ժամանակները սկսել էին մեծ թվով անհայտ ու կասկածելի մարդկանց Միսսիսիպի արքայի: Ոստիկանապետը նրանց խոստանում է առաջին իսկ մեկնող նավով Մանոնին ուղարկել Ամերիկա:

Պարոն դը Գ. Մ. -ն և հայրս իսկույն եկան ինձ մոտ՝ հաղորդելու իմ ազատության լուրը: Պարոն դը Գ. Մ. -ն քաղաքավարությամբ խնդրեց անցյալի վիրավորանքները մոռանալ, ինձ շնորհավորեց այդպիսի մի հայր ունենալուս համար և հորդորեց օգտվել նրա խրատներից և օրինակից: Հայրս ինձ հրամայեց ներողություն խնդրել Գ. Մ. -ից այն կարծեցյալ վիրավորանքի համար, որ ես իբր թե պատճառել եմ նրա ընտանիքին, և շնորհակալություն հայտնել ազատությունս ձեռք բերելու գործում նրա ցույց տված աջակցության համար:

Մենք բոլորս դուրս եկանք, առանց որևէ խոսքով հիշելու Մանոնին: Նրանց ներկայությամբ ես նույնիսկ չհամարձակվեցի նրա մասին խոսել բարապանների հետ: Ավաղ, միևնույն է, իմ սրտահույզ խոսքերն անօգուտ պիտի մնային: Աքսորի դաժան ու անազորայն հրամանը ստացվել էր իմ ազատության հրամանի հետ միասին: Մի ժամ հետո այս անբախտ աղջկան տարան արգելատուն, որտեղ նա միացավ նույն վիճակին դատապարտված մի քանի թշվառ կանանց խմբին:

Հայրս ինձ ստիպեց հետևելու իրեն՝ դեպի իր իջևանատեղը, և միայն երեկոյան ժամը վեցին ինձ հաջողվեց հարմար թոպե գտնել ու հեռանալ նրա մոտից Շաթելե վերադառնալու համար: Ես մտադիր էի միայն մի քիչ ուտելիք տանել Մանոնին և հանձնարարել նրան բարապանի խնամքին, որովհետև ոչ մի հույս չունեի, թե կարող եմ նրան անձամբ տեսնելու թույլտվություն ստանալ: Նույնպես և դեռ ժամանակ չէի ունեցել խորհել նրան ազատելու միջոցների մասին: Ես խնդրեցի կանչել բարապանին: Իմ առատաձեռնությունից ու բարի վերաբերմունքից նա շատ գոհ էր մնացել. ուստի միանգամայն պատրաստ լինելով ինձ ծառայություն մատուցել, նա Մանոնի վիճակի մասին խոսեց արդեն որպես մի կատարված դժբախտության մասին, որը մեծապես անհանգստացրել է իրեն, քանի որ դա չի կարող չվշտացնել և ինձ: Ես գլխի չընկա, թե նա ինչ է ասում ինձ: Մի քանի թոպե մենք գրուցում էինք առանց միմյանց հասկանալու: Ի վերջո, երբ նա համոզվեց, որ ես ոչինչ չգիտեմ և որ անհրաժեշտ է ճիշտ տեղեկություն տալ, ինձ հաղորդեց այն, ինչ արդեն ես ձեզ պատմեցի սարսափով, և որի կրկնումը նույնպիսի սարսափ է պատճառում ինձ:

Նույնիսկ ամենաուժգին կաթվածը բնավ չի ունեցել այնպիսի մի հանկարծական ու սոսկալի ներգործություն, ինչպիսին ես ապրեցի այս լուրը լսելիս:

Սիրտս այնպես ցավագին ճմլվեց, որ երբ ես ուշաթափ վայր ընկա, կարծեցի, թե առիավետ զրկվում եմ կյանքից: Այս միտքը դեռևս հարատևում էր իմ մեջ, երբ ուշքի եկա: Նայեցի շուրջս, սենյակի պատերին, նայեցի և ինձ վրա, որպեսզի համոզվեմ, թե արդյոք տակավին կենդանի՞ եմ: Ճիշտն այն է, որ հետևելով սոսկ տառապանքներից ազատվելու բնական մղման, ինձ համար հուսահատության ու սարսափի այս վայրկյանին ավելի քաղցր և ցանկալի բան չկար, քան ինքը մահը: Մինչև իսկ կրոնը չէր կարող ինձ պատկերել հանդերձյալ աշխարհում ավելի անտանելի տանջանքներ, քան այն ծանր ցնցումները, որոնք խոշտանգում էին իմ հոգին: Այնուամենայնիվ, շնորհիվ սիրո կատարած հրաշքի, ես շուտով բավականաչափ ուժ ունեցա շնորհակալ լինելու երկնքին գիտակցությունս ու բանականությունս վերադարձնելու համար:

Մահս կարող էր օգտակար և ցանկալի լինել միմիայն ինձ համար: Մինչդեռ իմ կյանքը պետք էր Մանոնին՝ նրան ազատելու, օգնելու և նրա վրեժն առնելու համար:

Բարապանն ինձ այնպիսի օգնություն ցույց տվեց, որը կարելի է սպասել միայն ամենամտերիմ բարեկամից: Նրա ծառայությունն ընդունեցի ամենաջերմ շնորհակալությամբ:

— Ավա՛ղ,— ասացի նրան,— ուրեմն իմ տառապանքները դուք այդքան մոտ եք ընդունում ձեր սրտին: Բոլորն ինձ լքում են. անգամ հայրս մեկն է իմ ամենաանգութ հալածողներից: Ոչ ոք ինձ չի կարեկցում. դաժանության ու բարբարոսության այս վայրում միայն դուք եք ցավակցում բոլոր մարդկանցից ամենաթշվառին:

Նա ինձ խորհուրդ տվեց փողոցում չերևալ, քանի դեռ չի մեղմել իմ հուզումը:

— Հոգ չէ, հոգ չէ,— ասացի ես դուրս գալով:— Մենք, նորից միմյանց հետ կտեսնվենք և ավելի շուտ, քան դուք կարծում եք: Պատրաստեցեք ձեր խուցերից ամենախավարը. ես կաշխատեմ արժանանալ դրան:

Հիրավի, իմ առաջին միտքը եղավ սպանել երկու Գ. Մ. -ներին և ոստիկանապետին և այնուհետև զինված հարձակում գործել արգելատան վրա՝ բոլոր այն մարդկանց

օգնությամբ, որոնց կհաջողվի գրավել իմ կողմը: Տարված իմ արդար վրեժխնդրությամբ, ես հորս անգամ չպիտի խնայեի, որովհետև բարապանն ինձ հաղորդել էր, որ հայրս և Գ. Մ.-ն էին իմ կորստյան հեղինակները:

Սակայն, երբ ես մի քանի քայլ արեցի փողոցում, և օդը փոքր-ինչ զովացրեց արյունս և հանգստացրեց ինձ, իմ ցասումը տեղի տվեց ավելի ողջամիտ զգացումների: Մեր թշնամիների մահը ոչ մի օգուտ չպիտի բերեր Մանոնին, մինչդեռ, անկասկած, ինձ պիտի զրկեր նրան օգնելու հնարավորությունից: Բացի այդ, արդյոք ես ընդունա՞լ էի ստոր սպանության դիմելու: Ուրիշ ի՞նչ ուղի կարող էի ընտրել իմ վրեժխնդրության համար: Ես բոլոր ուժերս ու արիությունս հավաքեցի, որպեսզի նախ ջանամ ազատել Մանոնին և միայն այս կարևոր ձեռնարկության հաջողությունից հետո մտածել հետագա քայլերի մասին:

Մոտս քիչ դրամ կար: Այնինչ, ամեն բանի անհրաժեշտ հիմքը դա էր, որից և պետք էր սկսել: Ես միայն երեք անձնավորություն գիտեի, որոնք կարող էին ինձ դրամական օգնություն ցույց տալ. պարոն դը Տ. -ն, հայրս և Տիբերժը: Քիչ հավանականություն կար որևէ բան ստանալ վերջին երկուսից. իսկ ես ամաչում էի նորից առաջինին դիմել բազմիցս կրկնված մի այսպիսի խնդրանքով: Սակայն հուսահատությունը հարկադրում է մարդուս խեղդել պատվասիրության ամեն զգացում: Ես անմիջապես ուղևորվեցի դեպի Մեն-Սյուլպիսի սեմինարիան, առանց վախենալու, որ այնտեղ ինձ կարող են ճանաչել: Ես դուրս կանչեցի Տիբերժին: Նրա առաջին իսկ խոսքերից հասկացա, որ նա տակավին տեղյակ չէ իմ վերջին արկածների մասին: Այս հանգամանքը ստիպեց փոխել իմ դիտավորությունը՝ շարժել նրա կարեկցանքը դեպի ինձ: Ես նրա հետ խոսեցի ընդհանրապես հորս տեսնելու իմ ուրախության մասին և հետո խնդրեցի փոխարինաբար մի փոքր գումար տալ ինձ, պատրվակ բերելով, թե Փարիզից մեկնելուց առաջ ես ուզում եմ հատուցել մի քանի պարտքեր, որոնք ցանկալի էր, որ անհայտ մնային: Նա իսկույն ևեթ իմ տրամադրության տակ դրեց իր քսակը: Ես այնտեղ եղած վեց հարյուր ֆրանկից վերցրի հինգ հարյուրը: Առաջարկեցի ստացական. նա չափազանց վեհանձն գտնվեց այն չընդունելու համար:

Այնտեղից ես գնացի պարոն դը Տ. -ի մոտ: Նրանից ես ոչինչ չթաքցրի: Պատմեցի նրան իմ դժբախտությունների և տանջանքների մասին. սակայն նա արդեն տեղյակ էր իմ պատմության ամենաչնչին հանգամանքներին, որովհետև հետևել էր երիտասարդ Գ. Մ. -ի արկածախնդրության բոլոր դեպքերին: Այնուամենայնիվ, նա լսեց իմ պատմածը և շատ կարեկցեց: Իսկ երբ նրանից խորհուրդ հարցրի Մանոնին ազատելու միջոցների մասին, նա տխրությամբ պատասխանեց, որ ոչ մի ելք չի տեսնում և որ պետք է հրաժարվել այդ մտքից, եթե միայն երկինքը չօգնի մի արտասովոր ու անսպասելի եղանակով: Նա ավելացրեց, որ ինքը դիտմամբ արգելատու է գնացել Մանոնի բանտարկությունից հետո, սակայն մինչև իսկ իրեն թույլ չեն տվել նրան տեսնելու, որովհետև ոստիկանապետի հրամանն այդ մասին չափազանց խիստ է. բացի այդ ի լրումն բոլոր դժբախտությունների՝ այն ողորմելի խմբակը, որին միացրել են Մանոնին, երրորդ օրը պիտի մեկնի:

Ես այն աստիճան ընկճված էի նրա պատասխանից, որ նա կարող էր ժամերով խոսել, և ես ի վիճակի չլիներ ընդհատել նրան: Նա շարունակեց պատմել, թե ինքը չի եկել ինձ Շաթելեում տեսնելու, որպեսզի հարկ եղած դեպքում ավելի դյուրությամբ կարողանա ծառայություն մատուցել, եթե ոչ ոք չկասկածի մեր բարեկամությանը: Նա ասաց, որ մի քանի ժամ հետո, իմանալով իմ ազատության լուրը, նա շատ է ցավել տեղս չիմանալու

համար, որովհետև ցանկացել է շուտափույթ տեսնել, տալ ինձ միակ խորհուրդը, որից, թերևս, կարելի լինի որևէ փոփոխություն ակնկալել Մանոնի համար: Սակայն այդ խորհուրդը վերին աստիճանի վտանգավոր է, ուստի նա խնդրում է ինձ հավիտյանս գաղտնի պահել, որ ինքն է դրա հեղինակը: Նա խորհուրդ է տալիս գտնել մի քանի խիզախ մարդիկ, որոնք արիություն ունենան հարձակվելու Մանոնի պահակների վրա, երբ սրանք Փարիզից դուրս կգան արտաքսվող աղջիկների հետ:

Նա ժամանակ չտվեց խոսելու իմ փող չունենալու մասին և, մեկնելով ինձ դրամապանակը, ասաց.

— Ահա հարյուր պիստոլ, որոնք կարող են ձեզ որոշ օգնություն ցույց տալ. ինձ կվերադարձնեք այդ գումարը, երբ բախտը կհարթի ձեր գործերը:

Նա ավելացրեց, որ եթե իր բարեհամբավի մտահոգությունը թույլ տար իրեն անձամբ ձեռնարկել սիրուհու ազատությունը, ապա իմ տրամադրության տակ կդներ իր բազուկն ու սուսերը:

Նրա բացառիկ մեծահոգությունն արտասվելու չափ հուզեց ինձ: Ես իմ երախտագիտությունը հայտնեցի նրան այնպիսի մի ջերմությամբ, որը թույլ էր տալիս իմ վիշտը: Ես նրան հարցրի, թե չկա՞րդյոք որևէ հույս՝ միջնորդել ոստիկանության պետի առաջ: Նա պատասխանեց, որ ինքն արդեն մտածել է այդ մասին, սակայն այս ուղին նրան անհուսալի է թվում, որովհետև չի կարելի դիմել առանց լուրջ հիմունքի այդպիսի մի միջնորդության, և ինքը չգիտե, թե ինչպես պետք է հիմնավորել նման մի խնդրանք, եթե հայցելու լինի ականավոր ու հզոր մի անձի միջնորդությունը: Եթե այս ճանապարհով կարելի լինի որևէ բան ձեռք բերել, ապա դա պետք է անել միայն այն դեպքում, եթե հաջողվի ստիպել պարոն Մ. -ին և իմ հորը՝ փոխելու իրենց որոշումն ու համոզել նրանց, որ իրենք դիմեն ոստիկանապետին, խնդրելով նրան դատավճռի վերացումը: Նա խոստացավ ամեն մի ջանք գործ դնել՝ հօգուտ մեզ տրամադրելու երիտասարդ Գ. Մ. -ին, թեպետ իրեն թվում է, թե այս վերջինս կասկածելով, որ ինքը որոշ մասնակցություն է ունեցել մեր գործում, փոքր-ինչ սառել է իր նկատմամբ: Այնուհետև պարոն դը Տ. -ն ինձ հորդորեց ոչ մի բանի առաջ կանգ չառնել հորս սիրտը մեղմացնելու համար:

Սակայն այս պատվերն այնքան էլ հեշտ չէր ինձ համար: Ես աչքի առաջ ունեի ոչ միայն հորս համառությունը հաղթահարելու միանգամայն բնական դժվարությունը, այլ նաև մի ուրիշ հանգամանք, որն ստիպում էր ինձ վախենալ նրան դիմելուց. Ես նրա բնակարանը թողել էի հակառակ իր հրամանի ու նրանից թաքուն, և հիմա լսելով Մանոնի տխուր վիճակի մասին, հաստատապես որոշել էի այլևս չվերադառնալ այնտեղ: Ես հիմք ունեի եզրակացնելու, որ նա կարող է, հակառակ իմ կամքի, ինձ տանը պահել և, թերևս, բռնի իր հետ գավառ տանել: Իմ անդրանիկ եղբայրը մի անգամ անցյալում արդեն այդպես վարվել էր ինձ հետ: Ճիշտ է, այժմ ես ավելի հասուն էի, բայց տարիքը թույլ պատճառաբանություն է ուժի դեմ: Այնուամենայնիվ, ես գտա մի այլ ուղի, որն ինձ ազատում էր վտանգից. Ես մտածում էի ուրիշի անվան տակ հորս կանչել որևէ հասարակական վայր և այնտեղ հայտնվել նրան: Ես անմիջապես կանգ առա այս որոշման վրա: Պարոն դը Տ. -ն գնաց Գ. Մ. -ի մոտ, իսկ ես դիմեցի դեպի Լյուքսեմբուրգյան այգի, որտեղից մարդ ուղարկեցի հորս հայտնելու, որ մի ազնվական խոնարհաբար սպասում է նրան այգում: Ես երկյուղում էի, թե նա չի կամենա նեղություն կրել գալու, որովհետև օրն արդեն մթնում էր: Սակայն մի քիչ անց նա եկավ մի սպասավորի ուղեկցությամբ: Ես նրան խնդրեցի առանձնանալ

ծառուղիում, ուր կարող էինք երես առ երես խոսել: Մոտ հարյուր քայլ առաջ գնացինք, առանց մի բառ անգամ արտասանելու: Նա, իհարկե, հասկանում էր, որ այսքան զգուշություն ձեռք է առնվում անկասկած մի որևէ կարևոր մտադրության համար: Նա սպասում էր իմ խոսքերին, իսկ ես կշռադատում էի դրանք: Վերջապես խոսեցի:

— Պարոն,— ասացի դողդողալով,— դուք բարի հայր եք, դուք առատորեն շնորհներ եք տվել ինձ և բազմիցս ներել իմ անթիվ սխալները. ուստի, երկինքը վկա, ես դեպի ձեզ տածում եմ բոլոր այն զգացմունքները, որոնք վայել են ամենաքնքուշ և ամենահարգելի որդուն: Սակայն, ինձ թվում է, թե. . . ձեր խստասրտությունը. . .

— Լավ, հետո, իմ խստասրտությունն ի՞նչ,— ընդհատեց հայրս, անշուշտ գտնելով, որ ես իր ցուցաբերած անհամբերության համար չափազանց դանդաղ եմ խոսում:

— Ա՛խ, պարոն,— շարունակեցի ես,— ինձ թվում է, թե ձեր խստասրտությունը, որը պատճառ եղավ դժբախտ Մանոնի անարդար դատապատժին, չափազանց դաժան է: Դուք հավատ եք ընծայել պարոն Գ. Մ. -ի հերյուրանքին: Դրոված ատելությունից, նա ձեզ ամենամոռայլ գույներով է պատկերացրել նրան: Դուք նրա մասին սոսկալի վատ կարծիք եք կազմել: Մինչդեռ Մանոնը ամենաքնքուշ և ամենադուրեկան արարածն է, որ երբևէ ստեղծվել է աշխարհում: Օ՛, ինչո՞ւ երկինքը չբարեհաճեց գեթ մի ակնթարթ սիրուհուս տեսնելու ցանկություն ներշնչել ձեզ: Որքան ես համոզված եմ, որ նա մի ջրնաղ ու հմայիչ աղջիկ է, նույնքան և հավատացած եմ, որ դուք ևս նրան այդպիսին կգտնեք և, անկասկած հոգուտ նրա կտրամադրվեք: Դուք կարհամարիեք Մ. -ի սև խարդավանքները՝ կարեկցությամբ կհամակվեք դեպի ինձ և նա: Այո, ես վստահ եմ դրանում: Ձեր սիրտը անզգա չէ, ի տես նրա գրավչության դուք չեք կարող անտարբեր մնալ:

Հայրս կրկին ընդհատեց ինձ, տեսնելով, որ ես խոսում եմ այնպիսի մի եռանդով, որն ինձ թույլ չի տա շուտով վերջացնելու: Նա կամեցավ իմանալ, թե որն է իմ ոգեշունչ խոսքերի բուն նպատակը:

— Կյանք եմ հայցում ձեզնից,— պատասխանեցի նրան,— կյանք, որից ես իսկույն կզրկվեմ, եթե Մանոնը մեկնի Ամերիկա:

— Ոչ, ոչ,— ասաց նա խստությամբ,— ես գերադասում եմ քեզ տեսնել մեռած, քան՝ պատվազուրկ ու խելակորույս:

— Այդ դեպքում հեռու չգնանք,— գոչեցի ես, բռնելով նրա ձեռքը,— զրկեցեք ինձ կյանքից, զրկեցեք այս ատելի ու անտանելի կյանքից: Որովհետև դուք ինձ այնպիսի մի վիատության մեջ եք նետում, որ մահը մի շնորհ է ինձ համար, հայրական ձեռքին արժանի մի շնորհ:

— Ես քեզ շնորհում եմ այն, ինչին արժանի ես,— պատասխանեց նա,— ես բազմաթիվ հայրեր գիտեմ, որոնք այսքան երկար չէին սպասի քո դահիճը լինելու համար: Սակայն իմ անսահման բարեսրտությունը կործանեց քեզ:

Ես ծունկ չոքեցի նրա առաջ:

— Օ՛, եթե ձեր սրտում գեթ մի փոքր բարություն կա դեպի ինձ,— ասացի ես, համբուրելով նրա ծնկները,— անողորմ մի լինեք իմ արցունքների հանդեպ: Մտածեցեք, որ ես ձեր որդին եմ: Ավա՛ղ, հիշեցեք իմ մորը: Դուք այնպիսի քնքշանքով էիք սիրում նրան: Մի՞թե կարող էիք հանգուրժել, որ նրան խլեն ձեր ձեռքից: Դուք մինչև, ձեր վերջին շունչը

կաշառականները նրան. և մի՞թե կարծում եք, թե ուրիշը չի կարող ձեր սրտի նման սիրտ ունենալ: Մի՞թե մարդ կարող է այսքան բարբարոս լինել, երբ ինքը գեթ մի անգամ զգացել է իսկական քնքշությունն ու վիշտը:

— Մի խոսիր մորդ մասին,— ասաց նա ցասկոտ ձայնով,— նրա հիշատակը բորբոքում է իմ զայրույթը: Քո անատակությունները վշտից կմահացնեին նրան, եթե կենդանի մնար և տեսներ դրանք: Վերջ դնենք մեր խոսակցությանը,— ավելացրեց նա,— դա անհաճո է ինձ և չի կարող ստիպել փոխելու իմ որոշումը: Ես տուն եմ վերադառնում և քեզ էլ հրամայում եմ հետևել ինձ:

Այն չոր ու հատու շեշտը, որով նա արձակեց այս հրամանը, ինձ համոզեց, որ նրա սիրտն անդդովելի է: Ես մի քայլ հեռացա նրանից, վախենալով, թե, թերևս, նա կփորձի իր իսկ ձեռքերով բռնել ինձ:

— Մի խորացնեք իմ վիատությունը,— ասացի ես,— հարկադրելով ինձ չինազանդվել ձեզ: Ես չեմ կարող հետևել ձեզ: Ինձ համար նաև անհնարին է ապրել դեպի ինձ ցուցաբերած ձեր քարսրտությունից հետո: Ուստի առհավետ հրաժեշտ եմ տալիս ձեզ: Իմ մահը, որի մասին շուտով կյսեք,— ավելացրի ես տրտմությամբ,— թերևս վերստին հայրական զգացումներ արթնացնի ձեր մեջ:

Երբ ես շրջվեցի, որ հեռանամ նրանից, նա զայրությամբ գոչեց.

— Ուրեմն դու չե՞ս կամենում հետևել ինձ. ինչ արած, գնա դեպի քո կործանումը: Գնաս բարով, ապերախտ և ըմբոստ որդի:

— Մնաք բարով,— ասացի ես մոլեգին,— մնաք բարով, տմարդ ու բարբարոս հայր:

Ես անմիջապես դուրս եկա Լյուքսեմբուրգյան այգուց: Խելագարի պես փողոցներում թափառելով հասա պարոն դը Տ. -ի տունը: Քայլելիս ես աչքերս ու ձեռքերս վեր էի բարձրացնում, դիմելով երկնային զորության օգնությանը: «Օ՛, երկինք,— ասում էի ես,— մի՞թե դու էլ այնքան անողորմ ես, որքան մարդիկ: Քեզանից բացի, ուրիշ ոչ ոքից ես օգնություն չեմ ակնկալում»:

Պարոն դը Տ.-ն տակավին չէր վերադարձել տուն: Սակայն մի քանի րոպե անց եկավ: Նրա բանակցությունը ևս ոչ մի հաջողություն չէր ունեցել: Այդ մասին նա վշտահար դեմքով պատմեց ինձ: Երիտասարդ Գ. Մ. -ն թեպետ հորից սակավ չէր չարացած Մանոնի և իմ դեմ, այնուամենայնիվ, չէր կամեցել հանձն առնել հոր առաջ մեր մասին բարի միջամտություն անելու հոգսը: Նա չէր համաձայնել մեզ պաշտպանել, որովհետև ինքը ևս վախենում էր վրեժխնդիր ծերուկից, որն առանց այդ էլ սաստիկ բարկացած էր որդու վրա, հանդիմաննելով նրան Մանոնի հետ սիրային կապեր հաստատելու դիտավորություն ունենալու մեջ:

Ինձ մնում էր միայն գնալ բռնի ուժի ճանապարհով, որի ծրագիրն ուրվագծել էր պարոն դը Տ. -ն: Իմ ամբողջ հույսը դա էր:

— Չափազանց անորոշ ու կասկածելի է այդ ուղին,— ասացի ես պարոն դը Տ.-ին,— սակայն ամենահաստատ և ամենամխիթարական հույսն ինձ համար՝ պայքարում կործանվելն է:

Ես հեռացա պարոն դը Տ. -ից, խնդրելով, որ նա իր բարեմաղթություններով նպաստի իմ հաջողությանը:

Սկսեցի մտածել միայն այն մասին, թե որտեղի՞ց ընկերներ գտնեմ, որոնց կարողանայի գերթ մի կայծ ներշնչել իմ անվեհերությունից ու վճռականությունից: Ամենից առաջ իմ մտքով անցավ հենց այն գվարդիականը, որին հանձնարարիլ էի ձերբակալել Գ. Մ.-ին: Ի դեպ, ես մտադիր էի նրա մոտ անցկացնել և գիշերը, որովհետև օրվա ընթացքում բնավ ազատ ժամանակ չէի ունեցել բնակարան ճարելու մասին մտածել: Ես նրան գտա տանը միայնակ: Նա իր ուրախությունը հայտնեց Շաթելից ազատվելուս առթիվ և ամենայն սիրալիրությամբ առաջարկեց ինձ իր ծառայությունը: Ես նրան բացատրեցի, թե ինչպիսի ծառայություն պետք է ինձ մատուցի: Նա բավական բանիմաց մարդ էր, որպեսզի իսկույն գլխի ընկներ այդ ձեռնարկության դժվարությունների մասին: Սակայն նա նույնպես բավական մեծահոգի էր որպեսզի համաձայնե՞ր ձեռնարկել հաղթահարելու այդ դժվարությունները:

Գիշերվա մի մասն անցկացրինք խորհելով ու կշռադատելով իմ ծրագիրը: Նա ինձ հետ խոսեց այն երեք գվարդիական զինվորների մասին, ներկայացնելով նրանց իբրև փորձված կտրիճների, որոնք օգնել էին նրան Գ. Մ. -ի ձերբակալության միջոցին: Պարոն դը Տ.-ն ինձ ճշտիվ տեղեկացրել էր Մանոնին ուղեկցող պահակների թվի մասին, որոնք ընդամենը վեց հոգի էին: Հինգ խիզախ ու վճռական մարդիկ բավական էին երկյուղ ազդելու այդ թշվառականներին, որոնք անընդունակ են ազնվաբար պաշտպանելու իրեն, երբ կարող են ստոր վախկոտությամբ խուսափել կռվի վտանգներից:

Քանի որ դրամի պակասություն չունեի, գվարդիականն ինձ խորհուրդ տվեց ոչինչ չխնայել մեր հարձակման հաջողությունն ապահովելու համար:

— Մեզ հարկավոր են,— ասաց նա,— ձիեր, ատրճանակներ և ամեն մեկիս մի-մի մուշկետ: Ես հանձն եմ առնում այդ բոլորը պատրաստել վաղվա համար: Բացի այդ, անհրաժեշտ է երեք ձեռք քաղաքացիական հագուստ մեր զինվորների համար, որովհետև նրանք չեն համարձակվի այս կարգի գործում երևալ գորագնդի համազգեստով:

Պարոն դը Տ. -ից ստացած հարյուր պիստոլը ես տվեցի նրան: Հաջորդ օրն այդ բոլոր դրամը մինչև վերջին սուն ծախսվեց: Երեք զինվորներին գորադետի հրավիրեցի ու մեծամեծ խոստումներով ոգևորեցի. և որպեսզի նրանց անվստահությունը փարատեմ, ամենից առաջ նրանց նվիրեցի տաս-տաս պիստոլ:

Երբ հասավ ծրագիրն իրագործելու օրը, վաղ առավոտյան զինվորներից մեկին ուղարկեցի արգելատուն, անձամբ իմանալու, թե պահակները երբ պիտի ճանապարհ ընկնեն իրենց գոհերի հետ: Թեպետ ես մտատանջությունից ու նախատեսությունից դրդված դիմել էի այս զգուշությանը, այնուամենայնիվ, պարզվեց, որ դա միանգամայն անհրաժեշտ էր: Ես հավատ էի ընծայել այն մի քանի սխալ տեղեկանքներին, որ ինձ տվել էին նրանց երկաթուղու վերաբերյալ և, համոզված լինելով, որ այն ողորմելի խմբակը Լա-Ռոշելում նավ պիտի նստեցնեն, ես իզուր նրանց պիտի սպասեի Օռլեանի ճանապարհին: Այնինչ, գվարդիական զինվորի ձեռք բերած տեղեկությունից իմացա, որ խմբակը Նորմանդիայի ճանապարհը պիտի բռնի և Հավր-դե-Կրասում նավ նստի Ամերիկա մեկնելու համար:

Մենք անմիջապես ուղղվեցինք դեպի Սեն-Օնորեի դռները, զգուշության համար ցրվեցինք և գնացինք տարբեր փողոցներով, իսկ քաղաքի արվարձանի ծայրում վերստին միացանք: Կայտառ ու ժիր առաջ էին ընթանում մեր ձիերը: Ծուռով երևացին վեց պահակներն ու այն երկու խոնուկ սայլակները, որոնց դուք պատահեցիք Պասսիում

սրանից երկու տարի առաջ: Սույն տեսարանը քիչ մնաց ինձ գրկեր ուժից ու գիտակցությունից: «Օ՛, ճակատագիր,— բացականչեցի ես,— դաժան ճակատագիր, գեթ այժմ ինձ շնորհիր մահ կամ հաղթանակ»:

Մի րոպե մենք խորհրդակցեցինք հարձակման եղանակի մասին: Հագիվ միայն չորս հարյուր քայլի վրա պահակները գնում էին մեր առաջից, և մենք կկարողանայինք կտրել նրա ճանապարհը, սրնթաց անցնելով մի փոքրիկ դաշտի լայնքով, որի շուրջը պտտվում էր մեծ ճամփան: Գվարդիականը համամիտ էր հենց այս եղանակին, որպեսզի անսպասելիորեն հարձակվելով պահակների վրա, հանկարծակյի բերենք նրանց: Ես իմ համաձայնությունը տվի նրա ծրագրին և առաջինը ինքս խթանեցի ձիս: Սակայն ճակատագիրն անողորմաբար մերժեց իմ աղերսանքները:

Երբ պահակները տեսան, թե ինչպես են հինգ ձիավորներ իրենց վրա սլանում, բնավ չկասկածեցին, որ դա հարձակման նպատակով է: Նրանք վճռական կերպով պատրաստվեցին պաշտպանության՝ սվիններն ու հրացանները ձեռներին:

Կովի այս պատրաստակամությունը, որ միանգամայն ոգևորեց ինձ ու գվարդիականին, հանկարծ արիությունից գրկեց մեր երեք վախկոտ ընկերներին: Նրանք երեքն էլ միաժամանակ կանգ առան, ասես նախապես արված համաձայնությամբ և, միմյանց հետ փոխանակելով մի քանի խոսք, որ ես չկարողացա լսել, ձիերի գլուխները շրջեցին և սրարշավ ընթացան Փարիզի ուղղությամբ:

— Աստված իմ,— բացականչեց գվարդիականը, որը կարծես ինձնից պակաս շփոթված չէր այս խայտառակ փախուստից,— ի՞նչ ենք անելու հիմա, միայն երկուսս մնացինք:

Զայրույթից ու զարմանքից ես կորցրի ձայնս: Կանգ առա՛ չիմանալով անելիքս և մտածելով, թե արդյոք չպե՛տք է իմ վրեժխնդրությունն առաջին հերթին ուղղել այն վախկոտների դեմ, որոնք լքում էին ինձ: Ես դիտում էի նրանց փախուստը և մյուս կողմից հայացքս ուղղում դեպի պահակները: Եթե կարողանայի երկու կտոր լինել, ապա միաժամանակ կհարձակվեի իմ ցասման այս երկու առարկաների վրա, որոնց խժռում էի աչքերովս:

Գվարդիականը, որը անվճռականությանս մասին դատում էր իմ շվարած ու թափառուն հայացքից, խնդրեց ինձ ունկնդրել իր խորհրդին:

— Անմտություն է,— ասաց նա,— երկուսով հարձակվել վեց մարդու վրա, որոնք մեզնից վատ չեն զինված և, ըստ երևույթին, պատրաստ են անվեհերությամբ դիմադրելու: Պետք է Փարիզ վերադառնալ և ջանալ ավելի արիասիրտ ընկերներ ընտրել: Պահակներն իրենց երկու ծանր սայլակներով չեն կարող մեծ տարածություն կտրել, և մենք վաղը առանց դժվարության կհասնենք նրանց:

Մի րոպե ես միտք արի այս առաջարկության վրա, սակայն ամեն կողմից միայն հուսահատության պատճառներ տեսնելով, իրոք հուսահատական մի որոշում կայացրի, այն է՝ շնորհակալություն, հայտնել իմ հավատարիմ ընկերոջը իր ծառայության համար, և թողնելով պահակների վրա հարձակվելու միտքը, որոշեցի գնալ նրանցից խոնարհաբար խնդրել՝ ինձ իրենց խմբակում ընդունել և թույլ տալ Մանոնին մինչև Հավր-դե-Կրաս ուղեկցելու ու այնտեղից նրա հետ գնալու անդրովկիանոսյան երկիրը:

— Բոլորն ինձ հավածում են կամ դավաճանում,— ասացի գվարդիականին.— այլևս ոչ մի հիմք չունեմ հավատ ընծայելու որևէ մեկին, ես ոչինչ չեմ սպասում ո՛չ ճակատագրից ոչ

էլ մարդկանց օգնությունից. իմ տանջանքների բաժակը լցվել է, ինձ մնում է միայն համակերպվել իմ վիճակին. ուստի և այլևս ոչ մի հույս չունեմ: Թող երկինքը վարձատրի ձեր մեծահոգությունը: Մնաք բարով: Ես գնում եմ օգնելու իմ չար բախտին՝ ավարտել իմ կործանումը, հոժարակամ ընդառաջելով նրան:

Նա ապարդյուն ջանաց համոզել ինձ Փարիզ վերադառնալու: Ես նրան խնդրեցի թույլ տալ ինձ հետևել իմ որոշումներին և շուտով հեռանալ ինձնից, որովհետև վախենում էի, թե պահակները կարող են կարծել, որ մենք տակավին մտադիր ենք հարձակվել իրենց վրա:

Ես շարժվեցի նրանց կողմը, մեն-մենակ, դանդաղ ձիւ քշելով և այնպիսի մի ընկճված դեմքով, որ իմ մոտեցումը ու մի ահ կամ կասկած չէր կարող ներշնչել նրանց: Այնուամենայնիվ, նրանք իրենց պաշտպանողական դիրքը պահեցին:

— Հանգստացեք, պարոններ,— ասացի մոտենալով նրանց,— ես մտադիր չեմ ձեզ վրա հարձակվելու. գալիս եմ ձեզնից մի շնորհ հայցելու: Ես խնդրեցի նրանց առանց կասկածանքի շարունակել իրենց ճամփան և ճանապարհին հայտնեցի, թե ինչպիսի շնորհ եմ սպասում նրանցից:

Նրանք խորհրդակցեցին միմյանց հետ, որոշելու համար, թե ինչպես պիտի ընդունեն իմ առաջարկությունը: Խմբի ավագը բոլորի անունից խոսեց ինձ հետ: Նա ասաց, որ թեպետ իրենց շատ խստիվ հրամայված է աչալուրջ հսկել կալանավորներին, այնուհանդերձ, նա ինձ համարում է գեղեցկադեմ ու դուրեկան մի երիտասարդ և դրա համար էլ ինքը և իր ընկերները պատրաստ են փոքր-ինչ շեղվել իրենց պարտականությունից. սակայն ես պիտի հասկանամ, որ սա ինձ բոլորովին ձրի չի տրվում: Իմ քսակում մնացել էր մոտավորապես տասնհինգ պիստոլ. ես անկեղծորեն ասացի նրանց, թե որքան է իմ ամբողջ կարողությունը:

— Լավ,— պատասխանեց պահակը,— մենք բարեխղճորեն կօգտագործենք ձեր կարողությունը: Մի ժամվա զրույցն այս աղջիկներից յուրաքանչյուրի հետ, ըստ ձեր ընտրության, կարժենա մի էկյու. սա Փարիզի սովորական գինն է:

Ես նրանց հետ դիտմամբ չէի խոսել Մանոնի մասին, որովհետև չէի կամենում, որ նրանք իմանան իմ սիրո մասին: Նրանք նախ կարծել էին, թե իմ ցանկությունը սոսկ երիտասարդ մի տղամարդու քմահաճույք է, որը դրդում է ինձ զվարճալի ժամանց փնտրել այս կարգի աղջիկների հետ. սակայն հենց որ գլխի ընկան իմ սիրո մասին, այն աստիճան իրենց մատուցած ծառայության գինը բարձրացրին, որ երբ մենք դուրս եկանք Մանտ քաղաքից, ուր գիշերել էինք Պասսի հասնելուց առաջ, իմ քսակն արդեն դա տարկվել էր:

Պատմե՛մ արդյոք ճանապարհին Մանոնի հետ ունեցած իմ տխուր զրույցի կամ այն տպավորության մասին, որ թողեց նրա կերպարանքը, երբ ես պահակներից թույլտվություն ստացա նրա սայլակին մոտենալու:

Օհ, խոսքերը չնչին չափով միայն կարող են արտահայտել սրտի զգացումները: Երևակայեցեք իմ խեղճ սիրուհուն մեջքից շղթայված, նստած մի կապ ծղոտի վրա, գլուխը հոգետանջ հենած սայլակի կողքին, երեսը գունատ ու ողողված արցունքների վտակներով, որոնք հոսում էին նրա արտևանդունքների արանքից, թեև աչքերը շարունակ փակ էին: Մինչև իսկ հետաքրքրությունը չէր ստիպել նրան բանալու աչքերը, երբ լսել էր հարձակումից երկյուղած պահակների աղմկալի պատրաստությունները: Նրա

սպիտակեղենը կեղտոտ էր ու անկանոն: Նրբակերտ ձեռները ենթարկվել էին արևի և քամու ներգործությանը. մի խոսքով՝ նրա ամբողջ հրաշագեղ կերպարանքը, դեմքը, որը կարող էր պաշտամունքի առարկա լինել համայն աշխարհի համար, իրենից ներկայացնում էր անկարգության ու լքվածության մի անասելի տեսարան:

Մի քանի րոպե ես նայեցի նրան, համրաքայլ ընթանալով նրա սայլակի կողքով: Ես այն աստիճան կորցրել էի ինձ, որ քանիցս քիչ մնաց վայր ընկնելի ձիուց: Իմ հառաչանքներն ու անվերջ բացականչություններն, ի վերջո, գրավեցին նրա ուշադրությունը, և նա նայեց իմ կողմը: Նա իսկույն ճանաչեց ինձ, և ես նկատեցի, որ նրա առաջին շարժումը եղավ փորձել դուրս գալ սայլակից ու դեպի ինձ նետվել, սակայն շղթայից կաշկանդված՝ ետ ընկավ իր նախկին տեղը:

Ես խնդրեցի պահակներին կարեկցել և գեթ մի րոպե կանգ առնել. ազահությունից դրդված նրանք համաձայնեցին: Ես ձիուց իջա և նստեցի Մանոնի կողքին: Նա այն աստիճան նվաղած էր և ուժասպառ, որ երկար ժամանակ չկարողացավ ո՛չ խոսել, ո՛չ էլ շարժվել: Ես իմ արցունքներով թրջեցի նրա ձեռքերը և որովհետև ինքս նույնպես անընդունակ էի բառ անգամ արտասանելու, ապա մենք երկուսս էլ գտնվում էինք անօրինակ ու աննախընթաց մի տխուր վիճակում: Պակաս տխուր չէին մեր խոսքերը, երբ ի վիճակի եղանք խոսելու: Մանոնը քիչ խոսեց. կարծես ամոթն ու վիշտը աղճատել էին նրա ձայնը՝ այնպես թույլ էր այն ու դողդոջուն: Նա շնորհակալություն հայտնեց, որ չեմ մոռացել և այժմ ուրախություն եմ պատճառում իրեն,— ավելացրեց նա հառաչանքով,— մի անգամ ևս տեսնելու և վերջին հրաժեշտը տալու: Սակայն, երբ ես նրան վստահեցրի, որ ոչ մի բան չի կարող ինձ անջատել նրանից և որ ես պատրաստ եմ թեկուզ մինչև աշխարհի ծայրը հետևել նրան, որպեսզի գուրգուրեմ, սպասարկեմ, սիրեմ նրան և առհավետ ու անքակտելիորեն իմ չար բախտը կապեմ նրա բախտի հետ, այս խեղճ աղջիկը համակվեց այնպիսի քնքուշ ու վշտակից զգացումներով, որ ես երկյուղեցի, թե այսքան բուռն հուզումը կարող է վտանգել նրա կյանքը: Նրա հոգու բոլոր հույզերը կարծես կուտակվել էին աչքերում, որ անթարթ հառել էր երեսիս: Մի քանի անգամ նա սկսեց խոսել, սակայն ուժ չէր ունենում ասելիքը վերջացնելու: Այնուամենայնիվ, նրան հաջողվեց մի քանի բառ արտասանել, որոնք արտահայտում էին իր սքանչանքը իմ սիրո հանդեսի քնքուշ հանդիմանանք՝ իմ ծայրահեղ սիրո համար, կասկած՝ թե իրոք ինքն այնքան երջանիկ է, որ կարողացել է ինձ այդ աստիճան կատարյալ մի սեր ներշնչել. այդ խոսքերն արտահայտում էին նաև թախանձանք, որ ես հրաժարվեմ իրեն հետևելու մտադրությունից և մի այլ տեղ որոնեմ ինձ արժանի նոր երջանկություն, որը, ինչպես նա էր ասում, ես չէի կարող ունենալ իր հետ:

Հակառակ ամենադաժան ճակատագրի, իմ երանությունը գտնում էի նրա հայացքում և այն վստահության մեջ, որ ունեի նրա սիրո նկատմամբ: Արդարև, ես կորցրել էի այն ամենը, ինչ սովորական մարդիկ հարգում ու մեծարում են: Սակայն ես տիրապետում էի Մանոնի սրտին, միակ բարիքը, որ մեծարում էի: Ինչ հոգ, թե որտեղ ապրել. Եվրոպայում թե Ամերիկայում, եթե ես վստահ եմ իմ երջանկության վրա՝ սիրուհուս հետ ապրելով: Մի՞թե ողջ աշխարհը երկու հավատարիմ սիրեկանների հայրենիքը չէ՞: Մի՞թե նրանք միմյանց մեջ չեն տեսնում իրենց հորն ու մորը, ազգականներին ու բարեկամներին, հարստությունն ու երանությունը:

Եթե կար մի հանգամանք, որ անհանգստություն էր պատճառում ինձ, դա Մանոնին գրկանքի մեջ տեսնելու վախն էր: Ես արդեն ինձ երևակայում էի նրա հետ մի անմշակ երկրում, ուր վայրենիներ են ապրում:

— Հավատացած եմ,— ասում էի ինքս ինձ,— որ նրանց մեջ չկա գեթ մեկն այնքան անողորմ, որքան անողորմ են Գ. Մ.-ն և իմ հայրը: Նրանք զոնե մեզ թույլ կտան խաղաղ ապրելու: Եթե նրանց մասին լսած պատմություններս ճիշտ են, ապա նրանք ապրում են բնության օրենքների համաձայն: Նրանց անհայտ է թե՛ ազահության մոլուցքը, որը տիրում է Գ. Մ.-ին և թե՛ պատվի խելացնոր գաղափարը, որն ինձ դարձրեց հորս թշնամին: Այդ վայրենիները չեն վրդովի երկու սիրեկանների, որոնք նույնպիսի պարզ կյանք պիտի վարեն, ինչպիսին իրենք են վարում: Ուստի այս կողմից ես հանգիստ էի:

Սակայն ես խաբուսիկ երազանքներով չէի տարվում կենցաղային ամենօրյա կարիքների հանդեպ: Ես բազմիցս զգացել էի, որ պահանջներ կան, որոնց չբավարարելն անտանելի է, առանձնապես մի քնքուշ աղջկա համար, որը վարժվել է հարմարությունների ու փարթամ կյանքի: Հուսահատությունը պատում էր ինձ, քանի որ ես գուր տեղը վատնել էի քսակումս եղած դրամը, իսկ այն աննշան գումարը, որը տակավին մնացել էր մոտս, շուտով ինձնից պիտի հափշտակվեր անզգամ պահակների կողմից: Ես կշռադատում էի, որ մի փոքրիկ գումարով ի վիճակի կլինեմ Ամերիկայում, ուր դրամը հազվագյուտ է, ոչ միայն միառժամանակ հոգալ մեր ամենաանհրաժեշտ և ամենաանհետաձգելի կարիքները, այլ նույնիսկ ձեռնարկել որևէ գործ՝ կայուն բնակություն հաստատելու համար:

Այս խորհրդածությունն ինձ մի միտք ներշնչեց, այն է՝ նամակ գրել Տիբերժին, որը միշտ և անհապաղ իր բարեկամական օգնության ձեռքն էր կարկառել ինձ: Ես նրան գրեցի մեր անցած առաջին իսկ քաղաքից: Իմ խնդիրքը հիմնավորելու համար, ես այլ պատճառների չդիմեցի, քան այն ծայրահեղ կարիքը, որն, ինչպես կանխատեսում էի, պիտի կրեի Հավրդե-Կրասում, ուր խոստովանեցի նրան, գնում էի Մանոնին ուղեկցելու: Ես նրանից հարյուր պիստոլ էի խնդրում: «Ուղարկեցեք ինձ այդ գումարը Հավր փոստով,— գրում էի ես նրան:— Ինչպես տեսնում եք այս վերջին անգամն է, որ ձեզ ձանձրացնում եմ իմ դիմումներով և որովհետև դժբախտ-սիրուհիս առհավետ հափշտակվում է ինձնից, ես չեմ կարող թողնել, որ նա հեռանա առանց փոքրիկ օժանդակության, որը փոքր-ինչ կթելեւացնի նրա անբախտ վիճակն ու իմ մահացու խոցերը:

Պահակները հենց որ իմացան իմ բուռն սիրո մասին, այն աստիճան ժպիրի ու անամոթ դարձան, որ շարունակ կրկնապատկելով իրենց ամենաչնչին ծառայությունների արժեքը, շուտով ինձ հասցրին հետին չքավորության: Մյուս կողմից, սերն ինձ թույլ չէր տալիս խնայելու իմ քսակը: Առավոտից մինչև երեկո ես մնում էի Մանոնի մոտ, և ժամանակն ինձ համար այլևս հաշվվում էր ոչ թե ժամերով, այլ ամբողջ օրով: Վերջապես իմ քսակը բոլորովին դատարկվեց, և ես ենթարկվեցի վեց անգգամների քմահաճությին ու կոպտությանը, անզգամների, որոնք ինձ հետ անհանդուրժելի ամբարտաճանությամբ էին վարվում: Այդ դուք տեսաք Պասսիում: Ձեր հանդիպումը մի երջանիկ ժամանակավոր հանգիստ էր, որ ինձ շնորհեց ճակատագիրը: Ձեր կարեկցանքը դեպի տանջանքներս՝ եղավ իմ միակ երաշխիքը ձեր մեծահոգի սրտի առաջ: Ձեր այնքան առատաձեռնորեն ցույց տրված օգնությունը թույլ տվեց ինձ հասնել Հավր, և պահակներն իրենց խոստումը կատարեցին շատ ավելի մեծ բարեխղճությամբ, քան ես սպասում էի:

Մենք ժամանեցինք Հավր: Ամենից առաջ ես գնացի փոստ: Տիբերժը տակավին ժամանակ չէր ունեցել պատասխանելու: Ես տեղեկացա, թե երբ կարող էի ստանալ նրա նամակը. դա կարող էր ինձ հասնել երկու օրից հետո միայն և իմ չար բախտի տարօրինակ նախասահմանումով այնպես պատահեց, որ մեր նավը պիտի մեկներ հենց նույն օրվա առավոտը, երբ ես կարող էի ստանալ բարեկամիս նամակը: Անգոր եմ ձեզ նկարագրելու իմ վիատությունը:

— Ի՛նչ,— բացականչեցի ես,— ճակատագիրն ինձ անգթաբար հալածում է մինչև իսկ իմ դժբախտությունների մեջ:

Մանոնը պատասխանեց.

— Ավա՛ր, արժե՞ միթե այսպիսի մի դժբախտ կյանքի համար այդքան հոգս ու ցավ կրել: Մեռնենք հենց Հավրում, իմ սիրելի ասպետ: Թող մահը միանգամից վերջ դնի մեր տառապանքներին: Հա՛րկ է մեզ գնալ մի անհայտ երկիր՝ ծանրաբեռնված այս տառապանքներով, մի երկիր, ուր, անկասկած, ծայրահեղ սարսափներ են սպասում մեզ, քանի որ իբրև պատժավայր դա է նշանակված ինձ համար: Մեռնենք,— կրկնեց նա,— կամ գոնե սպանիր ինձ և ինքդ գնա այլ վիճակ որոնիր մի ավելի երջանիկ սիրուհու բազուկներում:

— Ոչ, ոչ,— ասացի ես նրան,— քեզ հետ դժբախտ լինելն ինձ համար նախանձի արժանի մի վիճակ է:

Նրա խոսքերն ինձ սարսափեցրին: Հասկացա, որ նա չափազանց ընկճվել է իր ցավերից: Ես ջանացի ավելի հանգիստ տեսք ընդունել, որպեսզի վանեմ նրանից մահվան ու վիատության այդ մռայլ մտքերը: Որոշեցի նույն վարմունքն ունենալ և ապագայում. հետո արդեն համոզվեցի, որ ոչ մի բան այնքան ի վիճակի չէ կնոջն արիություն ներշնչելու, որքան իր սիրած տղամարդու անվեհերությունը:

Կորցնելով Տիբերժից օգնություն ստանալու հույսը, ես ծախեցի ձիս: Ստացած դրամը, որին ավելացավ նաև ձեր առատաձեռնությունից մնացած դրամը, մի փոքրիկ գումար կազմեց, տասնյոթ պիստոլ: Դրանցից յոթով ես մի քանի բաներ գնեցի, որոնք անհրաժեշտ էին Մանոնի ամենաանհետաձգելի կարիքները հոգալու համար, իսկ մնացած տասը խնամքով պահեցի, որպես հիմք Ամերիկայում մեր ակնկալած բարեկեցության: Առանց դժվարության, ինձ տեղ տվեցին նավում: Այն ժամանակները երիտասարդ տղամարդկանց էին որսում, որոնք պատրաստ լինեին հոժարակամ գաղութ գնալու: Ծանապարհածախսը և սնունդն ինձ համար ձրի էին: Հաջորդ օրը փոստը պիտի մեկներ Փարիզ, և ես մի նամակ գրեցի Տիբերժին: Այդ նամակը հուզիչ ու սրտառուչ էր և, անկասկած, ընդունակ ծայր աստիճան նրա գուրջը շարժելու, քանի որ այդ դրդեց նրան կայացնելու մի որոշում, որը կարող էր առաջ գալ մի դժբախտ բարեկամի հանդեպ ունեցած անսահման քնքշությունից ու մեծահոգությունից միայն:

Նավի առագաստները պարզեցինք: Քամին մինչև վերջ նպաստում էր մեզ: Ես նավապետից մի առանձին խուց ստացա Մանոնի և ինձ համար: Նա այնքան բարի գտնվեց, որ մեզ ուրիշ աչքով էր նայում, քան մեր թշվառ ուղեկիցներին: Հենց առաջին օրը ես նրան մի կողմ հրավիրեցի, որպեսզի ավելի հարգալիք վերաբերմունք ներշնչեմ դեպի մեզ. նրան պատմեցի իմ դժբախտությունների մի մասը: Ես մտածեցի, որ ամոթալի սուտ ասած չեմ լինի, եթե նրան հայտնեմ, որ Մանոնը և ես ամուսիններ ենք: Նա ձևացրեց, թե հավատում է և ինձ շնորհեց իր հովանավորությունը: Մենք այն վայելեցինք ամբողջ

նավարկության ժամանակ: Նա հոգաց, որ մենք լավ ու բավարար սնունդ ստանանք, և նրա սիրալիր ուշադրությունը դեպի մեզ ստիպեց մեր անբախտության ընկերներին հարգանքով վերաբերվել մեզ: Ես անդադար հոգ էի տանում, որ Մանոնն ամենաչնչին անհարմարություն անգամ չզգա: Նա այդ լավ էր նկատում. տեսնելով այդ ու գիտակցելով, թե ես հանուն նրա սիրո ինչպիսի ծայրահեղ դժբախտության եմ ինձ մատնել, նա անչափ քնքուշ ու գորովալի էր դեպի ինձ, անչափ ուշադիր իմ ամենաաննշան պահանջներին, այնպես որ նրա և իմ միջև առաջացել էր փոխադարձ ծառայությունների ու սիրո հարատև մի մրցակցություն: Ես բնավ չէի ավստոսում, որ թողել եմ Եվրոպան. ընդհակառակը, որքան ավելի էինք մոտենում Ամերիկային, այնքան ավելի էի գգում, որ սիրոս թեթևանում է ու հանգստանում: Եթե ես կարողանայի ապահով լինել, որ այնտեղ ի վիճակի կլինեմ մեր կենսական ամենաանհրաժեշտ պահանջները բավարարելու, ապա իմ շնորհակալությունը պիտի հայտնեի ճակատագրին՝ մեր դժբախտություններին այդքան բարենպաստ ընթացք տված լինելու համար:

Երկու ամսվա նավարկությունից հետո վերջապես մոտեցանք ցանկալի ափին: Առաջին հայացքից երկիրը մեզ անհրապույր թվաց: Մեր առաջ փռված էին անբերրի ու անբնակ դաշտավայրեր, ուր հազիվ կարելի էր նկատել հատուկենտ բուսած եղեգներ և քամուց մերկացած ծառեր: Ոչ մի հետք՝ ոչ մարդու, ոչ անասունների: Այնուամենայնիվ, երբ նավապետը հրամայեց մի քանի զարկ տալ թնդանոթներից, քիչ անց մենք տեսանք Նոր-Օռլեանի քաղաքացիների մի խումբ, որ ուրախության բուռն նշաններով մեզ էր մոտենում: Մենք չէինք նկատել քաղաքը. մի փոքրիկ բլուր ծածկում էր այն մեր աչքերից: Մեզ ընդունեցին որպես երկնքից առաքված անձերի:

Այդ խեղճ բնակիչները փութացին հազար ու մի հարց տեղալ Ֆրանսիայի և այն զանազան գավառների մասին, որտեղ իրենք ծնվել էին: Նրանք մեզ գրկում էին որպես իրենց եղբայրների և որպես սիրելի ընկերների, որոնք եկել են կիսելու իրենց թշվառությունն ու մենակությունը: Մենք նրանց հետ բռնեցինք քաղաքի ճանապարհը, սակայն երբ մոտեցանք դրան, զարմանքով տեսանք, որ այն, ինչը մեզ գովել էին իբրև բարեկեցիկ քաղաք, ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ մի քանի անշուք խրճիթների հավաքույթ: Դրանց մեջ բնակվում էին հինգ թե վեց հարյուր մարդ: Նահանգապետի տունը մյուսներից փոքր-ինչ աչքի էր ընկնում իր բարձրությամբ ու դիրքով: Մի քանի հողաշեն ամրություններ, որոնց շուրջը մի լայն փոս էր ձգվել, պաշտպանում էին այդ տունը: Մեզ ամենից առաջ ներկայացրին նահանգապետին: Նա երկար ժամանակ առանձին խոսեց նավապետի հետ և, վերադառնալով դեպի մեզ, մեկը մյուսի հետևից նայեց բոլոր աղջիկներին, որոնք եկել էին նավով: Դրանք երեսուն հոգի էին, որովհետև Հավրում մենք հանդիպել էինք մի ուրիշ խմբի, որը միացավ մեզ: Նրանց երկար քննելուց հետո նահանգապետը հրամայեց, որ կանչեն քաղաքի երիտասարդներին, որոնք սիրատուհոր՝ կանայք էին սպասում իրենց համար: Ամենագեղեցիկները նա տվեց գաղութի ավագներին, իսկ մնացածներին վիճակով բաժանեց: Նա դեռևս չէր խոսել Մանոնի հետ, սակայն մյուսներին հրամայելով հեռանալ, Մանոնին և ինձ խնդրեց մնալ իր մոտ:

— Ես նավապետից իմացա, որ դուք ամուսիններ եք,— ասաց նա,— նա ճանապարհին համոզվել է, որ դուք ողջամիտ ու պատվավոր մարդիկ եք: Ես չեմ ուզում քննել ձեր դժբախտության պատճառները, սակայն, եթե հիրավի դուք այդքան արժանիք ունեք, որքան վկայում է ձեր դեմքը, ես ոչ մի բան չեմ խնայի, որպեսզի թեթևացնեմ ձեր վիճակը,

իսկ դուք ձեր կողմից կաշխատեք փոքր-ինչ զվարճացնել ինձ այս վայրենի ու ամայի վայրում:

Ես նրան պատասխանեցի այնպիսի խոսքերով, որոնք, ինձ թվում է, ընդունակ էին ամրացնել նրա մեր մասին կազմած կարծիքը: Նա կարգադրություն արեց, որ քաղաքում մեզ բնակարան հատկացնեն և իր մոտ ընթրիքի հրավիրեց: Որպես դժբախտ վտարանդիների պետ, նա չափազանց սիրալիր ու քաղաքավարի էր: Ընթրիքի ժամանակ ուրիշների ներկայությամբ հարցուփորձ չարեց մեր արկածների մասին: Խոսակցությունն ընդհանուր բնույթ ունեցավ և, չնայած մեր տրտմության ու տխուր վիճակին, Մանոնն ու ես ջանացինք այն ավելի հաճելի դարձնել:

Երեկոյան նա հրամայեց, որ մեզ առաջնորդեն մեզ համար պատրաստված բնակարանը: Դա մի ողորմելի խրճիթ էր՝ տախտակամած ու ցեխածեփ, բաղկացած երկու թե երեք գետնափոր սենյակներից, վերևում՝ ձեղնահարկով: Նահանգապետը կարգադրել էր այնտեղ բերել վեց աթոռ և մի քանի ուրիշ հարմարություններ:

Մանոնը կարծես սարսափեց, տեսնելով այս խղճուկ բնակարանը: Նա վշտանում էր ավելի շուտ ինձ, քան իր համար: Երբ մենք մենակ մնացինք, նա նստեց և սկսեց դառն արտասվել: Ես նախ փորձեցի մխիթարել նրան, սակայն երբ նա ասաց, որ միայն ինձ համար է մորմոքում, և մեր ընդհանուր դժբախտությունների մեջ նրան հուզում են լոկ իմ կրելիք տանջանքները, ապա ես արիասիրտ ու մինչև իսկ ուրախ ձևացրի ինձ, որպեսզի նույն արիությունն ու ուրախությունը ներշնչեմ և նրան:

— Ինչի՞ մասին պիտի ցավեմ,— ասացի նրան,— ես ունեմ այն բոլորը, ինչ ցանկանում եմ: Դու ինձ սիրում ես, այնպես չէ՞: Ուրիշ էլ ինչ երջանկություն եմ տենչացել երբևէ: Երկնքին թողնենք մեր բախտի ընթացքը: Դա բոլորովին հուսահատական չի թվում ինձ: Նահանգապետը քաղաքավարի մարդ է. նա սիրալիր ուշադրություն ցույց տվեց մեր նկատմամբ, նա չի հանդուրժի, որ մենք գրկանքներ կրենք: Իսկ ինչ վերաբերում է մեր խրճիթի ողորմելիությունն ու կահկարասիի կոպտությանը, դու ինքդ կարողացար նկատել, թե որքան քիչ մարդիկ այստեղ մեզ պես լավ բնակարան ու հարմարություններ ունեն. իսկ բացի դրանից՝ դու հրաշալի ալքիմիկոս ես,— ավելացրի ես, նրան գրկելով,— դու ամեն ինչ ոսկու ես վերածում:

— Այդ դեպքում դու աշխարհի ամենահարուստ մարդը կլինես,— պատասխանեց նա,— որովհետև, եթե մինչև այժմ քո սիրո նմանը չի եղել, ապա նույնպես անհնար է, որ երբևէ որևէ մեկը այնքան քնքշորեն սիրված լինի, որքան դու: Ես միանգամայն արդարացիորեն զգում եմ,— շարունակեց նա,— որ երբեք չեմ արժանացել այն արտասովոր սիրուն, որը դու տածում ես դեպի ինձ: Ես քեզ այնպիսի տառապանքներ պատճառեցի, որ դու կարողացել ես ներել միայն շնորհիվ քո անսահման բարության: Ես թեթևամիտ եղա ու դուրաթեք իմ վարքում, և քեզ միշտ խելահեղորեն սիրելով հանդերձ, ապերախտ գտնվեցի քո նկատմամբ: Սակայն դու չես կարող հավատալ, թե որքան փոխվել եմ ես: Արցունքները, որ ես այնքան հաճախ թափել եմ Ֆրանսիայից մեկնելուց ի վեր, ոչ մի անգամ չեն բխել իմ սեփական տառապանքներից: Ես դադարեցի դրանք զգալուց, հենց որ դու սկսեցիր մասնակից լինել իմ տանջանքներին: Ես արտասվել եմ միայն դեպի քեզ զգացած քնքշություններից և կարեկցանքից: Ես ոչ մի կերպ չեմ կարող սփոփել ինձ, որ իմ կյանքում թեկուզ մի րոպե վշտացրել եմ քեզ: Ես անդադար հանդիմանում եմ ինձ իմ անկայունության համար և անդադար սքանչանում, թե սերը դեպի մի անբախտ արարած

ի՞նչ գործություն է ներշնչել քեզ, մի արարած, որը արժանի չէ դրան և որն անգոր է իր ամբողջ արյունով անգամ հատուցելու,— ավելացրեց նա հորդառատ արցունքներ թափելով,— կեսն այն տառապանքների, որ նա պատճառել է քեզ:

Նրա արցունքները, խոսքերը և արտահայտության եղանակն այնպիսի մի զարմանալի տպավորություն գործեցին ինձ վրա, որ թվաց, թե հոգիս երկատվում է:

— Ձգույշ կաց,— ասացի ես նրան,— զգույշ կաց, սիրելի Մանոն. ես բավականաչափ ուժ չունեմ՝ տանելու քո սիրո այդ ջերմ արտահայտությունը. ես բնավ սովոր չեմ ուրախության այդպիսի բուռն զեղման: Օ՛, աստված,— բացականչեցի ես,— այլևս ոչինչ չեմ աղերսում քեզնից: Եվ վստահ եմ Մանոնի սրտի վրա, դա հենց այնպիսին է, որպիսին ես տեսնում էի՝ երջանիկ լինելու համար, և հիմա ես միանգամայն երջանիկ եմ առհավետ: Իմ երջանկությունը գտնված է:

— Հիրավի, քո երջանկությունը գտնված է,— ասաց Մանոնը,— եթե դու այդ կապում ես ինձ հետ. ես էլ լավ գիտեմ, թե մշտապես ուր կարող եմ գտնել իմ սեփական երջանկությունը:

Ես պատկեցի քնելու, տոգորված այս քաղցր խոհերով, որոնք իմ խրճիթը վերածեցին մի պալատի՝ արժանի աշխարհի առաջին թագավորին: Այնուհետև Ամերիկյան ինձ թվաց վայելքների մի վայր: «Պետք է Նոր-Օռլեան գալ,— հաճախ ասում էի Մանոնին,— եթե ուզում ես ճաշակել սիրո իսկական քաղցրությունը: Այստեղ մարդ կարող է սիրել առանց շահախնդրության, առանց խանդի և հարատևորեն: Մեր հայրենակիցները գալիս են այստեղ ոսկի փնտրելու: Նրանք չեն էլ պատկերացնում, որ մենք այստեղ գտել ենք ոսկուց շատ ավելի թանկարժեք գանձեր»:

Մենք փութաջան եռանդով բարեկամական հարաբերություն էինք պահպանում նահանգապետի հետ: Նա այնքան բարի գտնվեց, որ մեր ժամանումից մի քանի շաբաթ անց բերդում մի համեստ պաշտոն տվեց ինձ: Թեև այդ պաշտոնն ինքնին բավականին աննշան էր, այնուամենայնիվ, ես այն ընդունեցի իբրև երկնային մի շնորհ: Դա ինձ թույլ էր տալիս ապրել առանց ուրիշին բեռ լինելու: Ես մի սպասավոր վարձեցի ինձ և մի աղախին՝ Մանոնի համար: Մեր տնային մանր-մուկ գործերը հարթվեցին, և կյանքը կանոնավորվեց: Ինքս համեստ ու չափավոր կյանք էի վարում, նույնը և Մանոնը: Մենք ոչ մի առիթ բաց չէինք թողնում մեր հարևաններին ծառայություն մատուցելու և բարիք անելու: Իմ պաշտոնական դիրքի և մեր քաղցրաբարո վարվեցողության շնորհիվ մենք ձեռք բերեցինք ամբողջ գաղութի վստահությունն ու սերը: Կարճ միջոցում մենք այն աստիճան աչքի ընկանք, որ նահանգապետից հետո առաջին դեմքերն էինք քաղաքում:

Մեր անմեղ զբաղումները և այն անդորր կյանքը, որում ապրում էինք հարատև, անզգալիորեն մեր մեջ վերականգնեցին կրոնի գաղափարը: Մանոնը երբեք չէր դադարել բարեպաշտ լինելուց, նույնպես և ես նման չէի այն մոլի ազատախոհներին, որոնք փառք են համարում գուգորդել անկրոնությունն իրենց բարքերի ապականության հետ: Մեր անկարգությունների պատճառը եղել է սերն ու երիտասարդությունը: Կյանքի տարիների փոխարեն մենք փորձառություն ունեինք. դա մեզ տվեց այն, ինչ կարող էին միայն տալ երկար տարիները: Մեր խորիմաստ զրույցներն աննկատելիորեն մեզ դրդեցին առաքինի ու օրինավոր սեր տեսչալու: Առաջինը ես Մանոնին առաջարկեցի օրենքով սրբազործել մեր սերը: Ինձ հայտնի էին նրա սրտի նվիրական տենչերը: Նա անկեղծ ու բնական էր իր զգացումների արտահայտության մեջ, մի հատկություն, որը մարդուն միշտ դեպի

առաքինությունն է տրամադրում: Ես նրան հասկացրի, որ մեր երջանկության համար մի բան պակասում է:

— Դա երկնքի հավանությունն է,— ասացի ես նրան:— Մեր հոգիները չափազանց հրաշալի են և սրտերը գերազանցորեն բարեմիտ, որպեսզի կարենանք գիտակցաբար ապրել պարտազանցության մեջ: Թող Ֆրանսիայում այդպես ապրած լինենք, ուր մենք ոչ կարող էինք դադարել միմյանց սիրելուց, ոչ էլ օրինավոր ուղիով բավարարել մեր սերը: Սակայն Ամերիկայում, ուր մենք մեզանից բացի ոչ ոքից կախում չունենք, ուր կարող ենք հաշվի չառնել հասարակական դիրքի ու կեղծ բարեվայելչության կամայական օրենքները, ուր մեզ արդեն ամուսիններ են համարում, ինչն է մեզ արգելում իրապես դառնալ այդպիսիք և կրոնի սահմանված երդումներով ազնվացնել մեր սերը: Ինչ վերաբերում է ինձ, ոչինչ նոր բան չեմ առաջարկում քեզ՝ առաջարկելով իմ սիրտն ու ձեռքը, սակայն ես պատրաստ եմ՝ վերստին գոհասեղանի առաջ դրանք քեզ նվիրաբերելու:

Ինձ թվաց, թե խոսքերս ցնծությամբ համակեցին սիրուհուն:

— Կհավատա՞ս ինձ,— ասաց նա,— որ ես նույնպես բազմիցս այդ մասին մտածել եմ այն օրից ի վեր, ինչ մենք Ամերիկայում ենք: Քեզ տհաճություն պատճառելու երկյուղս ինձ ստիպեց սրտումս թաքցնել այդ ցանկությունը: Ես միամտություն չունեմ տենչալու՝ լինել քո ամուսինը:

— Ա՛հ, Մանոն,— բացականչեցի ես,— դու կարող էիր շուտով թագուհի դառնալ, եթե երկինքը ցանկար, որ ես թագավոր ծնված լինեի: Չտատանվենք. ոչ մի խոչընդոտ մեզ չի սպառնում: Ես հենց այսօր ուզում եմ խոսել նահանգապետի հետ և խոստովանել, որ մենք նրան խաբել ենք մինչ հիմա: Թող գռեհիկ սիրեկանները վախենան ամուսնական անքակտելի շղթաներից: Նրանք բնավ դրանցից վախ չպիտի զգան, եթե հաստատ լինեն մեզ պես, թե կրում են սիրո կապանքները:

Մանոնը սաստիկ հրճվեց, լսելով իմ այս որոշումը:

Ես համոզված եմ, որ աշխարհումս ոչ մի ազնիվ մարդ չպիտի զլանա իր հավանությունը տալ իմ մտադրություններին այն հանգամանքներում, որոնց մեջ ես էի գտնվում, այսինքն՝ երբ ճակատագրականորեն ստրկացած էի մի անհաղթելի կրքից և պարտված՝ անասելի խղճի խայթից: Սակայն ով կարող է ինձ մեղադրել, որ իմ տրտունջներն անարդարացի են, երբ ես գանգատվում եմ երկնքի խստությունից, որով նա վանեց իրեն հաճոյանալու իմ դիտավորությունը: Ավա՛ղ, ինչո՞ւ եմ ասում, թե նա վանեց իմ դիտավորությունը, երբ նա որպես մի հանցանք պատժեց այն: Երկինքը համբերությամբ հանդուրժել էր ինձ, մինչ ես կուրորեն քայլում էի մոլության ու մեղքի ճանապարհով. սակայն նա ինձ վերապահել էր իր դաժան պատիժները, հենց որ սկսեցի իմ դարձը դեպի առաքինություն: Ես վախենում եմ, թե ուժ չեմ ունենա ավարտելու այն չարաբաստ դեպքի պատմությունը, որը երբևէ պատահել է աշխարհում:

Ես գնացի նահանգապետի մոտ, ինչպես պայմանավորվել էի Մանոնի հետ, խնդրելու նրա համաձայնությունը մեր ամուսնության արարողության համար: Ես այդ մասին երբեք չէի խոսի ո՛չ նրա և ո՛չ էլ մեկ ուրիշի հետ, եթե վստահ լինեին որ բերդի քահանան, որը քաղաքի միակ քահանան էր, առանց նահանգապետի գիտության ինձ կմատուցի սույն ծառայությունը: Սակայն չհամարձակվելով հուսալ, որ քահանան լռություն կպահպանի, ես վճռեցի գործել բացահայտորեն:

Նահանգապետը մի եղբորորդի ուներ՝ Սիննելեն անունով, որին նա շատ էր սիրում: Դա երեսուն տարեկան մի տղամարդ էր՝ կտրիճ, սակայն տաքարյուն ու դյուրաբորբոր: Նա տակավին ամուրի էր: Մանոնի գեղեցկությունը մեր ժամանումի հենց առաջին օրից գրավել էր նրա ուշադրությունը և բազմաթիվ առիթները, որ նա ունեցել էր ինն թե տասը ամսվա ընթացքում նրան հանդիպելու, այնպես էին բորբոքել նրա կիրքը, որ նա թաքուն հյուծվում էր Մանոնի համար: Սակայն իր հորեղբոր և ամբողջ քաղաքի հետ համոզված լինելով, որ ես իսկապես Մանոնի ամուսինն եմ, նա այն աստիճան զսպել էր իր սերը, որ մինչև իսկ չէր ցուցաբերել այն, դեռ ավելին՝ բազմիցս իր խանդաղատանքն էր արտահայտել ինձ՝ մատուցելով զանազան ծառայություններ:

Երբ ես բերդ հասա, Սիննելեն իր հորեղբոր մոտ էր: Ես ոչ մի հիմք չունեի նրանից թաքցնելու իմ մտադրությունը: Ուստի, առանց քաշվելու, նրա ներկայությամբ բացատրեցի իմ խնդիրը: Նահանգապետն ինձ լսեց իր սովորական բարեսրտությամբ: Ես նրան արի իմ պատմության մի մասը, որը նա ունկնդրեց հաճությամբ, և երբ նրան խնդրեցի ներկա լինել իմ ամուսնության ծիսակատարությանը, նա մեծահոգությամբ խոստացավ իր վրա վերցնել բոլոր ծախսերը: Ես չափազանց գոհ հեռացա նրանից:

Մի ժամ անց ինձ մոտ եկավ քահանան: Ես կարծեցի, թե նա եկել է իմ ամուսնության առթիվ ինձ խրատներ տալու. սակայն սառը բարևելուց հետո նա երկու խոսքով ասաց, որ նահանգապետն ինձ արգելում է մտածել անգամ իմ ամուսնության մասին, և որ նա ուրիշ դիտավորություններ ունի Մանոնի նկատմամբ:

— Ուրիշ դիտավորություններ Մանոնի նկատմամբ,— ասացի ես սրտի մահաբեր սարսուռով:— Այդ ի՞նչ դիտավորություններ են, հայր իմ:

Նա պատասխանեց, թե ես լավ գիտեմ, որ այս գաղութում նահանգապետն է տնօրենը: Մանոնին Ֆրանսիայից տարագրել են այստեղ, ուստի և նա գտնվում է նահանգապետի լիակատար տնօրինության տակ: Մինչ այսօր նա ոչ մի կարգադրություն չի արել նրա մասին, ենթադրելով, թե Մանոնն իրոք ամուսնացած է: Սակայն ինձնից իսկ իմանալով, որ դա այդպես չէ, նա հարմար է գտնում Մանոնին տալ Սիննելեին, որը նրան սիրահարված է:

Իմ խոհեմությունը չկարողացավ զսպել զայրույթս: Հպարտ տեսքով ես հրամայեցի քահանային հեռանալ իմ տնից՝ երդվելով, որ ո՛չ նահանգապետը, ո՛չ Սիննելեն և ո՛չ էլ ամբողջ քաղաքը չեն համարձակվի ձեռք բարձրացնել իմ կնոջ կամ սիրուհու վրա, ինչպես էլ որ նրանք կամենան անվանել նրան:

Ես իսկույն Մանոնին հաղորդեցի հենց նոր ընդունած չարագույժ լուրի մասին: Մենք այն եզրակացության եկանք, որ իմ հեռանալուց հետո Սիննելեն երևի հաջողվել է համոզել հորեղբորը փոխել իր մտադրությունը, և ուրեմն դա հետևանք է նախօրոք նյութված չարամիտ դիտավորության: Նրանք մեզանից ուժեղ էին: Այրելով Նոր-Օռլեանում, դա նույնն է, թե գտնվում ենք ծովի մեջտեղում, այսինքն՝ անջատված ահագին տարածությամբ մնացած աշխարհից: Ո՛ւր փախչել անհայտ ու ամայի մի երկրում, ուր միայն գազաններն ու նույնքան բարբարոս վայրենիներն են բնակվում: Քաղաքում ինձ հարգում էին. սակայն ես չէի կարող հուսալ, որ ինձ կհաջողվի այն աստիճան հարուցել բնակչության գույթը դեպի ինձ, որպեսզի նրանից մեզ սպառնացող չարիքին համազոր օգնություն ստանայի: Դրա համար անհրաժեշտ էր դրամ ունենալ, իսկ ես աղքատ էի: Բացի այդ, ժողովրդական հուզմունքի հաջողությունն անորոշ էր, և եթե բախտը մեզնից երես շրջեր, ապա մեր դժբախտությունն անամոքելի կդառնար:

Այս բոլոր մտքերն անցան իմ գլխով: Դրանց մի մասը ես հաղորդում էի Մանոնին. դեռ նրա պատասխանը չսած, նոր մտքեր էի հղանում. ընդունում էի մի վճիռ, հետո այն թաղում մի ուրիշին հանգելու համար, խոսում էի ինքս ինձ հետ, ինքս էլ բարձրաձայն պատասխանում իմ խոհերին. վերջապես ինձ այնպիսի մի հուզմունք պատեց, որ ես այն չեմ կարող համեմատել ուրիշ ոչնչի հետ, որովհետև երբեք ոչ ոք չի ապրել դրա նմանը:

Մանոնն անթարթ ինձ էր նայում, իմ վրդովմունքից նա դատում էր վտանգի մեծության մասին, սարսափից դողդողալով, ավելի շուտ ինձ, քան իրեն համար, այս քնքուշ աղջիկը չէր համարձակվում մի խոսք անգամ արտասանել իր մտատանջությունն արտահայտելու համար: Անվերջ ու հոգետանջ խորհրդածություններից հետո ես եկա այն եզրակացության, որ անհրաժեշտ է գնալ նահանգապետի մոտ և ջանալ նրա մեջ պատվո զգացում հարուցել և շարժել նրա գուրքը, հիշեցնելով նրան իմ հարգալիք վերաբերմունքը դեպի ինքը և իր սիրալիք ուշադրությունը՝ իմ նկատմամբ: Մանոնը չէր ուզում, որ ես գնամ. արտասուքն աչքերին նա ասում էր.

— Դու մահվան դեմ ես գնում, նրանք կսպանեն քեզ. ես այլևս չեմ տեսնի քեզ. ես ուզում եմ քեզնից առաջ մեռնել:

Հարկ եղավ մեծ ճիգ թափել նրան համոզելու, որ ինձ անհրաժեշտ է գնալ, ինչպես և իրեն անհրաժեշտ է տանը մնալ: Ես նրան խոստացա շատ շուտ վերադառնալ: Նա չգիտեր, ինչպես և ես, որ հենց իրեն պիտի հարվածեին երկնքի զայրության ու մեր թշնամիների կատաղությունը:

Ես գնացի բերդը. նահանգապետը քահանայի հետ էր: Նրա կարեկցանքը շարժելու համար ես թույլ տվեցի այնպիսի նվաստացուցիչ աղերսանքներ, որ յուրաքանչյուր այլ դեպքում կգերադասեի գերեզման մտնել: Ես գործ դրեցի բոլոր այն հնարները, որոնք, անշուշտ, պետք է շարժեին ամեն մի սիրտ, եթե միայն այն չպատկաներ ամեհի ու դաժան վագրին: Իմ բոլոր աղերսներին այդ բարբարոսը միայն երկու պատասխան տվեց, որը և հարյուր անգամ կրկնեց. Մանոնը, ասում էր նա, իր իշխանության տակ է գտնվում, և նա խոսք է տվել, որ նրան տա իր եղբորորդուն: Ես որոշել էի ինձ զսպել անգամ ամենաձայրահեղ դեպքում և բավարարվեցի միայն ասելով, որ նրան համարում եմ իմ մեծ բարեկամը, ուստի նա չի կարող ցանկանալ իմ մահը, որին ես համաձայն եմ ենթարկվել ավելի շուտ, քան զրկվել իմ սիրուհուց:

Ես նրանից հեռացա միանգամայն համոզված, որ ոչ մի բան չի կարելի հուսալ սույն համառ ծերուկից, որը պատրաստ էր իր եղբորորդու համար հազար անգամ հոգին ծախել սատանային: Այնուամենայնիվ, ես մտադիր էի մինչև վերջ հնազանդության տեսք տալ դեմքիս, վճռելով հանդերձ, որ եթե անարդար ծայրահեղ միջոցների դիմեն իմ թշնամիները, ես Ամերիկային ցույց կտամ ամենաարյունոտ և ամենաեղերական մի տեսարան, որ երբևիցե սերը հարուցել է:

Ես տուն էի վերադառնում խորհելով սույն մտադրությանս մասին, երբ ճակատագիրը, որը կամենում էր արագացնել կործանումս, ինձ երես առ երես հանդիպեցրեց Սիննելեի հետ: Իմ աչքերում նա կարդաց մտքերիս մի մասը: Ես արդեն առիթ ունեցա ասելու, որ նա արիասիրտ մի տղամարդ էր: Նա մոտեցավ ինձ և հարցրեց.

— Դուք ինձ չե՞ք փնտրում,— ասաց նա:— Գիտեմ, որ իմ դիտավորությունները ձեզ վիրավորում են, և ես լավ եմ նախատեսում, որ մեզ անհրաժեշտ է մեր սրերը չափել, տեսնենք՝ ով ավելի երջանիկ կլինի:

Ես նրան պատասխանեցի, որ նա իրավացի է, և որ միայն իմ մահը կարող է վերջ դնել մեր թշնամությանը:

Մենք հարյուր քայլ հեռացանք քաղաքից: Մեր սուսերները խաչաձևվեցին. ես նրան վիրավորեցի ու գրեթե միաժամանակ զինաթափ արի: Նա այն աստիճան կատաղեց իր անհաջողության համար, որ հրաժարվեց խնդրել խնայել իր կյանքը և ձեռք քաշել Մանոնից: Թերևս, ես իրավունք ունենայի նրան զրկել թե՛ կյանքից և թե՛ Մանոնից: Սակայն ազնիվ արյունը երբեք չի դավաճանում իրեն: Ես նրան նետեցի իր սուսերը:

— Նորից սկսենք,— ասացի ես,— սակայն իմացեք, որ այս անգամ կռիվն անխնա պիտի լինի:

Անասելի մոլեգնությամբ նա հարձակվեց ինձ վրա: Գետք է խոստովանեմ, որ սուսերամարտում ես վարժ չէի, որովհետև միայն երեք ամիս էի մարզվել Փարիզում: Մերն էր շարժում իմ սուրը: Սիննելեի սուսերն ընդթափ անցավ իմ բազուկով. սակայն ես էլ օգտվեցի հարմար թույլից և այնպիսի մի ուժգին հարված հասցրի նրան, որ նա անշարժ ընկավ իմ ոտքերի մոտ:

Չնայած այն ուրախությանը, որ տալիս է մահացու կռվի հաղթանակը, ես անմիջապես սկսեցի խորհել այդ մահվան հետևանքների մասին: Ես բնավ չէի կարող հուսալ, որ ինձ կշնորհվի ներում կամ մահապատժի հետաձգում: Գիտենալով նահանգապետի սերը դեպի իր եղբորորդին, ես համոզված էի, որ մահվան պիտի ենթարկվեմ՝ Սիննելեի սպանության լուրը նահանգապետին հասնելուց մի ժամ հետո: Որքան էլ տագնապալից լինեի այս վախը, այնուամենայնիվ, դա չէ իմ անհանգստության պատճառը: Մանոնը և նրա վիճակը, նրան սպառնացող վտանգն ու նրան կորցնելու անխուսափելիությունն այն աստիճան հուզում էին ինձ, որ աչքերս մթազնում էին, և ես անկարող էի իմանալ, թե որտեղ եմ գտնվում: Ես նախանձում էի Սիննելեի վիճակին. վաղահաս մահն ինձ թվում էր որպես իմ տառապանքների միակ դարմանը: Սակայն հենց այս միտքն ինձ ուշքի բերեց և ընդունակ դարձրեց մի որոշում կայացնելու: «Ի՞նչ, ես ուզում եմ մեռնե՞լ,— բացականչեցի ես,— որպեսզի վերջ դնեմ ցավերիս: Ուրեմն կա մի բան, որ ինձ համար ավելի սարսափելի է, քան սիրուհուս կորուստը: Ահ, թող կրեմ ամենատաժանելի չարչարանքները սիրուհուս օգնելու համար, և թող մեռնեմ այն ժամանակ միայն, երբ իմ կրած տանջանքներն ապարդյուն լինեն»:

Ես վերադարձա քաղաք և հասա տուն: Մանոնին գտա սարսափից ու անհանգստությունից կիսակենդան: Իմ ներկայությունն ուշքի բերեց նրան: Ես չկարողացա թաքցնել նրանից ինձ հետ պատահած ահռելի դիպվածը: Նա ուշաթափ ընկավ գիրկս, երբ լսեց Սիննելեի մահվան և իմ վերքի մասին: Քառորդ ժամից ավելի չարչարվեցի, որպեսզի նրան ուշքի բերեմ:

Ինքս էլ կիսով չափ մեռած էի. ոչ մի ելք չէի տեսնում նրա ու իմ անվտանգության համար:

— Մանոն, ի՞նչ ենք անելու,— ասացի ես նրան, երբ նա մի փոքր սթափվեց:— Ավա՛ղ, ի՞նչ պիտի անենք: Անհրաժեշտ է, որ ես փախչեմ: Դու ուզո՞ւմ ես քաղաքում մնալ: Այո, մնա. այստեղ դեռևս դու կարող ես երջանիկ լինել. իսկ ես գնում եմ քեզնից հեռու, մահ որոնելու վայրենիների մեջ կամ գազանների մագիլներում:

Չնայած իր դրությանը, նա վեր կացավ, բռնեց իմ ձեռքից՝ ինձ դեպի դուռն առաջնորդելու համար:

— Միասին փախչենք,— ասաց նա,— չկորցնենք և ոչ մի բոլակ: Միմեկի դիակը կարող է գտնված լինել, և մենք ժամանակ չենք ունենա բավականին հեռու գնալու:

— Սակայն, սիրելի Մանոն,— ասացի ես խելացնոր ասա, ո՞ւր կարող ենք գնալ: փախստյան ի՞նչ ուղի ունենք: Ավելի լավ չի՞ լինի, որ դու փորձես այստեղ առանց ինձ ապրել, իսկ ես գնամ հոժարակամ հանձնվեմ նահանգապետին:

Այս առաջարկությունն առավել ևս հրահրեց նրա փախչելու տենչը. ես պետք է հետևեի նրան: Տակավին բավական արթնամիտ գտնվեցի, որ դուրս գալիս հետս վերցրի տանը եղած մի քանի սրվակ թունդ խմիչքը և այնքան մթերք, որքան գրպաններումս տեղավորվեց: Հարևան սենյակում գտնվող ծառաներին ասացիք, որ գնում ենք երեկոյան զբոսանքի (սա մեր ամենօրյա սովորությունն էր) և քաղաքից հեռացանք ավելի մեծ հապճեպությամբ, քան, թվում էր, թույլ էր տալիս Մանոնի թուլացած վիճակը: Թեև ես տակավին անվճռականության մեջ էի գտնվում մեր ապաստարանի վայրի նկատմամբ, այնուամենայնիվ, երկու հույս ունեք, առանց որոնց ես կգերադասեի մահն այն անհայտությունից, թե ինչ կարող է պատահել Մանոնին: Ես բավական լավ էի ուսումնասիրել երկիրը մոտ տասը ամսվա ընթացքում, որ ապրում էի Ամերիկայում, և լավ էլ գիտեի, թե ինչ կերպ պետք է վարվել վայրենիների հետ բարեկամանալիս: Մարդ կարող է իրեն հանձնել նրանց, առանց մահվան ենթարկվելու: Ես նույնիսկ մի քանի խոսք էի սովորել նրանց լեզվով և գիտեի նրանց սովորությունները՝ շնորհիվ այն բազմաթիվ հանդիպումների, որ ունեցել էի նրանց հետ:

Այդ տխուր հույսի հետ ես ունեի նաև մի ուրիշ հույս, որն ինձ ներշնչում էին անգլիացիները, որոնք մեզ՝ ֆրանսիացիներին նման նոր աշխարհի այն մասում աքսորվածների բնակավայրեր ունեին: Սակայն հեռավորության մեծությունն ահաբեկում էր ինձ: Նրանց գաղութները հասնելու համար մենք պետք է օրեր շարունակ կտրեինք անբերրի հարթավայրեր և մի քանի սարեր, որոնք այնքան բարձր ու դիք էին, մանավանդ որ ճանապարհը դեպի այդ սարերը սոսկալի դժվար էր, անգամ ամենադիմացկուն և ամենակորովի մարդկանց համար: Այնուամենայնիվ, ես հույս ունեի, որ մենք կարող կլինենք օգուտ քաղել թե մեկից և թե մյուսից. վայրենիներից՝ մեզ ճանապարհին օգնելու, իսկ անգլիացիներից՝ նրանց բնակավայրերում պատսպարվելու համար:

Մենք քայլեցինք այնքան ժամանակ, որքան թույլ էին տալիս Մանոնի ուժերը, և անցանք մոտավորապես երկու մղոն, որովհետև իմ աննման սիրուհին շարունակ մերժում էր դադար առնել ավելի վաղ: Վերջապես հոգնածությունից ուժասպառ նա խոստովանեց, որ այլևս անկարող է առաջ գնալ: Արդեն գիշեր էր. մենք նստեցինք լայնատարած հարթավայրի մեջտեղում, չկարողանալով գտնել մի ծառ անգամ, որ պատսպարվենք: Մանոնի առաջին հոգսը եղավ փոխել իմ վիրակապը, որն ինքն անձամբ փաթաթել էր մեր մեկնումից առաջ: Իգուր ընդդիմանում էի նրա կամքին. ես սաստիկ վշտացրած կլինեի Մանոնին, եթե զրկեի նրան իմ մասին մտածելու և ինձ վտանգից գերծ պահելու բավականությունից: Մի քանի բոլակ ես հնազանդվեցի նրա ցանկություններին. նրա հոգածությունն ընդունեցի անխոս և ամոթով: Բայց երբ նա ավարտեց իր քնքուշ խնամքը, ինչպիսի թափով ես սկսեցի իմ փոխադարձ գործվալի հոգատարությունը: Ես հանեցի բոլոր զգեստներս և փռեցի նրա տակ, որպեսզի գետինը նվազ կարծր թվա: Հակառակ իր

կամքի, ես ստիպեցի նրան համաձայնել, որ գործադրեմ բոլոր միջոցները՝ նրան հնարավոր հարմարություններ տալու համար: Իմ տաք համբույրներով և շնչիս ջերմությամբ ես տաքացնում էի նրա ձեռները: Ամբողջ գիշերը ես անընդհատ հսկեցի նրան և աղերսեցի երկնքին՝ անուշ ու խաղաղ քուն շնորհել: Օ՛, աստված, որքան բուռն ու անկեղծ էին իմ աղերսանքները, և ինչպիսի անագործային որոշումով դու վճռեցիր չընդունել դրանք:

Ներեցեք, եթե ինձ սպանող այս պատմությունը ես միայն մի քանի խոսքերով եմ վերջացնում: Ձեզ կպատմեմ մի աղետի մասին, որի նմանը երբեք չի պատահել. ես ամբողջ իմ կյանքի ընթացքում պիտի ողբամ այն: Թեպետև ես անդադար դա վառ եմ պահում հիշողությանս մեջ, այնուամենայնիվ, իմ հոգին ցնցվում է սարսափից ամեն անգամ, երբ սկսում եմ պատմել այն:

Գիշերվա մի մասը մենք անցկացրինք հանգիստ: Ինձ թվում էր, թե իմ անգին սիրուհին քնել է և չի համարձակվում շնչել անգամ, վախենալով, չլինի թե խանգարեմ նրա քունը: Այգաբացին, երբ շոշափեցի նրա ձեռները, նկատեցի, որ սառն են ու դողդոջուն. ես դրանք իմ կրծքին մոտեցրի, որպեսզի տաքացնեմ: Նա զգաց այդ շարժումը և ճիգ արեց իմ ձեռները բռնելու և նվաղկոտ ձայնով ասաց ինձ, որ իրեն թվում է, թե մոտենում է իր վերջին ժամը:

Սկզբում այս խոսքերը ես ընդունեցի որպես վշտի սովորական արտահայտություն մի մարդու, որը գտնվում է դժբախտության մեջ, և պատասխանեցի միայն սիրո քնքուշ սփոփանքներով: Սակայն հաճախակի ու արագացած շնչառությունը, լուռությունը՝ իմ հարցերին, ձեռների սեղմումը, որոնց մեջ նա շարունակում էր պահել իմ ձեռները, ինձ հասկացրին, որ, իրոք, մոտենում է նրա տառապանքների վերջը:

Ինձնից մի պահանջեք, որ նկարագրեմ իմ զգացածը կամ պատմեմ նրա վերջին խոսքերը: Ես նրան կորցրի. անգամ իր վերջին շունչը փչելիս՝ նա դեռ իր սիրո նշանները ցուցաբերեց ինձ. ահա այն ամենը, ինչ ես կարող եմ ձեզ հաղորդել այս ճակատագրական ու չարաբաստիկ դեպքի մասին:

Իմ մահը չհետևեց նրա մահին: Անշուշտ երկինքը գտնում էր, որ ես դեռ բավականաչափ խստությամբ չեմ պատժվել: Նա կամեցավ, որ ես այն օրից տաղտկալի ու ողորմելի մի կյանք վարեմ: Ես հոժարակամ հրաժարվեցի երբևէ ապրել երջանիկ կյանքով:

Քսանչորս ժամից ավելի իմ շրթները հպած պահեցի սիրելի Մանոնիս երեսին ու ձեռներին: Իմ դիտավորությունն էր մեռնել այնտեղ. սակայն երկրորդ օրվա սկզբին ես մտածեցի, որ իմ մահից հետո նրա մարմինը վայրենի գազանների կեր կդառնա: Որոշեցի նրան թաղել և գերեզմանի վրա սպասել մահիս: Ես արդեն այն աստիճան մոտ էի իմ վախճանին՝ սովի ու ցավի ինձ պատճառած թուլության հետևանքով, որ հարկ եղավ մեծ ճիգ գործ դնել ոտքի վրա մնալու համար: Ստիպված եղա գործածել այն թունդ խմիչքները, որ վերցրել էի հետս, դրանք ինձ տվեցին այնքան ուժ, որքան հարկավոր էր այն տխուր արարողությունը կատարելու համար: Ինձ համար դժվար չէր փորել հողն այնտեղ, ուր գտնվում էի. դա ավագով ծածկված մի դաշտավայր էր: Փշրեցի սուսերս, որպեսզի նրանով փորեմ, սակայն այդ ինձ ավելի քիչ օգնեց, քան իմ սեփական ձեռները: Ես մի լայն փոս փորեցի, այնտեղ տեղավորեցի իմ սրտի կուռքին, նախապես մեծ խնամքով փաթաթելով նրա մարմինն իմ բոլոր զգեստներով, որպեսզի ավագը չպարուրի նրան: Սակայն, նախքան փոսն իջեցնելը, հազար անգամ համբուրեցի նրան՝ ամենակատարյալ սիրո բուռն կրակով: Ես նստեցի նրա մոտ. երկար դիտեցի նրան, սիրտ չէի անում փոսը

ծածկելու: Վերջապես իմ ուժերը նորից սկսեցին թուլանալ և, վախենալով, որ կարող եմ դրանցից բոլորովին զրկվել նախքան աշխատանքս ավարտելը, ես առհավետ թաղեցի գետնի ծոցում այն ամենակատարյալ, ամենագեղեցիկ էակին, որը երբևէ ապրել է երկրի վրա: Այնուհետև պառկեցի գերեզմանի վրա՝ երեսս դեպի հողը. աչքերս փակեցի այլևս չբացելու դիտավորությամբ, երկնքի օգնությունը պաղատեցի և սկսեցի անհամբեր սպասել մահվան:

Ձեզ անհավատալի կյովա, որ այս ամբողջ արարողության ժամանակ իմ աչքերից ոչ մի արցունք չկաթեց և իմ շրթներից ոչ մի հառաչանք չսվեց: Իմ խոր հուսահատությունը և մեռնելու հաստատ որոշումը խափանել էին վիատության ու վշտի բոլոր արտահայտությունները: Ուստի երկար այս դիրքում չմնացի գերեզմանի վրա և շուտով կորցրեցի այն թույլ գիտակցությունն ու զգացումը, որ դեռ ունեի:

Այն բոլորից հետո, ինչ դուք լսեցիք, իմ պատմության վերջավորությունը նվազ կարևոր է և չարժե, որ նեղություն կրեք այն ունկնդրելու: Երբ Սիննելեի մարմինը տարել էին քաղաք և խնամքով զննել նրա վերքերը, պարզվել էր, որ ոչ միայն նա չի մեռել, այլ վտանգավոր վերքեր անգամ չի ստացել: Նա իր հորեղբորը պատմել էր, թե ինչպես է ծագել կոփվը, և նրա մեծահոգությունը դրդել էր նրան անմիջապես հրապարակով խոստովանել իմ մեծահոգության մասին: Իմ ետևից մարդ էին ուղարկել և իմ անհետացումը Մանոնի հետ՝ կասկած էր հարուցել, որ մենք փախել ենք: Արդեն չափազանց ուշ էր, որպեսզի հենց այն երեկո ձեռնարկեին ինձ փնտրել, սակայն հաջորդ և մյուս օրը գործադրել էին ինձ հետապնդելու համար:

Ինձ գտել էին Մանոնի գերեզմանի վրա անկենդան, և նրանք, ովքեր ինձ գտել էին այդ վիճակում, տեսնելով գրեթե մերկ ու վերքից արնաքամ, բնավ չէին կասկածել, որ ես կողոպտվել եմ ու սպանվել: Ինձ փոխադրեցին քաղաք: Ճանապարհ ընկնելու շարժումից ես ուշքի եկա: Այն հառաչանքները, որ ես արձակեցի բացելով աչքերս ու կսկիծով տեսնելով, որ տակավին կենդանի եմ, մատնանշեցին, որ դեռ կարելի է օգնություն ցույց տալ, ինձ այդ օգնությունը ցույց տրվեց վերին աստիճանի բարեհաջող:

Այնուամենայնիվ, ինձ մեկուսացրին նեղիկ մի բանտում: Դատական քննություն նշանակեցին, և որովհետև Մանոնը չէր հայտնվել, ինձ մեղադրեցին, թե կատաղության ու խանդի մոլուցքում ես նրան սպանել եմ: Ես ամենայն անկեղծությամբ պատմեցի ցավալի եղելությունը: Սիննելեն, չնայած այն անհուն վշտին, որի մեջ ընկղմեց նրան իմ պատմությունը, մեծահոգությամբ խնդրեց, որ ինձ ներում շնորհվի, և նրան հաջողվեց այդ ձեռք բերել:

Ես այն աստիճան թույլ էի, որ ստիպված եղան բանտից ինձ ուղղակի տուն տանել և անկողին դնել, ուր երեք ամիս ես մնացի մի դաժան հիվանդության ճիրաններում: Իմ ատելությունը դեպի կյանքը չէր թուլանում: Ես անդադար մահ էի աղերսում և երկար ժամանակ համառորեն հրաժարվում էի բոլոր դեղերից: Սակայն երկինքն ինձ այնքան դաժանությամբ պատճելուց հետո մտադիր էր իմ օգտին ծառայեցնել դժբախտություններս ու կրած պատիժներս. նա ինձ լուսավորեց իր լույսով, որն իմ մեջ վերարձարձեց ծագմանս դաստիարակությանս արժանի խոհերը: Իմ հոգում անդորրությունը վերածնվեց, և այս փոփոխությանը շուտով հետևեց ապաքինում: Ես բոլորովին անձնատուր եղա պատվո թելադրանքներին և շարունակեցի կատարել իմ փոքր պաշտոնի աշխատանքները՝ սպասելով ֆրանսիական նավերին, որոնք տարին մի անգամ

լինում են Ամերիկայի այդ մասում: Ես որոշեցի վերադառնալ հայրենիք՝ այնտեղ ողջամիտ ու կանոնավոր մի կյանքով քավելու իմ վարմունքի խայտառակությունը: Սիննելեն հոգացել էր իմ անգին սիրուհու մարմինը փոխադրել մի արժանավայել վայր:

Իմ ապաքինումից վեց շաբաթ անց, երբ մի անգամ միայնակ զբոսնում էի ծովափին, տեսա մի նավ, որն առևտրական գործերով գալիս էր Նոր-Օռլեան: Սկսեցի ուշադրությամբ հետևել նավից դուրս եկող մարդկանց: Ես ծայր աստիճան զարմացա, երբ դեպի քաղաք դիմող ուղևորների, մեջ նկատեցի Տիբերժին: Իմ հավատարիմ բարեկամը հեռվից ճանաչեց ինձ, չնայած այն փոփոխություններին, որ դրոշմել էր տրտմությունը իմ դեմքին: Նա ասաց, որ իր ճանապարհորդության միակ շարժառիթն ինձ տեսնելու ցանկությունն է եղել և դիտավորությունը՝ ինձ համոզելու, որ վերադառնամ Ֆրանսիա: Երբ ստացել է Հավրից գրած նամակս, նա անձամբ եկել է այդ քաղաքը՝ խնդրածս օգնությունը մատուցելու: Լսելով իմ մեկնումը, նա խիստ վշտացել է. և իմ ետևից անմիջապես կմեկներ, եթե նավ լիներ: Այնուհետև նա մի քանի ամիս զանազան նավահանգիստներում Ամերիկա գնացող նավ է փնտրել, և, վերջապես, Մեն-Մալոյում այդպիսին գտնելով, որը դեպի Մարտինիկ է նավարկելու, մտել է այդ նավը, հուսալով, թե իրեն դուրսին կլինի Մարտինիկից անցնել Նոր-Օռլեան: Ճանապարհին իսպանական ծովահենները բռնել են Մեն-Մալոյի նավը և տարել իրենց կղզիներից մեկը, որտեղից նա ճարպկությամբ փախել է. երկար թափառումներից հետո, ի վերջո, հանդիպել է այն փոքր նավին, որը հենց նոր ժամանեց՝ նրան բարեհաջող կերպով ինձ մոտ բերելով:

Ես խոսք չէի գտնում ըստ հարկի իմ շնորհակալությունն արտահայտելու այդքան մեծահոգի ու հավատարիմ բարեկամիս:

Ես նրան առաջնորդեցի իմ տունը: Նրա տնօրինության տակ դրեցի իմ ամբողջ ունեցածը: Նրան պատմեցի այն ամենը, ինչ պատահել էր ինձ Ֆրանսիայից մեկնելուց հետո: Եվ որպեսզի նրան մի հաճույք պատճառեմ, որը չէր սպասում, հաղորդեցի, որ նրա՝ երբեմնի իմ սրտում նետած առաքինության սերմերը սկսել են պտուղ տալ, որից նա, անշուշտ, գոհ պիտի մնա:

Նա խոստովանեց, որ այդպիսի քաղցր հավաստիացում նրան փոխհատուցում է ճանապարհորդության մեջ կրած բոլոր նեղությունները:

Մենք երկու ամիս միասին անցկացրինք Նոր-Օռլեանում, սպասելով Ֆրանսիայից եկող նավերին, և, վերջապես, ծով դուրս գալով, սրանից երկու շաբաթ առաջ Հավր-դե-Կրաս ժամանեցինք: Այնտեղից ես մի նամակ գրեցի իմ ընտանիքին: Մեծ եղբորս պատասխանից իմացա հորս մահվան տխուր լուրը, և դեռ հիմա էլ սարսում եմ, և ոչ առանց հիմքի, որ իմ մոլորություններն արագացրին ծնողիս մահը: Կալե ուղևորվելու համար հողմը բարենպաստ էր, ես իսկույն նավ նստեցի, որպեսզի գնամ այդ քաղաքից մի քանի մղոն հեռու ապրող իմ մի ազնվական ազգակցի մոտ, ուր, համաձայն իր նամակի, ինձ պիտի սպասի եղբայրս: